

T.C
Avrasya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Halkla İlişkiler Bilim Dalı

**SON DÖNEM DEĞİŞEN REYTING ÖLÇÜM SİSTEMİNİN MEDYA
YAYIN PROGRAM İÇERİĞİNE ETKİLERİ
(ACUN ILICALI ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN)**

GÖKHAN AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2018

TRABZON

**SON DÖNEM DEĞİŞEN REYTING ÖLÇÜM SİSTEMİNİN MEDYA
YAYIN PROGRAM İÇERİĞİNE ETKİLERİ
(ACUN ILICALI ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN)**

GÖKHAN AYDIN

**Avrasya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı
Halkla İlişkiler Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İsmail Cem FERİDUNOĞLU

**Şubat 2018
TRABZON**

TEZ ONAY FORMU

İşletme Anabilim Dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Gökhan AYDIN tarafından Yrd. Doç. Dr. İsmail Cem FERİDUNOĞLU yönetiminde hazırlanan "Son Dönem Değişen Reyting Ölçüm Sisteminin Medya Yayın Program İçeriğine Etkileri (Acun ILICALI Örneği Üzerinden) " başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 23.02.2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Haleddin İBRAHİMLİ

Jüri-Danışman

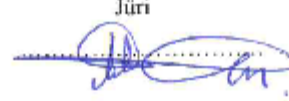
Yrd. Doç. Dr. İsmail Cem FERİDUNOĞLU

Jüri

Jüri

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ozan CİNEL

Jüri

Tez savunması ile ilgili yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

Prof. Dr. Ersin BOÇUROĞLU

ETİK BEYAN SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.
23/02/2018

Öğrenci Adı Soyadı

Gökhan AYDIN

ÖNSÖZ

Bu tez, Türkiye’de son dönem değişen reyting olgusunun sosyo-kültürel ve de politik tabanda Türkiye toplumunun tarihsel değişimine paralel olarak, TV’ye reyting sistemi değişimi olarak nasıl yansıdığını incelemek üzere yapılmış bir çalışmadır. Bu kapsamda tezde, günümüz medya sisteminin oluşum evreleri sosyolojik tabanda incelenerek, reyting olgusu kavramsal ve de işleyiş boyutunda ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda, Acun ve TV8 örneği üzerinden konu incelenmiştir.

Tez çalışmamın ortaya çıkmasında başat rol üstlenen, çalışmamın tüm aşamalarında desteğini, bilgisini ve de hoşgörüsünü benden esirgemeyerek yoğun çalışma hayatı içinde bana ışık tutan tez danışmanım Giresun Üniversitesi Tirebolu İletişim Fakültesi Dekan Yardımcısı Sayın Yrd. Doç. Dr. İsmail Cem FERİDUNOĞLU’na sonsuz minnetlerimi sunarım.

Çalışmamın hazırlanma sürecinde Tirebolu İletişim Fakültesinde ‘TV’de İçerik Analizi’ dersine misafir öğrenci olarak beni kabul ederek kendisinden ders alma fırsatını bana sunan, mülâkatlar noktasında da yardımını esirgemeyen Radyo- Televizyon ve Sinema Bölümü Başkanı Sayın Prof. Dr. A. Hülya UĞUR TANRIÖVER’e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde yardımları ve hoşgörüsünü benden esirgemeyen Prof. Dr. Khalleddin İBRAHİMLİ’ye teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam esnasında yaptığımız mülâkatlar sonucu tezime hem şekil hem de içerik babında yön vererek, sistem okuması adına önemli deneyim ve de tecrübelerini benimle paylaşan, teze çok büyük katkılar sunan Sayın TİAK Başkan Yardımcısı Ogün Doğan AKYOL’a, MED Yapım Genel Kordinatörü Derya NURHAT’a ve de tatlı-sert eleştirileriyle vizyonumu genişleten yapımcı-yönetici Armağan Çağlayan’a zamanlarını ayırarak tezime destek oldukları için teşekkür ederim.

Gökhan Aydın

ÖZET

**SON DÖNEM DEĞİŞEN REYTING ÖLÇÜM SİSTEMİNİN MEDYA
YAYIN PROGRAM İÇERİĞİNE ETKİLERİ
(ACUN ILICALI ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN)**

AYDIN, Gökhan. “Son Dönem Değişen Reyting Ölçüm Sisteminin Medya Yayın Program İçeriğine Etkileri (Acun Ilıcalı Örneği Üzerinden)”, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2018.

Bu tez çalışmasında son dönemde değişen reyting ölçüm sisteminin TV programları-içerikleri üzerindeki etkileri incelenerek Acun Ilıcalı ve TV8 örneği üzerinden değerlendirilmiştir. TV'nin toplumla ilişki şekillendiği görüşünden hareketle, Türkiye toplumunun sosyo-kültürel ve de politik alt-üst yapısı literatür taraması ile incelenmiştir. Değişen reyting ölçüm sisteminin TV8'in program ve de içeriklerine etkilerini saptamalarımızı nesnelleştirmek adına sayısal reyting göstergeleri bağlamında eleştirel çözümleme yöntemi ile ortaya konmuştur. Acun'un değişen reyting sistemi öncesinde ve de sonrasında TV'yi kodlayışı program dil ve kurgusu bağlamında ele alınarak sisteme uyum sağlama yöntemleri Show TV ve de TV8'deki içeriksel farklar doğrultusunda TV'de içerik analizi yöntemine binaen tanımlanmıştır.

Tez 6 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye'nin medya tercihlerini etkileyen siyasi-toplumsal tarihin önemine değinilmiştir. İkinci bölümde Türkiye toplumsal kültürünü etkileyen yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde Türk medya tarihindeki kırılma noktaları irdelenmiştir. Dördüncü bölümde reyting olgusu, beşinci bölümde ise TV'de gerçeklik kavramı konuları anlatılmıştır. Altıncı ve son bölümde ise Acun'un TV programcılığına bakışı ele alınarak tezimizin ana damarı ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise değişen reyting ölçüm sisteminin TV8'e yansımaları ve de yakın gelecekte araştırılması gerekli olacak olan duruma değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geç Modernlik, Kültüralizm, Kültürcülük, Habitus, Yetişkin Çocuklar, Püritanizm, Plebyen, Korporatizm, Reyting Sistemi, Medya Kişisi, Acun, Oyun (Fratrı- Potlach- Agon)

ABSTRACT

**THE EFFECTS OF THE RECENT TIME REITING MEASUREMENT
SYSTEM ON THE MEDIA BROADCAST PROGRAM
(ON ACUN ILICALI LEARNING)**

AYDIN, Gökhan. “The effects of the recent time reiting measurement system on the media broadcast program (on Acun Ilıcalı learning)”, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2018.

In this thesis study, the effects on the TV programs-contents of the recently changed rating measurement system were examined and evaluated on the case of Acun Ilıcalı and TV8. The notion that the TV formed parallel with collective action, and socio-cultural society in Turkey was also examined by the political superstructure sub-literature. In order to objectively determine the effects of the changing rating system on the program and contents of TV8, we have been presented with a critical analysis method in the context of digital rating indicators. Before and after the changing rating system of Acun, the methods of adaptation to the system by considering the coding of TV in the context of program language and editing have been defined as the content analysis method in TV in the direction of contextual differences in Show TV and TV8.

The thesis consists of 6 parts. The first part has been referred to the importance of political and social history of the media preferences affect Turkey. The second part has been demonstrated in Turkey's approach to influencing social culture. In the third chapter, breaking points in Turkish media history are examined. In the fourth chapter, the case of rating, in the fifth section, the concept of reality in TV is explained. In the sixth and last chapter, the main vein of our thesis has been put forward by considering Acun's view on TV programming. In the conclusion section, the reflection rating system is reflected on TV8 and the situation that will need to be investigated in the near future is mentioned.

Keywords: Late Modernity, Culturalism, Culture, Habitus, Adult Children, Puritanism, Phrygian, Corporatism, Rating System, Media Person, Acun, Game (Fratri - Potlach - Agon)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN MODERNLEŞME SÜRECİNDE MEDYA TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN SİYASİ-TOPLUMSAL TARİHİN ÖNEMİ

1.1. ÇOKLU MODERNLİKLER KURAMI PENCERESİNDEN TÜRKİYE	4
1.2. OSMANLI’DAN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE MİRAS KALAN ZİHNİYET KALİPLARI	5
1.2.1. Milliyetçilik üzerinden	7
1.2.2. Siyasal İslam üzerinden	9
1.2.3. Kemalizm Üzerinden	12
1.2.4. Vazifelerle Borçlu Yurttaş Tipi-Korporatizm ve İslam’ın Eş Güdümü	14

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE TOPLUMSAL KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN YAKLAŞIMLAR

2.1. TÜRKİYE ULUSUNU YARATMA NOKTASINDA KURUCU KOALİSYONDAN BUGÜNE YAKLAŞIMLAR	18
2.1.1. Siyasal Okuyan Kamu ve Dönemsel Entelijansiya Sıkıntısı	20
2.2. SEKÜLERİZM VE SİYASAL İSLÂM LİRİZMİNİN SİYASET VE TOPLUM SAHASINDA ÇARPIŞMASI	22
2.2.1. AKP’nin CHF, DP ve Özal’dan Devşirdiği Araçlar	22
2.3. DÜNDEN BUGÜNE ‘SANSÜR AKLI’NIN’ TÜRKİYE TOPLUMUNA İŞLENMESİ	31
2.4. 31 MART VE 60 DARBESİ’NİN ÇİFT KUTUPLU TOPLUMU GÖRÜNÜR KILIŞI	34
2.5. TÜRKİYE İNSANININ DEMOKRASİYLE MÜCADELESİ	36

2.6. SİYASAL İSLÂM VE MİLLİYETÇİ CEPHENİN TOPLUMU BÖLÜŞÜ	39
2.7. ABD EKSENLİ KAPİTAL HAYATA ATILAN TÜRK TOPLUMU	42
2.8. ÖZAL DÖNEMİ VE ETKİLERİ	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MEDYA TARİHİNDE KIRILMA NOKTALARI

3.1. DÖNEMSEL TÜRKİYE MEDYASI	47
3.1.1. Tecimsel Radyo	47
3.1.2. Devlet Tekeli	47
3.1.3. TRT Tekeli	48
3.2. 2000 ÖNCESİ BASKI İLE MUHAFAZAKÂRLAŞTIRILAN MEDYA VE KULLANIM AMACI	50
3.3. HOLDİNGLEŞME SÜRECİ İLE BİRLİKTE ÖZEL/ YENİ-MEDYA'YA EVİRİLME	58
3.4. ÖZAL-UZAN TV SAVAŞI	62
3.5. TAŞRA SIKINTISININ MUHAFAZAKÂRLIĞA EVRİLME HİKÂYESİ-DÜNYA'NIN TAŞRASINA DÖNÜŞ	63
3.6. AKP'NİN SİYASAL İSLÂM VE KORPORATİZM ÜZERİNDEN TOPLUMU ROMANTİZE EDİŞİ	74
3.6.1. 2002 Sonrası yeni-Türkiye'nin 'Yeni Medyası'	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDYANIN ŞEKİLLENDİRİLİŞİNDE ARAÇSAL FAKTÖR: REYTING

OLGUSU

4.1. GENEL ANLAMıyla DÜNDEN BUGÜNE REYTING	85
4.2. TİAK'IN KURUMSAL YAPISI-İŞLEYİŞİ İLE SİSTEMDEKİ DÖNÜŞÜMSSEL ETKİSİ	87
4.3. YENİ ÖLÇÜM SİSTEMİ İLE A-B SES GRUBUNUN TEMSİLDE ETKİSİZLEŞMESİ	90
4.4. MÜLÂKATLAR: SEKTÖRÜN DEĞİŞEN/TİRİLEN SİSTEME TEPKİSİ	92

BEŞİNCİ BÖLÜM

TV'DE 'GERÇEKLİK' KAVRAMI

5.1. HAYATA DÖRDÜNCÜ BOYUT, EVDE BEŞİNCİ DUVAR TV'Yİ ANLAMAK ÜZERİNE	96
5.1.1. Edebi Bir Metin Olarak TV- Alımlama	96
5.1.2. Muhafazakârlaşan Türkiye Toplumunun TV'yi Kullanım Amacı	99
5.1.3. Muhafazakâr (Plebyen-Püritan) Yurttaş Zihniyeti'nin TV ile/de Yaşatılması	101
5.2. TOPLUMUN KENDİNE YABANCILAŞMASI NOKTASINDA TV'NİN ROLÜ	105
5.2.1. Türkiye Toplum Zihniyetini Haritalandıran Raporlar	107

ALTINCI BÖLÜM

ACUN'UN TV PROGRAMCILIĞINA BAKIŞI

6.1 AMAÇ-YÖNTEM VE SINIRLILIK	118
6.2. YANSIMA İLİŞKİSİ	120
6.3. ACUN'UN YENİDEN KEŞFİ KADİM TOPLUM DİLİ 'OYUN'UN PROGRAM DİLİNDE İŞLENMESİ	120
6.3.1. Etimolojik Kökeni Bağlamında Oyunun TV'ye İşlenmesi	129
6.3.2. Oyun'un Edebi Denge Gözetilerek Programlara İşlenmesi	132
6.4. REYTING SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE ACUN'UN 'YENİ' SİSTEME ADAPTASYONU	134
6.4.1. Televizyon Ölçüm Evren Değerleri – Yıllara Göre	139
SONUÇ	145
KAYNAKÇA	153
ÖZGEÇMİŞ	159

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1:	TİAK'ın Kurumsal Yapısı-İşleyişi ile Sistemdeki Dönüşümsel Etkisi ___ 87
Tablo 2:	AGB Nielsen Ölçüm Paneli 70 milyon 586 bin 256 (2009 sayımı)_____ 89
Tablo 3:	TNS Ölçüm Paneli 79 milyon 814 bin 871 kişi (2016-17)_____ 89
Tablo 4:	Acun'un Kurduğu Oyun Dilinin Özelliği Kullanım ve Doyum Alanları_134
Tablo 5:	27.11. 2017 TV8 Programları_____135
Tablo 6:	27.11. 2017 TV8 Yarışmaları_____136
Tablo 7:	TV8'in Yıllara Göre Kanallar İçerisindeki Sıralaması_____136
Tablo 8:	Acun'un Kanalına Orijinal Olan formatladığı_____138
Tablo 9:	2014 –S.E.S (Sosyo-Ekonomik Statü) Evren:55.753_____139
Tablo 10:	Tüm Gün Tüm Kişiler Gün Birincilikleri_____140
Tablo 11:	Prime Time Tüm Kişiler Gün Birincilikleri_____141
Tablo 12:	Tüm Gün AB S.E.S Gün Birincilikleri_____141
Tablo 13:	Prime Time AB Ses Gün Birincilikleri_____141

KISALTMALAR

CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası'nın
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
BM	: Birleşmiş Milletlerin
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneğini
YTP	: Yeni Türkiye Partisi'yle
AP	: Adalet Partisi
TTTAŞ	: Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi'ndedir
RSF	: Sınır Tanımayan Gazeteciler
TRT	: Türk Radyo Televizyon Kurumu'nun
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
NT	: Northern Telecom
PTT ARLA	: PTT Elektronik Haberleşme Cihazları Laboratuvarı ve Fabrika'sı
DYP	: Doğru Yol Partisi
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
ANAP	: Anavatan Partisi
RP	: Refah Parti
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
OHAL	: Olağan Üstü Hal
TİAK	: Televizyon İzleme Araştırma A.Ş.
TAM	: Television Audience Measurement
AGB	: Audits of Great Britain Nielsen
KHK	: Kanun Hükmünde Kararnameler
MSK	: Medya Sahipleri Komitesi
SBT	: Sabit Ölçme Değerlendirme
SES	: Sosyo-Ekonomik Statü

BM : Birleşmiş Milletlerin
SDSN : Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı

GİRİŞ

Günümüz modern dünyayla birlikte elektronik ve uydu bağlamında sınırları aşan ve haber kaynağı olmaktan çıkıp toplumsallaşma kaynağı da yaratan gazete- medya-iletişim bu süreçte kimi araştırmacılar tarafından modern zamanın buluşu olarak adlandırılrsa da Roma Senatosu'na çıkarılan “Acta Duirna” da dâhil kullanım alanı olarak insanlığın gözünden kaçmamış, dönüştürülmüş ve siyasallaştırılmıştır.

Bu bağlamda bu çalışma günümüz Türkiye medyasının (araçlar) başat aktörü olan TV'yi ele alarak 18 Aralık 2011'de baskınlarla durdurulan ve 17 Eylül 2012 itibarıyla TNS/Kantar Media ile yeniden başlatılan reyting ölçümlerindeki sistem değişikliğini ele almaktadır. Bu sürecin temel noktalarını, ‘reklam veren, siyasi erk ve toplum’ üçlüsü bağlamında sosyo-politik ve de ekonomik alt yapısal konfigürasyonlar bağlamında değerlendirmektedir.

Bu noktadan hareketle TV'de üretilen içeriğe ‘tüketici’ olgusu bağlamında yön veren, ‘işlerin’ üretim aşamasını şekillendiren, ‘alıcı-izleyici-okuyucu’ ana faktörünü modern Türk tarihinden günümüze İbrahim Kaya'nın ‘Çoklu Modernlikler’ mefhumunu izlenince edinerek, günümüz medya sistemini ve onu şekillendiren -ana boyut- reyting ölçüm sisteminin siyasal içeriğinin önemini ortaya koymaya çalışacağız. Cüceloğlu'nun da dediği gibi, “insan davranışları ile ilgili anlatım ve açıklamalar, insanın içinde yetiştiği toplum ve kültürün özelliklerini göz ardı ederse, ya yüzeyselleşir ya da ilişkinliğini kaybeder” (Cüceloğlu, 1994: 16).

Siyasal erkin medyayı okuyuşuna, toplumu yönlendirmek için kavramsal çerçeveleri kullanımına ve totalde şekil alan toplumun evriliş şekline bizi götürecek olan bu çalışma Türk Medya Tarihi'nin Osmanlı'da Tanzimat'tan günümüz modern Türkiye'sine evrilişinin de ‘resmi’ bir hikâyesi olacaktır. Bu bapta, ‘Türkiye'nin modernleşme sürecinde medya tercihlerini etkileyen siyasi-toplumsal tarihin önemi’ ile başladığımız tezimizde, Türkiye toplumuna Osmanlı'dan günümüze evrilerek değişse de varlığını sürdüren- miras kalan zihniyet kalıplarını siyaset-medya-toplum üçgeninde ele alarak başlayacağız.

Modernlik olgusunu, geç modernlik içerisinde evrilen ve öznel hale getirilen anlayış içerisinde irdeleyeceğimiz ‘çoklu modernlikler’ nosyonunu Türkiye örneği üzerinden şekillendirilişi bağlamında –*Milliyetçilik- Siyasal İslam –Muhafazakârlık ve de Kemalizm* üzerinden irdeleyeceğiz.

Toplumsal kodlara erişim yolunda üstte yer alan kavramlar ile Osmanlı'dan günümüze sınıflandırılan Türkiye toplumunu hem ayrıştıran hem de birleştiren bu nosyonların siyasi akıl yoluyla medya üzerinden topluma nasıl aksettirilerek içselleştirildiklerini ve yeni-Türkiye'ye giden yolun nasıl inşa edildiğine değinmeye çalışacağız. Kodlanmış enformasyonu bilgi olarak aktaran iletişim araçlarının boyunduruğu altındaki 21.yy dünyasında toplumun 'hukuk' mefhumu ile nasıl değiştirilerek dönüştürüldüğünü ve de medyanın bu değişim dönüşümdeki başat konum ve de görevine değinerek değışen reyting ölçüm sisteminin görünen ve de alt metin olarak saklanan amacını irdeleyeceğiz.

Tezimizin, 'Türkiye toplumsal kültürünü etkileyen siyasi-ekonomik olaylar'a eğildiğimiz ikinci bölümde kurucu koalisyonun tek parti dönemi uygulamalarıyla 'millet olabilme çabası içerisinde' siyasi ahlâkı ve de toplumsal usu, DP Dönemi'nin 'sine-i millet' nidalarıyla burjuva ahlakını hüküm sürdürme gayreti ve demokrasiden yana söylem dışında uygulamaya gitmeyişinin Türkiye toplumunu bugüne taşıyışına değineceğiz.

Darbe geleneğine giden yolda ilk adım olan 31 Mart Ayaklanmasıyla- Osmanlıdaki partiler de dâhil, devamında gelişen 27 Mayıs darbesi, 12 Mart muhtırası, 12 Eylül darbesi, ara dönem olarak ele aldığımız Ulusu Hükümeti ve devamından Özal dönemine özel olarak eğilerek son olarak yaşanan bu olayların topluma yansımalarını günümüz toplumunu oluşturan temel etkenler olarak değineceğiz. Türkiye toplumunun gecedan sabaha değışen hayatının, ekranlara yansımaları olan program ve de içeriklere etkilerini bu siyasal ve toplumsal izimde ilerleyerek göreceğiz.

TV tarihi ile Özal siyasi hayatının eş güdümlü gittiği Türkiye sosyo-politik hayatında Özal'ın TRT'yi özerk halden devlet kamu kurumuna resmi olarak evirmesinin ve devamında özel kanal ve de radyo yayınlarını kendi adına hangi yöntemleri kullanmak koşuluyla resmiyet dışı serbestleştirdiğini, TRT genel müdürleri üzerinden bir anlatı ile irdeleyeceğiz.

TV'nin iktidar tarafından DP ve Özal uygulamaları sonucu gelenekselleşen kullanım şekli itibari ile medyaya nizam-şekil verilmiş ve özgürlükler lafzı içinde yer alan haber alma özgürlüğü vb.'nin siyasi erk tarafından eritiliş, diğeri bir yandan da erk tarafından ne denli kullanılışının Türkiye toplumunda yarattığı sonuçları tezimizde ortaya koyacağız. Bu bağlamda Holdingleşme ile birlikte tüketim kapitalizmi içerisinde değer kazanan her bir tüketici ferdin DP'nin iki dereceli seçim sistemini tekli sisteme

indirgemesinden sonra gerçekleştirdiği toplumun ‘özneleşmesi’ kavramını aslen tüketimle nasıl sağladığına medya-tüketim bağlamında el atacağız.

Tüm bu anlatılardan sonra asıl gelmek istediğimiz konu olan yeni reyting ölçüm sisteminin olgusuna eğilerek tanımsal, içeriksel ve de sektörsel anlatılara yer vererek, reyting ölçüm sistemi ile gerçekleştirilmek istenen TV yapısına ulaşacağız. İzlenmeler ölçüsünde değişim-dönüşüm ve de varlık sağlayabilen program-içerikler toplumsal gustoyu okşadığı ölçüde, reyting getirebilmeleri nispetinde değerlidirler. Ölçüm sisteminin 2.000 nüfustan az yerleşim yerlerine yerleştirilmesi ile ortaya çıkacak olan sonuç tüm sistemin değişimini sağlayacaktır. SES Gruplarında değişen ki özellikle de AB tabanındaki değişimle birlikte program dillerinin günümüz haline evrilmesi sonucu doğacaktır. Bu sonuca araç olarak kullanılan hukuk ile birlikte alınan kararlar ve de sonuçlarını program örnekleri ve de içerik analizleri nispetinde ele alacağız.

TV’de ‘gerçeklik’ kavramı başlığıyla okuyacağımız beşinci bölümde gerçeklik kavramını irdeleyerek TV’nin toplum zihninde yarattığı sanal gerçekliği irdeleyecek, tutum ve davranış değişimine nasıl, ne sebeple etki ettiğini kuramsal boyut ile ele alacağız. Hayata dördüncü boyut, evde beşinci duvar TV’yi anlamak üzerine ilerleyeceğimiz bu kısımda TV’yi bir okuma biçimi olarak ele alarak ‘edebi bir metin’ olan TV ile edebiyat kuramları çerçevesinde anlamsal analiz gerçekleştireceğiz. Toplumun okuma becerisi geliştirerek izlediği TV’den etkilenme biçimlerini irdeleyebilmek adına bu başlık son derece önem arz etmektedir.

Devamında ‘Türkiye toplumunun TV’yi, TV’nin Türkiye toplumunu kullanımı üzerine’ çalışacağımız başlığımızda, toplumun TV’yi kullanım amaçlarını irdeleyerek ‘plebyen-püritan yurttaş zihniyetini ve de TV’ye yansımalarını –reyting ölçümü konusu nispetinde- ele alacağız. Toplumun istenci doğrultusunda erksel kodlamalar ile şekillenen TV’de istencin nedenlerini anlamak için üst başlıklardan bu başlığa değin geliştirilen, Türkiye toplumsal zihin haritasının nüvelerini bulabileceğimiz TV program ve de içeriklerinin hangi toplumsal oluşum çerçevesinde gerçekleştiğini yine bu kavramlar nezdinde irdeleyeceğiz.

Genç nüfus oranı yüksek olan Türkiye’nin ‘tüketerek var olan gelecek nüvelerine’ değindiğimiz bu başlık içinde Türkiye toplumunun oluşan zihinsel kodlarını irdelemeye yönelik raporları inceleyerek, dünden bugüne Türkiye’nin son halini ortaya koyacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN MODERNLEŞME SÜRECİNDE MEDYA TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN SİYASİ-TOPLUMSAL TARİHİN ÖNEMİ

1.1. ÇOKLU MODERNLİKLER KURAMI PENCERESİNDEN TÜRKİYE

Çoklu modernlik kuramı üzerinden tezimizin sosyal boyutunu ele alacağımızdan ötürü “sosyal dünyanın gerçeklikleri üstüne bir düşünme” olan çoklu modernlik kuramına giriş niteliğindeki bu kısım tezi ve kavramsal dünyayı anlamlandırma açısından büyük önem arz etmektedir (Kaya, 2006: 14).

“Sosyal dünyanın gerçekleri toplumların aynılaşacağı kanılarını desteklemekten uzaktır”. Bu bapta Doğu’nun çöküşü ve Komünizmin iflasi bize göstermektedir ki “bu çöküş toplumların birbirlerinden farklı olduklarını” en açık şekilde göstermektedir (Kaya, 2006: 14).

Bu minvalde birbirinden farklı olan toplumlar kendi içinde topluluklar halinde farklılaşıp ayrışabilir de diyebiliriz. Daha net bir ifadeyle, millet olarak adlandırılan insan topluluğu stereotip bireylerden mi oluşmaktadır? Bu nokta da tekrar Kaya’ya başvurarak şu çıkarımı yapmaktayız: “Modernlik varyasyonlara sahip bir insanlık durumudur” (Kaya, 2006: 16). Diğer bir ifadeyle modernlik, bireyin yaşadığı toplumun kültürel-bilimsel birikimleri ışığında anlam dünyasında şekillenen bir olgudur.

Batı tarafından ‘bütünleştirici’ anlam ifade eden modernleşme- modernlik tanımı günümüz dünyasına bakıldığında ‘çatışmacı’ unsurları barındırmasıyla ve örtük ayrışmaya meyil veren yapısıyla “evrenselleşmeye yönelik bir gelişme olarak anlaşılmalıdır. Çoklu modellikler kavramının ayrıntılı biçimde anlaşılabilmesi için tekil toplumların entegrasyonu ve dünya toplumlarının evrenselleşmesi reddedilmelidir” (Kaya, 2006: 16-17).

Türkiye toplumunda hayata bakış ve anlamlandırma, kültürel çeşitlilik gibi konularda keskin ayrımların oluşu Türkiye’de modernlik kavramının ‘Batı tanımlaması’ ışığında sınıfta kaldığının göstergesi olmaktan ziyade Kaya’nın da belirttiği gibi, “çoklu modernlikler yaklaşımı, kültürel dünyaların çokluğunu modernliğin imgesel anlamlarının farklı yorumlarının olasılığına ilişkin bir kanıt olarak” değerlendirmektedir (Kaya, 2006: 17).

Kemalist Modernlik projesine kapı açan yolda, Batı’dan farklı olarak Osmanlı’da “milli” bir burjuvanın olmayışı modernlik projesini emperyal-patrimonyal Osmanlı İmparatorluğu’nda yükselen merkezi çatışma içinde Batı’ya karşı verilecek yanıtlar

açısından ortaya çıkarmıştır. Bu yanıtların öncülleri şüphesiz ‘tüm tebaa için eşitliğin ayak sesi olarak algılanan’ 1839 Tanzimat Fermanı ve 28 Şubat 1856'da Kırım Savaşı sonrası Paris Kongresi ile başlayan Tanzimat Fermanı'nın koşullarını daha kesin şekilde ifade eden Islahat Fermanıdır. “Bu anlaşma ile Osmanlılar Avrupa uyumuna dâhil edildi ancak, Osmanlılar bir Avrupa devleti olarak kabul edilmedi ve dolayısıyla da kendilerine eşitlik tanınmadı” (Ahmad, 2014: 36). Bu süreç, parçalanma sonrasında yeni kimlikle kurulumu gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyeti'ne değin etkilerini sürdürecektir.

“Bu merkezi çatışma, ileride Türk modernlik projesini üretecek olan seçkinlere (de) yön vermiştir” (Kaya, 2006: 18). Öyle ki, 1919 hareketi oluşum aşamasında bir tepki hareketi olarak çevrenin bir çıkışıdır. Hasan Bülent Kahraman'ın, Türk Siyasetinin Yapısal Analizi II adlı eserinde de belirttiği üzere, “Cumhuriyet kendisini hazırlayan koşulların doğal sonucu ve güçlü bir siyasal talep olarak, son kertede bir kurucu elitin iradesi etrafında şekillenmiştir” (Kahraman, 2012: 19).

Osmanlı aydınlarının zihnini meşgul eden ve sonradan Jön Türkler olarak da adlandırılan Tanzimat Dönemi'nin ürünü olan Yeni-Osmanlılar da ‘devlet nasıl kurtarılır’ sorusuyla karşı karşıya kalmışlardır. Cevap, “19. yüzyılın ortasında başlayan Osmanlı Modernleşmesi'nin kıyıya vuran son büyük dalgası Cumhuriyettir” olmuştur (Kahraman, 2012: 19).

Kurulan yeni kavram ‘Cumhuriyet’in, toplumla uyumu açısından koordinatlarının belirlenişi yeni –Türkiye’ye açılan yolun ilk nüvelerini de oluşturmaktadır. Cumhuriyet, İmparatorluk geleneğinden ve coğrafyasından gelen ve farklı milletlerden oluşan toplumun nasıl bir bütünlük kuracağı ve de toplumsal barışı neyle sağlanacağı sorularının cevabı olacaktır. Tezimizde cevaplarını vereceğimiz bu hususlar bize gösterecektir ki kuruluş aşamasındaki ‘ilk sancılar’ 20. yy’dan günümüze sirayet etmiş ve hâlâ daha devam etmektedir.

1.2. OSMANLI’DAN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE MİRAS KALAN ZİHNİYET KALIPLARI

Günümüz Türkiye’sinin ‘görünür-görünmez’ sancılarını yaşadığı ve bu tez yazılırken gerçekleşen 16 Nisan Referandumu’nun sonuçlarını da çok yakında göreceğimiz sistemsel değişikliklerin iziminde şüphesiz görülecektir ki temelde yatan nüve ‘toplumun zihniyet kalıpları ve öğrenme biçimidir’. Bu bağlamda Türk toplumunu geçmişten günümüze şekillendiren temel kavramsal zihniyet kalıplarına değineceğiz.

Osmanlı Aydınları 19 yy.'da imparatorluğu kurtarabilmek için Turancılık, Ümmetçilik ve Osmanlıcılık kavramlarını üreterek emperyal Batı'nın yakıcı yörüngesinden kurtulmaya çalışmışlar ve Atatürk önderliğinde Kurtuluş Savaşı ve sonrası Cumhuriyet'in ilanına değin, halka karşı, 'milli kimlik mühendisliği yapılmadan', 'karma' bir ideoloji ile hareket etmişlerdir. Hem ümmet birliğine bağlı olan kesimin, hem Türkçü kesimin, hem de İmparatorluğun devamını dileyen Osmanlıcılarının desteği alınmıştır. Bu noktada ideolojik bazda kazanan taraf olan "milliyetçiler bölge temelli Türkiye devletini yaratarak ve bunu 1923'te Lozan'da tescil ettirerek Türkiye'nin milletini ve Türkleri yaratmaya başlamışlardır"(Ahmad, 2014: Önsöz).

Bu yaratım aşamasında zihniyet ayrımının ve günümüz Türkiye'sindeki çatışmanın en temel noktasına; Osmanlı'daki "Hamidiye Ordusu" zihniyetinde rastlanılmaktadır. Mektepli ve alaylı subaylardan oluşan bu orduda, mektepli subaylar "Batılı (Çağdaş) eğitimden geçiriliyor ve Fransız devrim geleneğinden doğan fikirleri öğreniyorlardı. Alaylılar ise, sultan-halifeye ve onun temsil ettiği kurumlara bağlılıkları nedeniyle, öğrenim ve eğitimden geçirilmeksizin kıtalarda yetiştirilen subaylardı. Bunlar, geleneklerine bağlıydı ve anayasal değişim sonrasında ortaya çıkan fikirlerin yetiştirilme tarzlarına ters düştüğü fikrindelerdi" (Ahmad, 2014: 82).

Bu temel ayırım noktası laik-muhafazakâr çatışması olan günümüz Türkiye'sine değin varlığını sürdüren ve kan kaybına sebep açan bir paradoks olarak önümüzde durmaktadır bu çatışma. Bu çatışmaya Osmanlı'dan günümüze zihniyet kalıpları ve şekillenmiş kavramları üzerinden değineceğiz.

Çoklu modernlikler bağlamında değerlendireceğimiz bu durum için Kaya, "Aynı medeniyet içinde yer alan kültürel dünyalarda farklı modernlikler üretebilir" diyerek 'medeniyet ve kültür arasında' bir ayırım yapmanın gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Kaya, 2006: 21). Bu nokta da 'medeniyet' ve 'kültür' arasındaki farka değinerek zihniyet kalıplarına bizi götüren yolu aydınlatmaya çalışalım.

Kültür, "Modernleşme Teorisi'nin yaptığı gibi, bir değerler sistemi olarak vurgulandığı zaman, toplumsal değişimi açıklamak zorlaşmaktadır" (Kaya, 2006: 21-22). Bu bağlamda üstte de değindiğimiz gibi sosyal aktörler olmadan hiçbir kültürün yeni bir dünya veya modernlik üretemeyeceğini bunu üretecek fraksiyonların yokluğunun doğacağını belirtmek gerekir.

Friese ve Wagner tarafından çoklu modernlikler perspektifi içinde, kültürü açık uçlu, henüz yapılanmamış, mükemmel olmayan bir yoldan entegre edilmiş yorumlanabilir

kalıpların kompleks toplamı olarak anlamlandırmak mümkündür (Ahmad, 2014: 44). Bu yaklaşımda kültür kesin olarak yapılaşmadığı için kültürün yorumlamalara açık oluşu sosyal aktörlerin yenilik yaratmasını mümkün kılmaktadır (Kaya, 2006: 21-22). Atatürk Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorileriyle medeniyet algısını alımlarken, kültür ögesini de onun içinde eriterek yeni ve ortak bir ‘hal-oluş’ yaratmaya çalışmıştır Türkiye toplumu için.

Türkiye toplumunda medeniyet ve modernlik olgularının Cumhuriyetle birlikte içselleştirilmesi konusunda bulunduğu konum bu noktada irdelenmesi gereklidir. Türk toplumu, “Batı modernliğinin emperyalist, baskın güçleri tarafından modernleştirilmemiş modernliklerdir” diyen Kaya, Türkiye’nin özgünlüğünü ortaya koyarak İslâm dünyası ile Batı arasındaki konumuna değinmektedir. Buna göre;” Türkiye bir taraftan Avrupalı İslam'dır ve diğer taraftan da Ortadoğu'daki modernleştirici bağlamdır.” Batılıların gözünden Ortadoğulu Türkiye İslam’ın ta kendisi iken diğer bir taraftan Ortadoğu için Türkiye Batı’ya açılan kapıdır. Bu nokta da yeri gelmişken belirtmek gerekir ki Huntington’un Soğuk Savaş sonrasında ortaya koyduğu ‘Medeniyetler Çatışması’ tezini 2001- 2009 döneminde ABD’de Başkanlık yapan George W. Bush kullanarak “İlimli İslâm modeli” adlı tezi ortaya sürecek ve de örnek olarak Türkiye’yi İslâm coğrafyasına örnek rol model olarak tanıtacaktır.

Batı’ya yakın ve ritüellerden kısmi anlamda ayrılmış bir ‘İslâm ülkesi’ kavramının cezbine kapıldığı su götürmez olan Bush, Kaya’nın “Kültürlere Borçlanma” yani “bir kültürün borç aldığı öğeleri özümleyerek farklı bir deneyime işaret etmesi” ve kendine has bir dönüşüm gerçekleştirmesi kavramını zamanın koşulları içerisinde kullanmıştır (Kaya, 2006: 29).

Bu noktada konumuza tekrar geri dönerek, Türkiye toplumunu şekillendiren düşünce kalıpları içerisinde ana kavramlar olan ve her dönem siyasal erk tarafından kullanılan Milliyetçilik, Siyasal İslam ve Kemalizm’ kavramlarına eğilelim.

1.2.1. Milliyetçilik Üzerinden

Kemalizm’le birlikte evirilen, 17 Şubat 1920’de son Osmanlı Meclisi’nde tamamıyla kabul edilen Misak-ı Milli ile de daha minimalist boyuta dönen Turancılık nosyonu günümüz Milliyetçiliğini ifade ederken Bora bu kavramı, “Türk Sağı’nın dilbilgisi/grameri” olarak tanımlamıştır. “İktidar icraatıyla ve söylemiyle, bir millet ve bir

kimlik kurar;” diyen Bora, “aslında kimiz?” ve “nasıl olmalıyız?” sorularının cevaplarını sabitler (Bora, 2015: 13).

Osmanlı mirasından Cumhuriyete kalan toplum içerisine baktığımızda küçümsenemeyecek bir gayrimüslüm yerli nüfus varlığı bilinmektedir. Bu bağlamda, “Türk milletinin ve Türk milli kimliğin kuruluşunda ‘Öteki’ unsurlarla fiili ve söylemsel ilişkinin nasıl kurulduğu tayin edici önemdedir” (Bora, 2015: 15).

Son Osmanlı Meclisi’nde 19 Şubat 1920’de, “Türk ve millet kavramları tartışılmış ve Türk kavramının tüm farklı Müslüman unsurları içine kattığına karar verilmişti.” Bu noktada, “Osmanlı veya Kemalist vatandaşlık anlayışı asla etnik olmamıştır. Osmanlı kimliği, etnik köken veya dinden bağımsız olarak hanedan etrafında odaklanmıştır. Aynı şekilde, Türk vatandaşlığı da Misak-ı Milli tarafından tanımlanmış, oluşan devletin sınırları içerisinde yaşamaya (doğmaya değil, yaşamakta olmaya) dayanmaktaydı” (Ahmad, 2014: 87).

Üstte de ifade ettiğimiz ‘çoklu modernlikler’ kuramı burada da karşımıza çıkmakta ve ‘millet’ tasarımı ile radikal bir modernleşme ve kapitalistleşmenin ürünü olan ‘milletleşme’ kavramı çatışan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Milliyetçilik alanında iki uç karşımıza çıkmaktadır: ilki siyasi-hukuki, vatan/vatandaşlık tanımıdır. İkincisi ise etnisist/ özcü kimlik tanımıdır. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası ve akabinde Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimleri ile Şeyh Said İsyanı yeni devletin ve Cumhuriyetin meşruiyet ve sadakat sağlama noktasında farklı konfigürasyonlara başvurmasını gerekli kılmıştır. Bu deneyimler sonucunda “Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş akdindeki, kimlik tanımını önceleyen devlet ve vatandaşlık anlayışı, yıldan yıla ilerleyen bir süreç içerisinde, homojen ve sabit bir milli kimlik tarafından kayıtlanarak, görselleştirilmiştir” (Bora, 2015: 21-22). Diğer bir ifadeyle milli kimlik kavramı yumuşak kabuğundan sıyrılarak, ‘kendini tehlikede’ hisseden Cumhuriyeti ve Kemalist sistemi korumak için sert bir çekirdeğe bürünmüştür.

“Vatandaşlık, en şanlı liberal demokratik örneklerde bile milliyete ve milli telos’a gösterilen sadakate bağlı olarak kazanılan bir statü olmuştur. Bu anlayış militan vatandaşlık şart namesini ortaya çıkarmıştır” (Bora, 2015: 28-29). Bora’nın bu ifadesi doğrultusunda ileri ki bölümlerde ele alacağımız, Türkiye toplumunun ‘sinir uçlarını’ belirleyecek temel olaylar içerisinde yer alan 80 darbesi ve bu darbeye zemin hazırlayan ‘vatan savunucusu militan milliyetçilik’ olgusunu daha net anlamlandıracağız.

Batılı olmayan milliyetçi hareketlerin zorlandığı noktaların başında, modernleşme ile Batılılaşma arasındaki anlamdaşlık gelmektedir. Ancak bu konuyu Kürt alt kimlikli Osmanlı entelijansiyasından olan Ziya Gökalp kuramsallaştırmıştır. Gökalp'in Batılı medeniyetle yerli-milli kültürü sentezlediğini ve 'çoklu modernliklerin' kanıtında da kullandığımız gibi farklı kültürel dünyaların modernliğin imgesel anlamlarının farklı yorumlarının olabileceği ve bunun modernliği tektip-bütüncül olmaktan çıkararak modernliği yoruma açık hale getireceğini belirtmiştik. Gökalp, "Medeniyeti teknolojiye indirgeyerek Batı-merkezli kültürel rengini göz ardı etmek gibi, modernliğin refleksiyon potansiyelini iskalayan yan etkilerine de maruz kalmıştır. Batı medeniyetinin/evrenselliğinin iç çelişkilerini, iç farklılıklarını, çok yönlülüklerini görmeyen bu yüzeysel tutum, 'çocuksu akıllar' çıkarmıştır ortaya" (Koçak, 1997: 94). Türkiye toplumunda sosyal hayatın kişi üzerindeki etkisini tanımlamak adına ortaya koyduğu bu kavramı Doğan Cüceloğlu'nun kavramsallaştırmasıyla ilerleyen bölümlerde daha detaylı şekliyle ele alacağız.

Türk Milliyetçiliği Osmanlı dönemi ümmet, Cumhuriyet dönemi yurttaş milletçiliği kavramlarıyla ne denli hümanist bir şekle bürünse de Serbest fırka sonrasında 2. Dünya Savaşı'nı Almanların kaybedeceğinin anlaşılmasına değin geçen sürede değişim göstermiştir. Bu süreçte rejim olabildiğince katılaştırmıştır. Türk Milliyetçiliği "bu anlamda kültürel ırkçı diyebileceğimiz özcü bir kimlik anlayışına sahiptir. Türk kimliğinin ezelden ebede uzanan sürekliliği içinde bir öz olarak sabitlenmesi, "çok özel" vasıflı bir kimlik olarak yüceltilmiş biçimi, "Türk harsının (kültür)" milli kimliğin şartı olarak vazedilmesi, bu özcülüğün bariz göstergeleridir" (Bora, 2015: 34).

Çoklu modernlikler bakışı üzerinden değerlendirmemize devam ederken Yeni Türkiye milliyetçiliğinin modernlikle birlikte Batı medeniyeti ile dönüşümünü-değişimini, Hamdullah Suphi Tanrı Över'in formülüyle şu şekilde ifade edebiliriz: "Türk İnkılâbı'nda Avrupa mağlup olmuş, Avrupalılık muzaffer olmuştur" (Tanrıöver, 1929: 54). Türk milli kimliği Batılılık kimliğini de içererek kurulmuştur- dahası, yukarıda belirtildiği gibi, Batılı medeniyet hasletlerinin orijini ve hası olduğunu iddia etmektedir. Dr. Reşit Galip milliyetçilik kavramına yaklaşımını şu sözlerle ifade etmiştir "Avrupalıların bugünkü ırki 'formları' bile kanlarına Türk kanının karışmasına borçludurlar" (Aydın, 1996: 120-122).

1.2.2. Siyasal İslam Üzerinden

Türkiye Cumhuriyeti'nde 'din' kavramı Osmanlı'dan günümüze her zaman yumuşak karın olmuş ve Demokrat Parti'nin (DP) CHP karşısında elini güçlendirmek için

kullandığı propaganda dönemine kadar da “tebaya ait” bir kavram olarak gündelik yaşamda yerini almıştır. Her ne kadar kimi yazarlar Osmanlı’nın bir din-İslâm devleti olduğu vurgusunu yaparak ‘hamaset’ politikası ile ‘Neo-Osmanlı duygularını ve hayallerini’ okşasa da, Osmanlıda çifte yapı halinde ‘Örfî Hukuk ve Şerî Hukuk’un varlığı bilinmektedir. Neo-Osmanlı perestlerinin İslam devleti tahayyüllerine karşı gerçek göstermektedir ki Osmanlı’da ‘Örfî Hukuk’ ‘tebasal’ ilişkilerde kullanılan ve tebayı yönetmekte temel araç olan bir olgu işlevi görürken; Padişahların Şer-i Hukuk yoluyla ‘kardeş katli’ gibi fermanları uygulamak istemeleri temel İslâm öğretileri ile ters düşmekle birlikte siyasal çıkarlar doğrultusunda kullanılmıştır. Kemalist Cumhuriyet İslâm dinini ve bu dinin gündelik hayata şekil vermesine izin veren, “Eski Türkiye”yi ötekileştirerek tarih ve kabul dışına itmiştir. Bu ‘Eski Türkiye’ “yani Osmanlı’dır; dini dünya görüşünün çerçevelediği eski medeniyettir. Milli kimliğin öteki- imgesi olarak kendi geçmişi, eski kimliği koyması, aynı zamanda eski kimliğe dair yeni bir tasavvur oluşturması demektir” (Bora, 2015: 41).

“1946 yılına kadar, kurucu irade ve kurucu merkez toplumsal ve siyasal olan içinde hegemonya kurmuştur” (Kahraman, 2012: 24). Bu hegemonya ve dönüşüm çabaları yeni oluşturulacak tasavvurla birlikte öncelikle Kemalist düşüncede ‘din’ algısı üzerine olmuş ve Kemalist Cumhuriyet Eski Türkiye’nin, dini İslâm’ın yerine yeni yaratılan kimliği, Türk kimliğini ve ‘milliyetçilik’ kavramını yerleştirmiştir. Mardin’in saptadığı gibi, “akla olduğu kadar kalbe de hitap eden bir sosyal ethos (değerler bütünü) yaratmadaki sınırlı ama tek başarısı milliyetçilik dolayısıyla” gerçekleşmiştir (Mardin, 1991: 142).

Bir millet yaratmak arzusunda olan Kemalizm milletin ‘dinsiz’ olamayacağını bilmekteydi ve ‘din’ olgusuyla toplum yönetiminin daha kolay olacağına inanmaktaydı. Kemalizm dini her şey gibi modernleştirilmesi gereken bir olgu olarak gördü. “Din, hurafelerden arındırıldığında, toplumsal ahlâkı ve vicdanları ‘tertiplenecek’ bir kurum olarak iş görebilirdi” (Vurgu bana aittir) (Bora, 2015:118). Bu bağlamda ‘Diyanet İşleri’ aracılığıyla din kontrol edilecek ve devlet merkezi yapısı içinde dengede tutulacaktı.

Türk Aydınları için ise sorun Arap kültürünün imgesel bir ögesi olarak görülen dinin ‘millileştirilmesi’ meselesidir. “Bu gayenin ilham kaynağı da, Luthercilik/Protestanlıktır. Türk Aydınlanmacıları, esas itibarıyla, reformasyonun dini makul bir”doğal din”-veya genel olarak Tanrı inancı, Deizm- olarak yeniden kurmasından, işlevsel bir kurum haline getirmesinden etkilenmişlerdir” (Bora, 2015: 118- 119).

İkinci dünya savaşında Faşist Almanya'ya alttan alta destek veren İnönü yönetimi savaşın seyrinin değişimiyle birlikte ve DP'nin uç vermesiyle toplumsal hegemonyasında hafifleme yoluna gitmiş ve din konusuna eğilmiştir. İktidarı kaybetme korkusu yaşamaya başlayan İnönü, bu dönemde “dini, millî ahlâkın resmi bir vecibesi olarak kurumlaştırmaya başlamıştır. 1930'ların sonundan itibaren devlet eliti içinde ‘dinsiz bir millet yaşayamaz’, ‘manevi bir gıda lazım’ yakınmalarıyla kendini göstermiştir bu arayış. Bir sapma değildir bu; resmi millî ideolojinin, mühim bir açığını kapatma arayışıdır. Bu sürece paralel olarak siyasal ve ideolojik düzlemde, dini millî kimliğin aslî unsurları arasında sayan anlayış kendine alan açmaya başlamıştır” (Bora, 2015: 125).

Bu noktada Kemalist Cumhuriyetin ilk safhalarına dönersek, 1789 döneminden sonra Aydınlanma düşünürlerince ortaya atılan ve sonradan ‘laisizm’ olarak adlandırılacak kavrama eğilmekte yarar görmekteyim. Günümüze değin sindirilemeyen bir dava ve kavram olarak varlığını sürdürmekte olan laisizm, öncül adıyla’ Ansiklopedizm’, Aydınlanma düşünürleri tarafından şu ekliyle tanımlanmıştır:” Dünyasal olayların somut bilimsel bilgi ile açıklanabileceğini ve bilimsel bilginin deneylenebileceğini, yanlışlaşabileceğini ortaya koyar. Bilgiyi taşıyan kişilere, yani bilen özne olarak aydınlara özel bir alan açmakla birlikte, gene ansiklopedizmin bir diğer temel düşüncesi, bilimsel bilginin sıradan insan tarafından edinilebileceği ve o bilgiyi kullanmak suretiyle bireyin kendisini ve dünyayı değiştirme gücünü kazanabileceğiydi” (Kahraman, 2012: 12). Bu tanımda altını çizeceğimiz husus şudur; Ansiklopedizm, modern anlamda laisizm kişiye, birey olma hakkı- özne olma hakkı ve kendi isteği doğrultusunda tanrısal-kader inancı dışında yaratım ve şekil verebilme hakkı sunmaktadır.

Bu noktada Kemalist Cumhuriyet’in Türkiye toplumuna ‘özne’ olma hakkını ne denli tanımladığına değinmek gerekmektedir.

Ötekileştirilen ‘Eski Türkiye’, kültürel veçhesi itibarıyla İslam’ın ‘dışlanması, Kemalist Türkiye’nin yaradılış miti olan Milli Mücadelenin layıkıyla romantize edilememesi -*eksik bir milli yönün kalışı*- Gökalp’çi sentezin, Anadolu’nun kültürel malzemesinin Batılı biçimlere büründürülüp kullanılması ve sonucunda ‘yarattığı plastik etki’, 50’ye kadar olan baskıcı yönetim ve sonrasında DP’den istenilen hak, eşit iş, eşit muamele ve hürriyet isteklerini bastırmaya yönelik olarak yaratılan komünizm-Rus korkusu.

Bu noktada belirtmek gerekir ki siyasal bağlamda Osmanlı’da tebaa-kul kavramı içinde eriyen toplumun Cumhuriyetle birlikte sınıfsal ve de önemsel değerinde bir değişim

gözlenmemiştir. Osmanlı'yı yıkıma taşıyan 'zaman dışı' kültürel zihni taşıyarak gelen ve de yeni devletin çekirdeğini oluşturan Türkiye toplumuna kurucu irade tarafından Cumhuriyet'in gereği olarak seçim hakkı tanınmıştır. Tanınan bu hak topluma direk seçim hakkı olarak tanımlanmayarak, ikili seçim sistemi içinde tutulmuştur. Toplum, söylemin tersine fiiliyatta Cumhuriyetin kurucu iradesi olarak aktif şekilde siyasette-merkezde görevlendirilmemiş aksine alt eleman olarak savaş-vergi vb. konularda yürüteç görevi görerek 'milli hamaset' ile donatılarak, çevrede eğitilmesi gereken haliyle konumlandırılmıştır. Bu görev bilinci kendini günümüze değin taşıyarak 'devleti aşkınlıktan' milleti baskılayarak bireyselliği kıran-ötekileyen bir zihniyetin ortaya çıkarak her dönem merkez irade tarafından meşru kılınması durumunu doğurmuştur.

Böylece seçim yatırımı yapmak adına adımlar atan DP, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) karşısında gösterdiği baskılar sonucu Türkiye siyasal toplumuna 'siyasal özne' olabilme veçhini 50 seçimlerinde sağlamıştır. Cumhuriyet her ne kadar iktidarı meşru kılmak adına 'millete' sırtını yaslasa da yine ezilen taraf sosyo-ekonomik ve politik açıdan 'toplum' olmuştur. Geleneksel tabirle, Türk toplumuna 'bir elle verilen diğer elle alınmış' Kemalist kavramlar ve düşünceler havada kalmıştır. İleride daha ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz kavramlardan olan 'halkçılık' ile 'halk halka karşı halk için' yönetilmiş-baskılanmıştır. Tüm bu noktalar ve Kahraman'ın da vurguladığı Pasif modernleşme kavramı, kuruluş aşamasında merkez(siyasiler-aydınlar-bürokrasi) ve çevre(toplum) olarak kutuplaşan Kemalist Cumhuriyet'in bireyi özneleştirme, bireyi 'kutsama' ve 'yüceltme' olgularından uzaklaştırmıştır. Bu bağlamda yeni Türkiye'nin yeni kalıplarını yaratmada araç işlevi gören diğer bir kavram olan 'Kemalizm' üzerine eğilmek gerekmektedir.

1.2.3. Kemalizm Üzerine

Bu başlık altında Türk toplumunun zihin yapısını şekillendiren olgulardan bir diğeri olan Kemalizm ile karşımıza kavramsal olarak çıkan 'halkçılık' anlayışını Aydınlanma doktrininden bugüne taşıyarak, "korporatist" devlet zihniyeti ile harmanlayacağız. Devamında, Kemalist Cumhuriyet ve günümüz yeni-Cumhuriyet'in korporatizmle harmanlanmış halkçılık kavramı ve siyasal ahlakını irdeleyeceğiz.

Fransız devrimi ve sonrası Cumhuriyet örnekleri şüphesiz Kemalist kalıpları belirleyen öncül niteliği taşımaktadır. Bu noktada, 18.yy'da klasik liberalizmin formüleştirmeleri ve bireyselleşme anlayışı da Osmanlı egemen kültürü içinden çıkmış toplulukları şekillendirmede kullanılan bir araç işlevi görmüştür. "18.yy klasik liberalizmi

eskizleri ve imkânları olarak köksüz ve özsüz insanları, bir arada yaşatacak sosyal ve kültürel bağları inşa etmeye dönüktür. Buna bir tür cemaatçilik diyenlerde vardır (Öğün, 2006: 11). Bu durum, Kemalist Cumhuriyetteki “sınıfsız toplum-korporatizm” anlayışının temelini oluşturan öğelerdendir.

17 Mayıs 1931 CHF Büyük Kongre'sinde Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, İnkılâpçılık kavramları Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF) ana başlığı altında programa dâhil edilmiştir. Sonrasında devletle parti bütünleşmesinde başat kavramlar olacak olan bu 6 kavram (6 Ok) ve özellikle halkçılık kavramı “programın en önemli ve Kemalist doktrinin de belkemiğini meydana getiren hususlardan birisi, toplumun organik bütünlüğü ve dolayısıyla korporatizm” kavramını öne çıkaracaktır (Kahraman, 2012: 92-93).

1935'e gelinceye dek kapalı bir ekonomi ve siyaset güden Kemalist Cumhuriyet, 'geç modernliğin' bir sonucu olarak, Ziya Gökalp tarafından biçimlendirilen ve kimlik oluşturma çabaları içinde 'Türklük' adı altında “organik bir toplumda korporatist ve etnik kökenli bir ulus-devlet” geliştirilen modelle yoluna devam etmiştir (Kahraman, 2012: 95). Bu şekliyle, modern toplumu en hızlı şekliyle yaratma çabasına girmiştir. Bu aşamada Gökalpçi vizyon ışığında toplum modeli, cemaatçi ve organik bir anlayış üstüne inşa edilmiştir. “Bu yüzden, modernleşmenin önceliği birey temelinde liberal bir model kurmak değildir” (Kahraman, 2012: 265). Diğer bir deyişle bireyi ortadan kaldırmak amacıyla tasarlanmış bir ulus-devletin inşası sürecini tanımlamaktadır bu yapı. CHP'nin 1938 sonrasında İsmet İnönü'nün 'Milli Şef' sıfatıyla sürdürdüğü politika da otoriter-yarı faşizan bir rejim modeli olması sebebiyle Kemalist dönemde temelleri atılan korporatist ve baskıyla cemaatleşmiş, organik ve homojen bir toplum yaratma girişimi olarak tanımlanabilir.

Bu girişimlere öncülük eden ve Kemalist devletin homojen-sınıfsız-görev tanımları belirlenmiş olarak tahayyül ettiği topluma yeni bir “din-kutsiyet” yaratarak istediği modern yapıyı inşa etme sürecinde siyasi erk, “devleti, kurucu iradenin tanımına göre, modern öncesi sayılan İslam'ın toplumsal ideolojik rolünü üstlenecek” şekilde dizayn etme çabası içine girmiştir (Kahraman, 2012: 265). Bu bağlamda çoklu modernlikler açısından ‘din ile milliyetçilik’ arasındaki gerilim sahasına bakacak olursak, “Ziya Gökalp'in mesaisi bir İslâm modernistinki olarak da tanımlanabilir” (Bora, 2015: 115). Gökalp bu bapta ‘dini’ ‘milliyetçiliğin’ asli unsuru olarak tanımlayarak soğurtmaya çalışmıştır.

1.2.4. Vazifelerle Borçlu Yurttaş Tipi- Korporatizm ve İslam'ın Eş Güdümü

Bu nokta da Kemalizmin ve ilk dönem Cumhuriyet Aydınları'nın dine bakışını ele alarak günümüz sistemine uzanan yola adım atabiliriz. Kemalist Cumhuriyet, modernleşme veçhi içinde dini ele alarak “tarihe gömülmüş bir çağ dışılık olarak değil, her şey gibi modernleştirilmesi gereken bir olgu olarak” konuya eğilmiş ve hurafelerden arındırıldığı ölçüde dinin, toplumsal ahlâki ve vicdanları düzenleyecek bir kurum olarak iş görebilirliği üzerinde durmuştur (Bora, 2015: 118). Burada altı çizilmesi gereken çok önemli bir husus şudur ki; bu anlayış arındırılmış ‘salt’ ritüellere dayalı, modernizmin nimetleri kullanarak dünyasal sistemi üzerine kurulu ‘Türk tipi muhafazakâr’ anlayışın da temelini oluşturmuştur. 19. yüzyıldan itibaren hayli baskın bir tema olarak karşımıza çıkan ve “Püritenler ya da püriten zihniyetli muhafazakârlar” kavramını burada kullanarak Türk tipi muhafazakârlığa eklemeyeceğimiz yapı taşları arasında konumlandırabiliriz (Öğün, 2006: 15).

İslâm'ın doğal yapısı, kendi içinde toplumu anlamlandırması da korporatizmin Türk toplumuna uyarlanabilmesini sağlamıştır. İslâm'ın, “toplumu farklı ve mücadele halindeki sınıflar olarak değil, işlevsel olarak farklılaşmış gruplar olarak görme eğilimi” İslâm'ın dayanışmacı yönünün eşitsizlikleri önleyeceğini ve kardeşçe, bir arada, uyum içinde çalışılması gerektiğini ‘belirten yapısının’ aynı korporatist anlayışa gönderme yaptığını belirtmek yanlış olmayacaktır (Bora, 2016: 133). Bu bağlamda Müslümanlık-Korporatizm ilişkisi hiç de zorlama görünmeyip, aksine ontolojik bir ilişki yaratmaktadır.

Türk aydınlarının dini ele alışı ise, milletleşme/millileştirme kavramları üzerinden ilerlemiştir. “Modernleşmenin temel vasfı olarak düşünüldüğü için” Türk aydınlarının asıl üzerine fikir telakki ettiği husus, “İslam'ı millileştirmeydi; bu gayenin ilham kaynağı da, Luthercilik/Protestanlıktır” (Bora, 2015: 118). Türk Münevverleri, esas olarak, modernizasyonun dini “makul bir “doğal din”-veya genel olarak Tanrı inancı, Deizm-olarak yeniden kurmasından, işlevsel bir kurum haline getirmesinden etkilenmişlerdi” (Bora, 2015: 118). Kemalist merkezin, modernizasyon içinde her görüşün korunaklı alan bulması noktasından hareketle ‘laisizme’ giden yolda bu anlayıştan etkilendikleri muhakkaktır.

Bu nokta da Elias'e kulak vererek devam edecek olursak; “milliyetçiliğin dini tasavvuru dönüştürme ameliyesinin özeti, kutsiyetin sekülerleştirilmesi” olduğunu ifade eden Elias'a göre, “Milliyetçilik, kutsal kavramını ve tinsellik ihtiyacını modern bir

aşkınlıkla karşılar. Bu aşkınlık mercii millettir. Elias'ın tanımıyla milliyetçilik 'esas itibariyle seküler bir inanç sistemi'dir' (Elias, 1990: 192- 197).

Bu bilgi ve görüşler ışığında Türk münevverlerinin 'geleneksel İslâmi dünya görüşünü' moderniteye maruz bırakarak, bir siyasal düşünce akımı olarak İslâmcılığa dönüşme-dönüştürme evresinde, 'millet' kavramını İslâmi anlamıyla diğer bir deyişle dinî cemaat anlamıyla kullandıklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kemalist elit, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşabilmek için 'geç modernlikler' sorununu yaşayan devletler örneğinde olduğu gibi Japonya-Rusya- korporatist kavrayışı topluma mâl ederek Fusun Üstel'in terimiyle 'vazifelere borçlu' gördüğü bir yurttaş tipini varsaymış ve 'yetiştirmiştir'. Türk Cumhuriyetçiliğinde iç sorunları ve eşitsizlikleri sineye çekmek, sınıfsal farklılıkları işbölümüne indirgemek, ezilen kesimleri 'sınıfsız, imtiyazsız bütünleşmiş bir kitle olarak- köylü milletin efendisidir gibi söylemler aracılığıyla gönül almak gibi yöntemler ile kısaca, "kalkınma hedefi önündeki engelleri kaldırmak üzere bireyi ve bireysel hakları önemsizleştirmek temel politika olmuştur. Devleti 'amaç' bireyi 'araç' olarak kuran bu model ilerleyen ve görece demokratikleşen dönemlerde de varlığını sürdürmüştür" (Bora, 2016: 81).

Türkiye Cumhuriyeti'nde geçmişten günümüze taşınan ve insanı 'değersiz' kılan, 'bireyi' hür iradeyle gerçekleştirilmesi gereken amaçtan ziyade devleti 'bâki' kılmak amaçlı 'araç' olarak işlevselleştiren bu anlayış "Osmanlı patrimonial ve ceberut devlet geleneğini muhafaza ederek modernleştirilmiş" haliyle kendini 'halkçılık" mefhumundan almaktadır (İnsel, 1995: 58). 'Halk için halka rağmen halkın yönetimi' işlevi ile halkçılık nosyonu geçmişten günümüze miras olarak bırakılmıştır. Tarihsel yüklenim-şartlar ve dönemin yönetici perspektifi bakımından korporatizmle birleşerek 'birey'i ezen, yok sayan bu anlayış milliyetçilikten beslenerek -meselesi daha ziyade ekonomiktir- hak değil görev temelli bir vatandaşlık modeli tanımlar. Özgürlüklere duyarlı değildir. Etnik, inançsal, cinsel vb. kimlik ve hak taleplerini bastırır, önemsizleştirir. Emek sermaye çelişkisi ve sınıf çatışmasını reddeder, sınıfsal farklılıkları doğal bir işbölümüne indirger. Dayanışmayı kapitalist rekabeti ve tekelleşmeyi dizginlemek üzere göreve çağırır. Gelişmenin çatışma değil uyumla mümkün olduğuna ve istikrara inanır. Bu uyuma yönelik tehdit olarak gördüğü grev, isyan, direniş, mücadele, kimlik ve hak taleplerine düşmandır" (Bora, 2015: 82).

Bu bağlamda altını çizmek gerekir ki Kemalist Cumhuriyet 'rejimin taşrası olan toplumu' kendi yönergese-modernleşme çizgisine- çekmek için eğitim ve öğrenimi başat

araç olarak kullanmış ve hem kendine siyasal taban oluşturmak amaçlı hem de rejimi ve amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olarak ‘Köy Enstitüleri’ni faaliyete geçirmiştir.

Bir üst paragrafta ifade ettiğimiz ‘halkçılık ‘ kavramından ilerleyecek olursak; “Devlet, milletin kolektif kişiliği olarak tanımlandığı için, milletin/vatandaşların ‘kendisi’ sayılır. Neticede Yusuf Akçura’nın 1925’teki bir ifadesiyle, “devletin idame sultası, ferdin hürriyetine tercih edilir, zira devlette bütün efrad-ı milletin (bireylerin) hukuk ve menâfi (yarar) mündemiç (içkin) ve mütecellidir (görünen)” (Kaplan, 1992: 130-131).

Milletin eğiticisi, ebeveyni ve vasisi olarak kendini yücelten devlet, kendine biçtiği kimliğin kumaşından milli kimliği de çıkartır. Türklerin tarihen devletiyle bütünleşmiş, milli otorite altında erimiş bir millet olarak mitselleştirilmesi, bu kimliğin öncül sivil dayanaklarından. Diğer bir deyişle, tebaalıktan çıkıp tekdüze vatandaşlığı hak etmek dâhi devlete bağlılık oranında değerlendirilerek belirli bir davranış kalıbı-milli hassasiyete bağlanmaktadır. Son tahlilde ortaya çıkan, Fusun Üstel’in teşhis ettiği üzere, “vazifelere borçlu yurttaş tipidir” (Üstel, 1996: 24-25).

Kemalist Cumhuriyet kendi meşruiyetini halkçılık kavramı bağlamında halkın onayına yaslayacaktır. Bu bağlamda modern bir demokratik-politik yapı kurma hedefi açısından, onun ‘halkçı’ ilkesini Türk demokrasisinin bir temel taşı olarak yorumlamamız mümkündür. Görünürde olan, “Halk için halkla birlikte halkın yönetimi”, gerçekte olan ise Türk demokrasisinin günümüz temelini de oluşturan ‘halk için halka rağmen halkın yönetimi’ şeklinde vuku bulmaktadır (Kaya, 2006: 145).

Cumhuriyetin ‘sınıfsız’ toplum ideali naif bir ‘gençlik’ ideali olarak vuku bulurken, Türk toplumunda dini kullanarak partizan toplumsal siyasal tabanı yaratmaya dönük olarak ilk çalışmalar karşımıza CHP ile çıkmaktadır. Görece liberal uygulamalar kılıfına bürünse de CHP’nin 45-50 dönemindeki oy kayıplarını önlemeye dönük politikalarında yumuşamaya gitmesi, bu alandaki sertliğini bir ölçüde baskılaması bunun göstergesidir. Sonrası DP’nin toplumun yumuşak karnı olan ‘dini’ okşaması ve ‘denetimli serbestlik’ dâhilinde ‘hür’ bırakması ile kendini 80’lere değin taşıyan muhafazakârlık olgusunu günümüzde olgunluk formuna ulaştırmıştır. Burada tekrar belirtmek gerekir ki, bu taşınım Türk muhafazakârlığına eklemlenen Kemalist yeni din ‘milliyetçilikten’ soyutlanmış değildir. Tam aksine Anderson ve Hayes’in de dediği gibi, “ Muhafazakârlık olgusunun, milletin yeni ve daha dayanıklı cemaat biçimi olduğuna veya daha keskin bir ifadeyle milliyetçiliğin ‘yeni-Din’ olduğuna” dair bakış kendini günümüzde de ifade etmektedir (Anderson, 1993: 53; Hayes, 1995: 85).

Wagner'in de belirttiği üzere, “modern koşullar altında, aklın insan hayatındaki yeri, doğa, toplum ve bireyin yapılandırılması konularına ilişkin gerilimler tarihindeki en yüksek konularına ulaşmaktadır. Bu gerilimler kısaca özgürlük ve disiplin arasındaki gerilimler olarak kategorize edilebilir” (Kaya, 2006: 45). Diğer bir değişle, Eisenstadt'ın da vurguladığı gibi “ideal sosyal düzen arayışı”içindeki birey, modern insanın Hegel'in formülasyonu ile diyalektik süzgeç içinde rasyonel sonuca ulaşabilme çabası olarak kendini göstermektedir (Kaya, 2006: 46).

Tarihsel süreç içerisindeki birikimlerinin ve ‘okumalarının’ sonucunda –ki bu nokta da siyasal erk kavramı başat rol oynamaktadır ‘okuyan toplum’ kavramı üzerinde- çoklu modernlikler perspektifinden özgürlük ve disiplin arasındaki gerilimleri ‘yönetmel’ anlamda ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada Türk toplumundaki yönetmel arayışlar kendini üst paragraflarda da ifade ettiğimiz üzere son dönem Osmanlı Aydınlarının ‘korporatizmle eritilen toplum bütününe çevreye alarak merkeze elitist siyasi ve bürokrasiyi yerleştiren çift kutuplu sınıfsal yapısıyla, ‘Cumhuriyet’ ile aştıkları yönetmel biçim ile kendine yer bulmuştur. Bizi günümüz iktidarını ulaştıracak ve de yeni- Türkiye'nin öncül kalıplarını sunacak olan bu ‘kaynak noktayı’ ilerleyen bölümlerde irdeleyeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE TOPLUMSAL KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN YAKLAŞIMLAR

Türk toplumsal ve zihinsel oluşum süreci birbiriyle birebir ilintili ve zincirleme etkiler çizelgesinde ilerleyen doğrusal ve etkisel bir yapıda vuku bulmuştur ve de bulmaktadır. Kurucu koalisyon evresinden başlatacağımız bu ilişki bize ‘yaratılan’ bir toplumun ve zihniyet kalıplarının haritalanma evresindeki duraklarını ve dönemeçlerini göstermesi açısından önem ihtiva etmektedir.

2.1. TÜRKİYE ULUS’UNU YARATMA NOKTASINDA KURUCU KOALİSYONDAN BUGÜNE YAKLAŞIMLAR

“Ortaya atılmış bir görüşe veya önerilmiş bir modele karşı çıkabilmek ve bunu toplumsal kabul temelini genişlet(ebil)mek suretiyle gerçekleştirebilmek işi” olan siyaset 1925’ten günümüze tanımının hakkını vererek Türk siyasetinde toplumsal yapıyı şekillendiren yegâne araç olarak işlev görmektedir (Kahraman, 2012: 30). Bu araçsal yapının ideolojik temelinde yatan kaynak ise şüphesiz Gökalp’in 1914 yılında Türkçülük, İslamcılık ve modernizm olarak üç başat hareketin, Türklerin üç farklı medeniyetten bazı temel öğeleri aldıklarını gösterdiği ve nüvesini oluşturduğu Türk ulusu aforizmasıdır. Bir üst ana başlıkta da irdelediğimiz üzere ‘Türk ulusunun formasyonunda İslam’ın dışarıda tutulamayacağına bilincinde olan Gökalp, modernliğe giden yolda, dinin bireysel kanaat meselesi haline getirilmesi gerektiğini vurgulamaktaydı. Batı medeniyetine ‘eş’ tuttuğu modernlik kavramının, Türk-İslam kimliği ile Batı’nın sentezi sonucu yeni toplumsal formu oluşturacağı görüşünü ortaya koymaktaydı.

İmparatorluktan arta kalan bir ülkede Türk ulusunu ilan eden Kemalizm=Kurucu Koalisyon emperyal gelenekle olan bağı kırılmış, uluslaştırıcı bir hareket için ilk araç olarak pozitif veya negatif anlamda tarihi kullanarak Osmanlı’yı ‘öteki’ ilân etmiştir. Bu nokta da üst başlıklarda ele aldığımız ‘halkçılık-korporatizm’ kavramlarına tekrar değinerek belirtmemiz gerekmektedir ki, “Kemalist Cumhuriyet bir takım özelliklerini Osmanlı İmparatorluğu’ndan devralmıştır. Cumhuriyet, gerektiğinde ülkesi için "yaşamlarını feda edebilecek yurtseverlere" gereksinim duymaktadır (Kaya, 2006: 116-117).

Gelenekten modernliğe yönelen bir hareket içinde ilk hedefi Anadolu’yu uluslaştırmak olan Kemalizm, bu dönüşümü ulusal düzeyde yaygın eğitim, endüstrileşme, kentleşme ve medenileşme ile gerçekleştirecek ve bu amaçla DP’nin ‘komünizm yuvası’

suçlamasına dayanarak kapatmasına değin Köy Enstitüleri ile Halkevleri'ne hayat verecek ulusal eğitimi baştan imar edecektir.

Modern medeniyeti hedefleyen, Türk kültürünü vurgulayan ve İslam'ı bireysel inanç meselesi haline getiren Kemalist ideoloji, “Anadolu kitlelerinin imgesel Türk ulusunun üyesi olmayı değerli bulmalarını ”hedefleyen etnik milliyetçilikten soyutlanmış ‘vazifelerle yüklü’ ‘Türklük’ bilinci ile harmanlaşmış, kitlelerden oluşan bir homojen toplum ideali geliştirerek uluslaşmayı gerçekleştirmek istemiştir (Kaya, 2006: 120). Bu amaçla tarih yaratıcılığı-yazıcılığına da soyunan Kemalizm Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorileri gibi kuramlarla Osmanlı'dan gelen ve Batı karşısında, modern çağda duyulan ezikliği ‘tarih okumalarıyla’ atlatarak özgüveni olan bir ulus inşa etmek istemiştir.

Bu nokta da Cüceloğlu'nun haklı tespitinde olduğu üzere, “onurlu insanlar yetiştirmeyi amaç edinen okullarımız, Türk ulusunun onurunu korumakla görevli kuruluşlarımız, önce kendi insanların onurunu ellerinden alarak işe başlamaktadır” (Cüceloğlu, 1994: 108). Tespitten hareketle bu davranış biçiminin toplumda Kemalist anlayışla vuku bulduğunu da belirtmek yanlış olmayacaktır. Kemalist siyasal model, “gerçek anlamda vesayetçi bir parti ve oligarşik bir idareye dayanmaktadır” (Kahraman, 2012: 58). Bu yapıyla siyasal modelin, bireyselleşmiş, kendi kararlarını hür şekilde verebilen Cüceloğlu'nun kavramı ile ‘İç Çocuğuyla’ barışık diğer bir ifadeyle ‘kendi ile barışık’ ruhsal ve bedensel tam sağlığa ulaşmış kişilerin yetişmesi elbette zor olacaktır.

1925 yılında patlayan Şeyh Sait isyanı ve Türk toplum yapısını günümüze değin etkileyecek 4 Mart 1925 tarihinde çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu'na değinmeden geçemeyiz. İstiklal Mahkemeleri'nin yeniden çalıştırılmasını öngören yasa, Kahraman'ında vurguladığı üzere, “Tek Parti döneminin esas olarak kurulduğu dönemdir” (Kahraman, 2012: 58). Günümüz Türkiye'sine uluslaşma sürecinde, millet olabilme ve kabul görme sancısı yaşayan Kemalist Cumhuriyetten miras kalan ‘parti kapatma geleneği’ kendisini ilk Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile göstermiştir. “ Dinin siyasete alet edildiği gerekçesiyle ve bu nedenden dolayı telkine maruz kalan vatandaşların hakikatin değiştirilerek tahrik olmalarından korunması amacıyla” parti kapatma, ‘kadim’ bir gelenek haline gelmiştir (Kahraman, 2012: 60). Günümüz iktidar partisi olan AKP'nin de dışlanan partinin içini boşaltarak en son HDP örneğinde olduğu gibi- sadece ismen partiyi bırakmak yoluyla işlevsel bütünlüğünü bozmasında gördüğümüz üzere, günümüze değin gelenekselleşerek vuku bulmaktadır bu olgu.

Yeni Türkiye'ye giden yolda siyaset-yönetim olgusunun kavranışında içselleştirilerek gelenekselleştirilmesinde sağa yol gösterme anlamında mihenk görevi görmüştür Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na yönelik erk uygulamaları. Döneminde “yönetiminin halkı bütünüyle siyasetten uzak tutmak amaçlı halkı belirli bir doğruya yönlendirecek bir kitle olarak görmesini ve kendi dışındaki görüşleri hakikatin değiştirilmesi şeklinde yorumlamasına bağlı olarak kapatılan parti,” günümüz geleneksel sağ'ın uygulamalarını açıklaması adına önemlidir. “Siyasetin siyaset aracılığıyla ortadan kaldırılması durumu” ile bizi karşı karşıya getiren bu durum yıllarca baskı altında kalan çevrenin merkezi erke ulaşması ile soldan aldığı yönetim bilgisini kendi söylemi ile birleştirerek sağ siyasal geleneği oluşturma biçimini de ortaya koymaktadır (Kahraman, 2012: 60). Kahraman'ın bu sözleri günümüz siyaset yapısına ışık tutmakta ve 16 Nisan Referandum sonrası demokratik siyaset anlayışının modern aklın ürünü demokrasiyle ortadan kaldırılmasını da açıklayıcı nitelik kazanmaktadır.

2.1.1. Siyasal Okuyan Kamu ve Dönemsel Entelijansiya Sıkıntısı

Bu noktada bakış açımızı değiştirerek, Türk toplumunun temel problemi, siyasal aklın ise temel kullanım alanı olan ‘toplumsal aklın’ şekilleniş boyutunda çok önemli olan ‘Okuyan Toplum-Kamu’ kavramına evirilelim. Modernitenin anlamsal bütünlüğünü sağlayan ve gelişimi destekleyen yapısının ana faktörü sayılabilecek ‘çatışma’ unsuru toplumsal bütünlüğü sağlamaktan ziyade toplumsal ‘birlikteliği’ sağlamaya yönelik olarak çalışmakta ve rüştünü ispat etmektedir. “Otoriter, totaliter yöntemler gayri insanileştirici süreçler içermişlerdir (buna rağmen) modern insanlar bir ve özdeş kılınamamıştır; çünkü totalci yöntemler bile çeşitlilik için bir olasılığı içermişlerdir” (Kahraman, 2012: 47). Bu birlikteliği aydınlanma ile sağlayan modernlik kuramı, ‘okuyan kamu’ tezi ile paradoksal bir oluşum yaratmakta ve okuyarak, deneyimleyerek önce çevresini ve dünyayı sonra ise kendini tanıyan-tanımlayan- bireylerin oluşumunu gerçekleştirebilmektedir. Diğer bir deyişle diyalektik düşünebilen ve eleştiri geliştirebilen ‘yeni-insan’ formu yaratan bu tez doğruya ulaşmada bir ‘toplumsal birliktelik’ sağlayabileceği gibi siyasi erki sarsıcı bir güç de yaratacaktır. Bu sebeptendir ki, “okuyan kamu bir kere oluştuğunda, bu kamu üzerinde radikal anlamda egemenlik kurmak olanaksızlaşır. Okuyan kamu mevcut düzenleri eleştirebilir, sorgulayabilir ve en önemlisi dönüştürebilir” (Kahraman, 2012: 47).

Kendi kişiliğinin sınırlarını bilmemenin, onurlu bir insan olarak özgürlüklerinin kapsamının farkında olmama ile iştigal edeceğini belirten Cüceloğlu, ‘iç çocuğu ile

tanışmayan-barışmayan kişilerin, kendi yaşantı ve deneyimlerini zenginleştirecek, iç ve dış dünyasını araştırıp keşfedecek bir tutum yerine, körü körüne itaati, kendi düşünce ve duygularından utanmayı öğreneceğini belirtmektedir (Cüceloğlu, 1994: 26-56). "Okuyan kamu" yaratmadan ulus inşa etmenin mümkün olmadığını altını çizen Kaya ise milletleşme sürecinde özgüvenin, tarihsel ve dilsel farkındalığın ve övgünün değerini vurgulayarak bu gerçeği ulus inşa etme süreci ile ifade etmektedir (Kaya, 2006: 121). Şeyhlerin ve yerel liderlerin otoritesini de kırabilecek olan okuyan kamu, milletleşme-toplumsallaşma sürecinde kendisini temel bir olgu olarak ortaya koymaktadır.

Uygar Türk ulusuna giden yolda eğitim Kemalist Cumhuriyet için başat önem arz etmekteydi. "Mustafa Kemal'e göre, insanların zihinlerini dönüştürmeden ya da daha ziyade, insanları gelenekten özgürleştirmeden hiçbir şey başarılamazdı" (Kaya, 2006: 121-122). Bu bapta, "Köy Enstitüleri öğretmen yetiştirmek için kurulmuştu ve bu öğretmenler yine köylerinde çalışacaklardı. Bu model dünya tarihinde daha önce görülmuş bir eğitim modeli değildi" (Kaya, 2006: 122). Kemalist Cumhuriyet bu yöntemle üstte de değindiğimiz üzere hem aydınlanmış ve Kemalizmin devrimlerini sırtlanarak tek partiyi meşrulaştıracak taban oluşturmakta hem de hayalini kurduğu 'Batı' medeniyetine simülatif de olsa uzak bir pencereden bakmaktaydı.

Bu minvalde, Kemalist koşullar altında insanlar kendi doğdukları topraklarda, göçe gereksinim duymadan "özne"leşebileceklerdir. Bu sayede Cüceloğlu'nun üstte vurgusuna değindiğimiz gibi, kişi, kendi kişiliğinin sınırlarını bilmenin, onurlu bir insan olarak özgürlüklerinin kapsamının farkında olmanın ve bunun sonucunda körü körüne itaat etmekten öte kendini gerçekleştirmenin sınırlarını keşfedebilecektir. Bunu sağlayacak olan ise -dönemi içinde- aydınlanmanın taşıyıcı unsuru olan Köy Enstitüleridir.

İlerleyen kısımlarda da değineceğimiz üzere 'okuyan insan' yaratma ile siyasi erklerin kendi entelektüel sınıflarını yaratma konusunda bir eşgüdüm-benzerlik vardır. İlk dönem Cumhuriyet'te dâhil, amaç farklı gibi görünse de 'araçsal' kullanım yönü olarak okuyan insan kalıbını siyasiler kendi kanatları altına alarak yumuşatmış ve evrimleştirmişlerdir. Bu bağlamda her siyasi erk kendi dönemi içinde siyasal erkinin taşıyıcılığını yapacak ve meşruluk sağlama noktasında işlev gösterecek 'entelektüel' yaratımında bulunmuştur. İnönü döneminde kahveleri dolaşarak halktanmış gibi rol kesen ve propaganda yapanlar günümüzde şekil değiştirerek, iktidar partisinin kanadı altında olduğu gerçeğini saklamadan adı duyulmamış ve akılsal üretimi şüpheli kimseler tarafından ekran önlerinde 'değerli' yorumcular olarak, sosyal medyada ise resmi ağzı

kullanan ‘tam destekçiler’ olarak arzı endam etmekte ve algıları yönlendirmeye çabalamaktadırlar.

2.2. SEKÜLERİZM VE SİYASAL İSLÂM LİRİZMİNİN SİYASET VE TOPLUM SAHASINDA ÇARPIŞMASI

CHP’deki DP ayrışması sonrası Türkiye siyaset tarihi kendi geleneksel yaklaşım şeklini oluşturmuştur. DP’nin toplumu manipüle ediş teknikleri-söylemleri sonrasında gelen sağ gelenek içinde yer etmiş ve de kazanım sağlamıştır. Darbelerle suskunluk evresine giren bu zihniyet modern Cumhuriyetin-demokrasini kendisine verdiği soluk nispetinde baş göstererek günümüz yükseliş zirvesini görmüştür. Bu başlık altında çoklu modernlikler perspektifi içerisinde sekülerizm ile çarpışarak Türkiye toplumunda net bölünme sağlayan Siyasal İslâm lirizminin kırılma noktaları- kullanım biçimini ele alacağız. Sağ zihniyet mirasını liberal muhafazakârlık ile tam anlamıyla bütünleştirerek erk olmayı başaran AKP’nin halef olarak devşirdiği yöntem bilgisini irdeleyeceğiz.

2.2.1. AKP’nin CHP, DP ve Özal’dan Devşirdiği Araçlar

Siyaset anlayışının-ahlâkının ve meşruluğunun sorgulanmasına tanıklık ettiğimiz şu günlerden kurucu iktidar günlerine yeniden dönecek olursak, karşımıza ‘Türk toplumunu şekillendirmek adına’ yeni bir dönem çıkmaktadır. “CHP 17 Mayıs 1931 Büyük Kongre’sinde CHP’nin ana başlığı altında Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, İnkılâpçılık kavramlarını programa dâhil etmiştir” (Kahraman, 2012: 92). ”Programın en önemli ve Kemalist doktrinin de belkemiğini meydana getiren hususlardan birisi, toplumun organik bütünlüğü ve dolayısıyla korporatizmdir” (Kahraman, 2012: 92- 93).

1930 yılında başlayan parti devlet bütünleşmesi 1935 yılına gelindiğinde CHP’nin dördüncü kongresinin toplanmasıyla bütünleşmesini sağlar. Bu kongre sistemin dönüştürülmesindeki son noktadır. Kongrede, 1931 kongresindeki programa özü itibariyle dokunulmamıştır. Kongre alınan “vatan, millet, devletin dairesi, vatandaşın amme hukuku ve altı ok olarak saptanan hükümler şimdi Kemalizm olarak vaaz edilmektedir. Öte yandan program devlet-parti bütünleşmesini oluşturmuş ve de bir parti programı olmaktan çıkarılarak, devletin ve rejimin belirleyici referans metnine dönüştürülmüştür” (Kahraman, 2012: 99).

Demokratik pratiklere ters düşecek ölçüde, parti-devlet bütünleşmesi fiilini meşrulaştırma çabası içine giren Genel Sekreter Recep Peker de 1935 yılında IV. Kurultay'da yaptığı konuşmasında; "Biz memleketimize uygun olan, ulus işine el vereni tatbik ederiz", diyerek sistemin özgünlüğünü vurgulamaktadır (Kahraman, 2012: 101). Benzetme olarak da "Zigana dağının tepesine portakal ağacı dikilmez" örneğini vermektedir (Kahraman, 2012: 101). Yeni bir devlet yapısı inşa etme işine girişen dönemin 'totaliter' gücü son aşama olarak 1937 yılında Anayasa değişikliğine gitmiştir. Bu son noktada CHP'nin altı oku anayasaya maddeler haline uygulanmış ve böylece parti-devlet bütünleşmesi tam anlamıyla tamamlanarak toplum merkezden yönetilen, tek kutuplu bir halde tasavvur edilmek istenmiştir.

Genel Sekreter Recep Peker'in bir diğer vurgusu ise: "Haklarda hürriyetin sınırını devlet varlığının otorite sınırı içine alıyoruz. Teklerin ve hususi toplulukların faaliyetlerini genel menfaatlere aykırı olmamak kaydı ile bağlıyoruz" ifadesidir (Kahraman, 2012: 101). Söylemini ileri aşamaya ulaştırarak demokrasiyi kötü çocuk ilan eden Peker, "nizam ve birlik düşmanı klasik demokrasi yerine... Disiplinli bir beraberliği üstün sayıyoruz" söylemlerinde bulunarak 12 Mart Muhtırası sonrası darbe başbakanı Nihat Erim'in siyasal ahlâkın temellerini 'sağlamlaştıracağı' düşüncesi ile telaffuz ettiği, 'gerekirse demokrasinin üstünü şalla örteriz' sözünü söyleyebilmesinin yolunu 36 yıl öncesinden açmıştır (Kahraman, 2012: 101). Bu iki yöneticinin arasındaki zaman dönem farkını göz önünde bulundurarak vurgulamak gerekir ki oluşan siyasal gelenek dünden bugüne değişen bir çizgide değil kurucu merkezden günümüz çevre iktidarına değin gelişen dönemde oluşmuş bir düşünce biçimidir.

Bu noktada Anayasa değişikliği parti-devlet bütünleşmesinin yanı sıra kökenleri itibariyle daha eski bir tez olan organik toplum anlayışının gelebileceği son aşamayı ihtiva etmesi açısından önem arz etmektedir. Organik toplum ayrışmazken; tümelliği olan bir toplumda devlet her şeyin üstünde bir dokunulmazlık kazanmakta, devlet toplumun öncüsü olarak tasnif edilmektedir. "Bununla devletin de kendi içinde bir bütün olması isteniyordu. Sürekli olarak dile getirilen kuvvetler birliği düşüncesi bu tasavvurun bir parçası ve uzantısıdır. Dolayısı ile anayasa parti ile devleti bütünleştirirken yönetici elit toplumla devletin bütünleştiğini varsaymaktaydı" (Kahraman, 2012: 101-102).

Toplum ve devletin ayrılmaz bir bütün olduğu, toplumun her bir etnik unsuruyla bölünmez bir bütün olduğu düşüncesi 21. yy Türkiye toplumuna yabancı kavramlar değildir. Günümüz siyasal erkinin öncesinde Cumhurbaşkanı halkın seçmesi sonrasında

ise 16 Nisan Referandumunu ile ‘Başkanlık Sistemini’ Erdoğan’ın söylemi ile “İstesenez de istemesenez de Başkanlık Sistemi gelecek” şeklindeki ifadeleri ile işleme koyması parti-devlet birleşmesine giden yolu bize göstermektedir. CHF, döneminde tercih ettiği otoriter-faşizan yönetim biçimini AKP-Erdoğan, İslami lirizm ile kabuk değiştirmiş haliyle Türkiye toplumuna yeniden sunmaktadır. 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası ‘Kanun Hükmünde Karar Nağmeleri’ ile sistemi fiili olarak yürürlüğe sokması ve de Erdoğan’ın BBC’ye verdiği röportajında “Türkiye’de sistem fiilen değişti” sözleri ile darbe yönetim ve de hükümetlerinin sergilediği uygulama biçimi isteği kendini göstermektedir. Güçler birliğini telaffuz etmesi ve de son olarak AKP üyesi Cumhurbaşkanı Erdoğan olarak sistem dönüşümlerini sağlaması Türkiye siyasetinin gelenekselleşme veçhini bizlere göstermesi adına son derece önemlidir.

1930’larda siyasi erki elde tutmak ve toplumu şekillendirmek amacıyla yapılan değişikliklerin günümüz Türkiye’sine baktığımızda bizlere yabancı kavramlar olmadığı anlaşılacaktır. Homojen toplum, demokrasi algısı, kuvvetler birliği-ayrılığı ve nihayetinde Anayasal değişim ile gerçekleştirilmeye çalışılan siyasi düzen içinde modernleşme olgusunun nimeti olan kanun-hukuk kavramları kullanılarak tektipleşen bir toplum yaratılmak istenmektedir. Yeni siyasal sistemin taşıyıcısı olacak olan kişiler yaratmaya dönük çabaları günümüz iktidar döneminde de kendini ‘dini nesil’ söyleminde göstermekte olduğu herkesin malumu olacaktır.

Bilinmektedir ki siyasal erk siyasetin de tanımında verdiğimiz gibi gücünü uzun vadeli kılacak ve ideolojisini topluma yerleştirecek uzlaşma kanalları yaratarak mevcudiyetini mümkün olduğunca ebedi kılmak için çabalar ve kararlar alır. Günümüz AKP iktidarı da doğal olarak siyasetin bu tanımına iştirak ederek söylem de ‘hak için-Allah-’ yola çıktıklarını belirtmek sureti ile dünya sistemine entegre oluşlarını ise ‘liberal’ ön ekiyle ifade ederek sekülerizm ve Siyasal İslâm çatışmasını siyaset arenasında bir ileri aşamaya çıkarmıştır. 1930’lardan günümüz iktidarına değinmemizin nedeni o dur ki, AKP ve yönetici elitleri Türk siyasal tarihindeki tüm ‘notaları’ doğru okuyarak toplumun tinsel ve düşünsel hafızasına doğru dokunuşlarda tüm araçsal faktörleri kullanarak, özellikle iletişim araçları ile bulunmuşlardır.

Bu noktada Serbest Fırka deneyimine de kısaca değinmeden geçemeyiz. Çoklu siyasal yaşama geçişin sancılarının yaşandığı dönemde demokrasi adına bir umut olarak ortaya çıkmıştır bu oluşum. Keskin bir şekilde, sınıfsal-sosyal-sessiz ve çoğul tabanı modernliğin taşıyıcıları olan kurucu elit iradenin düşünsel boyutunun dışında ortaya

çıkarmasıyla kabul görülemez bulunarak ‘gayriihtiyarî bir rica’ üzerine kapatılmıştır parti. Bu oluşumdan günümüze Refah Partisi gibi kuruluşlar baş gösterse de bu nokta da AKP başat öncülüğünü ilân ederek sessiz çoğunluğa seslenmeyi başararak ve en uzun soluklu iktidar olma yolunda elinden zor alınacak bir rekora koşma başarısı göstererek rüştünü Anadolu halkı üzerinde ispat etmektedir.

30’lardan günümüz özdeşlik yaklaşımımıza dönecek olursak, Osmanlı’dan günümüze Kemalistlerce modernist bakış ile dönüşümü sağlanmaya çalışılan toplumsal yapı, ilk kez sözel muhafazakârlaşma parodileri yaratımından sıyrılarak gerçek anlamda ‘toplumu muhafazakârlaştırmaya’ dönük çabalanım ile kendini AKP iktidarında göstermiştir.

‘Milli irade’ ve ‘sine-i millet’ kavramlarını meclisin siyasal otoritesini sarsmak ve daha da önemlisi dönem hükümetinin meşruiyetini sorgulamak açısından vurgulayan DP, milli iradeyi bu meclisin üstünde bir güç olarak lanse etmiştir. Günümüz AKP iktidarının da söylem ve adap açısından aynı uygulamaya gittiği gözden kaçmamaktadır. Günümüz iktidarı gücünü Anayasa ve meclisten değil millettten direk aldıklarını, Cumhurbaşkanı’nı milletin seçmesi hususunda kullanılan söylem budur, milleti temsil ettikleri inancıyla seçimler dışında danışksız karar alınabilmesinin olağan olduğunu fiilen ifade etmektedirler. Bu tavır yeri geldiğinde demokrasi algısını irdelleyeceğimiz üzere Özal tarafından da takınılmıştır. “12 Eylül’ün ilk günlerinde Başbakan yardımcılığı gündeme gelen Turgut Özal’ın, bir isteğinin Anayasaya aykırı olduğunu söyleyen Turhan Feyzioğlu’na, "Bakın burada sayın paşalar var. Bir şey çıkarırlar. Anayasaya aykırı olmaz" dediği kayıtlara geçmiştir (Cemal, 1989: 116).

Geçmişin ‘intikamını’ almaya dönük olarak “Anayasa metninin dilini (...) Osmanlıcaya yaklaştırmak sureti ile Atatürk döneminin güncellenmiş Türkçesinden uzağa yönelen ve Türkiye’nin Osmanlı geçmişiyle yakınlaşmayı başlatan” DP; bu şekliyle popülizmi temel siyaset aracı olarak kullanması ile geleneğini de oluşturmaya başlamıştır (Ahmad, 2014: 114). “DP’nin imkân bulabildiği ölçüde geliştirdiği restorasyon yaklaşımı (ile) söz konusu reddediciliğe dönük bir karşı duruş” geliştirilmiştir (Kahraman, 2012: 270).

Kemalizm ve Batı modernizmi ile teknolojik kullanım dışında savaşım haline giren ve kurucu elit iktidarı aşığılamanın ‘geçmişle barışmanın demokratik bir yolu- göstergesi’ olduğunu ileri süren günümüz AKP iktidarı da en büyük araç olarak şüphesiz bu geleneği ve de Kemalist CHP’nin araçlarını kullanmaktadır.

AKP, DP ve Özal'ın söylemsel ve tutumsal davranış kalıplarını 'muhafazakâr İslami Türkiye', meşhur ve meşrulaşan adıyla 'yeni-Türkiye' yaratımı için direkt olarak kendi jargonuyla çeşnilemiş görünmektedir. Günümüz 'yeni' Türkiye'sine çıkan yolun taşlarını döşemiştir. Bu bağlamda son olarak kullandığı araç 16 Nisan Referandumu ile kesinlik kazanan otoriter İnönü CHP'nin parti-devlet bütünleşmesinden başka bir şey değildir. Cumhurbaşkanı Erdoğan 2 Mayıs 2017' de AKP'ye üye olarak bu tezi doğrulamaktadır.

Devamı ise daha açık şekilde bize göstermektedir ki, 1935 yılında CHF'nin IV. Kurultayında alınan kararlara ve Genel Sekreter Peker'in söylemlerine eş değer olarak Cumhurbaşkanı'nın ve kurmaylarının söylemlerinde yer bulduğu üzere –dini nesil yetiştirmek söylemi ve twitter-youtube-wikipedi kapatma tutumları gibi- demokrasi algısı ve toplumu İslami cemaat algısına koşut korporatist-homojen düzende algılamak-tutmak istendiği gerçeği kendini uygulamalar nezdinde açıkça göstermektedir.

Yüzde onluk seçim barajının geçerliliğinin devam ettiği yeni Türkiye'de Oğuz Haksever'in 4 Nisan 2017'de NTV'de yayınlanan programında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın belirttiği üzere, "toplumun hakkaniyetli temsili, milletvekili sayısının artırılması ile eş değer" görülmüştür (WEB_20).

Asıl belirgin özellik ise elbette Anayasal değişiklik ile kendini gösterecektir. Cumhurbaşkanı'nın parti üyeliği ile Özal'ın iktidardan düşme endişesinin beslemesi sonucu gündeme getirdiği Başkanlık sisteminin resmi olarak günümüzde 16 Nisan Referandumu ile kabulü sonrasında yeni Türkiye'de ve Anayasa'sında ne gibi değişiklikler görülecek zamanla yaşanılarak tecrübe edilecektir. Son eklentimizde, kurulan bu özdeşlikte kuvvetler birliği-ayrılığı hakikatidir. Sözcü yazarı Can Ataklı'nın 12 Ocak 2017'deki köşesinde kaleme aldığı ifade de Erdoğan'ın, "Bizde yargı bağımsız" savunusuna karşın Ataklı'nın, "Yargı bağımsızdır, tarafsız değil" ifadeleri düşünölmeye değerdir (WEB_19).

Tarihsel sürece geri döndüğümüzde görmekteyiz ki üst paragrafta bizi taşıyan oluşumlar ve kararlar 1923 İzmir İktisat Kongresi gibi oluşumlarda da kendini göstererek Kemalist Türkiye'yi yeni Türkiye'ye taşıyan unsurlar olarak öne çıkmışlardır. 1923'teki İzmir İktisat Kongresi'nde "sınıflar arasında bir ayırım olmadığı ve toplumun organik-solidarist (dayanışmacı) bir özellik taşıdığı görüşünün karar altına alınması" kararında olduğu gibi siyasi erkin aldığı ve kabul ettiği sermayeyi koruyucu halkı ezici kalıplar Türkiye toplumuna uygulanmıştır (Kahraman, 2012: 125).

Öyle ki, “1930’la birlikte büsbütün devletçi bir içerik kazanan ekonomi, sivil bir toplumun kurulmasını (da) engelleyen bir dokudadır” (Kahraman, 2012: 139). Açıktır ki bu durumun ana sebebi, 16. Yüzyıla dayanan burjuva ile aristokrasi arasındaki çatışmanın burjuva tarafından kazanılması ve toplumdaki değişimin alttan üste doğru yani kültürden siyasete doğru evrilmesidir ki bu durumu Kahraman ‘aktif modernleşme’ terimini kullanarak kavramsallaştırmıştır. Türkiye de ise bu oluşumun tam tersi olan siyasi elit çerçevesinde belirlenen bir modernleşme süreci ve sindirilmemiş bir ‘kimlik’ problemi olduğu aşikârdır. Bu durum yine Kahraman’ın kavramsallaştırmasıyla, ‘pasif modernleşme’ olarak tanımlamaktayız ki bu da üstten alta-tabana doğru, siyasetten kültüre evirilen ve sindirilmesi Türkiye toplumu için günümüzde dahi başarısız bir olgu olarak kendini göstermektedir.

1930’lu yıllarda günümüz toplumsal ‘ahlâkını’ derinden etkileyen bir diğer anlayış da ‘merkantilizm’ olmuştur. Ankara-Sivas demiryolu hattının 1930’lu yıllarda ikmal edilerek orta Anadolu’nun merkezle bağlantısının sağlanmasına ve devlet ekonomisiyle direk bağlantı kurulmasına sebep açan bu örnekte görüldüğü gibi devlet ‘ana para-kaynak’ artırımına gitmiştir. Bunu yaparken de özellikle ‘Özal Hanedanlığı-Prenslerinde gördüğümüz ama öncesinde DP ile kendini sağlamlaştıran’ devlete- devletin kasasına eklemleme durumu homojen, devleti ayakta tutmak için çalışan bir toplumun nemalanmak için yine devleti araç olarak görmesi sonucunu bir diğer değişle günümüz ahlâk yapısını doğurmuştur.

1930’lu yılların Kemalist Türkiye’inde “Keyder’in tanımlamasıyla tarım üretimi aracılığı ile Merkantilizme kayılması ve bu yoldan dünya ekonomisi ile bütünleşme arzusu” günümüz toplumsal alt yapısal, ahlaki yapının oluşmasına zemin hazırlamıştır (Kahraman, 2012: 135). Artık dini öğretilerde dâhil çoklu modernlikler kapsamında evrilerek dönüşümünü sağlayan Türk toplumu inançsal dünyasını kapital dünya ile eklemleyerek ‘dünyada para, ahrette iman’ mottosuna veçhe etmeye başlamıştır. Diğer bir değişle, “Yeni Müslüman burjuvazi servet sahibi olmak maksadıyla sistemin atipik (örnek dışı-değişik) ve otoriter tavrına tepki göstermemekte, tersine, merkezi bürokrasi ile koalisyonu sürdürmektedir” (Kahraman, 2012: 139).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Fırka ve 2. Dünya Savaşı süreçlerini yaşayan devlet erkinin toplumu şekillendirmede ve kurulan Kemalist Cumhuriyeti yaşatmada öngördüğü ve dayanak olarak kullandığı ‘baskıcı faşizan’ yapı “yeni toplumsal yapı(nın) öncelikle devletin aşkınsallaştırılması” sonucunu doğurmuştur (Kahraman, 2012:

150). Böylece ‘yükümlülüklerle yüklü’ özneliği-bireyselliği olmayan kişilerin vücut bularak toplumu ‘militariast’ düzeyde oluşturmaya sebep açılmıştır. Öyle ki, yeni-sağ içinde yer alan ‘militarist milliyetçilik’ olgusu da bu sebepten dönem elitleri tarafından pompalanmış ‘devletin bekçiliği’ görevi ile toplum günümüz dönemi dâhil birleşmesi zor görünen bir kutuplaşma ile ayrıştırılmıştır. Özgürlükler anayasası olan 60 Anayasası’nın devrilmesine sebep açan sürecin saç ayaklarından biri olan ‘militarist milliyetçilik’ olgusu, toplumsal ve kültürel projenin ekonomik ayağı ile doğrudan bağlantılı olarak -ki bu sermayedarlarla direk ilintilidir- “ekonomideki gelişmeyi bir meşrulaştırma sebebi olarak kullanmak suretiyle toplum her anlamda devlete tabi kılınmıştır” (Kahraman, 2012: 150).

Yurttaşın homojen ve devlet tarafından beliren ideolojik yönelimler dışında – milliyetçilik gibi- ‘solculuk ve komünizim’ söylevleri ile yaftalanarak özneleştirilmemesinin temel nedenini “Türkiye’de 1950’ye kadar devam eden dönemde yönetimin halk(ın) iradesine dayalı kabul edilmesi, ancak halk(ın) siyasal bir varlık haline getirilmemesi” oluşturur (Kahraman, 2012: 161). Yurttaş, iradesi olan, varlığı kabul edilen, fakat işlevsiz bir olgu olarak kabul edilir 50’li döneme kadar. Bu sebeple, “yönetici elit Cumhuriyet ile yurttaş, yurttaş ile siyaset arasına kendisini yerleştirmiştir. Ortada halksız bir cumhuriyetin bulunduğunu söylemek gerekir” (Kahraman, 2012: 161). Atatürk’ün "köylü milletin efendisidir" şeklindeki sözü siyasal bağlamda elitlerle köylülerin-halkın sınırlı uzlaşısının gözler önüne serilmesi açısından da önem ihtiva etmektedir.

CHP’nin despot yönetimine ‘sözde’ başkaldırı olarak doğan ve Türk siyasi literatürüne günümüz iktidarının da kullanacağı “sine-i millet ve milli irade kavramlarını” kazandıran Demokrat Parti (DP), CHP’nin içinden doğmuş ve devam eden yegâne parti olmuştur (Kahraman, 2012: 248). CHP’nin tarihsel blok çatlaklarını doldurmak için ortaya çıkardığı ‘Toprak Kanunu’na tepki olarak siyasi hayata giren DP kurucuları “1946-1950 arasında Türk siyasal hayatını derinden etkileyecek sistemik değişikliklerine başlamışlardır bu dönemde.

1950’deki seçimlere kadar seçme yöntemi, açık oy ve gizli sayım ile yapılmıştır. Bu seçim sistemi üst paragrafta da kullandığımız ‘halksız bir Cumhuriyet’in ortaya çıkması problemini yaratmıştır. Türkiye’nin içinde yer almak istediği Batı Bloğu’nun durumuna bakıldığında bu sistemin Batı’dan çok Doğu Bloğu ülkelerine Türkiye’yi yakınlaştırdığı kaçınılmazdır. 1946’dan 16 Şubat 1950’de yeni seçim kanununun kabul edilmesine kadar geçen sürede bu tartışma aynı zamanda bir 'rejim' tartışması olarak ortaya çıkarak

‘sivilleşmek-özneleşmek isteyen toplumun’ 60 darbesine desteğini açıklayan nüvelerden olacaktır.

Yeni seçim kanunu üç temel demokratik ilkenin uygulanmasını güvence altına almıştır; bunlar gizli oy, açık sayım ve seçimlerin yargı güvencesi altında yapılmasıdır” (Kahraman, 2012: 187).

CHP’yi zorlayan ve 45 sonrası seçimlerine giden yolda halkın en azından siyasi özne olma durumunu –siyasi çıkarı doğrultusunda- ‘ikili dereceli seçim sistemini’ kaldırtmak sureti ile elde eden DP ile birlikte, 1950’li yıllardan itibaren eş zamanlı olarak bir kitle toplumu olmaya başladı Türkiye. Diğer bir görüşle, “demokratizasyon taşradan yana bir tavır geliştirdi” (Öğün, 2006: 53). Bunun sonucunda çoğul kalabalığı yönetmek için DP yönetimi tarihsel ‘korporatist mirası’ ‘Milli İrade’ kisvesi altına alarak, “eşitlikçiliği kaba bir aynılaştırma olarak yorumlayarak” gerçekleştirdi (Öğün, 2006: 53). Bu durum DP’nin seçkin gelenekleri terk etmesini ve Süleyman Seyfi Öğün’ün de belirttiği üzere, “tarihsel bir kopuşu deyimliyor” (Öğün, 2006: 53). Bu seçkin kopuş yeni-Türkiye’ye ulaşan yolda yeni-siyasal ahlâkın ve jargonun oluşmasını da beraberinde günümüze değin getirmiştir.

Siyasal dil elitist görgü ve söylev kalıplarından sıyrılarak son aşamasını günümüz yeni-Türkiye’inde yaşadığımız avam-saldırgan ve sövgüsel formuna kavuşmuştur. “Nitekim gerek merkez sağ, gerek sol, ilki tinsel, diğeri pozitivist bir ekseninde, kendi tarzında bir kaba halk dalkavukluğu üretmeye başlamıştır. Bunun en çarpıcı göstergesi kaba bir Rousseauculukla, cehalete övgüler düzmektir(r)” (Öğün, 2006: 53).

Öğün bu nokta da DP’yi “seçkin olacaklarına narodnik oldular” cümlesiyle eleştirirken en zayıf halka olarak gördüğü -halkçılık- kavramının da en güçlü halka haline geldiğini vurgulamaktadır (Öğün, 2006: 53).

Türkiye toplumu, bu noktada siyasi erkin kararları dâhilinde sürekli bir dönüşüm ve değişim içerisinde şekil almıştır. Toplum, “geç modernliğin bir etkisi olan sahip olduğumuz kimliklerimizle yaşayamayacağımızı bize göster(mesi)” durumunu yaşamaktadır (Öğün, 2006: 88). Dogma ile rasyonalite dengesini sağlamaya çalışan bir ‘aradalık-sıkışıp kalma’ gerçeği ile günümüze değin kendini taşımıştır. Öğün’ün de dediği gibi, toplum olarak, “mevcut ve köşeli kimliklerimize hayatımızı sığdırmakta sıkıntıya düşüyoruz” (Öğün, 2006: 54).

Politizasyon ve ideolojik tercihler, yarım ve sindirilmemiş, içselleştirilememiş okumalar ve daha da vahimi okuyor gibi görünmelerle el ele giden bir gerçeklik içinde

Cüceloğlu'nun da kavramsallaştırmasında olduğu üzere, “Yetişkin Çocuklar”la dolu, bireyselleşme sürecini sağlıklı yaşamış, yığınlardan oluşan toplumsal bir kalabalıktan söz etmek durumunda kalmaktayız” (Cüceloğlu, 1994: 38).

Daha da vahimi özneleşerek bireyselliğe ulaşmak isteyen kitleler NATO'ya eklenme süreci sonrasında 'makbul Türk ideal tipinin' esin coğrafyasını da Atlantik üzerinden esen rüzgârla birlikte değiştirmiştir. Kaynak rotamız, modernleşme tarihimiz boyunca gıpta ve kin karışımı bir duygu seliyle takip ettiğimiz “okuyan adamın coğrafyası olan Avrupa'dan, okumadan da zengin ve adam olunabileceğini cümle âleme ispatlayan Amerika”ya evrilmiştir artık (Öğün, 2006: 55).

50'li yıllara döndüğümüz de ise bizi bugüne taşıyan siyasi zihniyetin toplumun ve sistemin sinir uçlarıyla ne denli oynadığını görmekteyiz. “Taşraya vaziyet eden Cumhuriyet karşısında, taşranın Cumhuriyet'e vaziyet etmesi” durumunu gerçekleştiren DP aldığı kararlarla bizi bugüne taşıyan ana unsurlardan biri olma konumunu 'hakkıyla kazanmış' görünmektedir (Öğün, 2006: 54).

Dış politikada Batı Bloğu'na Türkiye'yi bağlayan ve hareket alanını sınırlayan DP, Türkiye'de günümüze değin gelişen Batı ile görselde bütünleşik ancak zikirde tümünden değişik halet-i ruhiyeye sahip toplumu, 'aktif modernleşme' sayesinde dönüştürebilme gayretini gösterememiştir. CHP'den aldığı siyasal alt yapıya 'Milli İrade' lafzını eklemesi dışında DP, demokrasi kavramının açılımında CHF'den farkının, “sadece yeni bir partinin kurulması ile sınırlı bir gerçeklik olarak değerlendirdiğini” uygulamalarıyla gözler önüne sermiştir (Kahraman, 2012: 203).

İdeolojik yapısı milliyetçilik olan ve yurttaşlık tanımının kabulünde kurucu Cumhuriyet doktrininden ayrılmadığı görülen DP'nin başarısının altında günün toplumsal şartlarını iyi okuduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

Kemalist elitistlerin 'Tarihsel Blok'la özdeşleşen ve dar bir sosyolojik tabana dayanan Pasif modernleştirme projelerine karşın DP, 'çoklu modernlikler' babında 'Aktif modernleşme' ile tabana yayılmayı başararak iktidarı elde edebilmiştir.

2.3. DÜNDEN BUGÜNE 'SANSÜR AKLI'NIN' TÜRKİYE TOPLUMUNA İŞLENMESİ

Türk siyasal hayatında 1920 kuruluş aşamasında 1960 darbe aşamasına giden süreçte tam demokrasiye geçilememesinin diğer bir deyişle demokrasinin içselleştirilememesinin nedenleri ve toplumun bu olgu içindeki konumuna tekrar yönelmek

gerekmektedir. 'Milli Şef' sıfatlı İsmet İnönü liderliğinde “CHP'nin, 1938 sonrasında sürdürdüğü politika bir yandan otoriter-yarı faşizan bir rejim modelidir. Öte yandan da Kemalist dönemde temelleri atılan korporatist ve baskıyla cemaatleştirilmiş, organik ve homojen bir toplum yaratma girişimidir” (Kahraman, 2012: 214).

CHP'nin liberal Batı karşısında, Batı'nın yanında yer alma koşulu olarak dikta edilen 'demokrasi' kavramı adına 1945-46 açılımı ikili bir dönüşüm ile kendini göstermektedir. Bu açıdan sistem yeni koşul ve şartlar karşısında kendisini mecburen dönüştürmekte, diğer taraftan ise o dönüşümün sistemin elde ettiği toplumsal ve siyasal 'birikimlerini' ki bu birikimler geç modernlik Türkiye'sine özgüdür, topyekun bir dönüşüme tabi tutmasına engel olmaya çalışmaktadır. Bu sebeptir ki, Türk toplumsal hafızasına kazınacak olan ve günümüzde dâhi CHP'nin unutturamadığı, katışıksız bir merkezîyetçi-baskıcı tutum ile Türkiye toplumunu şekillendirerek stereotipleştirme çabasına girişilecektir. Bu yolda, dönem erki ideolojik söylemi dışındaki her türlü ifade ediş biçimini yasaklayarak, görüşüne ters düşene 'sol yaftası'nı yapıştırarak ve yandaşların üstüne şiddetle gidecektir. “Bu yönde atılan ilk adımlar 4 Aralık 1945'te siyasal tarihe 'Tan Olayı' adıyla geçen bir linçtir. Tan gazetesi çok açık biçimde muhalif olmasından ötürü, hükümetin bilgisi ve kayıtsızlığı sonucunda basılmış ve yerle bir edilmiştir. Sola, örneklerine ancak 1930'larda rastlanılan türden bir gözdağı verilmiştir (Kahraman, 2012: 215).

Özdeşlikler açısından günümüz Türkiye'sine değindiğimiz ara paragraflarda da bahsettiğimiz üzere günümüz AKP iktidarı hem kurucu koalisyonun uygulama ve söylemlerinden hem de oluşan ilk ikili siyasal sistemden –parti bazında- ve yeri geldikçe değineceğimiz 'orta dönem sağ' partilerinden aldıkları ideolojik söylem ve tutumlarıyla Türk siyasal tarihinin 'parçalı en iyi bütünü' oluşturmaktadır.

2017 Türkiye'sinin sosyo-politik haleti ruhiyesi bağlamında vereceğimiz iki örnek muhalif olana karşı tahammülsüz olan ve demokrasi algısı 1945'den 2017'ye ne denli benzerlikler gösteren Türkiye toplumunu anlama adına açıklayıcı olacaktır. 7 Eylül 2015'te, AKP İstanbul Milletvekili ve AKP Gençlik Kolları Başkanı Abdurrahim Boynukalın'ın da içlerinde bulunduğu bir grubun, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın “400 vekil verilseydi bunlar olmazdı” sözlerinin haberleştirme dilini beğenmedikleri gerekçesiyle, Ya Allah Bismillah Allahu Ekber' sloganları ile Hürriyet gazetesinin binasını basması olayı bu algıya bir örnektir (WEB_17).

Grubun gerçekleştirdiği olay ile 1945'te gerçekleşen olay Türk toplumsal ve siyasal ahlâkının geldiği noktayı dün ile bugün kıyaslaması nezdinde değerlendirmek adına önemlidir. Keza, muhalif haber dilini kullanan ve Türkiye'nin köklü gazetelerinden olan "Cumhuriyet gazetesine 3 Mart 2017'de gerçekleştirilen silahlı saldırıda" da olduğu üzere 'zıt görüşlerin' demokratik platformlarda karşılıklı hoşgörü ve fikir telakkisi içerisinde gerçekleştirilememesinin sonucu olarak 72 yıllık bir süreç zarfında Türkiye toplumunun demokrasi yolunda aldığı yol kendini ortaya koymaktadır (WEB_16).

Şüphesiz, "1947 yılı sonunda sol düşünceyle savaşmak için bazı gençlik örgütlerinin kurulacağı duyulunca hükümetin bu girişimleri destekleme(sı)" 80'lerde ise 'militan-milliyetçi' gençlerin devletin savunucusu olarak sola karşı kışkırtılmaları durumu yaşanmıştır (Kahraman, 2012: 215). Günümüzde ise 'militan-milliyetçi' unsurlara ek 'muhafazakâr' unsurla da eklemlenen gençlerin neo-Osmanlı hayalleri ile süslenen dimağları ile 'sol' bastırılarak tek tip bir toplum yaratılma çabasında bulunduğu aşikârdır. Bu durumun kodlamaları ise Demirel'in 61 Anayasası'nı çok demokratik bularak 'toplumun yönetiminde' zorluk çıkacağı görüşünde olduğu gibi Erdoğan'ın da 'dindar nesil' yetiştirme paradisinde olduğu üzere 1920'lerde başlayan 'toplum mühendisliğinin' Amerika'nın X-Y-Z kuşağı örneğindeki gibi bir türlü nihayete erememiş olmasında gizlidir şüphesiz.

Türkiye sosyo-politik halini günümüz durumuna taşıyan vakialardan temel bir diğer taşıyıcı ise, "modernleşmenin demokratikleşme ile ilişkisi içinde iktidara gelen" DP'nin, aynı ilişki içinde ortaya çıkan yeni düşüncelere ve yaklaşımlara karşı kapanması durumudur (Kahraman, 2012: 26). "Bu bakımdan DP'nin (en) büyük eksikliğinin demokrasiyi algılayamamış olduğu rahatlıkla öne sürülmelidir" (Kahraman, 2012: 26). 1950'de dönem koşulları ve söylem açısından zemin bulmuş demokrasinin geri kalmasının başat bir sebebi de, bütün bu gelişmelerin soğuk savaş içinde gelişmesidir. "Soğuk savaş, demokratik taleplerin komünizm-bölücülük-vatan hainliği diye algılanıp, yorumlanıp, değerlendirilmesine yol açmıştır" (Kahraman, 2012: 27). CHP açısından konuya baktığımızda ise üst paragraflarda da değindiğimiz, devletin başat zenginliği olan-olması gereken insanın, Türkiye siyasal hayatında iktidara giden yolda CHP için dâhi engel olarak görülerek 'okuyan insan', diğer bir ifadeyle dış dünyanın farkına varan, bilen, eleştiren insan vb. tipolojisinden korkulduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. "Ağır kontrol dönemlerinde demokrasinin iyileştirilmesi (gibi) herhangi bir uygulamaya gidilmemesinin

altında yatan önemli bir sebep de, piyasa ekonomisine geçilmesi halinde yaratacağı yeni insan tipine -okuyan insan- dönük endişelerdir” (Kahraman, 2012: 27).

1957'den itibaren giderek olumsuzlaşan demokrasi alanındaki diğer önemli bir unsur ise DP'nin, 6-7 Eylül olaylarını engellemeyerek gayrimüslimlere milli burjuvası yaratmak uğrunda zulüm yapması ve de demokrasi ve insan haklarından ‘utanç’ derecesinde bir uzaklaşmayı tercih etmesi olmuştur.

DP'nin siyasal anlayışı ve bunun sonucunda aktif modernleşme deneyimi Kahraman'ın ileri sürdüğü “ "kitleden topluma geçiş" izleri taşıyorsa da -siyasal özneye dönüşmesinden ötürü kişilerin- günümüz siyasallaşma ve erk seçimi yönündeki ‘tercihleri’ bu kanıyı sorguladır bir duruma bizi sürüklemektedir (Kahraman, 2012: 293). “Kentleşme, kitle iletişim araçlarında görülen gelişmeler ve siyasallaşma ile birlikte toplumdaki organik dayanışmacı, atomistik birey ve onların meydana getirdiği, otoriteye yatkın model artık aşılındadır” (Kahraman, 2012: 293) görüşü günümüz toplumu açısından incelenmesi şedit bir yaklaşımdır.

Günümüz erkinin, muhafazakâr tabanının tatminine yönelik toplumsal kararları – içki yasakları-sosyal ağ yasakları- kürtaj konusunun gündemde tutulması-özel günlerde Atatürk'ün mozolesinin ziyaret edilmemesi gibi- toplumun muhafazakâr kısmının, siyasal erkten aldığı -sola karşı- tavizlere karşılık eklemlenme yapısının da daha ağır basması sonucunu doğurmaktadır. Sosyo-ekonomik ve politik olarak zaman içinde gerçekleşen bu eklektik yapı içinde seçmen, alınana karşılık ‘özgürlük’ olarak tanımlanan ancak muhafazakâr değerlerle uyum sağlamadığı düşünülen hal ve tutumların yasaklanmasıyla bu eklemlenme durumunu ileri safhaya taşıyarak otoriteyi meşrulaştırıcı içsel dinamiğe ulaşmaktadır. Ekonomik alt yapının dönüşümü ile toplumsal dönüşümün gerçekleşerek sınıfsal geçişi ve yandaş ekonomiyi de beraberinde getiren bu süreçte “Taşra burjuvazisi” de serpilme fırsatı bulmuş ve Yugoslav lider Tito'nun bir anekdotta belirttiği üzere ve bizim uyarlamamız ile zenginleşen taşra, kaba bir aristokrat taklidi içerisinde sağa sinyal yakıp özel yaşamda sola direksiyon kırmaktadır (Kahraman, 2012: 375). Bu da elbette zenginleşen ancak gusto zevklerden bi' haber burjuva güdüklüğünü yaratmaktadır.

AKP iktidarının bu tabana seslenerek, otoritesini meşrulaştırmak için kullandığı en önemli araç ise şüphesiz zenofobi popülizmidir. Egemen Osmanlı tarihi ve neo-Osmanlı hayalleri ile süslenerek, ‘dış mihrak’ bağlantılı iç hainler popülizmi ile güçlendirilerek destekçi bulan bu yaklaşım ile toplum söz etme, hak arama kavramlarını iktidar erkinin insafına bırakmaktadır. Toplumsal görüntü ve içten içe örüntü şunu göstermektedir ki

toplum, demokrasi kavramını seçimden seçime kullanılan ve ‘toplumu yönetecek-yönlendirecek’ ve de dünyaya balkonlardan seslenebilecek erk seçimi olarak yorumlamaktadır. Bu da paragraf başında yer alan görüşe karşı Türkiye toplumunun otoriter yapıdan uzaklaşmaktansa, tarihsel birikimden beslenen muhafazakâr şükür ve tutunum mekanizmaları ile otorite arayışına girdiğini göstermektedir. Son 13 yıl bunun kanıtı niteliğini taşımaktadır.

2.4. 31 Mart ve 60 Darbesi’nin Çift Kutuplu Toplumu Görünür Kılışı

Türkiye toplumsal ve siyasal geleneğinde darbeler tarihi kendini 21.yy’ın şahşahalı spotlarının altına doğru taşıırken ilk girişilen ve başarıyla sonuçlanan darbeyi de Osmanlı’nın son dönemi olan meşrutiyet tarihi içindeki 31 Mart Ayaklanması ile görmekteyiz. Türkiye’de var olan temel kutuplaşma alanı laiklik ve siyasal İslâm arasındaki ilk restleşme olan bu vakıa Türkiye toplumunu şekillendirecek olan darbelerin önemini de ortaya koymaktadır. Hicri 31 Mart 1327, Miladi 13 Nisan 1909’da kendini modernleştirmeye karşı duruş ile gösteren bu girişim toplumda o günden bugüne yaşanan ve varlığını idame ettirmeyi başaran, diğer bir deyişle barıştırılmayan toplumsal ikilik-kutuplaşma olgusunun ilk adımlarını bize sunar.

Siyasi güçlerini optimize ederek uzun soluklu güç yarışına tutunmada Anayasal işleyiş açısından ‘popülizmi’ kullanarak yurttaşları kendi emellerini gerçekleştirmek amaçlı araç olarak kullanan siyasal ahlâkın Türk siyasal hayatındaki ilk nüvelerini yine 20. yy Osmanlı Meclis ve parti sisteminde görmekteyiz. İttihad ve Terakki ile Ahrar Fırkası arasında yaşanan siyasi erk mücadelesi buna başat örnektir.

“Birinci meşrutiyetin ilanından sonra 13 Nisan 1909’da, İttihatçı karşıtı propagandanın bir sonucu olarak, İstanbul garnizonunda, aralarında askerlik hizmetine alınan medrese öğrencilerinin de bulunduğu askerler baş kaldırmışlardır. Bunlar şeriatın yeniden uygulanmasını, kabinenin azledilmesine ve yeni-rejimin özgürleştirdiği Müslüman kadınların toplumsal hayattan tecrit (edilmesini) istemekteydi(ler)” (Ahmad, 2014: 56). Bunun sonucunda Türkiye toplumunu şekillendirmeye yönelik ilk darbe girişimi Ahrarcılar tarafından yapılmış olsa da asıl darbe İttihatçılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan üyeleri Meclis-i Milli adı altında bir heyet toplamış ve Rumeli’den Mahmut Şevket Paşa komutasında gelen Hareket Ordusu’nun başkente girmesini önlemeye çalışmıştır. “Anayasa’nın yürürlükte olduğunu, her şeyin bir kez düzen yerine oturdu mu, iyiye gideceğini söyleyen heyet tarafından yapılan hareketten vazgeçme

teklifini” Mahmut Şevket Paşa reddederek Türkiye toplumunda darbeler sayfasını aralayan ilk lider olmuştur (Ahmad, 2014: 57).

Darbeler döneminde Türk toplum hafızasında yerini Menderesle koruyan 60 darbesi de 31 Mart darbesi ile benzerlikler göstermekte ve siyasi geleneğin ve aklın yürüdüğü çizgiyi açık etmektedir. ABD yardımları, Kore Savaşı sonucu ihraç gelirleri ve toprak ekim alanının genişletilmesi sonucu yaratılan balon ekonominin 1955’ten sonra sönmeye başlamasıyla en büyük etkiye yurttaşlar maruz kalmıştır. “Yine bu dönemde düşen yaşam standartlarından etkilenen subaylar prestij kaybetmelerine içermişler ve bu durum sonradan siyasi sonuç doğuracak olan 1960 darbesine giden yolu açmıştır” (Ahmad, 2014: 119). Bu noktada 31 Mart Darbesi ile 60 darbesinin benzerlikler açısından önemi kendini özelde askere genelde topluma yaklaşım açısından göstermiştir. Toplumsal açıdan benzerlikler noktasında, “Menderes, otoritesini ‘vatan cephesi’ adı verilen ve kendini eleştirenleri tecrit edilip muhalefetini silahsız bırakmayı amaçlayan bir ulusal cephe kurarak güçlendirmek istemiştir. Cepheye katılmak istemeyenler yıkıcı olarak tanımlanarak, katılanların adları devlet radyosundan da duyurulmuştur. ‘Vatan cephesi’, birlik getirmek yerine siyasi yaşamı kutuplara bölmüştür” (Ahmad, 2014: 120). Ahmad’ın son cümlesinde de belirttiği üzere kutuplaştırma kavramı 31 Mart öncesi Ahrar Fırkası popülizminde de kullanılmış hatta bunun için dönem medyasından “Volkan gazetesi” kullanılarak İslam’a dayalı birlik çağrısı da yapılmıştır (Ahmad, 2014: 56). Askerlere karşı yaklaşım açısından benzerlik ise, siyasi elitlerin taşıyıcıları olan bürokrasi kavramı ile ilintilidir. Devrik Sadrazam Kâmil Paşa’nın Osmanlı ordusunun kontrolünü kazanarak elde etmek istediği askeri güç ile erkini kurma çabasında olduğu üzere; benzer şekilde Menderes de ekonomik sıkıntılardan ötürü halkın, demokratik beklentilerin karşılanmamasından kaynaklı olarak da münevverlerin desteğini yitirerek kaybettiği toplumsal meşruiyet tabanını güçlü kılmak adına askeriye ile ittifak kurmak arayışına girişmiştir. Bu bapta Menderes, askeriyede yeni bir düzenlemeye gitmeden, üst rütbeden askerlerle iyi geçinmeye çalışarak, “içlerinden en önde geleni Pentagon’da iyi tanınan Orgeneral Nuri Yamut olmak üzere bazı önemli generalleri partisine kazandırmaya çalışmıştır. (...) (Menderes böylece) İnönü taraftarı generallerden gelecek bir tehditten muaf olacağını düşünüyordu” (Ahmad, 2014: 121).

Bu şekilde eski düzeni eleştirmesine rağmen, askeriyeyi siyasallaştıran ve eski düzeni devam ettiren Menderes’in ta kendisi olmaktadır. Burada dikkat çekmek gereken husus şudur ki, ne denli 1946 sonrası çevrenin-taşranın iktidara gelmesini hazmedemeyen

ordu-bürokrasi-aydın kantonunun oluşturduğu Tarihsel Blok'un iktidarı yeniden ele alması girişimi olarak okunabilecek olmasının yanında 60 darbesi, Gökalpçi modernite zihniyeti ile hareket eden subaylar arasındaki rahatsızlığın bir sonucu olarak da okunabilir. Öyle ki, “Genelde alt orta sınıftan olduklarından, iktidar partisinin serbest piyasa felsefesinin tehdidi altındaki sınıfların şikâyetlerini paylaş(an) subaylar (...) Türk toplumuna kimliğini kazandıran ahlaki ve geleneksel değerlerin eriyişine üzülüyordu. Demokrat parti bu değerleri zenginlik ve gösterişi yücelten kaba maddecilik uğruna zayıflatıyordu” (Ahmad, 2014: 122). Anlaşılacağı üzere subaylar toplumsal kültüre sahip çıkarak piyasa fetişizmi içinde değersizleştirilmesine karşı çıkmış, çoklu modernlikler kavramındaki özgün geç Türk modernizminin sonuçlarından birini vermiştir. Bu anlayış zamanla sivrileşecek ve darbe Albaylarından Alparslan Türkeş’in MHP’yi kurması ve militan milliyetçilik örneğini vücuda getirmesi ile sonuçlanacaktır.

2.5. TÜRKİYE İNSANININ DEMOKRASİYLE MÜCADELESİ

60 darbesi sonrası toplumu-ülkeyi şekillendirmeye yönelik olarak 38 subaydan oluşan askeri cunta yönetimi yeni anayasa konusunda çalışma yapmak üzere münevverlere yönelmiştir. Dönem İstanbul Üniversitesi Rektörü ve Hukuk profesörü olan Sıddık Sami Onar Anayasa hazırlık komisyonuna başkanlık ederek, “27 Mayıs hareketini bir devrime, bir Aydınlar devrimine” dönüştürmüşlerdir (Ahmad, 2014: 128).

Yeni Anayasa ile Türkiye toplumu ilk kez tadına vardığı düşünce ve ifade özgürlüğü ile tanışmış, sivil toplum, üye olma ve basın özgürlükleri kavramlarını pozitif anlamda yaşama alanına kavuşmuştur. Devlet’in sosyal adalet yaratacak şekilde kurumsal örgütlenmesini yaratması yolunda işlenen Anayasa, ekonomik gelişmeyi, bireylerin mal-mülk sahibi olmaları ve miras haklarını sağlayacak, hür iradeleriyle karar vererek hayatlarını şekillendirecek ve yatırım özgürlüklerini mümkün kılacak yaptırımları içermesi yönüyle sosyal devlet tanımına uymaktaydı.

1960 yılı devamında değişen toplumsal yapı kendini burjuva dünyasında da göstererek değişimin itici gücü, ekonominin patronları kulübünü ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, siyasal güç üreterek zamanla yönlendirme erkine dönüşeceği kurumsal kimliğine bürünen burjuva, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneğini (TÜSİAD) kurmuştur.

Bu süreçte 1961 seçimlerinde oyların %48,5’ini Yeni Türkiye Partisi’yle (YTP) birlikte kazanan (sırasıyla %34,8 ve %13,7) Adalet Partisi (AP), Ragıp Gümüşpala adlı bir

general tarafından yönetilmiştir. Ondan ‘yeni demokratları’ hizada tutması beklenmiştir. 1964 Haziran’ında öldüğünde yerine en ihtilafsız adayı, Süleyman Demirel’i seçmiştir. Demirel bir Mühendis ve teknokrat; Milli Birlik Komitesi tüm Demokrat Parti üst kadrosunu tasfiye ettiği için liderliğe gelebilmiştir. “Mütevazı bir kırsal geçmişi olduğundan sıradan insanlarla, özellikle de onu kendi yetenekleri ile sivrilmiş biri olarak gören gecekonduda yaşayan Anadolu’dan kentlere göçmüş kesimlerle ilişki kurabilmiştir “ (Ahmad, 2014: 135-136). Bu bapta 60 darbesi ortadan kaldırmaya çabaladığı çevre-taşra siyasetini Gümüşpala’dan sonra yapılan seçime istinaden ‘hürriyetler’ ekseninde yeniden geliştirmiştir.

Öğün’ün de belirttiği üzere, “Anadolu taşrasındaki yeni toplumsallaşmalar Cumhuriyet’in pozitivist doğrultularını açıklıkla kabul ederken, onun dünya görüşünden sakınma-çekinme durumunu da elden bırakmayarak Demirel sonrası Erdoğan’a değin sürecek olan ‘mümin mühendis’ ideal-tipini geliştirmiştir” (Öğün, 2006: 53-54). Burada belirtmek gerekir ki bu ideal tipi Erdoğan yıkmış ve üniversite diploması tartışmalı bir duruma düşerek ülke gündemini bir süre meşgul etmiştir.

Darbe sonrası seçim sonuçlarına dönecek olursak, görüleceği üzere, ‘demokrasi ve hürriyetle özgürleştirilen’ ve liberal olan bir Anayasa’nın gölgesinde seçim sonuçlarına rağmen anti-demokratik bir süreç karar ile demokrasi korunmaya çabalanarak cunta tarafından İnönü, hükümeti kurması yönünde vazifelendirilmiştir. Ama diğer taraftan da siyasetin topluma yansımaları değişiklik göstererek geleneksel siyasete ve özelde de dış politika konularında söz sahibi olduğunu öne süren bir sol bu süreçte doğmuştur. Toplum artık kendini dünyadan soyutlanmış-baskılanmış olarak görmüyor ve basın-ifade özgürlüğü kapsamında insanlar ve özellikle de öğrenciler küçük kasabalarda dâhi artık bulunabilen yeni solcu Marksist literatürü takip ederek, dünyadan haberdar olabiliyorlardı. “Bu eğilimlerden rahatsız olan muhafazakâr güçler sola karşı, mücadelelerinin Moskova’nın komünizmine karşı olduğunu belirterek, örgütlenmeye başla(mış)lar(dır)” (Ahmad, 2014: 136).

60 Darbesi’nin belki de Türk siyasi hayatı için en büyük önemi ikili siyaset anlayışının sonlandırılmış olmasıdır. 61 Anayasası ile ‘özgürlükler’ çerçevesinde kendi içinde de bölünen sağ ve sol, Türk siyasi yaşamını çoklu merkezlere bölerek toplumsal ayrışmayı da simgeler bir görünüme bürünmüştür. 1969 seçimlerinde seçmenin yönelimine baktığımızda bu açıkça kendini belli etmektedir. Adalet Partisi’nden ayrılan muhaliflerin oluşturduğu Demokratik Parti, Alparslan Türkeş’ in neo-faşist Milliyetçi Hareket Partisi,

CHP'den ortanın solu programına karşı çıkararak ayrılan Prof. Turhan Feyzioğlu'nun kurduğu Güven Partisi, Prof. Necmettin Erbakan'ın Milli Nizam Partisi bu parçalanmaların göstergeleridir. 12 Mayıs 1971 askeri muhtırasına giden yolda ilk adımlar olan bu ayrışmayı, istikrarsızlığa yol açan ve ayrışmanın, diğer deyişle militan bulmanın noktaları haline gelen okullar ve üniversitelerde meydana gelen olaylar ile işçi ve sendika eylemleri oluşturarak, hayati rol oynamışlardır. Kendi yetersizliğini Anayasa'nın özgürlükçü yapısını suçlayarak örtmeye çalışan Demirel, mümin-mühendis ideal tipinin de verdiği dünya görüşünü gözler önüne seren ve topluma bakışını ortaya koyan tarihi şu sözleri sarf etme cesaretini gösterebilmiştir. Demirel, “Bu kadar liberal ve özgürlükçü bir anayasa ile ülke yönetilemeyeceğinden yakınlıkla anayasanın değiştirilerek daha otoriter yapılması gerektiğini öne sür(müşür)” (Ahmad, 2014: 141).

Ordu içindeki alt rütbeliler arasındaki hizipleşmeler, solcu ve sağ militan öğrencilerin sürekli olayları ve bitmek bilmeyen grevler durumu kontrol altına alamayan ve kendi parti grubunun da desteğini yitiren Demirel'in devrilmesi durumunu doğurmuştur. 12 Mart 1971'de 4 önemli general tarafından Genelkurmay Başkanı ve Kara, Hava, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı- Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Meclis ve Senato başkalarına birer muhtıra sunmuşlardır. Ve bu sunum Türkiye tarihindeki 3. Darbeyi teşkil etmiştir. Demokrasiyi içselleştiremeyen siyasiler ve anlam içeriğine yabancı olan toplum tarafından kullanılmayan demokratik ve özgürlükçü Anayasa 80 darbesine değin otoriter kılıfla kaplanarak toplum demir maske ile yönetilmeye çalışılmıştır.

Demirel'in devrilmesinin ardından yeni cunta, partiler üstü sivil ve muhafazakâr bir hükümet ve meclisle çalışmaya karar vermiştir. Bunun akabinde Başbakanlığa Prof. Nihat Erim getirilmiştir. Erim'in cunta tarafından seçimini sağlayan zihniyet yapısı ve demokrasi algısı ise o dönem askeri cunta vesayetinin toplumu ve siyaset aklını nasıl algıladığının açık bir göstergesidir. Hasan Saka kabinesinde vekil olan Erim'in dillere destan söylemi toplum mühendisliğine soyunan dimağların hıfzını gözler önüne serer niteliktedir; “Erim, 1961 Anayasası(nı) lüks” diye nitelerken, çok önceleri söylediği “gerekirse hürriyetlerin üstünü şalla örteriz” sözleriyle de tanınmıştır” (Ahmad, 2014: 144).

Erim hükümeti, “sağın ülkenin sorunları için suçladığı 1961 Anayasasında değişiklikler yaptı. Fiilen devlet ve toplumdaki her kurum değiştirildi: sendikalar, basın, radyo ve televizyon, üniversiteler, Danıştay, Anayasa Mahkemesi, Meclis, Senato ve Yargıtay. 1961 Anayasası'nın güvence altına aldığı liberal hak ve özgürlüklere set

çekilerek, Nihat Erim'in değişi ile 12 Mart öncesi döneme geri dönme ihtimalinin ortadan kalkması sağlandı” (Ahmad, 2014: 144).

Yaşanılabilir bir ülke tahayyülü ile insan hakları öncüllü olan 61 Anayasa’sı böylelikle burjuvanın isteklerine yenilmiş ve sivil toplum, özlük, insan hakları kavramı - günümüz Türkiye’si de dâhil- toparlanması zor yaralar alarak, Batıya karşı yeri gelince sözde kullanılan bir araç olarak kalmıştır. Erim’in de ifade ettiği üzere, ‘üzerleri şal ile’ örtülmüştür. Böylece, “Türk Devleti artık bir 'sosyal devlet' (olma iddiasından topyekûn vazgeçmişti(r) (...) ve herhangi türden bir 'sosyal adalet kurma' iddiasından (da) vazgeçmişti(r)” (Ahmad, 2014: 145). Böylece demokrasi kavramı yeni-Türkiye’ye giden yolda bir diğer darbesini de 80’de alacak ve güdük, içi boş, araçsal kullanımı dışında hiçbir anlam ifade etmeyen şekliyle, siyasilerin ağzında meşrulaştırıcı bir kavram olarak kullanılacaktır.

2.6. SİYASAL İSLÂM VE MİLLİYETÇİ CEPHENİN TOPLUMU BÖLÜŞÜ

1973 yılı ise yeni seçimleri beraberinde getirmiştir. Siyasal İslamcılar dar bir siyasal ve hukuki boğazda bulunarak bunalan halkın desteğini almak için “bir İslami sosyalizm (bu kelimeyi asla kullanmasalar da) havası (içinde)(...) çalışıyorlardı, çünkü bu seçmenlere İslami Köktendincilikten daha yakın gelebilirdi” (Ahmad, 2014: 147).

Popülizmi işe yarayan Milli Selamet Partisi, 1973'te CHP ve AP'nin ardından üçüncü parti olarak arz-ı endam etti. Bundan sonra, gelişen ve kendini günümüz Türkiye’sine ‘yeni’ ön sıfatını ekleyebilme durumuna taşıyan siyasal İslam’ın ve karşı seçkinlerin yükselen tehditkâr sesleri her kesim tarafından duyulur oldu.

Bu süreç 1970’ler boyunca yoğunlaşarak Eylül 1980 askeri darbesine giden yola kapı açmıştır. Böylece toplumdaki sert bölünme kendini giderek daha da sert bir dil ile ifade etmekte, barışamayan iki kutuplu yapının sonuçları ağırlaşarak varlığını günümüzde de sürdüren bir kansere dönüşmüştür. 16 Nisan Referandumu da bu açıdan değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Meşruiyeti dünyaca sorgulanan seçim, oy oranlarına bakıldığında toplumun çok net şekliyle % 50-50 oranına denk bir şekilde bölündüğünü göstermektedir. Öteki ile yaşamak istememe durumunu doğurduğunu, Türkiye toplumunun her zerresinde görmek zor değildir.

70’li yıllara geri döndüğümüzde Kıbrıs harekâtı sonrası Kahraman ilân edilen Ecevit’in erken seçim ihtimalini düşünmesi üzere istifa etmesi ve de 241 günlük hükümeteşiz kaosun ardından Demirel’in kurduğu ‘Milliyetçi Cephe’ olarak bilinen sağcı

koalisyon hükümetine anahtarları teslim etmesi Türkiye Demokrasi Tarihi'nin 'sağ politik çizgide' gelenekselleşen ilerleyişinin bir diğer dönüm noktasıdır.

“Milliyetçi Cephe, Türk toplumunun tamamıyla ultra-milliyetçilik üstünde yeniden yapılandırılmasına yönelik ciddi bir atılımdır” (Kaya, 2006: 179). Bu sonuç erken seçim düşüncesini de ortadan kaldıran bir etken olmuştur. Koalisyonda bulunan Adalet, Milli Selamet, Cumhuriyetçi Güven ve Milliyetçi Hareket Partileri hükmetme güçlerini toplumu kaynaştırma ve uzlaşa yaratan bir koalisyon kurmaktan ziyade gelecek seçimleri garantileme adına bürokraside kadrolaşma yolunda kullanmışlardır. Devlet kurumları içindeki bu hizipleşme, ötekileştirmeyi de beraberinde getirerek bir arada yaşayamayan insan yığınları zihinlerini destekleyerek oluşturmuş ve 80 darbesini meşrulaştırıcı iç kaosu tetiklemiştir.

71 müdahalesi ve devamı olan 80 darbesine yön veren ideolojik kutuplaşmalar asker ile militan milliyetçileri aynı kampta toplamıştır.

“Burada ordunun umudu kültürel değerlerin Türk toplumunu bir arada tutacağı umududur. ‘Türk-İslam sentezi’ üstünde Türk toplumunu bütüncüleştirmeye girişimi yeni kutuplaşmalara yön vermiştir. 1971 müdahalesi, 1961 Anayasası tarafından sağlanan özgürlüğü sevmiş olan Türk toplumunu disipline etmeyi hedeflemiştir. 1968 öğrenci hareketi kınanırken bu gençliğin İslami ve Türkçü eğitimden geçmediği için böylesine bir hareket geliştirdiği düşünülmüştür. Milliyetçi ilkeler üstünde geliştirilmiş yeni bir disipline gereksinim olduğuna hükmedilmiştir” (Kaya, 2006: 133).

Bu bağlamda, 70’li yıllarda Türkeş’in Başbakan Yardımcısı olması temel sorunu teşkil ederek siyasal istikrarsızlık ve kaos ortamını besleyen başat faktör olmuştur. Militan milliyetçi gençlik ki diğer ifadeyle ‘Bozkurtlar’ elde tutulamaz bir hal almış ve arkalarında siyasal erk ortaklarını gördüklerinden de şiddeti tırmandırmışlardır. “19 Mayıs 1976'daki Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları sonrasında Türkeş'in başını çektiği bir tür faşizm korkusu başlamıştır. Demirel bile endişelenmiş ve kendini aşırı sağdaki ortaklarından kurtarmak için seçim yapılmasını kabul etmeye karar vermiştir” (Ahmad, 2014: 155).

Ekim 1977'de yapılması gereken seçimler AP ve CHP'nin koalisyonu sonucu 5 Haziran 1977' ye kaydırılmıştır. Bu kararın ardından toplumsal kaos daha da yükseltilerek zihinlerden düşmeyen ve sebebi de ‘ devlet tarafından ortaya çıkarılmayan-çıkarılmayan’ 1 Mayıs İşçi Bayramı vahşeti yaşanmış ve emekçilerin üzerine ‘belirsiz’ eller tarafından kurşun yağdırılmıştır. Türk siyasal erk ve demokrasi mücadelesinin topluma kesilen faturası 1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı kutlamalarında, yükselen faşizm dalgasına karşı

düzenlenen miting meydanında işçilere kesilerek, 34 ölü olarak Türkiye siyasal ve toplumsal demokrasi tarihine kara bir leke olarak yerleşmiştir.

5 hafta sonrasında yapılan seçimlerde görünen odur ki, toplum 1 Mayıs 1977 günü yaşananlardan korkmayarak ve de faturayı sağ partilere kesmeyerek oyların %36, 9'unu AP'ye, CHP'ye ise oyların %41, 4'ünü vermiş hatta noe-faşist Milliyetçilerin de sandalye sayılarını 3'ten 16'ya yükselterek yapılan zulmü meşru kılmışlardır. Bu tablo karşısında Ecevit hükümeti kuramayıp, adıyla özdeş Demirel İkinci Milliyetçi Cephe hükümetini kurmuştur. Bu zoraki kurulan hükümetin yarattığı sonuçta öngörüleceği üzere daha çok istikrarsızlık ve kaos ortamından başka bir şey olmamıştır. “ İkinci MC hükümeti, 11 Aralık 1977 yerel seçimleri sonrasında Demirel güvenoyu alamayınca ideolojik farklılıklar yüzünden dağılmıştır” (Ahmad, 2014: 151).

Ecevit bu olaylar karşısında AP'den istifa eden ılımlılarla koalisyona başvurmuş ve reform gerçekleştirmek üzere kurulmamış olan bu koalisyon “Ecevit'in, 1974'teki istifası kadar büyük bir siyasi hata olmuştu(r)” (Ahmad, 2014: 152). Toplumun gazını almayı başaramayan Ecevit toplumu kaosa sürükleyen dimağlarla kurduğu ortaklıktan sonra ise reformist yaklaşıp da toplumda başarılı olamamış, toplum kaynayan ve kutuplaşarak ideolojik cinayet işleyen gruplar kitlesinden mütevellit bir hal almıştır. “1978'in ilk 15 gününde 30 siyasi cinayet işlenmiştir. Sağ, önde gelen aydınları hedef almaya başla(mıştır) ki, bunların en önemlisi 1 Şubat 1979'da Abdi İpekçinin öldürülmesi” olayıdır (Ahmad, 2014: 152).

Bu olaylar yaşanırken, kendilerini vatan-din-iman-namus bekçisi addeden –ki Türkeş'in Başbakan Yardımcılığı sırasında bu olgu gerçeklikle hemhaldir. “Bozkurtlar, laik oldukları ve CHP'yi destekledikleri için bu kez de Alevi toplumunu hedef almışlardır” (Ahmad, 2014: 153). Olaylar neticesinde Ecevit askeriyeye seslenircesine İslamcılarının fobilerine karşı olsa da 25 Aralık'ta 13 Anadolu kentinde sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalmıştır.

80 darbesinin çılgınlıklarını içeren bu olgular ve olaylar silsilesi neticede darbeye kapıları sonuna değin açmış gibi görünerek meşruiyet oluşturuyormuş izlenimi verse de demokrasinin toplumsal zihinlerde yeşerememesi ve bu durumun ‘okuyan insan’dan korkan siyasi erklerin ‘gelenek adı altındaki tutumları ve kararları’ sonucu gelişmesi gerçeğini tüm çıplaklığı ile önümüze sermektedir. Bir gecede sessiz sedasız mecliste alınan kararlarla hallaç pamuğu misali toplumsal inanış, zihniyet, yaşam biçimi ve topyekûn kültürel kalıplarla uğraşılmasının sonucunda kendini ideolojik vesayetlerle tanımlayan ve

bu uğurda kardeşini tanımayan terörist topluma evirilişimizin hikâyesidir bu aslında. ABD kaynaklı etkilere de maruz kalarak kimileri tarafından ne düğü belirsiz denebilen, kimileri tarafından belli başlı teorilerle açıklanmaya çabalanan aslen toplumsal genleri ile oynanmış olan Türkiye insanının hikâyesine tanıklık etmekteyiz bu süreç zarfında.

2.7. ABD EKSENLİ KAPİTAL HAYATA ATILAN TÜRK TOPLUMU

Bu bağlamda, ABD'nin kabul ettiği ve olmasında rol üstlendiği 80 darbesinin Türkiye'deki toplumsal-siyasal yapı üzerindeki etkilerine bakmak gerekmektedir. Türkiye Avrasya olarak adlandırılan diğer bir adlandırılışla Küçük Asya olarak ifade edilen konumu ile dünyada önemli bir konuma-üsse sahiptir. Günümüz şartlarında kullanılan Arap petrol rezervleri, İran ve Rusya doğal gazı, Avrupa, Asya ve Ortadoğu'nun göbeğinde yer alması ile dünya erklerinin görmezden gelemeyeceği bir jeopolitik konuma sahiptir. 1978-1979 döneminde de bu durum kendini yavaştan belli etmiş ve İran İslam Devrimi ile Sovyetlerin 1979 Aralık ayında Afganistan'a müdahalesiyle Türkiye Batı'nın gündemine hızlı bir giriş yapmıştır. Bu değer yaratımı Batı'nın emellerine ulaşmak için Türkiye'de istikrarlı bir rejime ihtiyaç duyulmasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Bu istikrarda mevcut siyasi partiler ve ses yükselten toplum tarafından oluşturulması güç olarak görülüp ABD'nin isteği ve desteği ile gerçekleşecek ve 80 darbesi vuku bulacaktır. Diğer başat bir neden ise "ABD'(nin) Türkiye'nin ılımlı bir İslam(i) ülke modeli" olarak gelişmesini desteklemesi" durumudur (Kaya, 2006: 180). Washington, şart öne süren Demirel yönetimi ile ittifak kurulmasının kendi çıkarlarına uygun olmadığı kanısı ile Türkiye'nin kendine biçilen bölgesel rolü oynayamayacağına karar vermiştir. Washington bu ittifakı kendi içinde kargaşa yaratan ve de çözemeyen siyasallarla değil askerle yapacağına kanaat getirmiştir. "Mart'ta 'Savunma ve İşbirliği' Antlaşması'nın imzalanmasıyla, Ecevit'in çok boyutlu dış politika fikri bırakılarak, Türkiye kendini (tam anlamıyla) Batı'ya endekslemiştir. Demirel ayrıca, terörün sadece soldan kaynaklandığını çünkü Bozkurtların komünizmle savaşta devletin müttefikleri olduğunu söyleyen generallere terörizmi ezmede tam yetki tanımıştır" (Ahmad, 2014: 154).

Bu haliyle toplumun düşünerek üreten kısmı bastırılarak biat eden kısmı yüceltilmiş ve bu gelenekte kurumsal kimliğine bürünerek Türkiye siyaseti ve toplumuna resmi olarak eklenmiştir. Artık sağ geleneğin önünde duracak düşünsel ve tutunumsal yapı toplum içindeki kutuplaşma ile baskı altına alınacak ve de bu tutum günümüze değin araçsal işlevini devam ettirecektir. Günümüz iktidarının da kullandığı üzere bu kutuplaşma şekil

değiştirecek ve de etnikside temelli bir ayrıştırma ile devam edecektir. Kuşkusuz bu kutuplaştırmanın amacı, klasik ABD yönetim biçiminden gelmektedir. Açılımı ise şudur; parçala ve yönet.

Türkiye, ABD politikalarının gerçekleştirilmesi temel alınarak kapitalist dünyanın ve küreselleşmenin içine açıkça ve hızlı bir şekilde atılmıştır. “Özal’ın ekonomi programı büyük toplumsal ve ekonomik kargaşa yaratacak bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Özal reçetesinin başarısı için generallerden partilere dayalı politikanın beş yıl süreyle askıya alınmasını istemiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesi de ona tam bunu sağlamıştır” (Ahmad, 2014: 155-156). Bu sayede Özal serbest piyasa ekonomisi fetişizmini diğer bir deyişle kapitalist pazar ahlakını Türkiye toplumuna enjekte ederek, Batı için geniş bir pazar, toplum için ise tüketerek var olunacak bir yapı oluşturmanın ilk nüvelerini oluşturarak ABD’nin pompaladığı popüler kültür ve yaşam pratiklerini meşrulaştıracak toplumsal uzlaşma yaratmıştır. Bu bağlamda yeni-nesil toplumsal mühendislik harikaları yaratan Türkiye, elitlerinin tornasından tekrar geçirilerek Batı değerlerine ve kanun kuruculara karşı çıkmayacakları biçimde apolitik olarak yetiştirilmişlerdir. Bu uygulama benim neslim de dâhil olmak üzere amaca ulaşmıştır. Apolitik gençliğin kaynak söylemini ise “16 Eylül’de, Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren cuntasının, gelecek askeri müdahaleleri gereksiz kılmak üzere toplumun siyaset dışında tutulması planı” ile oluşturulmuştur (Ahmad, 2014: 160).

Apolitik gençlik planı uygulamasından günümüz iktidarına geldiğimizde ise dini-nesil yetiştirme planına evrilen toplumsal mühendislik aklı, eğitim sistemi ile yapboz misali oynanması sonucu kendini göstermektedir. Niteliksel yoksunluğun daha da arttığı ancak niceliksel yükün genç bedenlere ve de dimağlara yüklenmesi durumunun yaşandığı günümüz Türkiye eğitim sisteminin siyasal kaygılar sonucu ‘sözde okuyan’, sorgulamayan, biat etme yetisi ile yetişen gençlik yetiştirebilme kaygılarıyla çevrelendiği görülmektedir. Geçmiş dönemlerin siyasal aklının ve dilinin niteliksel açılardan ne denli benzediğini ve siyaset dilinin hangi ölçüde kopya edilerek motor öğrenme becerisinde olduğu üzere kullanım kolaylığı bağlamında ele alındığı kendini açık şekliyle AKP iktidarı döneminde gözler önüne sermektedir.

Bu gelişmelere takiben ABD’nin biçtiği kaftana sığmaya çabalayan yeni Türkiye, Cunta’nın onayına tabii yeni siyasi partilerle birlikte yola devam etmiştir.

2.8. ÖZAL DÖNEMİ VE ETKİLERİ

80 darbesi sonrası Türkiye siyasi tarihi açısından en önemli aktör olan Özal'ı toplum teorisyeninin kaçınmadığı temel kavramlar olan iktisat, siyaset, kültür ve medya ekseninde ele alarak Türkiye medya hayatına bıraktığı derin izleri irdeleneceğiz.

6 Kasım 1983 genel seçimlerinden galip çıkarak 6 yıl Başbakanlık 4 yıl da Cumhurbaşkanlığı yapan Özal, pragmatik yönü ile kendini belli eden ve bu doğrultuda da düzensizleşen ekonomiyi kendini odaklayıp, kanun ve toplumsal düzeni generallere bırakması ile tarihe kendini yazdıran farklı bir siyasi kişiliktir.

Amerika'da aldığı eğitim ve sonrası Türkiye'de içinde bulunduğu kaotik siyasi tabloyu iyi okuyan ve değerlendiren Özal, darbe ortamının yarattığı askeri baskıyı lehe çevirerek sermaye birikimini sağlayarak serbest piyasa ekonomisine geçiş, döviz alım satım serbestisi vb. ile dünya ekonomik ve siyasi kültürüne fiili entegrasyonu sağlamaya çalışmıştır. İzlediği yol sayesinde borçlanan ancak mutlu olan bir kitle yaratmayı başaran Özal'ın belki de en büyük başarısı hem Rıfat Bali'nin Tarz-ı Hayattan Life Style'a kitabında olduğu üzere hem de Feroz Ahmad'ın Bir Kimlik Peşinde Türkiye kitabındaki saptamasında olduğu üzere topluma istediği hayali vermesi, ancak 'bu hayalin gerçekleşmesi durumunun önemli olmamasıdır!..'Öyle ki, Özal, toplumun hayal gücüne hitap etmeye yönelik olarak ekonomik ve sosyal sınırları kaldırmak sureti ile Türkiye için daha refah ve zengin bir gelecek vaat etmiştir. 'İş yapan' hükümet sayesinde Türkiye'nin milenyuma ulaşan (TRT'de Özal propagandası amaçlı yayınlanan 'İcraatın İçinden' programına ithafen), büyük güç haline gelecek olan bir ülke olacağını vaat etmiştir.

Seksenli ve doksanlı yıllarda Türkiye ekonomik alanda yüksek enflasyona ve borçlanmaya dayalı bir büyüme modeli sonucu o ana kadar hayal dahi edemediği bir dinamizm ile dış dünyaya açılmaya tanıklık etmiştir. Özal, toplumu Avrupa ve Amerika endüstriyel ürünleri ile tanıştırmakla sınırsız ithal etme izni ile toplumun oluşmuş ekonomik ve kültürel kodlarını değiştirmiş; Batı için muazzam bir pazar yaratmıştır. Bu süreçte "ithalatın serbest bırakılması en çok reklam sektörünün gelişmesine yol açmıştır. Reklam şirketlerinin büyük çoğunluğu 80'li yılların ortasından itibaren ya Amerikan şirketleriyle birleşmiş ya da onlar tarafından satın alınmıştır. Bu ortaklıkların amacı Amerikan reklam şirketlerinin teknik bilgi ve deneyimine dayanarak ekrandan gazete sayfalarına kadar Batı insanının zevkini Türk halkına adapte etmeye çalışmaktır" (Bali, 2015: 31).

Özal, Türkiye insanını evrensel ölçekte dünya ile entegre etme yolunda en önemli adımı atmış ve kredi kartı kullanımını Türkiye hayatına dahil ederek geri dönülmez bir

tüketim odaklı toplumsal dönüşümün fitilini ateşlemiştir. Mali işlemlerdeki kısıtlamaların kaldırılması, yurtdışına çıkışların serbestleşmesi, döviz transferlerinde denetimin kalkması vb... “1980 yılına kadar sadece seçkin bir sınıfın ayrıcalık simgesi olan kredi kartları artık sıradan insanında kolaylıkla erişebileceği bir statü simgesine dönüşmüştür” (Bali, 2015: 31). Bu bağlamda Özal'ın toplumsal dönüşümdeki referans noktası ekonomi alanında yerleştirdiği 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' felsefesi olduğu vurgulanmalıdır. Bu sayede Özal, Türk toplumuna yeni umutlar aşılamıştır ve de 12 Eylül Darbesi sonrasında topluma egemen olan yılgınlık-bıkkınlık ve de ümitsizlik hissini geride bırakılmasını sağlamıştır. “Özal'ın, Tunus ziyaretinde Kur'an'ı temel alarak Tunus başbakanına söylediği 'Zengin bir Müslüman fakir bir Müslüman'dan daha iyidir sözleri bu dönemin felsefesidir” (Bali, 2015: 33).

Sekiz yıl boyunca Türkiye'yi yöneten ANAP iktidarı sonrası yaratılan iki olgu Türkiye'nin geleceğini belirleme de başat rol oynayacaktır. Bunlardan ilki tüketim toplumu olma yönündeki sarsılmaz iradesi ile Türkiye'nin borçlanarak mutsuzluğa evrilmesi, ikincisi ise 80 sonrası geçiş döneminin yarattığı dinamizme karışık keşmekeş içinde sıradanlıktan kurtulup seçkinler sınıfına terfi etmeye çalışan genç bir kitledir ki genç kitle bu bağdaşımı 'yeni-medya' ve yöntemi ile gerçekleştirmeye çalışacaktır.

ANAP muhafazakâr, demokratik olmayan, serbest piyasa ve küresel değerlere bağlı bir partidir” (Ahmad, 2014: 164). Özal demokratik sürecin ilerletilmesi adına hiçbir çaba sarf etmemiş, askeri antidemokratik yasaların değişimi adına bir girişimde bulunmamıştır. “Sendikalar Kanunu, Yüksek Öğretim Kanunu, Seçim ve Siyasi Partiler, Basın, Ceza kanunları ile TRT'nin yönetimi ile ilgili kanun değişmemiştir. Dahası, 'Özal hanedanı' adıyla anılan yolsuzluk grubu, şöhretine zarar vermiştir”(Ahmad, 2014: 165). Bu şekliyle Özal, toplumun gazını alacak ekonomik açılımlarla günü kurtarıırken, demokratik gelecek adına siyasi gelenek haline geldiği üzere, dokunması tehlikeli görünen ve askeriye bırakılan alan olan demokrasi kavramına değinmemeyi yeğlemiştir.

87 seçimlerine gelindiğinde ise gelenekselleşen Türk siyasi aklını Özal yöntemlerinde de görmekteyiz. Örneklerine hem CHP'de hem de DP'de rastlanacağı üzere Özal'da seçimleri seçim yasası ile kazanmak adına yasada değişiklik yapmıştır ve 29 Kasım 1987'de seçim yasasında yapılan değişiklikler sayesinde “ANAP oyların %36,29'unu ve Meclisteki sandalyelerin de %64,9'unu, yani 292 sandalyeyi kazanmıştır. Oysaki bir önceki dönem olan 1983'te oyların %45,14'ü sadece 211 sandalye getirmiştir” (Ahmad, 2014: 164).

Devasa bir dış borç bırakan, Türkiye'nin sosyo-ekonomik görünümünü 'tüketim toplumuna eviren ve Türk siyasi dilinde 'deregülasyon' kavramını en açık şekliyle askeriyeden aldığı güç oranında ilk kez kullanan Özal'ın, Türkiye toplumu üzerindeki toplumsal mühendislik becerileri yalnızca ekonomik ya da siyasi argümanlar ile sınırlı değildir. Aksine Özal, döneminin şansı, TV'nin kullanım alanının siyasileştirilmesinden ileri gelmektedir. Siyasi dil ve tutumda deregülasyonu kullanan Özal, Türkiye TV tarihi yazımında despot ve kuralcı-yancı tutumu ile pragmatik yönünü bir kez daha belli ederek deregülasyon nosyonunu hakkını vererek kullanmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MEDYA TARİHİNDE KIRILMA NOKTALARI

Tezimiz gereği TV'nin günümüz şekillenişini ve bunda başat faktör olan sosyo-politik ve de ekonomik etkenlere değindiğimiz başlıklarımızda bu etkenlerin TV üzerindeki yansımalarına kırılmalarına tanıklık edeceğimiz bölüm olan üst başlığımıza ulaştık. Bu noktada TV'nin genel tarih içinde özel olarak siyasal tarihine eğilerek TV'nin Türkiye'de siyasi erk tarafından toplumu yönlendirme amaçlı kullanım şeklini ve 'TV Savaşı' olarak adlandıracağımız Özal Uzan ailelerinin rant kavgaları sonucu semantik şekilde özgürleşen medyayı irdeleyeceğiz.

Türkiye'de yasal-kurumsal düzenlemeler babında yayıncılık tarihi (medya) 4 dönemde ele alınabilir. Bunlar;

- Tecimsel radyo
- Devlet tekeli
- TRT tekeli
- Özel yayıncılık dönemidir.

3.1. DÖNEMSEL TÜRKİYE MEDYASI

3.1.1. Tecimsel Radyo

1927-1936 yılları arasına denk gelen tecimsel radyo döneminde yayın tekeli Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi'ndedir (TTTAŞ). 6 Ocak 1926'da Bakanlar Kurulu'ndan TTTAŞ'ın 'Nizamname-i Dahilisi'ni onaylayan bir kararname çıkarılmıştır. Yayın tekelinin on yıllığına TTTAŞ'a devredilmesi ise, 8 Eylül 1926'da imzalanan, 'Türkiye Cumhuriyeti Havza-i Hükümeti Dahilinde Telsiz Telefon Mürsile ve Ahize İstasyonları İşletme Ruhsatnamesi' ile gerçekleştirilmiştir. Bu ruhsatname sonrası TTTAŞ, PTT'den kiraladığı 5-7KW gücünde iki verici ile biri Ankara'da, diğeri ise İstanbul'da olmak üzere iki küçük radyo stüdyosu kurmuş ve aynı yıl içinde düzenli yayınlara başlamıştır.

3.1.2. Devlet Tekeli

Türkiye yayıncılık tarihinde ikinci dönem, 1936 yılından 1964 yılına değin geçen süredeki devlet tekeli dönemidir. 30'lu yılların başından itibaren radyonun devletleştirilmesi kendini göstermiştir. "1936 yılında TTTAŞ'ın on yıllık süresini doldurmasına mukabil 18 Ağustos 1936 tarihli kararnameyle radyo devletleştirilmiştir" (Kocabaşoğlu, 1980: 114). Devletleştirme sonrası 36 ile 40 arası dönem 'ara dönem-geçiş

dönemi' olarak adlandırılmış ve 1937 ile birlikte yürürlüğe giren Telsiz Kanunu'yla her türlü telsiz haberleşmesi devlet tekeline alınarak medyanın siyasi argüman olarak kullanım tarihi de resmi olarak başlamıştır. “Radyo, bürokratik mekanizmanın bir parçası olarak işlemiştir; hatta siyasal iktidar tarafından hükümetin-devletin ağızı milletin kulağı olarak nitelenmiştir” (Kocabaşoğlu, 1985: 2735).

Türkiye yayıncılık tarihindeki siyaset-medya ilişkisi açısından mihenk taşı rolünü üstlenebilecek tarihsel olgu ise DP'nin radyoyu kısıtlayıcı tutumları sonucu muhalefet partilerinin seçimler için dâhi radyoyu kullanmasının önüne geçmesi durumudur. 1954 yılından sonra artan ve 1957'den itibaren şiddetlenerek süren, radyonun partizan kullanımı olarak kabul edilen bu tutum günümüz medya ve siyaset ilişkisi bağlamında da zorunlu bir gelenek oluşturarak ‘yandaş’ medya kavramının müsebbibi olmuştur. Sonuç olarak günümüz medya-siyaset ilişkisinin meyvesi olarak Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) “2017 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi’nde Türkiye 2016’ya göre 4, son 12 yılda ise toplamda 57 sıra gerileyerek 180 ülke arasında 155. sırada yer alarak bu sonucu 50’li yıllardan itibaren yaratmıştır” (WEB_15).

3.1.3. TRT Tekeli

Türkiye’de yayıncılığın üçüncü dönemi ise 1 Mayıs 1964’te Türk Radyo Televizyon Kurumu’nun (TRT) kurulmasıyla başlayan ve yayın tekeline dönüşen dönemdir. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri ise nitelik açısından yoksun ancak nicelik açısından şişkin bir TRT’nin var olduğu gerçeğidir. “TRT’nin kurulması ile yayıncılık alanında gelişmelerin hızlanmasına paralel TRT örgüt içi düzenlemelerinin yetersizliği, personel şişkinliği, teknik idari ve program personeli arasındaki eşgüdüm eksikliği, hiyerarşik yapılanma gibi etkenler yayıncılığın gelişimini olumsuz yönde etkilenmiştir” (Öngören, 1985: 2748-2750). “Ayrıca, hiyerarşik yapılanmanın getirdiği merkezîyetçiliğin bir yansıması olarak ‘paket program’ uygulaması, programcılık eğitimi görmemiş elemanların bölge radyolarına yapımçı olarak atanması, ilkel yapım koşulları gibi etkenler, il ve bölge radyolarının gelişmesini engellemiştir” (Tuğrul, 1975: 158).

Diğer bir açıdan bakıldığında ise bu niteliksiz şişkin kadro özel yapım şirketlerinin türemesine sebep olarak günümüz dizi ve medya sektörüne evrilişte başat rol oynamışlardır. Öyle ki, TRT’nin kalifiye elemanları da TRT’den istifa ederek daha kârlı gördükleri yapımçılık sektörüne girerek TRT’ye dış yapım adı altında paket programlar servis etmişlerdir. Genel anlamdaki niteliksel afet ise 2007-2014 yılları arasında TRT

Genel Müdürü olarak görev yapan İbrahim Şahin dönemiyle birlikte son bulmuştur. TRT'nin devlet-siyasi erk kanalı politikası dışında program-dizi içerikleri ile değişim ve dönüşüm geçirdiği bu evrede TRT ana akım medya ile başa baş rekabet edecek yapılara imza atmıştır.

İlk TV yayını 1968'de gerçekleştiren TRT, 1964-1971 döneminde yasal sınırlar içerisindeki 'özerkliğinin' yanında dönem siyasi erk tarafından çeşitli baskılara tabi tutulmuştur. TRT'nin diğer kurumlarla doğrudan yazışma yapmaması, hesap işlemlerinin yasadışı yollarla incelenmesi, devlet bütçesinden ödeneklerin verilmemesi, kadro atamalarının geciktirilmesi bu baskılardan bazılarıdır. 1965'ten başlayarak TRT'nin özerk durumunun hükümetlerce yetersiz görülmesinin diğer bir değişle TRT'nin siyasi erk tarafından istenildiği şekilde araçsallaştırılmamasının bir yansıması olarak akabinde TRT yasasında değişiklik yapılacağı söylemleri gündemde tutulmuştur. Bu konudaki yasa tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) geldikten on gün sonra ise 1971 muhtırası verilmiştir. Böylelikle TRT'ye ilk 'hükümet' müdahalesi de bu şekliyle gerçekleşmiştir.

Bunun akabinde TRT her hükümet tarafından form verilebilecek dönüşümsel siyasi araç haline, Türkiye siyasi tarihinin gelenek haline getirdiği üzere, yasal düzenlemeler adı altında getirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede "muhtıradan kısa bir süre sonra TRT genel müdürü görevinden ayrılmış ya da ayrılmaya zorlanmış ve yerine TRT Kuruluş ve Görev Yönetmeliği'ne aykırı olarak bir vekil atanmıştır. Bunun nedeni, TRT Yönetim Kurulu'nda hükümetin istediği genel müdür adayı için salt çoğunluğu sağlayabilmektir. Hükümetin TRT'ye müdahalesi, daha sonra yasal zemine de taşınmıştır" (Kejanlıoğlu, 2004: 175).

Bu maksatla 20 Eylül 1971'de Anayasa'nın 121. maddesi değiştirilmek sureti ile TRT'nin özerkliğine son verilerek açık şekilde hükümet müdahalesine dirençsiz bir 'devlet kurumu' niteliğine büründürülmüştür. Bu noktada siyasal toplum aklının 'devlet ile hükümet kavramlarını bir tuttuklarının' da altını çizmek gerekmektedir. Şahin'in aktarımı bazında, "TRT 'tarafsız' bir kamu tüzel kişiliği olarak nitelenmiş; maddeye kanunla düzenleneceği söylenen yayın esasları eklenmiştir. Daha sonra 29 Şubat 1972'de 1568 sayılı yasa ile TRT yasasında değişikliklere gidilmiş (50 maddenin 18 değiştirilmiş) ve değişiklik 8 Mart'ta yürürlüğe girmiştir. TRT Yönetim Kurulu'nun yetkileri kısılmış ve ağırlık Genel Müdür'e verilmiştir(tir). Genel Müdürlük makamına da, doğrudan Bakanlar Kurulunun uygun gördüğü bir adayın atanması hükme bağlanmıştır. TRT, mali açıdan da hükümete bağımlı hale getirilmiştir" (Kejanlıoğlu, 1974: 325-226).

Böylece başında hükümetçe atanan yöneticinin bulunduğu ve mali açıdan hükümete bağımlı, diğer bir deyişle her açıdan hükümete bağımlı bir TRT ortaya çıkmıştır. Anayasa'nın 121. maddesi gereği yazı üstünde 'tarafsız' kamu tüzel kişiliği adı alan ancak fiiliyatta 'tarafsızlık' kavramının yanından geçemeyen TRT, Türkiye toplumunun zihin haritasına yön vermek amaçlı bir araç olarak vaziyet almıştır.

3.2. 2000 ÖNCESİ BASKI İLE MUHAFAZAKÂRLAŞTIRILAN MEDYA VE KULLANIM AMACI

Yürütmenin TRT üzerindeki doğrudan kontrolü vuku bulmuştur; siyasi iktidar el değiştirdikçe genel müdürleri değişecek, genel müdürler değiştikçe kadrolarıyla oynanacak ve de yayınlarında muhalefet partilerine yer vermemekle suçlanacak olan bir TRT gerçeği yaratılmıştır. Diğer bir deyişle, özgür-yansız şekliyle haber alma temel hak ve hürriyetine sahip olması gereken toplum en temel hürriyetlerinden birinden daha hükümet eliyle mahrum edilecektir. Gelenek halini alacak olan bu olgu, özel yayıncılık tarihi açısından da Türkiye'de bu şekliyle ilerleyecektir. Siyaset olarak güçlü-istikrarlı olan dönemlerde Özal ve AKP örneklerinde olduğu üzere özel yayın kuruluşları baskı altına alınmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, Özal döneminde patlak veren Özal-Uzan ailesi 'TV Savaşları' ve içinde bulunduğumuz Erdoğan dönemindeki 'yandaş' ve 'candaş' medya olarak saf tutturulan yayın organları bu olgunun gerçekliğini apaçık gözler önüne sermektedir.

Diğer bir deyişle, değişen siyasi erkin dönem Türkiye'sinde kendi meşruiyet alanlarını yaratmak adına kendi elitini-köşe yazarlarını, akademisyenlerini ve sermaye sahibi burjuvalarını yaratma çabası olarak da anlamlandırılabilir bu kutuplaşmalar. Boratav'ın iktisat politikası perspektifi ile "açık ekonomi koşullarında yeniden inşa" döneminde olduğu üzere o dönemde devlet tekelinde olan mal ve hizmetlerin imtiyazlı şirketlere siyasi ortaklıklar sonucu verilmesinde de görüldüğü gibi Özal ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemi de aynı zihniyetin tezahürüdür. Özal ailesi yayın izni olmayan ilk özel kanala ortak olarak, AKP ise ideolojisini pompalayan kanalları koruyarak diğerlerini ise vergilendirme ve kapatma yoluna giderek safına çekmeye çalışmak sureti ile bu yaklaşımı sergilemektedirler.

Bu noktada şu verileri de sunmak Türkiye toplumunun dünya insanları arasındaki konumunu medya kullanım yönünden belirlemek adına önem arz etmektedir. 1970'lerin ortasında radyo yayınlarına, TRT1, TRT2, TRT3 yayın ayrımı gerçekleştirilerek TRT1 24 saatlik kesintisiz yayına geçmiştir (Aziz, 1981: 118). "1980'e gelindiğinde ise ruhsatlı

radyo alıcı sayısı 4. 5 milyona ulaşmış ve neredeyse bütün ülke çapında en az iki kanal dinlenilebilir hale getirilmiştir. Televizyon yayınları ise 1970'lerin ortasında ülke yüzölçümünün %28'ine nüfusun ise %55'ine ulaşmıştır. 1980'de ülke nüfusunun %74'ü TV yayınlarını izleyebilmiştir” (Cankaya, 1990: 57; Yengin -1994: 71). Bu nokta da dünya tarihine baktığımızda ise Türkiye'nin konumunu görmek zor olmayacaktır; ABD 1981'de ilk uzay mekiğini uzaya fırlatmıştır.

Günümüz medyasına evrilmeye söylemde kamusal yayıncılık politikasının yanında ilk tecimsel adım 1972'de TRT yasasındaki değişikliklerden 'bir hafta' öncesinde başlamıştır. Bu bağlamda TRT'nin radyo-TV ruhsat gelirleri 1.4 milyar TL iken, reklam gelirleri 2.2 milyar olmuştur. 1927'de başlayan radyo yayınları ki dönem adıyla 'telsiz telefon' öncelikle dans, spor gibi herkes tarafından merak unsuru ya da medeni sıfatıyla bir tür eğlence olarak algılanmıştır. Zamanla eğlence unsuruna evrilecek bu alanlar TRT ile özel kanallar arasında hukuk mücadelesinin yaşanmasına sebep açacak olan reklam pastasından daha fazla pay alma çabalarıyla kendini gösterecek ve de tecimsel TV yayıncılığı kamu yayıncılığını içeriksel amaca indirgeyecektir. Magic Box'tan sonra her özel kanal kamusal yayıncılığı 'Ana Haber' bülteni ile sınırlı tutarak kapı eşiği bekçisi 'tarafsızlığını' nesnel tarafsızlık olarak okuyucuya aktarmak sureti ile geneli 'okumayan insan' olan TV okuyucusunun meşruiyetini kazanmaya çalışacaklardır. Türkiye toplumunda UNESCO 2016 verilerine göre 7 milyon, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2015 verilerine göre ise 2,66 milyon okuma bilmeyen yetişkin olduğu bilgisinden hareketle durum değerlendirildiğinde günümüz Türkiye tarihinde ve de TV yayıncılığının evrim-değişim tarihinde yaşananlar daha net anlaşılacaktır.

Radyo'nun TV ile eş değer olan başat kullanım alanı Türkiye'de medyanın aldığı seyir açısından da net izleneye sunmaktadır. Öyle ki;

- Kültürel, eğitsel araç olarak; 1960'larda özellikle eğitim amacı ile kullanılmaya çalışılmıştır.
- Parti propaganda aracı olarak,
- Dış İlişkiler Açısından Türkiye geneline henüz ulaşılmamışken “1939'da Ortadoğu ve Balkanlar'a yönelik” yayınlar ile ve sonrasında II. Dünya Savaşı döneminde ABD'ye İngilizce yayın ile... (Kejanlıoğlu, 1974: 18; Kocabaşoğlu, 1980: 248).”
- Alınan kararlar için meşruti ortam oluşturmaya yönelik radyo ki “NATO saati ve Kore Savaşı'na yönelik “Asker Saati, Ordu Saati” adlı milli programlar buna örnektir” (Kocabaşoğlu, 1980: 317-318).

- DP'nin CHP'nin laikçiliğine karşı kullandığı İslâmi popülist söylem ki radyo da o dönmem 'dinsel yayınlar' yapılmış ve "1950 yazında Cuma günleri Kur'an yayını yapılmaya ve dinsel programlar yayınlanmaya başlanarak 50'lerin ikinci yarısında mevlit yayınları sıklaşarak artmış ve de Ramazan programları yayımlanmıştır" (Gülizar, 1994: 65-68; Kocabaşoğlu, 1980: 316-317).

1971 muhtıra dönemi ve sonrasında 121. maddedeki TRT özerkliğinin kaldırılması ile ilintili maddedeki değişiklik artık Türk TV tarihini diğer bir deyişle TRT tarihini Genel Müdür adlarının belirleyeceği bir süreç ile günümüze dâhil mühürlemiştir. Bu dönemde İsmail Cem, Şaban Karataş gibi isimler Genel Müdürlük koltuğuna oturmuş ve devletle olan ilişkileriyle tartışma başlatmışlardır. Cem'in, MSP koalisyonu döneminde "kadın haber spikerlerine ekrana çıkma yasağı" bu gerçeğin tezahürüdür" (Gülizar, 1995: 90-91). Nevzat Yalçıntaş, "özel Ramazan programı ve ilk kez ezan yayınına ekrana getirmiştir" (Dedeoğlu, 1991: 29).

Şaban Karataş dönemi ise siyasal eğilimleri sayesinde TRT'de kadrolaşmaya gitmesi ile adından söz ettirmiş ve de "Rabia, Kur'an Okuma Yarışması, Fetih gibi bazı programlar ile (...) bazı Türkçe sözcüklerin kullanılmasını ve bazı sanatçı isimlerinin anılmasını yasaklamıştır" (Gülizar, 1995: 141-143).

Günümüz 2017 Ramazan dönemi TRT'sinde de Karataş dönemi benzeri Kur'an Okuma Yarışması ve milli duyguları uyandıran Fetih benzeri Yunus Emre'nin hayatı konulu ya da Diriliş Ertuğrul örneklerinde olduğu üzere diğer programlara rastlandığını belirtmekte yarar vardır. Ulus Devlet içerisinde ortak kültür ve kimliğin yaratılmasına dayalı bu çabalar öyle görünmektedir ki radyo TV yayıncılık tarihi boyunca günümüze değin toplumun homojen yayılımı boyunca varlığını korumuştur ve de korumaya devam edecektir. Türkiye toplumu adına bir arada yaşama karakterinden uzaklaşılmasının ve de kutuplaşmanın hat safhaya geldiğinin tartışıldığı günlerin yaşandığı-özellikle de 16 Nisan Referandum sonuçları bağlamında- zamanlarda TV'nin 70'ler TRT'sinin kullandığı argümanı kullanarak milli-dini duyguları bütünleştirici ve kökeni-aidiyeti öğretici maksatlı kullanması altı çizilmesi gereken hususlardandır.

Örnekleme olarak ele alacağımız Acun Ilıcalı'nın programları, içerikleri ve toplamda başarısının sebeplerini de bu yaklaşım ile irdeleyeceğiz. Görünmektedir ki Acun, yurt dışından aldığı ve uyarladığı formatlarda en temel ilke olarak 'birleştirici, milli-dini' faktörü diğer bir deyişle 'biz olabilme' faktörünü kullanmaktadır ki bu da toplumsal hayatta yokluğu hissedilen ve de aidiyet bağına ihtiyaç duyan bireylerdeki bu ihtiyaca

karşılık bulmaktadır. Bu nokta da daha derinlemesine irdeleneceğimiz Acun’u dönem Türkiyeleri ile yeri geldiğinde kıyaslayarak Türkiye’deki TV-yayıcılık tarihinin evrilimi ve de Acun’un yeni sistem okumasına dair yaklaşımına ulaşmaya çalışacağız.

TV tarihinin tecimselleşmeye başladığı darbe yılları olan 80’li yıllar ve daha yoğun yaşandığı dönem 80’li yılların sonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde başat faktör olan Milli Güvenlik Konseyi Üyeleri’nin Cumhurbaşkanı Konseyi Üyeleri’ne dönüşümünün ardından konsey üyelerinin, TRT üzerinde söz sahibi olarak inceleme-görüş bildirme yetkilerine sahip olduklarını bilmek, cunta yönetiminin TRT üzerinde nasıl bir kontrol mekanizması geliştirdiğini anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda, Milli Güvenlik Konseyi’nin önemini anlamak için Helvacı’nın şu tespitine kulak vermek gerekmektedir; “Bütün erkler (...) Milli Güvenlik Konseyi’nin elindedir. Konsey’in yasama işlemlerinin Anayasaya ve yasalara aykırılığı öne sürülemez; aykırılık varsa Anayasa ve yasalar değişecektir” (Helvacı, 1996: 720). Bu ortamda askeri yönetim ‘dini-millî’ ideolojiyi Türkiye toplumunu bir arada tutacak tutkal olarak kullanmak sureti ile hareket etmiş ve bunun en önemli göstergesi olarak ise Kenan Evren, demokrasi algısının rafa kaldırıldığı 10. yılda “Dinsiz millet olmaz. Dini de çocuk ailesinde öğrenemez. Dinin öğrenileceği yer okullardır” diyerek yeni-Türkiye’yi oluşturmak adına toplum mühendisliği yol haritasını ortaya koymuştur (Saybaşı, 1992: 196). Dini-millî duygu kodları etrafında yaratılan ‘yeni- Türk kimliğinin’ Türkiye toplumunun zihinsel haritasına ayrılmaz şekilde eklenmesi süreci de bu döneme tekabül etmiştir. 1982 Anayasası’nın giriş kısmında yer alan “ebedi Türk vatan ve milleti, kutsal Türk devleti, kutsal din duyguları” gibi ifadeler bu kodlamanın şifrelerini oluşturmaktadırlar (Kejanlıoğlu, 200: 211).

Parla’nın deyişiyle, “Türk-İslâm sentezinin Anayasaya yansımalarıdır” bunlar (Parla, 1989: 219). Bu şekliyle darbe ile birlikte ilk yapılan da TRT’ye el koymak olmuştur. Ocak 1981’de emekli Tümgeneral Macit Akman TRT genel Müdürü olarak atanmış ve Akman Generaller ve de Albaylardan oluşan kadrosuyla TRT’yi “3 yıl 2 ay” yönetmiştir (Kejanlıoğlu, 2004: 212). Bu noktada yeri gelmişken belirtmek gerekir ki Akman’ın TRT’ye yararı, renkli TV’ye geçiş sürecini hızlandırması olmuştur.

Bu dönemde yayıncılığın gelişimi askeri ve ulusal çıkarlar doğrultusunda planlara dâhil edilerek ‘sayısal yayıncılığa’ geçiş sağlanmıştır. 1982 Mayıs’ında Başbakan Bülent Ulusu’nun direktifiyle PTT tarafından hazırlanan “83-93 Haberleşme Ana Planı”nda sayısal teknolojiye geçmenin ulusal kalkınma, ulusal güvenlik, savunma ve uluslararası

ilişkiler babında önemi vurgulanmıştır” (Geray, 1994: 173). Kanada firması olan Northern Telecom (NT-Kanada) firmasıyla bağlantı kuran NETAŞ sayısal yönlendiriciler üretmesi ve de PTT Elektronik Haberleşme Cihazları Laboratuvarı ve Fabrika’sı (PTT ARLA) TELETAŞ isimli bir anonim şirkete dönerek 1983 yılında sayısallaşma adına ilk adımları böylece gerçekleştirmiştir. Video teknolojisinin gelişerek İstanbul’da yayıncılığa dönük alt yapı oluşturması ve sektörün reklamcılık alanı ile doğrusal büyümesi tecimsel yayıncılığı da ön plana çıkarmıştır 80’li dönemlerde. Ancak bu dönemde PTT, telekomünikasyon, film-video sektörleri yayıncılık alanında ne denli devreye girmiş olsalar da radyo ve TV yayıncılığına ilişkin politika ‘devlet politikası-tekeli’ dışında kalamamıştır.

Bu durum 1982 Anayasası’nın ‘düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti’ başlığı altında düzenlenen 26. maddede şu şekilde düzenlenmiştir; ‘Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.’ Düzenlenen bu maddenin son cümlesinden de anlaşılacağı üzere yayıncılık devlet tekelinde tutulmuştur. Fikir-düşünce üretme-yayma ve de edinme hakkı ilk iki cümlede ‘yayıncılık dışında’ güvence altına alınırken, son cümlede yayıncılık ‘devlet iznine’ tabi kılınarak ilk iki cümlede verilen özgürlüklere ket vurulmuş ve madde ‘sözde hürriyet’ kavramı ile özdeşleşecek şekilde bir hal alarak kendi kendini fesih etmiştir.

Türkiye’de yayıncılık alanı her alanda olduğu gibi zorlamaların alanı olarak kendini göstermiştir. 12 Eylül 1980 ile 6 Aralık 1983 arasındaki dönemde Milli Güvenlik Konseyi’ni oluşturan dört orgeneral ve bir oramiral tarafından cunta yönetimi ideolojisi bağlamında yayıncılık kodlanarak, toplum mühendisliğinde kullanılan başat araç olma özelliğini arttırarak devam etmiştir. TRT yasası olarak da bilinen 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası buna kanıt niteliği taşımaktadır. ANAP’ın 6 Kasım 1983’te seçimlerle iktidara gelmesine rağmen Milli Güvenlik Konseyi’nin Kurucu Meclis Hakkındaki Kanun’daki ek hükme dayanarak 6 Aralık 1983’te TBMM Divanı oluşana dek bir dizi yasa ile TRT yasasını da son anda kabul etmesi bu düşünceyi net şekilde desteklemektedir.

Sonuç itibari ile üst başlıklarda da yer alan ‘vazifeli-borçlu yurttaş’ anlayışı bu dönemde de karşımıza çıkmaktadır. Demokrasi kavramının harflerden mütevellit olduğu ve yine, yeni, yeniden 80 darbesi ile yapılanma sürecine girilen Türkiye’de yasal metinlere de

yansıyan ‘birey değil devlet öncüllü’ anlayış kendini tüm çıplaklığı ile ortaya koymuştur. Bu dönemde de önceki dönemlere eş, “bireylerin devlet için var olduğu, otoritenin hak ve özgürlüklere baskın çıktığı bir düzen öngörülmiştir” (Kejanlıoğlu, 2004: 237).

Basın tarihimizdeki kırılmaları ortaya koyduğumuz başlığımızda demokrasi ile zorunlu ilişki içinde bulunan basın-medya olgusunu dönem demokrasi algılarıyla paralel ele almaktayız. Bu şekliyle 4. güç olarak adlandırılan medyanın Türkiye tarihinde konumlandırıldığı noktayı daha sahil şekliyle ortaya koyabiliriz. Buna istinaden, Özal dönemi ‘demokrasi’ kavramına, Türkiye geleneksel siyasi aklında edindiği yer ile birlikte dönem medyasında bulduğu karşılığı anlamak adına değinmek gerekmektedir.

Önce ANAP Genel lideri ve Başbakan sonrasında ise Cumhurbaşkanı olan Özal, seçim beyannamesinde de belirttiği üzere 'huzur ve güven'i iktisada bağlamaktadır. Bu bağlamda “demokratik rejim, insan hak ve özgürlüklerini koruma ve de huzur ve güven ortamını sağlamayı ülkenin iktisaden güçlü olması” ön koşuluna bağlayarak serbest piyasa ekonomisi ve de dünya ekonomik sistemine tam bağımlılık programını yerine getiren lider vasfını ‘hak ederek’ almıştır (Özal, 1993: 85).

Toplumsal saha hücrelerinin dışında iktisadi liberalizme gönül vererek çalışan Özal bu bağlamda demokrasiye iktidarda kaldığı sürece verdiği yeri 1983-87 dönemlerinde 1982 Anayasası’nda yaptığı değişikliklerle göstermektedir. Özal’ın darbeden miras Anayasa’da yaptığı tek değişiklik, “17 Mayıs 1987’de seçmen yaşının 20’ye indirilmesi, milletvekili sayısının 450’ye çıkarılması ve eski prosedürü değiştirip eski siyasi liderlere konulan yasağın kalkması konusunun halkoyuna götürülmesi” olmuştur (Yüzbaşıoğlu, 1995: 28). Bu değişikliklerin demokratizasyon bağlamında ne denli önemli oldukları da tartışmaya açıktır. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki dönem koşulları gereği meşruluğunu kanıtlamaya yönelik olarak ‘eski siyasi liderlere konulan yasağın’ kaldırılması adına yapılan referandumda Özal’ın aktif şekilde ‘hayır’ kampanyasında yer alması da dönem iktidarının demokrasi algısını çözümlenmek adına önemli bir göstergedir.

Referandum sonucunda “% 49.77 hayır; % 50.23 evet” gibi bir sonucun hemen akabinde sonuçlar sayılmaya başlamadan önce, erken seçim kararının açıklanması da aynı şekilde var olan demokrasiye ve de ‘halk katmanına’ olan güvenin bir göstergesi olarak yoruma açıktır (Kejanlıoğlu, 2004: 243). Bunun akabinde öncül Türk siyasi liderlerinin aklını izleyen Özal, İnönü ve Menderes’te görüldüğü üzere seçim sisteminde değişikliğe giderek bir sonraki seçimleri garantileme adına girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin

sonucunda ANAP yeni seçim sistemi ile “daha az oyla daha çok milletvekili çıkarmış (ve de) 'temsilde adalet' ilkesi(ni) tümüyle çığnemiştir” (Köker, 1996: 1257).

ANAP döneminin siyasi aklının günümüz yeni-Türkiye'sini oluşturan yolda basamak taşlarından biri olduğuna diğer bir kanıt ise din ve kültür kavramlarına yaklaşımı olmuştur. Bu veçhede ANAP, Cunta zihninin dine yaklaşımını kabullenerek, ‘devlet-dini’ anlayışını kabul etmiş ve de ‘muhafazakâr’ zihniyet kalıplarının toplum içinde, siyasal getirim sağlamak adına, tutunmasında rol oynamıştır. ANAP, kültür politikası kapsamında “12 Eylül rejiminden farklılaşan yönü, gelenekselci devlet geleneğine ek olarak dinin ve dini örgütlenmelerin (tarikatharın) sivil toplumun en önemli unsuları olarak vurgulanması” oluşturmaktadır (Köker, 1996: 1255). ANAP iktidarının kültür politikası kapsamındaki bir diğer uygulaması ise 1986 Martında çıkarılan ‘Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu’ ve bu kanun çerçevesinde açılan davalar ve verilen para cezalarıdır. Demokrasi algısı liberal ekonomi ile sınırlı Özal hükümetinin, “Meclise yasa tasarısı sunulmadan birçok iş(i), kanun hükmünde kararnamelerle yürütmesi” uygulaması da yine bu dönem zihniyetine ve günümüz siyasal ahlâkına bu yönde katkılarıyla üzerinde düşünülmesi gerekli hususlardır (Kejanlıoğlu, 2004: 245).

Bu zihniyet içerisinde Türkiye’de TV’nin seyri 1987 sonunda TRT’den sorumlu devlet bakanlığına getirilen Adnan Kahveci ile tecimsel boyuta bir tık daha yaslanmıştır. Kahveci, “zaman özelleşmesi’ kavramı ile hem piyasayı savunabileceklerini hem de TRT’yi denetim altında tutmak için iyi bir orta yol buldukları” görüşünü ileri sürecektir (Kejanlıoğlu, 2004: 260). Böylece Kahveci, tecimsel yayıncılık için yeterli alt yapının oluşmaması ve de reklam pastasının yetersizliği yüzünden özel yapımcılığı teşvik etme kararı aldıklarını söyleyerek “zaman satılmasının ve özel yapımcılığın gelişmesi arzusunu” dile getirmiştir (Kahveci, 1988: 130). Kahveci’nin reklam pastasındaki yetersizlik ve yayın tekelini sürdürmeye yönelik endişeleri bağlamında tecimsel yayıncılığı bağımsız yapım ve de zaman satımı (reklamlar) ile sınırlı tutma uygulamasına rağmen TV’nin pazar koşullarında değişim ve dönüşümü başlattığı bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Birinci Özal Hükümeti’nin yayıncılık alanındaki yönelimleri geçmiş iktidarlardan farklı olmamakla birlikte TV’nin “yaratılan iktisat politikalarını benimsetmek” amaçlı kullanım şekliyle bu noktada özelleşmektedir. Türkiye’de yeni de olsa genel kullanıma yayılmaya başlayan TV ile geçmiş iktidarlardan araçsal rekabet bağlamında önde olan Özal Hükümeti bu öncüllüğünü “milliyetçi ve muhafazakâr ağırlık içerikli programlarla” radyo-televizyonda desteklemekten yana kullanmıştır (Kejanlıoğlu, 2004: 263). Özal,

özerk olarak tarif edilen TRT'yi Türkiye toplumunu kolay yönetebilecek stereo tipleştirecek kavramsal argümanlarla –üst cümlede verilen- destekleyerek propaganda mahiyeti ile araca evirmiştir. Topluma ulaşmada kullandığı ideolojik söylemini Hülya Uğur Tanrı Över'in "5. Duvar TV" (Basılmamış Ders Notları) kavramsallaştırmasında olduğu üzere sözel ve görsel etkilerin toplamı ile evin duvarında yer alan TV'den toplumun zihnine girerek gerçekleştirmiştir. Bu şekliyle Türkiye'de, TV'nin iktidar tarafından kullanım şeklini, gelenekselleşen siyasal akıl-ahlâk veçhesinde ilk kullanan sivil siyasal olmuştur.

Çoklu modernlikler içerisinde çokça denenilen Türk modernleşmesine özgü Türk-İslam-Batı sentezi modernleşme olgusunu 80 darbesi ile sahiplenerek halka 'gerçeklik' olarak direten Özal, devletin tekelinde olan yayıncılık kavramını "Türkiye'nin özgün niteliklerine eklemlenmiş 'yeni sağ' ideolojisiyle ve uygulamaları ile koşutluk içinde" yürütmüştür (Kejanlıoğlu, 2004: 264). TRT yayınlarında yeni-sağ ideolojiyi kullanmak sureti ile hem erkini sağlamlaştırmış hem de peşinden gelecek olan siyasal akıllara 'yönetimsel-kullanımsal miras' bırakmış olan Özal, günümüz yeni-Türkiye'sinin nüvelerinin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Özal döneminde TRT'de yayıncılık milli ve manevi değerlerin öne çıkarılması ile ve de "Başbakan, Bakanlar ve çevresindekilerin yaptıklarının oluşturması" ile vuku bulmuştur (Kejanlıoğlu, 2004: 264). Bu kullanım biçimi de yayıncılığın-medyanın nasıl bir araç olarak görüldüğünün ipuçlarını vermesi açısından son derece önem arz etmektedir.

Türkiye'nin çoklu modernlikler içerisindeki özgün modernleşme serüveni teknolojik gelişim ve kullanım şekli açısından da kendini çok geçmeden göstermiştir. "Batıdaki 'yeni-sağ' hükümetlerde olduğu üzere, Türk 'yeni-sağı' da teknolojinin karşı çıkılamayan 'toplumu dönüştürücü gücü'nü, özellikle de 1987'den itibaren fark ederek hükümetin retorığının bir parçası haline getirmiştir (Kejanlıoğlu, 2004: 267). Diğer bir deyişle teknolojinin cezbeden dilinin halkın üzerinde yarattığı etkiyi gören dönem siyasal erkleri -ki özellikle Özal dönemi, hızlı şekliyle yasal zeminlerin devlet tekeline yaslanan düzenlemeleriyle dönem TV'sini şekillendirmiş ve ideolojisini- çıkarı veçhesinde de şekillendirerek toplumsal mühendislikte kullanılan başat araç haline getirmiştir. Şüphesiz Menderes'in radyoyu tekeline alması gibi devamını izleyen erk olan Özal'da TV'yi erkine alma gayretleri göstermiştir. Devam eden süreçte de bir değişim görülmemiştir. Yöntem değişse de amaç aynı kalmıştır ki an Türkiye'sinde nüans farkları dışında, durum farklı da değildir.

3.3. HOLDİNGLEŞME SÜRECİ İLE BİRLİKTE ÖZEL/YENİ-MEDYA'YA EVİRİLME

Türkiye’de 90’lı yıllara yaklaşırken TV’de ve yayıncılıkta değişen sistem ve de iç dinamikler yayıncılık-medya hayatının DNA’sını önüne geçilemez şekilde değişime zorlamıştır. Özelleşmelerin, satın alarak büyümelerin ve de kartelleşmelerin yaşandığı bu dönemde ‘pazar gelişim göstererek’ özgürleşme talebi ile ortaya çıkmış ve de siyasi erki ortaklığa itmiştir. Bu durum teknolojiye eklenilen siyasi erkin dönem adına öngörüsünü ortaya koyması açısından önemlidir. Serbestleştirdiği pazar ekonomisinin yayıncılık hayatına el atmak istemesi ile tekeli kırarak zorunda kalacak olan siyasi akıl, TV’de yayıncılıkta ortaklığa gitmek sureti ile yayın hayatındaki erkini zayıflatmamış aksine güç katmıştır. Bu uygulama liberal pazarda TV ‘nin elde tutulabileceğine dair anlayışı haleflerine miras bırakarak yeni-Türkiye’deki yayıncılık anlayışının oluşmasında önemli bir faktör olmuştur.

Günümüz yayıncılık hayatına evriminde değinilmeden geçilemeyecek olan noktalardan biri de ‘tekelci-tröstçü ve de Holdingleşerek kozaya bürünen’ yapısal değişim sürecidir. 1970’li yılların buhranlı dönemlerinde toplumun gözünden servetlerini ve de özel yaşamlarını kaçırmaya gereksinimi hissedilen tüccarlar 1973 yılında TÜSİAD’ın kurulması ile birlikte ve de “Canan Barlas, Güneri Civaoglu, Mehmet Altan gibi köşe yazarlarının desteği ile” kapsamlı bir halkla ilişkiler kampanyası sonucu ‘entellektüel iş adamı’ vasfını 80’lerde almışlardır (Bali, 2015: 55). 1980 sonrası, devrimci ve sosyalist çevrelerin 70’li yıllardaki sermaye sınıfına karşı aldıkları tutumu ve de mücadeleyi unutmayan 70’lerin tüccarları, 80’lerin entelektüel işadamları medya ile bütünleşerek ve köşe yazarlarının gönlünü hoş tutarak gerçekleştirdikleri ‘halkla ilişkiler’ çalışmalarlarıyla kendilerini sosyal demokrat veya sosyalist olarak her alanda gösterme çabasında olmuşlardır. Buna en güzel örnekte muhakkak Sakıp Sabancı olacaktır. “1980 sonrasında TİSK Başkanı sanayici Halit Narin’in tarihe mal olan ‘şimdi gülme sırası bize geldi” tümcesi 70’li yılların grev dönemlerinde canları yanan iş adamlarının siyasi erkle bütünleşerek ‘toplumu kendi zihinsel kalıplarına evirme’ ve bu şekliyle zararlarını telafi etme istenci ve de gerçeği ile bütünleşmiş görünmektedir” (Bali, 2015: 35).

Bu bağlamda 1980’li yılların sonuyla birlikte kendini tekelleşme ile gösteren basına eğilim Asil Nadir’in yazılı basına 1988’de yatırımı ile Türkiye gündemini meşgul etmiştir. Üst paragraflarda da dikkat çektiğimiz üzere ‘devlet medya bütünleşmesi’ Nadir’in, Haldun Simavi’den Veb-Ofset basın grubunu Başbakanın oğlu Ahmet Özal ve Başbakan’ın

Ekonomi Danışmanı Bülent Şemiler'in pazarlıkta aracılık yaptığı söylentisi ile satın alması ile baş göstermiştir. Yine bu dönemde SHP'nin anti-tröst yasa teklifi hazırlığına karşın dönem Devlet Bakanı Mehmet Yazar'ın 'böyle bir yasaya gerek olmadığı' söylemini savunarak, 'bazı gazetelerin el değiştirmesinin basında tekelleşme anlamına gelmediği' söylemi de devlet-medya bütünleşmesi adına yaratılan gerçeğin su yüzüne çıkmasından başka bir anlam ifade etmese gerektir. (Cumhuriyet, 24.1.1989; C. Gedik, Cumhuriyet 6.2.1989)

Kendi 'özel' medya erkini yaratmada öncül rol üstlenerek haleflerine toplum mühendisliği ve de siyasal güç savaşımında rekabet önceliği sağlamanın yollarını öğreten Özal ve ailesi, uygulamalarıyla Türk siyasal ve de özellikle medya tarihinde başat rol oynayan aktörlerden biri olmuştur. 1988-1989 döneminde basına davalar açarak, mali baskılarla yıldırma politikalarına giden Başbakan Özal, aynı dönemde Nadir'in Türkiye'de basın sektörüne adım atması ile birlikte televizyonda 'promosyon yapma yasağını hükümet kararıyla kaldırarak' kendi 'özel' basın erkini destekleme adına hükmetme erkini kullanmıştır. Özal'ın desteği tek boyutluymuş gibi görünse de büyük promosyonlar ve de düşük fiyatlı gazetelerle pazara girmiş olan Nadir, pazarda 'kıyasıya' bir rekabet yaşanmasına sebep açmış ve de pazar koşullarının değişerek günün koşullarına göre evrilip, güçlenmesine ve de tam anlamıyla tecimselleşmesine neden açmıştır ki bu noktada artık her sınıftan tüketici değerli görülerek ulaşılmaya çalışılmıştır.

Pazar koşullarındaki bu evrim sistemin kendini hükümet eliyle değiştirmesi sonucu 90'lı yıllarda gazetelerde tiraj arttırmak isteği ile kendini göstermiştir. Bu bağlamda siyasi görüşü ne olursa olsun her okura hitap etme telaşı içinde olan basın-yayın kuruluşları, tecimsel boyut çerçevesinde tabanını geniş tutmaya yönelik olarak öncelikle 'aynı basın grubu' içinde değişik siyasi eğilimlere hitap edecek farklı görüşlere yaslanan gazeteler çıkarmışlardır. Bu uygulamaya başarılı bir örnek ise şüphesiz Türkiye basın-yayın tarihinde okunmadan geçilemeyecek olan Aydın Doğan'dır. Aydın Doğan Medya Grubu, "liberal-sol kesime dönük olarak Radikal gazetesini, muhafazakâr kesime dönük olarak ise Son Çağrı ve Yeni Ufuk gazetelerini çıkararak bu uygulamayı fiili olarak tatbik etmiştir (Bali, 2015: 223). Topluma basın yoluyla ulaşma ve hem siyasal hem de isimsel-işadamları için özellikle- meşruiyet kazanmaya yönelik olarak diğer bir yöntem ise üst paragrafta da değindiğimiz üzere 'köşe yazarları' nosyonudur. Bu bağlamda, gazeteler kimi zaman bünyesinde marjinal ve de birbirine tamamıyla zıt görüşlere sahip gazetecilere yer vererek her kesime ulaşma hedeflerini göstermişlerdir.

İş adamlarının medya patronluğuna evrilme safhasında 1994'te Erol Simavi Hürriyet'in önce % 50, sonra % 20 hissesini Doğan Grubu'na satarak Türkiye'nin en büyük medya zincirinin oluşumuna destek olmuştur. Böylece Türkiye'de üç büyük medya grubu kalmıştır: “Medya, Doğan ve İhlâs grupları. Bu gruplar, gazete ve dergileri çeşitlendirmekle kalmayacak, radyo-televizyonda da hâkimiyet kuracaklardır” (Kejanlıoğlu, 2004: 280). 2001 krizi ile birlikte Türkiye'de batan 25 bankadan 10 tanesinin sahibinin medya patronları olma durumu da medyada holdingleşme durumunu gözler önüne sermesi açısından önemlidir.

Ulaştırma Bakanı Cengiz Tuncer'in, "gazeteler radyo ve televizyon istasyonu kuramaz" demeci dönemin medya-siyaset ilişkisini gözler önüne sunsa da medya alanında yaşanan tekelleşmeler-holdingleşmeler dönem siyasi erkinin kendi medyasını oluşturduğu gerçeğinin de kanıtı niteliğindedir (Cumhuriyet 25.8.1989, s.16).

1990 yılında Magic Box kanalının uydu aracılığıyla yayına başlaması bu sistemin siyasi erk tarafından zorunlu olarak kabulünü sağlayacak olan ana etmeni oluşturarak süreci de başlatmıştır. Toplum özel radyo ve TV kanalı talebini siyasilerden, 20.yy dünyasında çeşitli eylemlerle dile getirmiştir. “TGM ve Ulaştırma Bakanlığı bir genelge ile özel radyo ve TV'lerin sinyal sistemlerine zarar vermeleri iddiasından ötürü” uydu yayınları hariç tüm radyo, TV'leri kapatma uygulamasına gitmiştir (Kejanlıoğlu, 2004: 387). Bunun sonucunda yurttaşlar, ‘siyah kurdele eylemleri, imza kampanyaları, denizden yapılan yayınlar ve de Ankara'ya giderek istek- tepki belirtmelerinden sonra yer altından konuşan Türkiye Radyosu'nu devreye sokarak” iletişim-haber alma özgürlüklerine sahip çıkmışlardır (Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Nisan 1993).

Özal'ın TV'yi kullanım biçimine dönük olarak özelleştirme düşüncesine götüren adımları değerlendirmemizi destekleyen diğer uygulamalar ise şu şekildedir. Yerel seçimler öncesinde ilk adıyla ‘İcraatın İçinden’ yeni adıyla ‘Gelişen Türkiye’ ve de seçimler öncesi son an değişikliği ile ‘2000 Yıllarının Türkiye’si’ adını taşıyan hükümet uygulamalarının tanıtımını yapan programın TRT tarafından yayınlanmamasına yönelik tavrıdır. Özal, Doğru Yol Partisi (DYP), Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) ve bir vatandaşın Yüksek Seçim Kurulu'na (YSK) başvurusu üzerine seçim yasınının 63. Maddesi gereği eşitliği zedeleyici bulunan programın TRT tarafından yayımlanmaması üzerine solcu ve yargılanmış kişileri TRT'de yönetim ve danışmanlık kadrolarına atadığı gerekçesi ile dönem “TRT Genel Müdürü Cem Duna'nın istifasını kendisinden istemiştir” (Kejanlıoğlu, 2004: 292). Özal, sonrasında ise TRT'yi Araştırma ve İnceleme Komisyonu

oluşturmak sureti ile tepkisini ortaya koymuştur. Anavatan Partisi (ANAP) Genel Başkanı ve Başbakan Turgut Özal'ın tepkisi bununla da sınırlı kalmayarak 26 Mart yerel seçimler sonucunda oy oranı düşen ANAP'ın bu kaybının müsebbibi olarak TRT'yi sorumlu tutmuş ve de tavrını daha da sertleştirmiştir. Hükümet kanalı kimliği genel müdür sorunuyla sekteye uğrayan Özal, TRT'sini 'özüne döndürmek amaçlı', TRT'den sorumlu Devlet Bakanı A. Kahveci kabine dışı bırakmıştır. Duna'nın yerine gelen, Devlet Bakanı Mehmet Yazar'ın TRT Genel Müdüründe olması gerekli özelliklerle ilgili sözleri dönem iktidarının demokratik algısını, toplumu algılayışını ve de TV'yi kullanma biçim ve de nedenini gözler önüne sermesi adına son derece önemlidir. Yazar, "TRT Genel Müdürü'nün milliyetçi, muhafazakâr, çağdaş ve ilerici biri olacağı" vurgusunu yaparak siyasal erklerinin sorgulanmasına tahammül edilemeyeceği bu konuda hiçbir hoşgörünün olmayacağı vurgusunu alt metin olarak belitmiş görünmektedir (Kejanlıoğlu, 2004: 293).

TRT genel müdüründe aranan bu özelliklere baktığımızda açık olarak görülecektir ki, ANAP, hükümet erki içinde genel müdür faktörü ile 'farklılaşmaya-özgürleşmeye' çalışan yeni-özgür yayıncılık anlayışına tahammül gösterememiştir. Bu yeni oluşumun Türkiyeli kimliği dışında bir yapı ihtiva ettiği iddiasıyla 'söylemsel olarak meşruiyet' oluşturma veçhine gidilmiş ve de olması değil, olunması gerekli 'kimliğin' tanımını yeni genel müdür aracılığı ile duyurulmuştur.

Yaşanan bu gelişmeler ışığında görülecektir ki Özal devlet kanalı olan TRT'yi araçsal olarak kullanmanın yeterli olmadığı ve üst paragraftaki gibi sorunlara gark olunduğu gerçeği ile Türkiye'de uydudan yayıncıya ilgili yasal bir düzenleme bulunmamasına da koşut olarak ilk özel kanala 'destek' vermiştir. Magic Box-Star1'in yayına başlamasına yönelik en büyük destek, Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Akbulut hükümeti ve PTT'den gelmiştir (Kejanlıoğlu, 2004: 316).

Özal ailesinin ortağı olduğu Magic Box'ın Star1 ile yayına başlamasıyla hükümet yetkililerinin bu özel televizyon ekranında sık sık görülmeye ve de demeç vermeye başlamasının akabinde SHP'de, Yorum Ajansın yürüttüğü kampanya bağlamında Mega-10 adlı kanaldan seçmenlerine seslenmeye başlamıştır. Bu gelişmeler açıkça göstermektedir ki siyasal rekabet ortamında basın-yayın sektörü kendine çıkış yolları bulmuş ve de siyaseti de yüklenerek gelişimini sürdürme aklını göstermiştir. Özal, TV üzerindeki Anayasal erkini saklı tutarak kanunsal boşluktan yararlanmak suretiyle desteklediği Star1 ile özel yayıncılığın kapılarını 'özel amaçları' doğrultusunda aralamıştır. Bu bağlamda dönem siyasileri DYP-SHP koalisyon hükümeti de programlarında gerçekleri yansıtan, doğru

haber alma olanağı, tarafsız bir devlet radyo-televizyonu ve özel televizyon ile radyo istasyonlarının da kurulmasına olanak veren hukuksal ortam hazırlanacağına ilişkin taahhütlere yer vererek basın özgürlüğü konusuna vurgu yapmışlardır.

Bu süreçte, 1982 Anayasası'nda 11 yıl boyunca yapılan ikinci değişiklik yayıncılık üzerine gerçekleştirilmiştir. 1993 Temmuz ayında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölümünün akabinde, Anayasadaki 133. madde değiştirilerek, radyo ve televizyon istasyonlarını kurma ve işletme ruhsatı devlet tekelinden alınmıştır. Bu kaotik süreçte üç yıl boyunca illegal yayın yapan özel radyo ve televizyon kanalları ise Anayasal statüye Çiller-İnönü koalisyon hükümeti döneminde kavuşturulmuştur. Böylece, günümüz yayıncılık ve pazar koşullarının toplumsal ve de siyasal mirasla birleşmesi süreci ile yeni-yayıncılık dönemine girilmiştir.

3.4. ÖZAL-UZAN TV SAVAŞI

Özel yayıncılığa giden yolda Özal'ın ANAP'ın oy oranlarındaki düşüş ve sonucunda faturanın TRT'ye kesilmesi durumu Özal ailesi ile Uzan ailesini ortak çıkarlar doğrultusunda yakınlaştırmış ve de Özal-Uzan savaşlarını başlatmıştır. Ahmet Özal'ın Cem Uzan'ın Teleon için kuracağı şirkette pay sahibi olmak istemesi ve Uzanların bu ortaklığa sıcak bakmamaları üzerine kendini gösteren durum biri ticari diğeri siyasi olan iki aileyi karşı karşıya getirerek TV-ticaret ve siyasetin ne denli iç içe geçtiğinin kanıtı olması adına önem ihtiva etmektedir. Özal ailesinin, Teleon şirketine ortaklık talebi üzerine karşılıklı restleşmeler ve “Türkiye’de bu şirketlere haber ve program hizmeti veren Star1’de Ahmet Özal’ın payının %1, Cem Uzan’ınkinin ise %97” olması durumu savaşın seyrini ve de şiddetini arttırmıştır (Kejanlıoğlu, 2004: 352). Bu durumdan yararlanma yoluna giden Uzanların ticaret yaptığı şirketlere bir yazı göndererek faturaların Özal ailesinin %1 ortaklığa sahip olduğu Türkiye’deki şirkete kesilmesi istemi ile Özal-Uzan savaşları doruk noktasına ulaşmıştır. Sonrasında Ahmet Özal’ın fatura tahsilât bedellerinin kendi yönetimi bünyesindeki yurt dışı bağlantılı olan Magic Box Incorporated AG’ye ait olduğunu ileri sürmesi ile savaş devam ederek meclise taşınmıştır. Sonuç itibari ile yayıncılığı çeşitli teknik nedenlerden ötürü tekelinde tuttuğunu iddia eden siyasi erk bu girişimi ile asıl amacının faydacı yaklaşımdan ibaret olduğunu gözler önüne sermiş, yayıncılık tekelinin hükümet elinde olmasının manasızlığını kendi eliyle ortaya koymuştur. Bu süreç içinde ‘dinci radyo’ kavramına istinaden uydu hariç tüm yayınların kapatılması ve bunun üzerine Refah Parti’li (RP) milletvekillerinin gensoru önergesi vermesi ile sonuçlanan dönem

yayıncılık tarihi 133. maddedeki değişiklikle son halini alarak günümüz yayıncılık anlayışına evirilmiştir.

3.5. TAŞRA SIKINTISININ MUHAFAZAKÂRLIĞA EVRİLME HİKÂYESİ - DÜNYA’NIN TAŞRASINA DÖNÜŞ

Görünürde Gökalp’in tasavvuru ile doğru orantılı olarak yani Batı’nın ‘zikrini değil ilmini’ almaya dönük görünen Türk muhafazakâr ‘kimliği’ zamanla radikal sağın güçlenmesi ve iktidar olmasıyla günümüz Türkiye’inde ‘püriten’ kimliğini sosyal hayata dökerek, sosyal yaşamı da şekillendirmeye yönelik çaba içerisine girmiştir. Bu bapta, devlet otoritenin kurumsal olarak en sağlam dayanakları arasına da giren muhafazakârlık, Kemalizm’in rasyonalist bakışına karşı tahammülsüzlük geliştirmiştir. Bu tahammülsüz oluş, “onun sabit ve somut olması gereken bir otorite fikrini sarsmasından” mütevellittir (Bora, 2015: 60-61). Muhafazakârlığın teknolojik rasyonalite ile eklemlenmesi ile bu sorunun an Türkiye’inde aşıldığı ve Gökalp’in modernlik tasavvuruna yaklaşıldığı iddia edilebilir olsa da Türk modernleşmesinin kendine özgü yapısı itibari ne denli gerçek olduğu tartışmaya açıktır. Türk modernizasyonunda muhafazakâr kalıp Batı’nın teknik bilgisini alırken, tartışılmayacak ölçüde modernizasyonun yapıcı-dönüştürücü etkilerine maruz kalmış ve -çoklu modernlikler perspektifinde çatışmanın sahası olan modernlik içinde- ‘yaşam pratikleri’ açısından üstte de değindiğimiz fikir ve zikir çatışması içine düşerek ‘öğretisel’ İslâmi kalıp ve kimliğin dışında, ‘yorumsal’ kalıpla yeni püriten kimliğine bürünmüştür.

Türkiye dünü, bugünü, kısır döngüler ve kargaşalarla bitmek bilmez bir ‘demokratikleşme’ süreci ve ‘garba’ yaklaşma, kabul görme sendromu yaşamaktadır. Püriten muhafazakârlaşma ‘bizi biz yapıyor’ denilen ‘değerlere sığınarak’, karşısındakini dil, din, ırk, millet, cinsiyet ya da yönelim ayırmaksızın ‘ötekileştirmeye’ neden sayan kavramları din lafzı altında tek doğru ışığında dikta eden bir topluma dönüşüm evresini karşımıza çıkarmaktadır. Türkiye toplumu bir bütün olarak oluşturulmaya çabalanırken millileşme/milletleşme kavramı ne denli önemliyse ‘muhafazakârlık’ ve “Cumhuriyet tarafından mahcubiyet hissi yüklenerek ötelenen ve bugününe gelen taşra” kavramları da o denli önemlidir (Bora, 2013: 275).

Muhafazakârlık kavramını İslam ile iç içe almaktan ziyade ayrı bir başlık altında, taşra kavramı ile bir almamızın sebebi Anıl Bora’nın da dediği gibi, “taşranın, muhafazakâr ideolojinin yurdu oluşudur” (Bora, 2015: 85). Ve geçmişten bugüne

‘muhafazakârlığı’ benimseyen zümrelerin taşradan çıkmasının ötesinde günümüz siyasal iktidarın da bu zümre içinden sivrilerek, 2017 Türkiye’sinin orta sınıfını taşra kökenlilerin oluşturma durumudur. Bir başka deyişle; Şerif Mardin’in Türkiye siyasetindeki merkez-çevre meselesi olarak yorumladığı sürecin bir vechesi olarak, “çevrenin, merkeze tarihsel olarak ilk kez posta koyduğu ve hatta bir süre el koyduğu 'Senedi İttifaktan' beri Türk münevverinin daha sonra Cumhuriyet aydınının gündeminde, adına vatan, memleket vb. denilen ve aslında taşra olarak görülen somut bir olgu, coğrafi manasını aşan boyutuyla” karşımızda dikilmektedir.

Dünyada kullanılan ‘geleneklere bağlılık’ anlamının dışında ‘koyu-dinci’ manasıyla ülkemizde yer bulan muhafazakârlığın milliyetçilik ve kapitalist sistemle entegre olarak liberal-milliyetçi-muhafazakâr yani ‘yeni Milliyetçiliği-Türkiye’yi’ oluşturma sürecini tezimizin bu kısmında bir ileri safhada irdeleyerek günümüz medyasında oluşturulan kodların oluşturulum nedenini ele alacağız. Günümüz AKP iktidarını da kapsayan ‘yeni Milliyetçilik’ kavramının oluşum izlerini takip ederek günümüz taşralaşan Türkiye’sine geleceğiz.

Sosyal hayatın nasıl yaşanacağını tanımlamayan modernlik ki sosyal hayatın içeriğini farklı insanların çoğul eylemleri belirler, farklı dünya yorumları da kültürel dünyaların radikal çoğulluğuna işaret etmektedir denebilir. Sonuç olarak, “modern toplum kaynaşmış bir bütün değildir” (Kaya, 2006: 57). Daha açık bir ifadeyle, toplumda yaşayan her alt kültür kendi inanç şekli ve zihin yapısıyla çevresini ve dünyayı anlamlandırmak ve şekillendirmek ister. Bu da aynı toplum içinde farklılaşmış zümrelere işaret eder. Muhafazakâr ‘taban’ da bu rasyonaliteden mütevellit olarak kendi modernlik gelişimi içinde kendini göstermiştir.

Kaya’nın da vurguladığı gibi, “İslamcılar modernlik tarafından eğitilmeselerdi, politik bir proje üretmek için İslâm’ın kaynaklarına inmeleri mümkün olmazdı” (Kaya, 2006: 47). Yani, modernliği kullanarak toplum içinde değişim ve dönüşümlerini sağlayan muhafazakârları, sistem içinde ön plana çıkararak ve Türk toplumunu şekillendirme-dönüştürme bağlamında başarılı kılan sebepler vardır.

Bu nokta da ilkokuldan bir anekdot ile devam edeceğim. 89 doğumlu ben ilkokul sırasındayken, “Türkiye Avrupa’da ve dünya da tarımsal anlamda kendi kendine yeten nadir ülkelerdendir” cümlesini öğretmeninden işitmişimdir ve sonrasında aynı öğretmenin, “önümüzdeki 40-50 yılda bu durum değişmez” dediğini hatırlamaktayım. Ancak tablo ortadadır ki 20 yıllık süreçte tarımsal ve hayvancılık açısından durumumuz dışa bağımlı

hale gelmiştir. Kaya'nın, eserinde de vurguladığı gibi "küreselleşme" kavramını içselleştiremeyerek yakın gelecek Türkiye'sini öngörememiş olan ilkokul hocama cevap niteliğindeki şu cümleye kulak verelim, "Küreselleşmenin kendi kendine yettiği düşünülen toplumların temellerini çürüttüğü iddia edilmektedir" (Kaya, 2006: 54). Bir diğer değişle 'küreselleşme' her toplumu dönüştürerek değiştirmektedir. Türkiye'nin bu safhada izlediği yol irdelenmelidir.

Muhafazakârlığı dönüştürerek, Liberalizmi muhafazakârlığa ekleyen ve kapitalist sisteme entegre olmak adına bu yolda atılan ilk adımlar, "merkezi hükümeti elinde tutan, asker-sivil bürokrasinin özellikle Orta ve Doğu Anadolu'da, Karadeniz kıyılarında kendine bağlı-bağımlı bir orta sınıf oluşturmak amacıyla tehcir veya mübadele yolunu kullanmaları olmuştur. Bu bölgelerden tasfiye edilmiş gayrimüslimlerin arazi ve mal varlıklarının tahsisi veya satışını gerçekleştirmişleridir. Diğer bir yöntem ise devlet işletmelerinin ürün veya hammadde olarak piyasaya arzında aracılık eden ya da ithalat-ihracatla uğraşan tüccarlara izin veya kota tahsisi olmuştur" (Bora, 2013: 21). Bu ve benzeri çıkar ilişkileri ile Osmanlı'dan Kemalist Türkiye'ye kalan diğer miraslardan olan -ki bunlar DP'nin kurucularıdır da- merkezi hükümete bağımlı olan taşra mütegalibesi-toprak ağası, merkeze bağımlılığı oranında rejimin toplumsal hayatı modernleştirme projesinin gereklerine uyumaya çalışan bir hayat tarzına da bürünmüşlerdir. Mevlana'nın öğretisi olan 'Olduğun gibi görün; ya da görüldüğü gibi ol' öğretisi dışında 'ikili yaşam' tarzının tohumlarını ve de sıkıntılarını yeni-Türkiye'nin ileri safhalarına taşınmasında öncü işlevi görmüştür bu akıl. 'Taşralılık mefhumu üzerinden muhafazakârlık tohumunun' ne denli ve de nasıl yeşertileceği bilgisi ile günümüz taşra-akıl sıkıntısına giden yolun taşlarını döşemişlerdir. Taşra sıkıntısını muhafazakârlık hamuruyla yoğuran bu akıl gideceği yolu içinden yoğrulduğu hamurdan almıştır. Diğer bir değişle burjuva ahlakını taşıyan DP ve bürokrasi akli, sıkıntının kaynağından gelmiş olmanın verdiği bilgi ile toplumu ne yönde işlemesi gereğinin de farkında olarak muhafazakârlık mefhumunu günümüze canlandırarak taşıyan araç olmuştur.

Kemalizm'den kopmaların ilk adımlarını tarihsel miraslarından olan eziklik kodlaması ile 2. Dünya Savaşı ve sonrasında NATO'ya yani Batı'ya eklemenebilmek adına Kore'ye asker yollayarak ve 718 şehit vererek gerçekleştirmeye çabalayan Türkiye, dış politikasında Batıya dönük iç politikasında ise 'oy potansiyeli yüksek taşranın muhafazakâr gönlüne' dönük politikalarla günümüze değin ulaşmıştır.

Washington ile yakınlaşarak savaşın ekonomik sıkıntıları ve Kemalist Cumhuriyetin savaş döneminde erittiği ekonomik artı değerlerin yerini doldurmayı çabalayan DP, ABD'nin ekonomik desteğini alarak meşruluğunu sağlayabilmek adına günümüz yeni-Türkiye olarak adlandırılan yapının ilk kodlamalarını da gerçekleştirmiştir. Gelenekselleşen-muhafazakâr sağın politikalarını şifreleyen dönem akli “sadece Türkiye Batı'ya katılır ve Ortadoğu'da Batı çıkarlarına hizmet ederse ABD'nin yardımını alabilecek ve dönem hükümeti meşruiyetini sağlayabilecektir” yaklaşımını hem dün hem de bugün için geçerli kılacak koltuğa oturmuştur (Ahmad, 2014: 110-111). Ancak değindiğim üzere küreselleşme çabalarının faturası Türkiye için ağır olacaktır ve Kemalist öğretiden ilk kopmalar yaşanarak ‘geleneksel muhafazakâr sağın akıl kodları bu dönemde resmi olarak şekillenerek topluma empoze edilecektir.

Bu bağlamda, “Türkiye NATO'ya üye olduktan sonra tüm dış politika seçeneklerinden vazgeçerek örgüte tamamen bağımlı hale gelmiştir. Atatürk'ün bir daha Türkiye'nin ve Rusya'nın asla düşman olmamasını isteme siyaseti de tıpkı Türkiye'nin artık Ortadoğu'nun bir parçası olmadığı yönündeki Kemalist jeo-strateji düşüncesi gibi terk edilmiştir” (Ahmad, 2014: 110-111). “Bağdat Paktı'na binaen vücut bulan bu durum ile birlikte Türkiye “Batı ile Ortadoğu arasında bir köprü kurulması rolünü üstlenerek kökleri 1839 dönüşümüne gidecek kadar eski bir düşünceyi canlandırmaktadır. Düşünce, ekonominin piyasaya ve onun temsilcisi olan özel girişime terk edilmesidir” (Kahraman, 2012: 260). Bağdat Paktı Türkiye'yi bölgedeki muhafazakâr rejimlerin lideri haline getirirken NATO ile Ortadoğu arasında da bir bağ da oluşturmuştur” (Ahmad, 2014: 112-113). Batı tarafından Türkiye'ye biçilen bu bölgesel konumlama kendini 80 darbesi sonrası da gösterecek ve ABD, Türkiye'yi Ortadoğu'ya ‘İlimli İslâm Modeli’ olarak sunacaktır.

Türkiye çabaları ve ödünleri karşılığı Batı'ya eklenmesi ile Soğuk Savaş dünyasında kendi safını ABD önderliğindeki ‘hür dünya’ olarak belirlemişse de dünyanın gözünde Küçük-Minör Asya olma durumundan öteye gidememiştir.

Türkiye'yi Minör Asya olarak kodlayan ve Hollywood yapımlarında dâhil bu görüntüyü kodlayan Batı ‘İlimli İslâm- Yumuşak Güç ve en önemlisi Açık Pazar’ kavramları ile Türkiye'nin egemenler gözündeki konumu kodlamaktadır. Yaşadığımız son 30 yıla bakarak liberal demokrasiyi tüketim özgürlüğü olarak kodlayan Türkiye toplumunun sosyolojik olgusunun altını da bu maksatla çizmek zorundayız. “Pazar liberalizminin parlak yıllarında tüketimin yaygınlık kazanması ile birlikte taşranın evrilmediğini, tam tersine, mal ve hizmet yaygınlığının taşradaki muhafazakâr ruhu

besleyip büyütmeekten başka bir Şeye yaramadığını neredeyse kesin bir dille söylemek mecburiyetinde” kalmaktayız (Bora, 2013: 113).

Bu açıdan 80’den bugünün Türkiye’sine baktığımızda, ‘kendi içinde sıkışıp kalma’ durumundan sıyrılıp kapitalist ruhun öngördüğü davranış kalıplarına mükemmel uyum gösterip görünürlük kazanmaya çalışan bir Türkiye toplumundan söz edebiliriz. Kapitalist dili kendi adına yorumlayarak ‘Muhafazakâr Giyim ve Yaşam Fuarı Life Style Turkey 2017 İstanbul’ örnekleriyle karşımıza çıkan diğer bir taraftan da ısrarla “arkaik toplumsal ve siyasal tercihlerini sürdüren bir oluşum bize taşranın bu ‘tüketim dinini’ çözümleyebilecek bir kültürel donanımına sahip olmadığından daha fazlasını göstermektedir” (Bora, 2013: 113). Taşra, tüketerek görünür olma sihrinin şifrelerini çözümlenmiştir.

Merkezi ekonomik ve ulaşılabilir değerlerle dolduran, taşrayı ise-tam tersini-yoklukla sarmalayan; bir diğer değişle, merkezi asıl, taşrayı suret olarak resmeden Cumhuriyet ve kullandığı araçlardan romantizm taşrayı merkeze karşı kışkırtmıştır. CHP’nin ‘Toprak Reformu’na karşı çıkan DP’nin sunduğu sözde ‘eşitlik’ önerisini kabul eden taşra, DP ile koalisyon kurmuştur ve ‘aradalık’ı yaşayacağı gecekonda kültürüne adım atmıştır. Bunun sonucunda, Türkiye’nin sosyo-kültürel ve ekonomik tüm kalıplarını yıkan, bir diğer tabirle Kavimler Göçü misali Avrupa Hun İmparatorluğunun yarattığı sonuca benzer bir yıkım-dönüşümle kendini var etmiştir şehirlerde, taşra.

1950’lerin sonunda kendini gösteren ve döneminde edebi eserlerde kendini ‘Taşra Sıkıntısı’ kavramı ile ifade eden, İstanbul’u- Türkiye’nin ‘kadim’ şehirlerini bugünkü heyula haline dönüştüren ‘Taşra Hareketi’ Bora’nın da dediğı gibi; “sadece istiyordu. Hakkı olsa da, olmasa da; diğer yandan istediğı her şeyin onun sonu olduğunu biliyor, ölesiye (de) korkuyordu hepsinden” (Bora, 2013: 119).

Türkiye’de iktidara giden yolun bu kesimle koalisyon kurmak olduğunun farkına varan Büyük Sağ gelenek Menderes, Demirel, Özal “refah ve zenginleşme arzusunu, medeniyetin ana motoru olarak görmekteydiler. Bunun modernliğe aydınlanmadan, müspet ilimden daha garantili erişme yolunun iktisadiyattan geçtiğinin, kısacası kapitalizmin bilincindeydiler” (Bora, 2013: 13).

Bu bağlamda ‘Büyük Sağ’ gelenek, siyasal meşruiyetinin ve iktidar mücadelesindeki öne geçirici gücün aslen “maddi refah arzusuna hitap etmek” olduğunun farkında olarak taşra zihniyeti ile doğrultulu muhafazakâr ve avam bir dil-özellekle AKP

döneminde- geliştirmiştir. “Muhafazakâr-liberal sentezin kökeni ve Türk liberalizminin en ciddi kökü, buradadır” (Bora, 2013: 14).

Modernliğin sonsuz bir dava olduğunu belirten Kaya; “çünkü hiçbir ‘merkez’ sosyal hayatın içeriğini sunamaz” (vurgu bana ait) (Kaya, 2006: 57) demektedir. Kemalist Cumhuriyet elitinin –sivil ve askeri bürokrasi ile aydınlar- belki de modernliği öğreten ‘sokak tiyatrolarıyla’ bir adım önde olan İnönü’nün dahi ‘sosyal hayatta’ toplumun DNA’sına işleyen kalıplaşmış zihinsel yapılarının üstten bakış pasif modernleşme ile ‘içeriğini’ sunamayacağını şekillendiremeyeceğini vurgulamaktadır. Bu nokta da belirtmek gerekir ki taşra ile frekans yakalayan DP, Cumhuriyeti ‘okuyan insan’ formuna evirmektense iktidarını sağlamlaştırmaya yönelik olarak hem ülkeyi dünyanın taşrasında konumlandırırmış hem de toplumu bu veçhede ilerleyecek şekliyle kodlarla sarmalamıştır. Özal’da devamında ‘tüketim kapitalizmini’ toplumla tanıştırmak için ‘tüketerek özgür olma’ yanılığını topluma kodlamıştır. Böylece gelenekselleşen sağ siyasal aklının izlencesi oluşmuştur.

Taşra kavramının Türk toplumunda anlamlandırılma süreci ise Cumhuriyetçi modernleşme hamlesiyle birlikte değişim göstermiştir. ‘Ufuk daralması’ babında kullanılan ‘taşra’, mekân-zaman kalıplarını değiştirerek, anlamının dışında tamamen yerlici folk düşünceye yapılan vurgu anlamıyla kendine yer edinmiştir. “Taşra artık sınırları belli bir mekândan çok, hatları flulaşmış bir ruh iklimine işaret etmeye başlamış; zamanla, doğrudan doğruya sıkıntıyı çağrıştıran bir sözcük haline gelmiştir (Bora, 2013: 280).

“Medeniyet -kültür/ maddiyat- maneviyat ayrımlarının baş müellifi sayılan Ziya Gökalp’in 1918’de ‘kaideci fakat ananesiz milletiz’ diyerek genetik (veya etnokültürel diyelim) bir arızadan şikâyet” ettiği üzere Türkiye’deki muhafazakârlılığın, ‘gelenek’ lafına çok düşkün, buna karşılık geleneğin maddi- kültürel varlığına kayıtsız olduğu gerçeği kendini göstermektedir (Bora, 2016: 12). Bu noktada, Cumhuriyet’in ‘sıfır mazi’ politikasının, en mazici İslâmcılık ve muhafazakârlık tarafından içselleştirilerek sahiplenilmesine şaşırmamalıdır. Bu kayıtsızlık ve sözde ‘gelenekçi’ yaklaşım çoklu modernlik kavramını yine gün yüzüne çıkararak çatışmaların beşiği olan ‘modernlik’ kavramının algılanış ve kullanılış şekillerini önümüze sermektedir.

Farklı hayat anlayışlarının modernliğin koşulları altında sığınak bulmalarının mümkün olduğunun altını çizen Kaya, “modernliğin tek bir öğe ya da değer üzerinde bütünleşmiş ya da tekil bir dünya olmadığını” belirtmektedir (Kaya, 2006: 55). Bu haliyle, Türk muhafazakârlılığında da olduğu üzere muhafazakârlık kültür ile modernliği -simgesel

anlamda teknolojinin içselleştirilmesi ile ifade ederek, “modernlikte başlangıcından itibaren çoğul dünya yorumlamaları söz konusuydu, fakat son dönemde bu çoğulluk kendisini yeni telekomünikasyon teknolojileri aracılığıyla açıkça ifade etmeye başlamıştır” demektedir (Kaya, 2006: 55).

Bu noktada belirtmek gerekir ki modernlik içinde, kendi alt kültür sınırlarında dahi-cemaatlerin çoğulluğu gibi- farklı zihniyetler, ritüeller geliştiren Türk toplumu 1950'lerde radyo'nun, 1970'lerde televizyonun piyasaya girmesi ile toplumsal ve siyasal hayatları dönüştürücü etkisine ‘direkt’ maruz kalarak hızlı bir dönüşüm ve kabulleniş yaşamış, öncelikle tüketim kalıpları-alışkanlıkları değişmiştir. Toplumun tüketmesi ve yaratılan arz-talep ilginç bir tipoloji ortaya çıkarmıştır. Türk toplumunda ‘muhafazakâr’ olarak kendini tanımlayan ancak yaşam ritüelleri ve satın alma tercihleri bakımından klasik anlamdaki ‘İslami ve muhafazakâr’ ritüel-öğreti-birey kalıbıyla uyuşmayan bir toplumsal sınıf – özellikle son 12 yıl içinde baş göstererek türemiştir. Bu yaklaşımı teknolojik kullanımı duyum ve doyum noktasında ‘refah devlet’ mitiyle harmanlayan günümüz AKP iktidarında görmekteyiz. AKP yönetimi muasır medeniyetlerle’ aynı koşullar altında bulunduğu savını toplumsal akılda meşru kılmak adına teknolojik kullanımı masturbasyon aracı olarak kullanmaktadır. Kendi erkini ve uygulamalarını teknolojik kullanım ve sağladığı ‘yapay’ refah içerisinde eriterek meşrulaştırma yolunu seçmektedir. Bunun yanında kendi çıkarları aleyhtarında, teknolojiyi üreten ülkelere karşı –yalnız teknolojik ürünlere karşı değil- topyekun bir ‘dış mihrak’ söylemi ile yeni bir meşruiyet alanı yaratma girişimi de diyebileceğimiz bir ‘topluma sığınma’ demagojisi geliştirmektedir. Hatırlanacağı üzere ‘topluma sığınma’ savı da ilk resmi propaganda aracı olarak kullanıcısı olan Demokrat Parti söylem uyarlamasından başka bir şey değildir.

Bora'nın (2016) kitabında yer alan bir anekdot konunun anlaşılması açısından belirleyici olacaktır. Başakşehir’de muhafazakâr topluluğun oturduğu bir sitede yapılan site toplantısında, makale yazarının komşusuna yönelttiği yaşam tarzındaki ‘gösteriş’ eleştirisi üzerine aldığı cevap; “ Müslüman’ın görevi iyi giyinmek, iyi yerlerde yaşamak, zenginliğini göstermektir. Çünkü Müslüman topluma örnek olmalı, herkesi bu şekilde Allah’ın yoluna özendirmelidir” olmuştur. Öyle görülüyor ki ‘tüketim’ Allah’ın yoluna çıkmaktadır. Bu anekdot çoklu modernlikler içerisinde kendine dönüşüm yolu bulan yeni-muhafazakârlığın en bariz örneklerindedir. Makale yazarının da dediği üzere “dindarlıkla ‘serbest piyasa ekonomisi arasındaki müzakerelerin hangi noktada bir uzlaşmaya dönüştüğü açık ve net” haliyle ortadadır (vurgu bana aittir) (Bora, 2016: 122). Bu uzlaş

kendini teknolojik kullanımda da göstermektedir. Muhafazakâr kesim olarak adlandırılan sınıf kendi radyo, TV hatta sinema alanına sahip olarak tarihsel mücadele olan aristokrasi ve burjuva ilişkisini görselde aristokrat-düşünce ve uygulamada taşra burjuvalığı şekliyle gözler önüne sermektedir. Bu duruma en bariz örnek ise günümüz Bakanlar Kurulu'ndan kimselerin iktidarını sağlama aldıkları -16 Nisan Referandumu- düşüncesinden sonra 'Batılı görseelliklerinden farklı olarak cemaat bıyığı adıyla ifade edilen' ekleme ile görülebilmelerinde vücut bulmaktadır.

Yeni tüketim kalıpları ve 'muhafazakarlığımızın yeni çehresinden hareketle Türk toplumunun Batı'dan ve İslam dininden-Arap kültüründen aldığı öğeleri dönüştürüp değiştirme ve yerelleştirme özelliğinin hakkını teslim etmekle birlikte,' Jean Baudrillard'a kulak vermenin vakti gelmiştir: "Öğrendik ki, 'simülasyon', 'kendinden geçmiş' bir 'imitasyondur'; taklit olduğunu unutmuş, yani yerleşmiş, kurumlaşmış bir taklit." (Bora,2016: 288). Formüle etmemiz gerekirse;

Simülasyon+ İmitasyon= Türk muhafazakârlığının şifresini bizlere verecektir.

Açımızı politik Türkiye'ye çevirecek olursak, muhafazakâr zihniyeti anlamak adına yeni- milliyetçi sağın da oluşum evrelerini görmek gerekecektir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimlerini yaşayan ve kendi içsel-düşünsel 'devrimlerini' gerçekleştiremeyen 'Türkiye muhafazakârlarını günümüz AKP dönemine taşıyan ve de 16 Nisan Referandumu ile siyasal devrim yapmalarını sağlayan 'sermaye' birikimi gerçeğini öncelikle ifade etmek gerekmektedir. Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) bunun kanıtıdır, baştaki 'M' Müslüman kimliği vurgulamaktadır. Çoklu modernlik içinde dönüşümünü sağlayarak liberal kalıpla piyasa ekonomisine - 'Özal'ın serbest piyasa ekonomik politiği- adapte olmaları gibi etkenlerle evirilerek günümüz 'yeni-Milliyetçi Sağın' yeni halini oluşturmaktadırlar. İlk kimlikleri olan muhafazakârlığa, Cumhuriyetin kazandırdığı milliyetçi gömleğini giydiren oradan da liberalizmi 'yeniden' keşfeden bu kesim, günümüz 'taşra zihniyeti ile orantılı olarak 'salih siyaset hizmet yarışı' kavramlarını kullanarak her bir binayı hizmet heykeli gibi dikerek 'Yeni-Türkiye'yi' inşaat sektörü ve yapılarla, 'sözü bitiren' türden icraatlarla yeniden kurgulamaktadırlar.

"MÜSİAD, AKP, Gülen Hareketi vd.'nın bir tür Protestan ahlak olarak okunabilecek piyasa duyarlılığı"nın bir diğer değişle, yeni muhafazakâr yorumun, neo-

liberal politikalarla, küresel kapitalizmle son derece uyum içinde hareket ederek ‘sosyal adaleti’ hayırseverlik ekonomisi içerisinde sağlamaya çalıştığına şahit olmaktayız. Toplumun bir arada tutacak güç olarak da 80 darbesi sonrası dikta yönetiminin ve sonrasında kullandığıyla eş manevi değerlerin birleştiriciliğini işaret etmektedirler (vurgu bana ait) (Bora, 2016: 52-133).

Kapitalist-liberal Batı sistemini kendi gözüyle içsel ve düşüncel dünya süzgecinden süzerek salihleştiren yeni-sağ, özellikle Kemalist Cumhuriyet’in kullandığı sınıfsız toplum-korporatist yaklaşıma eş olarak sınıfsız toplumu kabul etmekte gibi görünerek ‘işçisin sen, işçi kal’ mantığını İslâmi-muhafazakâr ‘kabulleniş’ mantığıyla-taşra mantığıyla birleştirmektedir. Sonuç olarak Hindu dinindeki ‘kast sistemi’ inancına benzer-eğer kastlarını kabul ederek uysal yaşarlarsa bir sonraki yaşamda bir üst kasti garantiler anlayışı topluma kabul ettirilmiştir. Diğer bir deyişle ‘mülk Allah’ındır, insanlar sadece emanetçidir, bu dünyadaki yaşam bir sınavdır, zenginlik ve fakirlik bu bağlamda geçici ve Allahın takdiridir’ türünden dinî referanslar kullanılarak toplumsal uyumu da sağlamaya çalışmaktadırlar. “Bu şekilde çalışmayı ve çalışma hırsını da yine düzenin rahatlığına teslim olmama, konformist olmama ile açıklamaktadırlar” (Bora, 2016: 134).

Burada bir nokta dikkatten kaçmamalıdır. Toplumsal bütünlüğü ‘muhafazakâr’ değerler üzerinden sağlamaya çalışan ‘yeni-sağ’, muhafazakârlıktan emanet sığ görüş ve dindarlık anlayışı ile Batı aydınlanmasından emanet Comte’un pozitivizmini birleştirmiştir. Bu noktada Bora’nın (2016) derlemesine yönelerek, “Neo-liberal bakış açısına göre, ‘ortak iyi’ kavramı toplumu total bir iradeye mâhkum etme tehlikesini içinde barındırmaktadır” yorumunun altını çizmek gerekmektedir. Bu yorumun bizi hegemonik yapıya götürdüğü muhakkaktır. Üstte de vurguladığım üzere çoklu modernlikler kavramı ışığında, modernliği kendi özleri açısından yorumlayarak dönüşümlerini sağlayan medeniyetler-kültürler-cemaatler içinde yaşadıkları hür toplumları da modernliğin verdiği elverişli ortamda ‘hegemonik-tek doğrucu’ zihniyetleri ölçüsünde kendi arzularına dayalı olarak, İslâmi formda değiştirme çabası içine girebilmeleri muhakkaktır.

Günümüz Türkiye’sinde de yaşadığımız gerçeklik bundan pek farklı olmasa gerektir. “Dindarlığın görünürlüğü Cumhuriyet’in ürettiği toplumsal ve siyasal zeminin pek de müzakereye açık olmayan (tutulmayan) kimi parçalarını yeniden tartışmayı hem zorunlu hem de mümkün kılmaktadır” (Bora, 2016: 113). Modernliğin oluşturduğu araçları kullanan yeni-sağ alt metinsel söylem ve uygulamalarla, destekçisi toplumsal yığın ise

alenen Kemalist Cumhuriyetin temel değerlerini eleştirerek, ötesinde Atatürk aleyhine ithamlarda bulunarak içinde yaşadığı siyasal sistemi dönüştürmeye çabalamaktadırlar.

Öte yandan Bora'nın 'yükselen dindar orta sınıf' adıyla kavramlaştırdığı bu kültürel yeknesaklığın yürütücüsü "insanlar, talepleri ve çekinceleriyle şehirlerin hem bugünü hem de geleceğini artık tüm bir ülkenin geleceğini- belirlemektedirler. Çünkü birlikte hareket etmeyi becererek, kendi aralarındaki talep farklılıklarını en aza indirgeyip ortak taleplerini hegemonik bir projeye dönüştürmek suretiyle siyasetin, müzakereler manzumesinin merkezine yerleşmeyi başardılar"(vurgu bana ait) (Bora, 2016: 115).

Dindarlık ve Türk püritan muhafazakârlığının geldiği bu durumu iki ana faktöre bağlayabiliriz. İlki cumhuriyetin dinle kurduğu ilişkidir. İkincisi ise solun, sağın göstermiş olduğu tek vücut oluşu, kendi içinde gösterememesidir. "Cumhuriyet elitleriyle ile Osmanlı elitlerinin dinle ilişkisinin farklı oluşu, dinin taşıyıcılığını üstlenen kimselerin sınıfsal-kültürel karakterleri, imkânları, dinin zamanla taşralaşması, devletin ve elitlerin çekildiği bir alanı cemaatlerin kendi imkân ve beğenileri doğrultusunda doldurmaları dikkate değerdir" (Bora, 2016: 67). Diğer bir değişle Cumhuriyet'in resmîyette, Halifelikten sonra

Diyanet İşleri Başkanlığı ile doldurmaya çalıştığı ancak sosyal hayatta boş kalan din olgusunu cemaatlere-şeyhlere bırakması 'okumayan' toplumun içsel ve zihinsel boşluğunun pozitif yönden ziyade yakın tarihsel geçmişine de bağlı olarak- spiritüel akım ve yaklaşımlarla doldurmasına sebep açmıştır. Bir başka ifadeyle, belki de Kemalizm'in, günümüz iktidarının almayı başardığı tabansal toplumsal desteği alamamış olmasının yegâne sebebi "Taşralı her zaman muhafazakâr bir muhaliftir. Taşrada devrim yapmak çok zahmetlidir. Devrim bile muhafazakâr tarzda (taşra değerlerine uygun şekilde) yapılmalıdır" düşüncesini ussallaştıramamış olmalarında gelmektedir (Bora, 2013: 95-96).

İkinci faktör ise Bora'nın derleme kitabında yer alan görüş ışığında, "Devrim yalan söylemeye ve kendi kendine ihanet etmeye başladıktan sonra statükolaşmış sahte dinle ortak bir dil kullanmaya başlar" şeklinde değerlendirilebilir (Bora, 2016: 184). "Kapitalizm kendini taşrada gösterdiğinden beri iş ilişkisi içindeki solcular da, maalesef kendilerini bu çarka kaptırmışlardır." İslamcılarının sıkı bir ticari ve iktisadi dayanışma içinde olduğunu vurgulayan Bora, solcuların birbirine kazık atmak için fırsat kollamasının konuyu anlamak üzere ayrıca incelenmesi gereken başat başlıklardan olduğunu vurgulamaktadır (Bora, 2013: 97).

Bu başlıkla ilgili son olarak psikanalizinde derinden inceleyerek kuramlarını temellendirdiği 'çocukluk' kavramını, toplumun 'kişileri' üzerinden değerlendirerek

konuyu sonlandıracağım. Orhan Pamuk, Kara Kitap'ta şu satırlara hayat vermiştir: “Kimse kendisi olamaz bu ülkede! Yenikler ve ezikler ülkesinde olmak bir başkası olmaktır. Bir başkasıyım, o halde varım! Peki, yerinde olmak için can attığın o bir başkası da sakın bir başkası olmasın?” (Pamuk, 2016: 359)

Ailede küçük kardeş olmanın verdiği eziklik, okulda kısa boylu olmanın hatta yaşlılarından uzun ve yapılı olmanın verdiği eziklik, fakir olmak kadar zengin, kültürsüz olmak kadar kültürlü olmanın ve ‘entel’ lakabının verdiği eziklik. Pamuk’un da dediği gibi her durum ve koşulda ezilmelerle geçen çocukluk hayatlarının yaşandığı bir ülkedir, ezikler ülkesidir Türkiye. Cüceloğlu’nun da belirttiği gibi “Onurlu insanlar yetiştirmeyi amaç edinen okullarımız, Türk ulusunun onurunu korumakla görevli kuruluşlarımız, önce kendi insanların onurunu ellerinden alarak işe başlamaktadırlar” (Cüceloğlu, 1993: 108).

Diğer bir deyişle ilk ezilmelerin ‘resmiyet’ altında yaşandığı bir ülkedir Türkiye. Bu noktadan hareketle çevreyi öğrenme, kendini tanıma ve kendini gerçekleştirme, hayata dair anlam ve düşünme biçimlerinin yani bireyleşme yolunda gelişme gösteren çocuğa ilk ket vurulan noktalardandır okullar ki öncesinde ailenin varlığı tartışılmazdır. “Kendi yaşantı ve deneyimlerini zenginleştirecek, iç ve dış dünyasını araştırıp keşfedecek bir tutum yerine, körü körüne itaati, kendi düşünce ve duygularından utanmayı öğrenir” Türkiye’de gençler. (Cüceloğlu, 1993: 56). Geleneksel Türk aile prototipi kendi düşünce kalıplarına uygun, kendi isteklerini yerine getirmek için programlanması gerektiğini düşündüğü ve bunu genelde ‘din-gelenek’ bağlamında bir yol ile çocuğunu yetiştirme gayreti içine girer. Burada vurgulanması gereken nokta şudur ki, ailenin bu çabası çocuğun ‘kendini gerçekleştirmesinin önünde bir set-engel’ olacak ve toplumu enfantalist (bedensel ya da ruhsal bakımdan yaşına göre geri kalma durumu) bireylerin teşkil etmesi tehlikesini yaratacaktır.

İç çocuğun gelişimine büyük önem atfeden Cüceloğlu, içindeki çocuğu sağlıklı geliştirebilmiş bireylerin kişiliğinin gerçek olduğunu vurgulayarak; bu kişiliğin, bireyin kendine özgü düşünce, duygu ve davranışını belirteceğini ifade etmektedir. İçindeki çocuğun gelişimi durunca, kişinin bedenen büyüye dahi, psikolojik yetenekleri bakımından çocuğumsu ve çarpık kalacağını belirtir Cüceloğlu (Cüceloğlu, 1993: 26-31). Toplumun temel faktörü olan çocukların bu denli önemli olan büyüme evrelerinde toplumumuzda hemen her ailede karşılaştığımız bu baskıcı tablo özellikle din ekseninde görülmektedir kuşkusuz. Siyasi erk tarafından da ‘dindar nesil yetiştirmek’ söylemiyle çocuk gelişiminin önemi göz ardı edilmeyerek siyasi literatüre kaydı sağlanmıştır. “Gönül- kafa, birey ve

toplum gibi yaşamın değişik yönlerini dengeli bir biçimde birleştirerek barış dolu bir insan ve toplum (cemaat) yaratmayı amaçlayan dinin ucuz ve dar görüşlü insanlarca korku ve baskı kaynağı olarak” kullanılması, yakın gelecekte söz sahibi olacak olan neslin sağlıksız büyümesinde başat rol oynayacaktır (Cüceloğlu, 1993: 120).

Cüceloğlu, “kurumsallaşmış kuralcı bir din yaşamının, kişinin iç yaşamı ile ilişki kurmasını zorlaştırmakta olduğunun” altını çizmektedir (Cüceloğlu, 1993: 241). Cüceloğlu,”Bu özelliğiyle din, insanların kendileri olmalarına hiçbir zaman olanak vermeyecek, içimizdeki ana-baba gibi, bizi sürekli yargılayacak ve çoğu kere de duygu, düşünce ve yaptıklarımızdan dolayı utanca boğacaktır” diyerek ülkemizde dinin kullanım boyutuna ışık tutmaktadır (Cüceloğlu, 1993: 241).

Ülkemizin özgür gelişime izin vermeyen yetiştirme-yetiştirme tarzı ile siyasi erkin bu bağlamda üstlendiği rol ve toplumda önceden hazır kalıplar olarak, ‘okumayan zihne’ aktarılan fikriyatlar ışığı altında gelişen Türkiye muhafazakârlığı, İslâm ile kapitalizm ve modernizmin eklemlenemeyeceğine dair Oryantalist görüşü yıkmıştır.

Türkiye Muhafazakârlığı oryantalist bu görüşü, Türkiye İslâm’ının kalkınmacı retorikle bütünleşmesiyle ters düz etmiştir. İzzet Begoviç’in dediği gibi, “din de devrim de acılar ve ıstıraplar içinde doğar. İkisi de refah ve konfor içinde yok olup gider (Bora, 2016: 183- 184).

3.6. AKP’NİN SİYASAL İSLÂM VE KORPORATİZM ÜZERİNDEN TOPLUMU ROMANTİZE EDİŞİ

Atatürk’ün ölümünü seyreden, ‘İnönü’ süreci ile değişim gösteren ‘yönetmel’ süreç her ne kadar ‘dünya sistemine’ bağlanmanın bir sonucu olarak değişim-dönüşüm içerisine girmiş olsa da, temel de iktidar olma ‘kaygısı’nın bir sonucudur. Zamanında ‘beklemede olan azınlığa’ ki bu kavram aslen Anadolu’yu ifade etmektedir ulaşma ve iktidar olma mücadelesi yönetmel sürecin ve kavramların içini dolduran ya da boşaltan temel faktör olmuştur. Bu bağlamda varacağımız son liman günümüz iktidarının tabana yayılan siyasi kültürü ve dönüşümü tetikleyen milliyetçi-muhafazakârlık ve de liberal merkez-sağ popülizmi ve yöntemidir. “Devlet muhafazakârlığıyla İslamcılığı birbirine yaklaştıran ve İslamcılığın Muhafazakârlık olarak kurulmasını pekiştiren ideolojik sıva milliyetçi-muhafazakâr söylem olmuştur. Bunu yaparken onu esas itibariyle Ritüele, Gelenek ve Cemaat yapılarına indirgeyerek dilini söyleme dönüştürmüştür” (Bora, 2015: 83). Bu söylemi kullanan AKP korporatizmin beslendiği milliyetçilik kaynağına ek olarak İslâm’ı

da etkili şekilde kullanmayı başarmıştır. Siyasal İslâm'ın nüvelerini kullanan ve tabanı okşayan bu anlayışta, Bora'nın da değindiği üzere; “İslâm'ın kardeşlik ve eşitliğe dayalı bir inanç olduğunu, zenginliğin ve israfın günah olduğunu söyleyerek aslında sosyal demokrasinin argümanlarını ödünç alarak söylem üretmiştir” (Bora, 2016: 82).

Neoliberalizmi ekonomik ve ‘sosyal’ sistem olarak programında belirten AKP bu sistem ile siyasal İslâm'ı barıştırarak aralarındaki sınıfsal çelişkileri açıklamak üzere popülizme başvurmuş ruhani-manevi söylemleri kullanmaktan imtina etmemiştir. Bu söylem zenginlik ve fakirlik temalarını (sınıf çelişkisi) dünyevi bir mesele olarak ele almakta, asıl olanın öbür dünya olduğunu vurgulayarak, sınıf çelişkisinin tali bir mesele olduğunu belirtmektedir. Bu dünyadaki hayatın sınav olup, deneyimlediğimiz eşitsizliklerin bu geçici hayata ait birer ilizyon olduğu; asıl olanın ise sonsuz olan ahir dünyadaki ‘kardeşliğimiz’ olduğunu vurgulamaktadır. İslâmi inanç yönergesindeki bu sav, gündelik hayattaki sınıf çelişkisini öbür dünya adına önemsiz kılarken, eşitsizlikleri olağan kılıp ‘korporatist anlayışı’ onaylamaktadır. İslâm'ın dünyevi hayatı önemsemeyen ve ona yönelik taleplerini ayıplayan, kişileri kul olarak kodlayan anlayışının ana akım olmaya başlaması ile toplum gözünde sosyal-siyasal-cinsel vb. hak-hürriyet- eşitlik talebinde bulunanları bozguncu-yabancı-dış mihrak hatta cehennemlik olarak adlandırmalarının yolunu açmıştır.

İslâm kapital dünya ile ilişkilerini geliştirdikçe, ‘kapital patronlar’ tarafından bu siyasal söylem kullanılarak hak talebinde bulunanlar, İslâm'ın ruhani kimliği ile uyuşmayan maddi dünyaya ait geçici, değersiz ve bozguncu hırslar olarak kodlanmaya başlanmıştır. “Böylece korporatizm hem milliyetçi hem de İslâmcı söylem tarafından korunup kollanmış ve hak temelli hareketlerin panzehiri olabilmıştır” (Bora , 2016: 83).

AKP'nin son 12 yıldaki başarısı esasında da değerlendirilebilecek olan bu bakış, Başgil'in de ifade ettiği üzere, “kraldan aşağı ama ‘manken’den ileri, kuvvetlice bir Devlet Reisi” isteyen Türkiye toplumunun üzerinde İslâmi söylem ile militan milliyetçi söylemi birleştiren AKP'nin ‘hegemonik başarı’sının temel nedenlerini teşkil ettiği ileri sürülebilir (Başgil, 1960: 38). AKP'nin korporatist modelinin bu denli güçlü oluşu ve toplum tarafından destek görmesinin nedeni ise İslâm'dan beslenerek, ‘Kur-an dili’nin hükmedici emir-söylev kipini kullanmaktadır- tahayyül ile hasredilen Osmanlı ‘gücünün’ yeniden kurulabileceğini öne sürmesi, ‘militan milliyetçilik’ ile birlikte ‘milli seciyeye’ göndermeler yaparak, milli kimliği yeniden ‘yaratma’ çabasına girmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle Kemalizm'in yapmadığı tarih romantizmini AKP

iktidarı hem sözel hem de görsel dönem teknolojisi ile gerçekleştirmektedir. Diriliş Ertuğrul dizisi de bu bağlamda önemli bir adım olarak fevkalade başarı göstermiştir.

Bu şekliyle bakıldığında AKP, iktidarını borçlu olduğu püritan muhafazakâr Türkiye toplumunun seciyesine uygun olarak Kemalizm'in ötekileştirdiği Osmanlı tarihini 'görsel medya ile' romantize ederek yeni-Türkiye'nin 'muhafazakâr reform hareketi' dönemini başlatmıştır.

Kemalist Cumhuriyetin yüzleşmek zorunda kaldığı ve eksikliğini, 'eziklik' olarak toplumsal hafızada saklayan "vatan romantizminin güdüklüğü veya arkadan gelmesi"(Bora, 2015: 47-48) durumunu AKP 'romantizmle' dönüştürmüştür. Beraber yaşam tecrübesini işleyen bir milli kimliğin oluşturulamaması gerçeğini AKP "romantik özne, aşkın ve kutsal olanın ikamesini sağlar" (Bora, 2015: 65) mantığı ile 'romantize' etmiştir. Kemalist Cumhuriyet tarafından üstten bir bakışla 'ötekileştirilen' Osmanlı ve geç Türk dönemi, TRT yapımı Diriliş Ertuğrul ve Payitaht Abdülhamit vb. dizilerle yüceltilmekte, 'dirilişin' popülist ayağını oluşturarak insanlarda soyut bir 'başarı-özgüven' duygusu telkin etmektedir. Bununla birlikte AKP'nin söylem ve politikaları bu dizilerin dilleri aracılığı ile -neo-Osmanlı olarak görüldüğü ölçüde- topluma yansıtılmakta ve de ikna yaratma amaçlı olarak kullanılmaktadır. İkna yaratma sürecine ilerleyen bölümlerde inceleyeceğimiz, 'inşaata dayalı büyüme modeli ve yarattığı 'görece refah' ortamını da ekleyerek, ulusal popüler proje haline gelmesinde bu yeni 'korporatizmin' önemli bir işlev gördüğünü de yeri gelmişken belirtelim.

"Muhafazakâr akımda geleneğin cevheri" olarak görülen millet; devletin bir uzvu olarak tanımlanmaktadır (Bora, 2015: 101). Bu da 'bireyi' ve son tahlilde sağlıklı toplumsal gelişimi engelleyebilecek bir faktör olarak uç vermektedir. Geleneksel Türk siyasal ahlakında ve son dönemde AKP'de görülen bu uzuvlaşma ve organik toplum yapısının en önemli paradoksu ise Başgil'in de ifade ettiği şekliyle, 'millet hâkimiyeti, hakkın-hukukun (ve onun mekanizmalarının) hâkimiyeti olarak anlaşılmadıkça, monarşiden farkı kalmayacaktır" söylemidir (Başgil, 1960: 13-4). Başgil'in ifadesinde, söylemde demokratik özelde ise monarşik-hegemonik siyasal sistemin dönüşüm evresinde ele alınan zihin kalıpları ve tutumlarının sistem değişikliğindeki önemi yadsınamayacak şekliyle ifade edilmiştir.

Son olarak, modernlik ile İslam arasında geçiyor gibi gösterilen çatışmaların Kemalistler ile Sünni Ortodoks İslamcılar arasında hangi tür modernliğin benimseneceği noktasında ortaya çıkan çatışmalar olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Öyle görülüyor

ki bu siyasal ve kültürel savaşı kazanan taraf şimdilik, genel anlamıyla püritan muhafazakârlık olarak görülmektedir. Ancak İnönü'nün 14 Mayıs 1950'deki DP yenilgisi sonrası kurduğu cümleyi de unutmamakta yarar vardır; 'En büyük yenilğim, en büyük zaferimdir.'

3.6.1. 2002 Sonrası yeni- Türkiye'nin 'Yönleşen Medyası'

Siyasi erkin ağzından 'candaş' olarak sıfatlandırılan medya, muhalefetin ağzından ise rakibi aleyhtarı 'yandaş' olarak söylem üretiminde sıkça kullanılan bir araç olmuştur günümüz Türkiye'sinde. Bu bağlamda üst başlıklarda da irdelediğimiz 'geleneksellenen siyaset' içerisinde uygulama-düşünüş bazlı taklidin ötesinde kopya yoluyla dönem elitlerinin uygulamalarına yönelindiğini vurgulamıştık. DP'nin 1950'lerin ilk yarısı 'Beyaz Devrim' olarak adlandırılan dönemi sonrası medya ile içine girdiği 'özel' ilişki sonrasında gelişecek olan siyasal ahlâkı ne denli etkilediği "Besleme Basın" kavramında bu bağlamda kendini göstermektedir (Feridunoğlu. (2016). "*Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.*" 1055).

Dini laikliğin karşısında konumlandırılması ile kendi döneminde medya ile olan ilişkisini keskin biçimde çizen DP, halefi olduğu CHP'nin tirajı diğer gazetelerden daha az olan partinin adeta sözcüsü olan Ulus gazetesine diğer gazetelerden daha fazla resmi ilan vermesi benzeri bir uygulamaya giderek medya ile siyaset arasındaki ilişkinin kodlarını günümüze değin oluşturma başarısını göstermiştir.

Bu bağlamda DP dönemi, basınla yürütülen ilişkiler yapılan maddi ve buna benzer destekler ölçüsünde 'Besleme Basın' mefhumuna iletmiştir bizi. "Demokrat Parti, gazete ve dergilere yani basın kuruluşlarına karşı özellikle ekonomik açıdan gerçekleştirdiği baskılar sonucunda; Türk Basın Tarihi'nde daha önce görülmemiş boyutta bir 'besleme basın' oluşmasına sebep olmuştur" (Feridunoğlu. (2016). "*Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.*" 1055). DP'nin yanında olan basını desteklemek, karşısında olanı ise cezalandırmak usulü ile yürüyen bu ilişki DP iktidar olduğu müddetçe sürmüştür. Kredi sağlama, kat çıkma izni verme, basın cezalarının uygulanması esnasında DP yanlısı olan basını koruma, resmi ilan verilmesi gibi desteklerle DP kendi 'besleme-havuz-yandaş' basınının oluşturmuş bunu yaparken de gelecek siyaset-basın davranış biçimlerini kodlayarak bugünün yandaş medya olgusunun temellerini atmıştır.

2017 Dünyasında basın özgürlüğü sıralamasında sonlarda, gazeteci hapsedme noktasında ise ilk sırada yer alan Türkiye’ de ‘muhafazakârlaşan /muhafazakârlaştırılan Türkiye toplumu’ içinde aynı yönde ilerletilen medyayı anlamlandırmak adına dönemsel erkin basınla kurduğu kaotik ilişkiyi incelemek elzem derecede önem ihtiva etmektedir. ,

2002’de iktidar olan AKP bürokrasiyi cemaat zihniyeti içinde yeniden şekillendirirken 2004’te gerçekleşen seçimler sonrasında ise medyayı istenci ölçüsünde şekillendirme yönelimi içine girmiştir. Bunun sonucunda medya günümüz halini alarak ‘AKP kartel medyasına’ dönüşmüş ve de özgür medya kavramı, ‘siyasal erkin tanımı içinde sıkışıp kalmıştır.’ Bu duruma en net örnek ise Türkiye’nin en büyük medya kuruluşu olan Doğan Grubu’nun AKP Hükümeti’ne karşı sergilediği muhalif tavrı giderek arttırması sonucu AKP’nin Doğan Grubu’nu ağır vergi cezaları ile küçülmeye zorlaması bunun yanında ‘cemaat medyasının ‘ ise bu dönemde olmadığı ölçüde büyümesi şeklinde izlenmiştir. Diğer bir ifadeyle AKP yönetimi ana akım medyayı DP örneği ‘Besleme Basın’da olduğu üzere yönlendirmeye başlanmıştır.

Bu çerçevede ana akım medyayı yönlendirme de ‘yasama ve yürütme’ erkini kullanan AKP, 4. güç olan medyayı, özelde ise TV’yi tekeline alarak muhafazakâr kimliği-görüntüyü örüntü şekliyle TV’ye giydirmek adına 2011’de resmi-hukuksal haliyle işe koyulmuştur. Bu şekliyle kendi düşünce-davranış ve inancını ana akım ve dahası uydu dâhil tüm TV kavramı içerisinde toplum nezdinde meşrulaştırabilecek olan AKP ilk olarak “2010’da reyting ölçüm sisteminin değişeceğinin sinyallerini vermiştir” (Ogün Doğan AKYOL, 2017). Sonrasında 2011’de değiştirilen ölçüm sistemi ile birlikte yürürlüğe giren 6112 Sayılı radyo ve televizyon kuruluş ve yayın hizmetleri hakkındaki kanununun 19. maddesi birinci fıkrasının (d) bendi ile ‘dikta ettiği’ medya kuruluşlarının pazar paylarının %30 ile sınırlanması oranı ile Türkiye ana akım medyayı hukuksal form ile ters düz etmeyi başarmıştır. Diğer bir deyişle özellikle ana akım medyayı yönlendirmeye zorlamanın yapı bilgisini sunmuştur.

AKP’nin TV’yi kendi ölçü ve nizamı üzerinden edep edişinde kullandığı bir diğer önemli araç ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) olmuştur/maktadır. AKP Hükümeti’nin hedef aldığı medya organlarını TMSF idaresine geçirmek sureti ile satışını istenci ölçüsünde istediği kişiye, devlet bankalarının kaynaklarını kullanmak sureti ile gerçekleştiren bu erk, bu şekliyle yönlendiren medyayı yandaş medya kavramına evirmeyi başarmıştır. Diğer bir deyişle AKP Hükümeti, Türkiye TV sektörünü oto sansürünün ötesinde hukuksal form ile nizama oturtmuştur; “Cunta yönetimlerinde olduğu üzere,

dikensiz gül bahçesi gibi -Türkiye medyasını-yönet(ebil)me” ayrıcalığını kendine yaratmıştır AKP yönetimi (Feridunoğlu. (2016). “Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu. “ 1056).

TV sektörünün AKP'nin nizam ve usullerince yönetildiğine dair saptamalar şu şekilde kendini göstermektedir; Getirdiği %30'luk kuralın ardından hükümet hedef aldığı Doğan Grubu'nun 2005'te TMSF'den satın almış olduğu Star TV'yi Doğu Grubu'na satmıştır. Bu yaşanan olumsuzluklar sonrasında Doğan Grubu yine aynı sene Vatan Gazetesi ve Milliyet Gazetesi'ni de Karacan ve Demirören Grubu'nun ortaklıkları ile kurulan DK Gazetecilik ve Yayıncılık AŞ'ye satmıştır. Bahsi geçen bu şirket 2012 Şubat ayında tamamen Demirören Grubu'nun kontrolüne geçmiştir.

2001 krizi sonrasında Türkiye'nin en büyük ikinci medya grubu sahibi Dinç Bilgin'in medya kuruluşlarına ve bankasına TMSF tarafından el konulmuştur. AKP'ye yakın Çalık grubu tarafından 2007'de devlet bankalarının kredileri ile 1,1 milyar dolara satın alınmıştır. Gerçekleşen bu satışın 750 milyon dolar gibi büyük bir kısmının kamu bankaları olan Vakıfbank ve Halkbank'tan sağlanan kredilerle gerçekleştiği açıklanmıştır. Söz konusu kredilerin hangi koşullarla geri ödemesinin yapılacağı ve ne kadarlık bir kısmını geri ödeneceğini ve ne kadar ödendiğinin yanıtlanması için CHP İstanbul Milletvekili Ahmet Ersin'in 2008'de Meclis'e verdiği soru önergesi istenen bilgilerin 'ticari sır' olduğu gerekçesiyle cevaplanmamıştır. 2014'te söz konusu grup hükümete yakınlığı bilinen bir inşaat firması olan Zirve Holding'e satılmıştır. Ancak bu defa bu satışın ne kadara gerçekleştirildiği dahi belirtilmemiştir.

AKP'nin yandaş medya yaratımında kullandığı bir diğer araç ise örneklerini verdiğimiz üzere dostlara devlet parasıyla 'kanal tahsisi' olmuştur. Büyük medya gruplarından biri daha 2014'te medya sektöründen çekilmek durumunda bırakılmıştır. İşadamı Mehmet Emin Karamehmet'e ait Çukurova Medya Grubu'nun şirketlerine devlet adına çıkartılan 455 milyon dolarlık borç sebebiyle TMSF tarafından el konulmuştur. El konulan medya kuruluşları arasında ana akım içinde önemli yeri olan Show TV de vardır. Show TV Ciner Holding'e 402 milyon dolara satılmıştır; ancak bu satıştan TMSF'ye 97 milyon hatta bazı kaynaklara göre 87 milyon dolar kaldığı iddia edilmiştir.

Çukurova Grubu'na ait Sky 360 isimli televizyon kuruluşu ve Akşam Gazetesi ise yine Ethem Sancak tarafından satın alınmıştır. Ethem Sancak'ın kendisini tarif ederken 'Recep Tayyip Erdoğan aşığı bir insanım' demesi düşünölmeye değerdir!

TMSF bankalar operasyonu çerçevesinde, Etibank'ın sahibi Dinç Bilgin'in elindeki Sabah Gazetesi ve ATV televizyonuna 27 Ekim 2000'de el koydu. Sonrasında oldukça karmaşık bir süreç yaşandı ve bu sürecin sonunda gerçekleştirilen bir ihale ile Çalık Grubu Halkbank ve Vakıfbank'tan aldırılan, geri ödeme şartları devlet sırrı olması gerekçesiyle açıklanmayan krediler vasıtasıyla Sabah Gazetesi ve ATV televizyonuna sahip oldular. "Satıştan sonra Çalık Grubunun varlıklarını 1 milyar dolardan 5 milyar dolara çıkarmış olması AKP iktidarı ile olan bağının anlamını ifade etmektedir" (Feridunoğlu. (Feridunoğlu. (2016). "*Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.*" 1056). Sabah Gazetesi ve ATV kanalının ana akım medya içinde ele geçirilerek yandaş-havuz vasfını ilk elde eden medya olması da ayrıca önem ihtiva etmektedir. Bu medyalar AKP'nin resmi ağız konumundadırlar günümüzde. Bu medyalarda içerik analizi yapıldığında hatta basit bir gözlemlerle dahi Türkiye medyasında alınmak istenen 'muhafazakâr yol-harita' açık şekliyle kendini göstermektedir.

TMSF, Uzan Grubu'na ait olan Star Medya Grubu'na el koyduktan sonra, kanal 24 ile Star Gazetesini 12 milyon dolara Ali Özmen Safa'ya sattı. Ancak Safa'nın başarı sağlayamayacağı bir süre içinde fark edilince devreye Ethem Sancak girerek kanal 24 ile Star Gazetesi'ni satın aldı. "İlaç sektöründe iş hayatını idame ettiren Sancak AKP iktidarı ile olan ilişkilerini en açık şekliyle yürüten ve sergileyen işadamlarındandır" (Feridunoğlu. (Feridunoğlu. (2016). "*Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.*" 1057).

Fethullah Gülen Cemaati'ne bağlı olan medya kuruluşlarında da AKP iktidarı döneminde ana akım medya karşısında açık ara güç savaşı kendini belli etmiştir. Samanyolu TV, Cihan Haber Ajansı, Zaman Gazetesi, Burç FM, Aksiyon Dergisi ve Dünya Radyosu gibi birçok yayın kuruluşuna uzun yıllar sahip olan grup, 2007'de AKP iktidarı ile yeni televizyonlar ve gazeteler kurmuştur. 2007'den sonra yayına başlayan televizyon kanalları şunlardır: Today's Zaman, ABD New Jersey merkezli İngilizce yayın yapan Ebru TV, S Çocuk ve S Haber. Ancak 17 Aralık 2013'te Gülen ile AKP arasındaki ilişkilerin bozulması, Gülen'e ait olan medya kuruluşlarının kapatılmasına sebep olmuştur. AKP ve Gülen arasındaki oportünist ilişki Erdoğan'ın Gülen'e yönelik, 'Ne istedin de vermedik' sözleriyle toplum nezdinde vücut bulurken 16 Temmuz darbe girişimi sonucu güç mücadelelerinin ayyuka çıkması sonucu ise 'Kandırıldık ey halkım' tuncesiyle nihayete ermiştir. Türkiye'nin her hücresinde kendisini gösteren yönetsel değişim

sistemi kendini TV’de bir kez daha bu şekliyle göstermiştir. Bunun sonucunda Gülen bağlantılı yayın organları uydu dâhil TV’den silinmiştir.

AKP Hükümeti’ne sırtını yaslayarak medya patronu olan aileler furyasında bir diğer isim ise Gökçekler olmuştur. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek’in oğlu Osman Gökçek 24 Mayıs 2010’da önce Ses TV’yi kurmuş, sonrasında ise bu kanalın ismini Beyaz TV olarak değiştirmiştir. Koza Grubu da AKP ile birlikte, medya sektörüne el atmıştır. Koza Grubu’nun kurucusu olan Ali İpek davetiye üretim işi yapan tüccarken medya patronları furyasına katılmıştır. Bugün Gazetesi’ni satın alarak medya sektörüne giriş yapmıştır. Buna ek olarak Koza Grubu, 12 Mayıs 2008’de Tuncay Özkan’dan Kanaltürk televizyonunu da satın alarak kanal sahibi olmuştur. 1 Mayıs 2009’da yeni bir televizyon kanalı daha kurmuşlardır. Yeni televizyonun ismi Bugün TV olmuştur. Erdoğan’a yaslı medya patronlarından olan Koza Grubu’da Erdoğan- Gülen savaşı sonucu arada kalarak isimsizleşen medya grupları arasına girmiştir. 17 Aralık sonrası AKP aleyhtarı yayınlar gerçekleştiren medya organlarının başına gelen son Koza Medya Grubu içinde de vuku bulmuştur. Cemaat ile parasal ilişki içinde olduğu gerekçesiyle grubun medya organları kayyum aracılığı ile kapatılmıştır.

“Taraf Gazetesi AKP’nin devlet içerisindeki tasfiye operasyonuna destek maksadıyla kurulmuş olduğunu gerçekleştirdiği yayınlarda alenen göstermiş olup 15 Kasım 2007’de çıkmıştır” (Feridunoğlu. (2016). “Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.” 1056). Bu gazetenin sahibi Alkım Yayınevi idi. Taraf Gazetesi ile ilgili yayın hayatına başladığı andan itibaren arkasında Gülen hareketinin bulunduğu iddiaları hiç eksilmemiştir. Olağan Üstü Hal (OHAL) kapsamında kapatılan 16 TV, 23 radyo, 45 gazete, 15 dergi, 29 yayın ve dağıtım evi içinde Taraf gazetesi de yer alarak kapatılmıştır. Gazete sahibi Başar Arslan ise terör örgütüne üye olmak iddiasıyla aranmıştır.

AKP’nin iktidara gelmesi ile medya erki sarsılan Doğan Grubu ise sektörde %60’lara varan seviyede kontrolü elinde tutan bir medya kuruluşu iken üstte değindiğimiz nedenlerden ötürü erkini kırmak zorunda bırakılmıştır. Şu anki Cumhurbaşkanı o gün ki Başbakan Erdoğan’ın açtığı açık savaştan sonra neredeyse bütün varlıkları kadar olan vergi cezaları ile sesi kesilen Doğan Grubu, kapalı kapılar ardında iktidarla uzlaşmaya vardı. Doğan Grubu, uzlaşmanın sonucunda bünyesinde bulunan televizyon ve gazeteleri satışa çıkardı. İlk etapta Vatan, Milliyet gazeteleri ile Star televizyonunu satan Doğan Grubu’nun medya alanındaki etki gücü oldukça zayıfladı.

NTV gibi saygın bir haber kanalını bünyesinde barındıran Doğuş Grubu, Doğan Grubu başta olmak üzere diğerk sermaye gruplarının başına gelenlerden hızlı bir şekilde ders çıkartarak AKP'nin politikalarını kurumsal kimliğine taşıdı. Bu kimlik değişimi sonucu NTV hızlı bir şekilde içindeki tecrübeli -gerçek -gazetecileri temizledi. Ruşen Çakır, Mirgün Cabaz, Banu Güven gibi programcıların yanı sıra haber merkezinde objektif çalışmalarıyla tanınan deneyimli kadrodan da temizliğe gidildi. CEO konumundaki Cem Aydın bile bu kimlik değişimine sebep koltuğundan oldu. Doğuş Grubu'nun NTV içinde attığı iktidar destekçisi adımların geri dönüşleri de siyasi-ticari hayatta karşılık buldu. Öncesinde yatırımları bürokrasiye takılan Doğuş Grubu'nun önünde artık engel kalmadı. Hatta Doğan Grubu'nun elinde bulunan bir hayli kârlı olduğu bilinen Star TV de Doğuşa geçti.

“Sabah ve ATV için Dinç Bilgin ile birlikte gizli ortaklık yapan ancak ortağının ihbarıyla açığa çıkan Turgay Ciner, yediği darbenin acısını Habertürk Gazete ve televizyonu ile çıkardı” (Feridunoğlu. (2016). “Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.” 1057). Gazetenin başına AKP'ye ılımlı bakan Fatih Altaylı'nın, televizyonun başında ise daha sonra Başbakan Erdoğan'a başdanışmanlık yapacak olan Yiğit Bulut'un getirilmesi tesadüf değildir. Bu nokta da ifade etmek doğru olacaktır ki, Gezi Parkı ve sonrasında Altaylı'nın tatlı-sert AKP ve Erdoğan eleştirileri sonrasında denk gelen dönemde gazetecilerin topluca tutuklamalarının yaşanmasıyla bir gecede 'dünya seyahatine' çıkması düşünölmeye değerdir. Ekonomik ilişkiler ışığında “Ciner de gazete ve televizyonları vasıtasıyla enerji alanında yaptığı yatırımları garanti altına almak, yeni yatırımlar için hükümetle arasını iyi tutmak istiyordu” (Feridunoğlu. (2016). “Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.” 1058). Dolayısıyla bu anlayışla girdiği medya sektöründe özgür ve doğru habercilik yapması beklenemezdi. Demirören Grubu'nun, Milliyet ve Vatan gazetelerini 20 Nisan 2011'de 73 milyon 900 bin dolar bedelle Doğan Grubu'ndan satın alarak medya sektörüne girmesi de iktidardan bağımsız bir gelişme değildi. Uzun süre Beşiktaş Kulübü'nün başkanlığını yapan Yıldırım Demirören, 22 Şubat 2012'de futbol federasyonu başkanlığına seçildi. Hükümet aleyhine yazılar yazdığı gerekçesiyle bizzat Başbakan Erdoğan'ın 'Mert değil, namertsin' diye hedef aldığı Milliyet Gazetesi yazarı Nuray Mert, Yıldırım Demirören'in talimatıyla işten çıkarıldı. Dahası, İmralı'daki görüşme tutanaklarının Milliyet gazetesinde yayınlanmasının ardından doğan krizle birlikte Genel

Yayın Yönetmeni Derya Sazak ile yazar Hasan Cemal işinden oldu. Milliyetçi hükümet baskısıyla dalgalanan sular, ancak yazar Can Dündar'ın da kovulmasıyla durulabildi.

Banka sahibi olup medyaya merak salan gruplardan biri de Mehmet Emin Karamehmet'in sahibi olduğu Çukurova'ydı. Grubun savaş sanayisine yönelik yatırımları, TSK ile yakın ilişki sürdürmesine de neden olmuştur. Bu ilişki daha sonra Karamehmet'in AKP hükümeti karşısında zor durumda kalmasına yol açtı. AKP iktidarının kuşkuyla yaklaştığı Kara Mehmet'e bunun faturası hayli ağır oldu. Önce grubun bünyesindeki banka olan Yapı Kredi TMSF'ye geçti, ardından da Koç Holding'e satıldı. Borçları nedeniyle haciz üzerine haciz yiyen ve ciddi anlamda dar boğaza giren Karamehmet, Show TV, Akşam Gazetesi, Digtürk, Superonline, Skyturk 360, Güneş Gazetesi, Lig TV, Âlem FM gibi kuruluşların bulunduğu medya grubunu da kısa sürede TMSF'ye kaptırdı.

İktidarın medya üzerindeki etkisi sadece geleneksel sermaye gruplarını köşeye sıkıştırmak ve kendine yakın sermaye gruplarının önünü açmaktan ibaret değildi. 2012 yılında tutuklu gazeteci sayısı 110'u buldu. Bu sayede Türkiye, dünyada en fazla gazeteci tutuklayan ülke sıralamasında açık ara birinciliği elde etti. Baskıların dozu yükseldikçe, muhalif basında bile kaçınılmaz olarak otosansür eğilimleri gelişmeye başladı.

Bu veriler bize göstermektedir ki, 'toplum mühendisliği' nosyonunu Türkiye insanıyla yeniden buluşturan ve hatta barıştıran AKP yönetimi 2007'den sonra medyaya attığı el ile birlikte egemenlik, hürriyet, özgürlük, demokrasi, Cumhuriyet ve nihayet yönetim biçimi kavramlarının içini boşaltmadan önce yurttaşın gözü kulağı olan ve kavramsal dünyasını kurmada önem arz eden TV'nin-medyanın içini boşaltmış gözükmektedir. AKP'nin üstte değindiğimiz medyayı 'uyusallaştırma' politikaları sonrasında "ülkede yazılamayan ve söylenemeyenlerin her geçen gün daha da arttığının altını çizmek gerekmektedir" (Feridunoğlu. (2016). "*Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.*" 1058). AKP'nin özelde medya üzerinde olan genelde ise tüm toplumu etkileyen bu uygulamalarına yönelik ileri sürülen otoriter-totaliter-faşizan suçlamaları üzerinde durulması gereken konularken, AKP kartel medyasının "iktidarın toplumu tek yanlı bir biçimde yönlendirebilmesinin önünü açmış" olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır ((Feridunoğlu. (2016). "*Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.*" 1059).

Bu haliyle AKP, medyada yeni bir kartel dönemi başlatmıştır. AKP iktidarı, aynı zamanda bir medya kartelidir. Feridunoğlu'nun saptamaları izlencesinde muhafazakâr

AKP kartel medyası hakkında şu maddeler dikkate alınmalıdır ((Feridunoğlu. (2016). “Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu.” 1061).

Basında kimlerin çalışıp kimlerin çalışmayacağına karar veren merci konumundadır. Reklam verenlerin iplerini elinde tuttuğu için reklam pastasından kimlerin ne pay alacağını belirler konumdadır. Hangi medya organının hangi sermaye grubuna satılacağını ilişkin asıl karar verici konumundadır. Gazetecilerin başbakana ya da cumhurbaşkanına hangi soruyu sorup soramayacağını tekeline tutmaktadır. Hangi haberin ne şekilde yayınlanıp hangisinin yayınlanmayacağını belirlemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDYANIN ŞEKİLLENDİRİLİŞİNDE ARAÇSAL FAKTÖR: REYTING OLGUSU

4.1. GENEL ANLAMıyla DÜNDEN BUGÜNE REYTING

İlk olarak 1963'te ABD'de ve 1966'da İngiltere' de gerçekleştirilen reyting ölçümleri Türkiye'de 1952'de İTÜ'de gerçekleştirilen ilk TV yayınına takiben 1989 yılında AGB Anadolu tarafından gerçekleştirilmiştir.

Reyting, genel anlamı ile hangi programın ve televizyon kanalının ne ölçüde izlendiğini araştırmaya yönelik üreticilerin ürün satmalarını kolaylaştırmak adına 'tüketici izlenim bilgisi satma' yöntemi üzerinden geliştirilen sistemin adıdır. Gerçekleştirilen bu ölçümler önceden belirlenen deneklerin televizyonlarına takılan cihazlar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Sistemin doğal ve uygun işleyişine koşut olarak bu cihazların nerede ve kimde olduğu bilinmemektedir. Genel yanılgının aksine tüm izleme gerçekleştiren TV'ler üzerinden gerçekleşmeyen bu sistemde TV'lerine peoplemeter (insan ölçer) adı verilen özel cihaz takılan örneklem seçimleri üzerinden araştırmalar yürütülmektedir. Diğer bir ifadeyle her TV seyreden kişi/ler bu sistemi etkilememektedir. Yaklaşık 4.200 evde peoplemeter-reyting ölçüm cihazı olduğu bilmektedir. Bu cihazların ölçüm tekniği adı üzerinde denetlemek üzerine kurulu bir sisteme dayanmaktadır.

Cihaz deneğin saat kaçta hangi kanalı izlediğini ve de ne kadar süre ile izlediğini ortaya koyarak A-B, C, diğer ve total olarak izleme tercihlerini göre tüm televizyonlara ve programlara bir yüzde- puan verilmektedir. Buna göre yapılan sıralama ile total adı verilen puantaj ve sıralamada tüm deneklerin değerlendirmeleri göz önünde bulundurulmaktadır. AB adı verilen sıralamada ise gelir ve eğitim seviyesi diğer deneklere nazaran daha yüksek olan grubun tercihleri sıralanmaktadır. Bu denekler şirketlerin aldığı başvurular arasından belirlenen kıstaslar çerçevesinde -ki bunlar sosyo-ekonomik kıstaslardır- seçilmektedirler. Denekler ölçüm işlemi evlerinde televizyonlarını açarak program-kanal tercihleri bağlamında gerçekleştirmektedirler. Bu şekliyle cihaz kayda girmekte ve de hangi kanal izleniyorsa onun reytingini üst puanlara taşımaktadır. Denekler bu uygulamayı resmiyette ücret yerine "hediye" karşılığı yapmaktadırlar. Hediyelerin televizyon olması ve aileyi zenginleştirecek düzeyde olması yasaktır. Tost makinesi, meyve sıkacağı vb. gibi ufak ürünler hediye edilerek işlem gerçekleştirilmektedir.

Bu noktada hem yayıncılık hem de bizim konumuz açısından önem arz eden olgu ise bu sıralama içerisindeki ölçütlerin 'yeni-sistem' ile birlikte değişim göstermiş

olmasıdır. Bu noktada bir grup deneğin tüm ülkenin tercihlerini belirlediği anlayışı ayrı bir tartışma konusu gibi görünse de ‘bu deneklerin yetiştiği toplumun ve aldıkları kodları işleyiş biçiminin’ reytinglere yansıdığı gerçeği de görmezden gelinemeyecektir. Bu sebeptendir ki üst iki bölümde Türkiye toplumunun ‘yeni-Türkiye’ye ulaştığı yolda evrim ve de değişimlerine sosyal-siyasal ve de ekonomik boyutuyla inerek çözümlenmeye çalışmıştık. Diğer bir deyişle toplumu şekillendirmek amaçlı temel araçlardan biri olarak kullanılan TV artık toplumu, özellikle program içerikleri ve türleri bağlamında dil-kurgusu aracılığıyla etkilemekte ve bu etkiyle birlikte içeriksel değişimi gerçekleştirmektedir.

Bu denli önem arz eden TV’nin içeriğini etkileyen, TV’yi değiştiren reyting gerçeğinin tarihsel gelişimi ve bugün ki haline değinmeden ilerlememiz mümkün değil. İlk örneklerini radyo ölçümünde ‘telefon yöntemi, anket yöntemi, günlük yöntemi ve audiometer’ şeklinde bizlere veren reyting ölçüm olgusu teknolojinin gelişimine koşut olarak ‘peoplemeter’ ve bir sonraki aşama olacak olan ‘çoklu ölçüm (portable peoplemeter)’ ile bugün ki halini almıştır.

Dünya’da izleme ölçümlerini gerçekleştirmek amacıyla 3 türlü organizasyonel sistem kullanılmaktadır. Bunlar;

- Araştırma Şirketine Ait (Own Service-OS)
- Medya Sahipleri Komitesi (Media Owner Contract- MOC)
- Müşterek Endüstri Komitesi (Joint Industri Committe- JIC).

Gönüllülük esasi ile 1992 yılında faaliyet gösteren Televizyon İzleme Araştırma A.Ş. (TİAK) Endüstri Komitesi olarak kurumsal ilk kimliğine bürünmüştür. Kasım 2009’da Gümrük ve Ticaret Bakanlığına bağlı olan Rekabet Kurulu Kararı ile üst paragrafta da belirtildiği üzere Komiteden A.Ş.’ye geçmiş ve TİAK A.Ş. olarak tam zamanlı çalışanlara sahip bir tüzel kişilik olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu çerçevede TİAK A.Ş. kuruluş sözleşmesi ve yazılı kuralları bulunan, sektörlerin bütün katılımcılarını bir araya getiren ve bütün bu katılımcılar için hayati öneme sahip TAM (Television Audience Measurement - Televizyon İzleme Araştırması) verilerinin temin edilmesi işinin bütün aşamalarını temin ve kontrol eden, konu ile ilgili stratejik kararları kendisi alabilen kurumsal kimliğe, teknik yeterliliğe ve işlerliğe sahip bir hâl almıştır (Ogün Doğan AKYOL, 2017).

4.2. TİAK'IN KURUMSAL YAPISI-İŞLEYİŞİ İLE SİSTEMDEKİ DÖNÜŞÜMSSEL ETKİSİ

- Televizyon izleme ölçümlerinin en adil ve doğru şekilde yapılmasını
- Endüstri için geçerli ölçüt olacak tek bir izlenme verisinin belirlenmesini
- TV izleme araştırmalarının yaygınlaşıp, gelişimini sağlamak adına

- ✓ Reklamcılar Derneği
- ✓ Reklam Verenler Derneği
- ✓ Yayıncı Kuruluşları (TV Kanalları)

Şekliyle kurulan bir organizasyonel yapı olarak kendilerini tanımlamaktadır TİAK

(Ogün Doğan AKYOL, 2017).

Hissedarlar;

- Reklam Verenler Derneği
- Reklamcılar Derneği
- 11'i tam zamanlı + 10'u yarı zamanlı
- Toplam 21 Kanal

Yönetim Kurulu;

- Reklam Verenler Derneği (1 Kişi)
- Reklamcılar Derneği Temsilcisi (1 Kişi)
- Kanal Temsilcileri (13 Kişi)

Tablo 1. TİAK'ın Kurumsal Yapısı-İşleyişi ile Sistemdeki Dönüşümsel Etkisi

Aboneler	Eylül 2012 Aboneleri	Mevcut Aboneler
Tam Zamanlı Ölçümlenen	10 Kanal	17 Kanal
Yarı Zamanlı Ölçümlenen	13 Kanal	17 Kanal
Medya Ajansları	19 Ajans	21 Ajans
Toplam	42	55

Kaynak: 20. Araştırma Zirvesi (2017) TİAK Sunum Notları 20/20 tüad (Erişim Tarihi: 14.09.2017)

A Grubu Hissedarlar;

Reklam Verenler Derneği

B Grubu Hissedarlar;

Reklamcılar Derneği

C Grubu Hissedarlar; ATV, Kanal D, Star TV, Show, Fox, Kanal 7, Flash TV, TV8, TRT 1, TRT Haber, TV2,

D Grubu Hissedarlar; NTV, HaberTürk, Bloomberg, CNN Türk, TV4, Ülke TV, Kanal A, Kanaltürk -%16 (TIAK)

Günümüz reyting sisteminin oluşum evresi TRT'nin 'reyting ölçüm pazarında hâkim durumda olan AGB Türkiye'nin TIAK denetiminden geçen ölçümlerinde usulsüzlükler ve yanlış ölçümler yaparak hâkim durumu kötüye kullandığı' gerekçesiyle Rekabet Kurumu'na başvurusu sonucunda 18 Aralık 2011 tarihi ve öncesini göstermektedir. "Amerika kıtasında 5, Asya Pasifik içerisinde 10, Avrupa'da 12 ve de Afrika ile Orta Doğu'da da birer ölçümleri bulunan" Audits of Great Britain (AGB) Nielsen tarafından bu tarih öncesi veriler sağlanmıştır (WEB_12).

Bir zaman sonra şaibeli olduğu düşüncesinin ortaya atılması ile birlikte takipsizlik kararı ile sonuçlanan "Reyting de Şike" operasyonu adıyla ise ölçüm sisteminin gruplar nezdinde ve de ölçüm sağlayan şirket nezdinde değiştirildiği izlenmiştir. TRT'nin Rekabet Kurumu'na 2009 Ekim ayında TIAK tarafından yapılan ihalenin usulsüz olduğu yönündeki başvurusunun kabul edilmesi üzerine AGB Nielsen'in reyting ölçümünü durdurması sebebi ile sektör 10 aylık bir belirsizliğin ardından Ankara'da kurulan ve TRT ile yakın ilişkisi olduğu bilinen SBT ile daha sonra ise yeni çerçevesi ile SBT ve TNS Kantar Medya'nın birleşmeleri sonucu günümüz sistemsal halini almıştır.

Bilindiği üzere TV izleme alışkanlıkları toplumun yapısını sosyo-kültürel-ekonomik ve de siyasi bağlamda açık şekliyle göstermektedir. Özellikle de ahlaki bağlamda toplumun istek ve de arzularını somutlaştıran bir boyut ile karşımıza çıkmaktadırlar. Bilindiği üzere TV'de haber programından diziye her şey gerçeklik bağlamı canlı tutularak oyunsal bir platform olan kare kutu içinde şekillenmektedir. Bu şekillenişte de Türkiye bağlamında TV'nin ilk tarihlerinde her ne kadar hükümet eli kendini gösterse de üst başlıklarda da değindiğimiz 'denge politikası' medya sektöründe de vazgeçilmez bir ilke halini almıştır. Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) bağlamında değerlendirildiğinde bu daha da açık şekliyle kendini belli edecektir.

RTÜK Kanununda "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, arkadaş bulma amacıyla kişilerin tanıştırıldığı veya buluşturulduğu türden programlara, takviye edici gıdalar ve benzeri destekleyici ürünler de dâhil olmak üzere herhangi bir ürünün ilgili mevzuatına aykırı olarak sağlık beyanıyla satışına, pazarlanmasına veya reklamına, sohbet, arkadaşlık ve eş bulma hatlarının ve hizmetlerinin tanıtımına yer verilemez" şeklindeki

maddenin eklenmesinde görüldüğü üzere. Bu maddenin yasal mevzuata eklenmesine rağmen ‘Evlilik programlarının’ belli süre direnç göstererek yayın hayatına devam etmesi de medya- siyaset ‘denge siyasetinin’ nasıl işlediğini göstermesi adına önemlidir (WEB-21. <http://www.hurriyet.com.tr/evlilik-programlari-icin-rtuk-baskanindan-son-dakika-aciklamasi-40443572>).

2015 verilerine göre dünya ortalaması günlük 3 saat 3 dakika olan TV izleme oranında 4 saat 04 dakika ile dünya genelinde 3. sırada yer alan Türkiye’de 18 Aralık 2011 tarihinde ölçümler durdurulmuştur. Ölçümleri 17 Eylül 2012 itibarıyla yeniden başladığında yayıncılık sisteminin de baştan sona değiştirilmesi durumuyla karşılaşmıştır. AGB Nielsen’in reyting ölçümü yaptığı dönemdeki sosyo-ekonomik statü (SES) ile TV ve reklam dünyasının kabul ettiği yeni SES tanımı arasındaki fark ‘yeni sistemi de belirleyen ana faktör’ haline gelmiştir.

Tablo 2. AGB Nielsen Ölçüm Paneli 70 milyon 586 bin 256 (2009 sayımı)

Panel Büyüklüğü	2, 500 Hane
Evren	49, 800, 377 (5 yaş ve üzeri kentli nüfus)
Kurulu Peoplemeter	3, 636 PM
Ölçüm Yapılan Şehir Sayısı	34 İl
20. 000 nüfus üzeri 34 Kent	

Kaynak: Güler D. (2011) Türkiye’de İzleyici Ölçümleri ve Sorunlar- Radyo TV Üst Kurulu Uzmanlık Tezi, 72 (Erişim Tarihi: 14.09.2017)

AGB Nielsen’in sisteminde ‘Aile Reisi’nin AB Grubu sayılması için sadece kendisi ve de eşinin değil, anne ve babalarının da üniversite mezunu olması gerekliliği SES Grubunun önemli bir belirteciydi. Reklamcılar, SES’e salt ‘gelir’in dâhil edilmesini isteyerek sistemin temelden değişimine neden olmuşlardır. TNS’de reyting cihazı yerleştirdiği denekleri buna göre seçmiş ve de ilk etapta 30 il genelindeki 2 bin 200 hanede ölçümleri başlattığı ölçümlerini günümüzde 40 il ve de 4 bin 400 hane olarak genişletmiştir.

Tablo 3. TNS Ölçüm Paneli 79 milyon 814 bin 871 kişi (2016-17)

2014-2017 Brüt Hane Sayısı	4,400 Hane
Şubat 2016 Üretimdeki Hane Sayısı	4,202 Hane
Şubat 2016 Üretimdeki Kişi Sayısı	13, 615 Kişi
Ortalama Kurulu Peoplemeter	5, 349 PM
Ölçüm Yapılan Şehir Sayısı	40 İl
40 İl Kır/ Kent Tüm Yerleşim Yerleri	

Kaynak: 20. Araştırma Zirvesi (2017) TIAK Sunum Notları 20/20 tüad (Erişim Tarihi: 14.09.2017)

Bu nokta da yayıncılık alanının endişeleri ve bizim de tezimizin dış kabuğu kendini belli etmektedir. Değişen SES sonucunda yaşanan kategori karmaşası bu noktada kendini ‘eğitim(kültür) mi- gelir mi? Sorusuyla karşı karşıya bırakmıştır. Diğer bir deyişle modern Türkiye’nin zihin kalıpları arasına yerleşen başarı parayı, para da başarıyı getirir düşüncesine dayalı maddeci yaklaşımı yayıncılığın göbeğine oturtmuştur. Buna göre “yeni eklenen kategorilerde gelir sistemi ağırlıklı olarak işin içine girince %5’lik yüksek eğitilmiş izleyeni yine eğitimi ve de geliri olmayanlar yönete(bile)cektir” (Armağan ÇAĞLAYAN, 2017).

4.3. Yeni Ölçüm Sistemi ile AB SES Grubunun Temsilde

Etkisizleşmesi/tirilmesi

SES Gruplarının TV’nin tüm içeriksel yapısını etkileyişine üst paragrafta özellikle değinmiştik. Bu bağlamda dünyada ölçüm örneklerine bakarak Türkiye’deki sistem içerisinde ölçümlere güvenlik bağlamında farklılaşan noktalara değineceğiz.

İngiltere’nin reyting ölçümü Broadcasters Audience Research Board (BARB) tarafından yapılmaktadır. Kâr amacı gütmeyen limitet şirket olarak ‘müşterek endüstri komitesi’ tarafından yürütülmektedir araştırmalar. Bu şirket izleyici ölçümlerinden sorumlu olan tek kuruluştur. BARB ölçümü kendisi yapmayarak RSMB, Ipsos-Mori ve AGB-Spa adlı 3 farklı bağımsız şirkete farklı görevler olarak yaptırmaktadır ve bu şekilde ‘ölçüme güvenilirliği’ arttırmaktadır. Ölçümlerde 5. 100 panel hanesinden 26 milyon hane halkı izlenmektedir.

RSMB izleyici ölçümünde ‘örneklem seçiminde’ görev almaktadır. Panellerin konulacağı haneleri ‘çok aşamalı, tabakalı, kümelenmemiş’ örneklemeler şeklinde düzenlemektedir.

Örneklem seçiminde ise Ipsos-Mori şirketi tarafından her bir hanenin seçilme ihtimali aynı olacak şekilde ‘rastgele ihtimal tekniği ‘ ile 53 bin kişi ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu izleyici ölçümünde görev üstlenmektedir.

Cihazların yerleştirilmesinden ise TNS şirketi sorumludur.

Çek Cumhuriyeti’nde ölçümler ‘Media Research’ tarafından yapılmaktadır. Ulusal izlenme ölçümü için oluşturulan yapı ise Medya Sahipleri Komitesi (MSK) dir. Panel 1.833 panel ile 4. 226 bireyi kapsamaktadır. Sosyo-demografik ve de TV izleme davranış göstergeleri açısından ölçülen örneklem yeterliliği-güvenilirliği Çek İstatistik Ofisi ile birlikte gerçekleştirilen araştırmalar ile sağlanmaktadır.

Rusya’da ölçümler TNS tarafından ülkedeki, yerel ve ulusal TV izleyici büyüklüğü ve de alanı doğrultusunda bilgi sağlamak maksadıyla izleyici özelliklerini ölçmektedir. Rusya’da ölçüm sisteminin organizasyonel yapısı ‘araştırma şirketleri’ ne ait oluşum şeklindedir. Örneklem 4 yaş ve üstü, 100 bin nüfusun üstündeki 65 Rus şehri üzerinde yürütülmektedir. 3 bin 422 hane üzerinden gerçekleşen ölçümde 22 ulusal ve network kanalı ile her şehirden 7 ve 15 arasında yerel kanalda ölçüme tabii tutulmaktadır.

Sektörün içinden gelen bir yapı olan TIAK, üst başlıkta da maddeler halinde belirttiğimiz üzere TV izleyici araştırmalarını organize etmek ve de denetlemek maksatlı oluşturulmuş bir A.Ş.’dir. Araştırmanın örneklem büyüklüğü ile il bazında temsil edilecek evreni, panel denetçisi ve de konumuz adına en önemli nokta olan ‘panel kompozisyonunda kullanılacak temel değişkenleri’ belirleyen organizasyondur.

Bu bağlamda üst başlıkta bahsettiğimiz 3 farklı ölçüm organizasyonunun kullanım şekline göre değişim gösteren güvenilirlik biçimleri görülmektedir. Türkiye, İngiltere örneğinde görüldüğü üzere ‘endüstri komitesi’ (TIAK) biçiminde ölçülürken Rekabet Kurumu’nun talebi doğrultusunda A.Ş.’ye geçiş yaparak TRT’nin şikâyeti üzerine 2009’da yapılan ihalenin de feshi sonucu yeni ihaleyi kazanan ve de SES Gruplarında ilk değişimi yapan TRT ile yakın ilişkisi olan Sabit Ölçme Değerlendirme (SBT) Analiz firmasına oradan da SBT-TNS ortaklığı ile Kantar Medya’ya geçmiştir.

Bu nokta da bizim inceleyeceğimiz nokta SBT Analiz ile birlikte değişen-değiştirilen A-B SES Grubu özelliklerinin tüm TV sistemini ne yönde etkilediği yönünde olacaktır.

Bu bağlamda ‘veri tabanı araştırması’ nosyonuna eğilmek gerekmektedir. Çekilecek olan potansiyel panel ailelerinin temsil edeceği nüfusun özelliklerini tanımlamak amacıyla yüz yüze gerçekleştirilen büyük ölçekli bir araştırma olan veri tabanı araştırması ölçüm sisteminin de temelini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın iki amacı vardır; ilki izleyici profili ile sosyo-ekonomik statü (SES) gruplarını belirlemek, ikincisi ise izleyici ölçerlerin yerleştirileceği haneler için bir veri tabanı oluşturmak.

Bu araştırma ölçüm yapılacak olan bölgenin sosyo-demografik haritasını çıkartırken, bölgede yaşayan insanları yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, aile büyüklüğü özellikleri hakkında detaylandırarak A-B-C1- C2- D- E ve Total olarak sınıflandırmaktadır.

Çok aşamalı, tabakalı, küme örnekleme yöntemi kullanarak 15 il üzerinde gruplama yöntemi ile gerçekleştirdiği ölçümü sonucunda ilk kez 20 bin nüfusun altındaki

'bin nüfusun' üzerindeki köyleri de ölçüme katan bu yeni sistem ile gruplama verileri temsilde yanıltıcı sonuçlar doğurmuştur.

Bu yöntemi temsilde adaleti sağlamak adına 81 ili kapsayan veri tabanı araştırması ile 2012'de yürütmeye başlayan TNS, pazarı tanımlamak ve sınıflandırmak adına kullanılan SES mefhumunu reklâm verenlerin talebi üzerine, 2 bin nüfus altında tutarak sistemi yeni sistemin devamını sağlamıştır.

Bu yeni sistemle birlikte önceki sistemde A-B SES Grubu için geçerli olan 2 kuşak öncesine değin yüksek öğrenim şartı ve yaşam koşulları (kentli, teknik kullanım, sahiplik vb.) kazanılan para ile yer değiştirmiştir. Bu haliyle yeni sistemde A-B olarak sınıflandırılan hane halkı önceki sistemde A-B SES Grubunun niteliklerini karşılamayan bir duruma düşerek A-B SES Grubunun doğru ve de yeterli oranda, doğru kimselerle temsilini sorgulattır olmuştur.

27 Nisan 2012 tarihli Marketin Türkiye'nin haberi de veri tabanı ve de gruplama skalasının ne denli yeterli olduğunu göstermesi adına önem arz etmektedir. "Reyting ölçümleri öncesi büyük bir şaşkınlık yaşanıyor" başlığıyla geçen haberin devamında, "Reyting sistemini denetlemekle görevli Marmara Üniversitesi, oluşturulan denek havuzunun sağlıksız olduğu, yaptığı uyarıların dikkate alınmadığı, reyting ölçümü yapmakla görevlendirilen TNS şirketi ve bazı yapımcılardan baskı ve tehdit aldığını dün TİAK'a sürerek denetçilikten çekildi" ifadelerine yer verilerek yeni ölçüm sisteminin 'denetleyiciler' tarafından dahi sorgulandığının altı çizilmiştir (Marketing Türkiye/ <http://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/reyting-sistemi-baslamadan-coktu/>).

Diğer bir deyişle vurguladığımız üzere ölçüm sisteminde kültürün, paranın yerine getirilerek, kullanım ve harcama alışkanlıkları farklı olan bir grubun Türkiye'nin yeni A-B grubu olarak TV sektörünün önüne sürülmesi durumu denetçileri de rahatsız ederek oluşumdan çekilmeleri sonucunu doğurmuştur. TV'de beğeniye koşut içeriklerin-programların değişimi de bu veri tabanındaki sınıflandırmada yapılan temel değişimler sonucunda elbette değişmiştir. Bu konuda TV sektöründe yürüteç konumda olan kimselerle yaptığımız mülâkatlara göz atmak gerekmektedir.

4.4. MÜLÂKATLAR: SEKTÖRÜN DEĞİŞEN/TİRİLEN SİSTEME TEPKİSİ

21 yıllık TV sektörel deneyimi bulunan ve şu an Kanal D'de yapımcı olarak görev alan Armağan Çağlayan, MED Yapım Genel Kordinatörü Derya Nurhat ve TİAK Başkan Yardımcısı Ogün Doğan Akyol günümüz TV ve reyting sistemini bizimle

gerçekleştirdikleri mülakatlarda değerlendirdiler. Radikal yazarı Ezgi Başaran'a verdiği "5 yıl sonra hepimiz bu sektörden çekilebiliriz" başlıklı röportajında yeni sistemin tehlikelerini vurgulamıştı Çağlayan (WEB_11). Dört yıl sonrasında kendisiyle gerçekleştirdiğimiz mülakatta değişen bir yön olmadığını belirterek 'Türkiye'de TV seyretmek porno seyretmekle eş değerdir' diyen Çağlayan şöyle devam etti:

"Armağan Çağlayan olarak bireysel fikrimi ifade ediyorum ki, 'Türkiye'deki AB Grubu'nun gerçek bir AB Grubu olduğunu düşünmüyorum.

Şu anda ölçüm sistemi konulan evler belirlenirken yaşam biçimi tamamen çıkartıldı. AB sayılabilmemiz için önceki sistemde eğitiminizin en az üniversite olması gerekiyordu. Evinizde son teknoloji ürünü aletlerin olması gerekiyordu. Bu yeni sistem bu sınıflamayı tamamı ile yok saydı. Yeni sistem eğitim şekli, yaşam biçimi vb. konuları tamamen dışlayarak sadece kazanılan paraya odaklandı. Ayda 5 bin TL kazanıyorsa kişi AB Grubu'ndan sayıldı. Okuma yazma bilmiyor kişi ancak 5 bin TL mi kazanıyor? AB Grubundan sayılıyor.

Zengin olmak başka bir şey AB Grubu olmak başka bir şeydir. AB Grubu olmak eğitim biçimi ve de yaşam şekliyle ilintili bir konudur.

Reytingin ölçülmesinin ana sebebi reklam verenin doğru yere reklam vermesini sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında doğru sistem bu olarak ta görünebilir. Ancak Türkiye için değil."

İlk başlıklardan itibaren Türkiye toplumundaki değişimi, kırılma noktalarını sosyo-politik ve de ekonomik durumlar nezdinde irdelediğimiz çalışmamızda özellikle üçüncü başlıkta Türkiye'deki TV'nin muhafazakârlaşma noktasında içeriğinin üst başlıklarda da yer alan veriler ışığında değiştiğini ileri sürmüştük. Muhafazakârlığın taşralı dimağdan çıktığı savı ile TV'nin de bu değişen sistemle 'taşralaştığını' belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu nokta da Çağlayan'ın da ifade ettiği üzere "alt kültürün üst kültürü popülerite ile oluşturduğu" TV sisteminde ne denli "entelektüel kimlik balonları" yaratılıyor olsa da toplum da ve de sistem de asıl olan 'topyekun bir taşralaşma olgusundan' başka bir şey değildir (Armağan ÇAĞLAYAN, 2017).¹

"Yedi yıl önce yapılan programlarla bugün yapılan programlara baktığımızda TV'nin avamlaşma durumunu göreceksiniz. Bu sebeple de televizyoncular farklı alanlara kayıyorlar sistemde tutunabilmek için. Türkiye'de TV seyretmek porno seyretmekle eş değerdir. Türkiye'deki insanlar porno seyredeler ancak saklarlar, aynı durum evlilik programlarında da geçerlidir"(Armağan ÇAĞLAYAN, 2017).

Yeni ölçüm sistemi bu verilerden bakıldığında 'sınırlandırma işlevi yüklenen bir araçtan başka bir görev üstlenmiyor görüntüsünü vermektedir. Sınırlılıkları muhafazakâr tabanın siyasal iktidar veçhindeki tercihleri nispetinde hem sansür hem de otosansür edimi ile gerçekleşen bir fiiliyat şeklinde gerçekleşiyor görünmektedir. Bu bağlamda bir önceki

---

¹ Sözlü Mülakat, 2017, Kanal D.

başlıkları yeniden hatırlayacak olursak bu sistem değişiminin ‘siyasal yönü ağır basan’ bir edim olduğu kaçınılmazdır.

“Benim görevim o ölçüm sistemine uygun programları ölçmek ve de yapmak. Reyting ölçüm sisteminin değişimi çok siyasi bir mevzudur. Türkiye’de o günden bu güne her şey değişti, ancak sadece reyting sistemi değişmedi. Tek bir operasyonla sistem değişti. Sistemi değiştiren kişilerden kimileri ise bugün FETÖ davasında ötürü hapiste yatmaktadır. Ancak sistem devam etmektedir. Sosyal medyada AB Grubunun biz bunu izlemek istemiyoruz feryatları öyle görünüyor ki çok uzun zamanlardır devam edecek”(Armağan ÇAĞLAYAN, 2017).

Konumuzu takiben yüz yüze mülâkat gerçekleştirdiğimiz bir diğer isim olan MED Yapım Genel Kordinatörü Derya Nurhat, Çağlayan’ın ifadelerine koşut olarak ölçüm sisteminin değişmesinden siyasetin bağımsız olarak ayrılmadığını vurgulayarak iddia ettiğimiz üzere TV’de muhafazakârlaşma nosyonuna Türkiye’nin sistemsel bazda ulaştığını vurgulamaktadır.

“Ölçüm sisteminin değişimi ile birlikte her şeyimizde bir kısıtlamaya gidildi. Eskiden daha rahat hareket ettiğimiz alanlar şimdi daha da kısıtlı hale geldi. 90’ların sonları ile 2000’li yıllarla şu an çok farklı TV içerikleri açısından. Bu farkın nedenini ‘toplumsal değişim, siyasal değişim’ yaratıyor elbette. Düşünebiliyor musunuz? ‘Huysuz Virjin’i sansürsüz izleyen bir toplum vardı ki daha birçok şey. İyi ya da kötü manada demiyorum ancak ciddi bir fark var. Bizim dikkat ettiğimiz konularda da farklar var; ancak bunlar adım adım oldu. Evet, 2011’den sonra da değişim var, ancak esas değişim son 15 yılda gerçekleşti” (Derya NURHAT, 2017).²

Nurhat, değişen- muhafazakârlaşan toplum yapısının medyaya yansımalarını vurgulamaya çalıştığımız tezimize koşut sosyolojik bir başka değerlendirmede bulunarak ‘TV’deki değişimin toplumla birlikte gerçekleştiğinin’ altını çizmiştir.

“Bu sisteme gelene değin toplumda değişimler yaşandı ve bu sistem son nokta olarak kendini gösterdi. Ve biz bu değişimleri TV’ye de yansıttık. Toplum değiştiği için programlarda değişti. Talep ve içerikleri reytingin değil konjonktürün yani toplumun değişimi ile ilintili talep değişimi olduğunu görüyoruz”(Derya NURHAT, 2017).

A-B Grubundaki niteliksel değişimin program içeriklerine olumsuz yönde direk etkileri olduğunu ifade eden Nurhat, şöyle devam ediyor;

“Elbette bu değişimin program içerik ve kalitesine etkisi oldu. Programların tutmasında %50 diğer faktörler etkili olurken %50’de program içerikleri etkili oluyor. Özellikle de gündüz kuşağı programlarına. Biz yapımcılar olarak ‘toplum ne isterse onu veriyoruz’. Bu evlilik programıdır ya da başka bir formattır, toplum ne isterse biz onu üretir ve de sunarız. Bu noktada A-B Grubunun “veri tabanında’ gerçekleştirilen değişiklikler program ve içeriklerini direk olarak etkilemektedir” (Derya NURHAT, 2017).

---

²Sözlü Mülakat, 2017, MEDYAPIM.

Konu hakkında birinci muhatap olarak başvurduğumuz TİAK'dan Başkan Yardımcısı Ogün Doğan Akyol ise sorularımızı yanıtlayarak sistemin eskisine nazaran temsilde daha adil bir hal aldığını ifade etmiştir.

“SES Grupları yeniden revize edilecek olsa da şu haliyle de mevcut sistem grupları eski sisteme göre daha iyi tanımlıyor. A-B Grubu'nda niteliksel büyük bir değişim yaşandığını düşünmüyorum. A-B gurubuna ulaşamadıklarını düşünüyorlarsa bu yapımcıların sorunudur” (Ogün Doğan AKYOL, 2017).

Bu sistem değişiminin direk toplumun değişimiyle ilintisi olduğunu vurgulayan Akyol, RTÜK Yönetmeliğine göre 2.000 nüfusun altında ölçüm yapıldığını belirterek “toplum değiştikçe sistemde kendini yeniliyor ve değişiyor” diyerek devam etti;

“TV izleme bir kültür tüketimi durumudur ve bu refah seviyesi ile ilintilidir. A-B kitlesini tek bir kalıba sokamayız. Tek bir A-B yok. Segmentasyon ve elbette tüketim kalıpları grup içindeki her bireyde değişim gösterebilir. İnsanlar reytinglerden de ibaret değildir” (Ogün Doğan AKYOL, 2017).³

Bu bağlamda TV'nin Türkiye toplumu içinde algılanış ve kullanılış biçimlerini irdedeceğimiz bölümümüze geçerek örnek olarak Acun Ilıcalı'ya eğilebiliriz.

---

³Sözlü Mülakat, 2017, TİAK Genel Ofis.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TV'DE 'GERÇEKLİK' KAVRAMI

5.1.HAYATA DÖRDÜNCÜ BOYUT, EVDE BEŞİNCİ DUVAR TV'Yİ ANLAMAK ÜZERİNE

İnsan duygusal yoğunluğu ile hayatı anlamlandıran ve bu süreçte Walter Benjamin'in söylediği şekliyle 'kayaların çatlaklarındaki yosunlar gibi' zor olan-zorlaştırılan hayatın damarlarından nefes almaya çalışan öznel bir canlı olarak dünyayı anlamlandırarak şekillendirmeye devam etmektedir. Bu süreçte 'modern hayat ve tüketim' kalıplarıyla ve de burjuva ahlakla ilintilenen toplum yığınları hem kendilerini hem de yaşam denen anlık serüveni içerlerken modern hayatın araçlarından fazlaca yardım almaktadırlar. Televizyon'da bu noktada kullanılan en başat araç olarak 21.yy'da dâhi, ulaşılabilir kolay eğlence ve enformasyon özellikleri nispetinde liderliği elden bırakmamaktadır. Öyle ki, "TV ölmüyor, yeni çocuklar doğuruyor" (Ogün Doğan AKYOL, 2017).

Bu bağlamda gündelik yaşam deneyimlerimizin ve tutumlarımızın-tavırlarımızın örneklemine mesajlarla bize sunan TV'yi anlamak zorunluluğunun 21"yy insanını anlayabilmenin gerekliliği için şart olduğunu iddia etmek şüphesiz kaçınılmaz bir gerçekliktir. Keza, Türkiye toplumunu sosyo-politik ve de ekonomik olarak ele alıp medyayla olan karşılıklı ilişkilerini irdeleyeceğimiz bu başlıkta da TV'nin toplum tarafından kullanımını-alımlanmasını kullanımlar doyumlar ve diğer edebi ve iletişimsel kuramlar çerçevesinde ele almaya çalışacağız.

5.1.1. Edebi bir Metin Olarak TV-Alımlama

Deneyimleme düzeyi olarak bilinçaltında, her yaşta derin izler ve tutumlar gelişmesine sebep olabilecek olan TV bu bağlamda okuma ve okuduğunu anlama babında edebiyat ile birebir ilinti içindedir. Gelişim süreci içerisinde radyodan yayın akışı kavramını, sinemadan ekranı (ve ekran anlatım araçlarını), tiyatrodan diyalog, aksiyon ve oyunculuğu, plastik sanatlardan dekor ve estetik algısını alan TV edebiyattan da okuma-anlama diğer bir ifadeyle 'alımlama' edimini bünyesine dâhil ederek içeriksel analiz konusunda edebiyat ile özdeşlik göstermektedir. Bu özelliği ile de tecimsel yayıncılığın ana taşıyıcı oluşturmaktadır.

Edebi alanda 'yansıtmacıların ve anlatımcıların' kuramlaştırdığı şekliyle roman ve öykü gibi edebi metinler "dünya hakkında, yaşam hakkında, yazıldıkları dönem hakkında

ve insan tabiatı hakkında birtakım gerçekler yansıtırlar.” (Moran, 2014: 78) Sundukları öğrettikleri bu gerçeklerden ötürü sanat eserleri olarak kabul görür bu edimler. İçinde edebiyatı da barındıran TV, anlam yaratmada edebiyatın bu yönünü kendi içinde soğurtarak hayatın küçük örneklemeleri ile erkin yöndeş algılarını toplumla paylaşmaktadır. Bu bağlamda Türkiye toplumunda oluşturulan kültür algısının saç ayaklarını irdelediğimiz tezimizin sosyo-politik ve ekonomik eleştirel kısımlarında da değindiğimiz üzere TV'nin kullanım alanı olan toplumsal mühendislik aracı işlevini bu başlık altında bir kademe daha ileriye götüreceğiz.

Dünya denen evrene gözünü açan insanın tüm öğrendikleri ile birlikte dünyayı ve de yaşamını biçimlendiren düşünceler, edimler vb. tüm etkenler bütünü olarak tanımlayabileceğimiz kültür nosyonu Türkiye toplumunda modernleşmenin getirdiği ‘yaşam biçimi dayatmasına koşut olarak’ evirilmiştir. Bu evirilmeye ana nosyon olan özellikle 90'larda rüşünü ispatlayan TV, yaşam biçimi ve de algıda seçicilik konusunda toplumu yönlendirebilme etkisiyle kendini göstermiştir.

“Güzel çirkin, iyi kötü, doğru yanlış vb. kavramları sınamakta kullanacağımız ölçütler sunarak, mekânsal ve zamansal kısıtlamaları yok edip, kendimizi "küresel köy"ün çevrede olan biten her şeyden haberdar bir mensubu hissetme yanılısamasına kapılmamızı özendir(mektedir)” (Mutlu, 1991: 92-119). TV bu özeliği ile toplumsal kültürel yaşamı aile boyutunda, ‘genel izleyici’ formatında evirerek yediden 70'e aile içinde konuşulamayacak olanı ekran üzerinde meşrulaştırarak toplumun belleğinde normalleştirebilme özeliği ile kültürü de evirebilmektedir.

TV teknolojiye olan hayranlığı bir ileri safhada geliştirirken, bir yandan da kurguladığı yaşamlarla ‘sıradan insanın’ gerçekliğinin yanılısamasına ve de bu haliyle yeni-tüketim ve bireyci inançlarla kurulu dünyaları ve düzenleri yıkarak, en yakınımızda, gerçek yaşamımızdaki eşitsiz ilişkileri, toplumsal değişme potansiyellerini gizlemeye, örtmeye çalışmaktadır. Özellikle ‘etkin-edilgen’ izleyici kavramında yoğunlaşan bu ifade biçiminin, yaşam şartları ve de eğitim düzeyi doğrultusunda değişim gösterdiği vurgulanmalıdır. Bu noktada, “ Etkin izleyicisi, Televizyonu anlamaya çaba harcayan, bu yönde özen gösterilmesi gerektiğini düşünen izleyicidir” (Mutlu, 1991: 92- 123).

21.yy Türkiye toplumunda edilgen izleyici ile tek taraflı iletişimsel anlam kastedilmediği muhakkaktır. Mutlu'nun da ifade ettiği üzere Televizyonu deneyimleme süreci kişiden kişiye, farklı alt-kültürlere, sosyo-ekonomik boyutlara göre elbette değişim

göstermektedir. Bu bağlamda kod açımı ve buna bağlı olarak alımlama da kişiden kişiye göre değişim göstermektedir.

Bu değişimlerin ve de etkilerin de ölçüldüğü sistem dâhilinde, sosyo-ekonomik olarak yeniden sınıflandırılan denek yapısı son dönemde değişen reyting ölçüm sistemine paralel olarak, TV'ye katılım sürecindeki alımlama ilişkisi ile birlikte etkili olarak medya içerik ve yapımlarına doğrudan etkide bulunmaktadır. Siyasi erkin ideolojisini besleyecek yönde toplumsal katmanların oluşturulduğu ve people materlerin yerleştirildiği bu sistemde arabeskleşme, hamaset (askeri diziler vb.) ve tarihsel dizi örneklerindeki son dönem artış yeni reyting sistemi ile yaratılan yeni toplumsal istenç olgusunun gerçekliğini doğrular niteliktedir.

Bu istençler doğrultusunda Latince kökenli olup 'uzağı görmek' anlamına gelen TV ile günümüz yüzyılında yaşadığımız toplumsal kodları ve açımalarını gördüğümüzü iddia etmek asılsız olmayacaktır. "İnsanın zaman ve mekân sınırlılıkları ile çizili gündelik yaşam deneyiminin çeperini geliştiren, geliştirmekle kalmayıp, bu deneyimin nitel ve nicel örüntüsünde önemli değişikliklere yol açan bir teknolojik olanak" olarak TV-metin ilişkisi kültürel kapağı açılan yolu işaret etmektedir bizlere (Mutlu, 1991: 91-128).

Zihniyet dünyamızı şekillendirerek inşa eden ve bilişsel hayat haritaları sunan metinler yaşam çizgisinde tutum ve davranışların belirleniminde, diğer bir değişle eylemlere verilecek sonuçsal tepkilerin oluşturulmasında kişilere izlenmektedir. Alımlama ile doğrudan bağlantısı olan metin okuma pratiği Prof. Dr. Hülya Uğur Tanrıöver'in de derslerinde değindiği üzere, "hem kişisel, hem de kolektif deneyimlerin ve gündelik yaşam pratiklerinin süzgecinden geçerek, ya da daha doğrusu onlara eklenilerek oluşan bir süreç" zarfında gelişen alımlama pratiği ile ilintili olarak kendini göstermektedir (Tanrıöver- Basılmamış Ders Notları).

İçine doğduğumuz metinlerle-kültürlerle hesaplaşma içerisinde geçen hayat çizgimiz metin okuma ve anlamlandırmalarımız, edimlerimizi akılcılaştırmak ve de meşru kılmak adına verilen çabanın bütünü olarak görülebilmelidir. Hayatı anlamlandırma eşiğinde yardım alınan metinsel-kültürel-yaşamsal analizlere ek olarak araçsal faktör TV, kültürel endüstri ürünü oluşunun verdiği keyfiyetle olmazı oldurarak-meşru kılarak içsel boşaltımı sağlayabilmektedir. Bu haliyle TV'yi toplumsal soğurtucu olarak görmek hata olmayacaktır.

Metinsel tercihlerimizi-okuma biçimlerimizi ya da yorumlarımızı içine doğduğumuz ve de geliştirdiğimiz bağlamsal faktörler belirler. Bu bapta yaratılan metinler

boşlukta değildir. Yaşam pratiklerimiz ve de öngörüsül istek ve de arzularımız metinlerle olan ilişkimizi belirleyerek her bir kişinin kendi gerçekliği bağlamında, bir bakımdan Gramsci'nin Hegemonya (kültür- iktidar- ideoloji) kavramını da göz önüne alarak, okumalar ve de yaratımlarda bulunmasına neden olmaktadır. “Yorum bir bakıma metinlerin bağlamsal çeşitlilik içindeki farklılaşmasına işaret eder (Öğün, 2006: 4).

Kendi dünyalarımızın içine “4. boyut 5. Duvar” olarak giren TV yarattığı dünyasal ‘yansımalarla’ toplumsal etkileşimi ve zihinsel yapıları derinlerde değiştirip-dönüştürürken kurmaca metnin gerçeklikle ilişkisini ideoloji bağlamında ele almaktadır (Tanrıöver-Basılmamış Ders Notları). Elbette bu denli güçlü bir araç erkin kontrolü dışında işlev göremeyecektir. Azerbeycan’da Türk TV’lerinin uydudan ve de kablolu yayınlardan engellenmesinin sebebi de bu ideolojik dönüştürüm özelliği olduğu muhakkaktır. (WEB_10) .

Tarihte her dönemin ‘gerçek’ dediği şey başkadır, çünkü belli bir dönemin belli bir gerçeklik kavramı vardır. Bu bakış sanat eseri ve de TV için de geçerlidir. Sanat eserleri karşısındaki çeşitli duygularımızı zevk sözcüğü ile anlatmaya çalışmak TV de anlamlandıramadığımız hoşlanma duygusunu da aynı kavram ile anlatmamızla eşdeğer bir boyuttadır. Tanrıöverin aktarımı ile Radway’in Amerikalı ev kadınlarının aşk romanı okuma alışkanlıklarına ilişkin çalışmasında saptadığı gibi 'Aşk romanı okumak, kadınlara, bir an için de olsa, kendilerini fedakârlığa zorlayan sosyal rollerini reddetme olanağı verdiği ölçüde, bir karşı çıkma, baş kaldırma edimidir. Bu haliyle toplumun TV’yi kullanma edimine değinmeden ölçüm sisteminin, diğer bir deyişle TV’nin toplumu nasıl kullandığını anlamaya matuf olamayacağımız ortadadır. (Tanrıöver. (2003). “Türkiye’de Televizyon Kültürü ve Kadınlar”. 51-78)

5.1.2. Muhafazakârlaşan Türkiye Toplumunun TV’yi Kullanım Amacı

Televizyonu anlamlandırma yolunda dünyayı anlama, açıklama ve tanımaya yönelik çeşitli bilimsel, felsefi, ideolojik konularla bağlantılı çabaların dışında sosyo-kültürel ve ekonomik yönüne daha çok eğilişimizin sebebi elbette teknolojik değerinin birim değerinin düşüklüğü değildir. Aksine bu değer yüksekliğine paralel olarak TV’yi toplumsal, kültürel ve de endüstriyel bir biçim olarak ele alma ihtiyacımızdan kaynaklanmaktadır. McLuhan’ın da ifade ettiği üzere, bu olanak sayesinde insan kendi küçük çevresinin bir üyesi olmaktan çıkarak, iyice küçülen dünyanın etkin bir üyesi olmaktadır. “Daniel Lerner ve Wilbur Schramm gibileri, televizyonu özellikle üçüncü

dünya ülkelerinin 'Batı'ya Ulaşma' olarak gördükleri modernleşme çabalarının en etkili unsuru olarak değerlendirmişlerdir” (Mutlu, 1991: 91- 135).

Okumalarımızda gördüğümüz üzere TV'ye yönelik geliştirilen eleştirilerin boyutları teknolojik olanaktan yola çıkarak iletişimsel değeri tartışılmayacak boyutta olan bu aracın içeriksel boyutu üzerine evirilmektedir. Bu içerikleri ele alan araştırmacılar içerik üzerinden siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel süreçlerle bağlantılar kurarak diğer bir ifadeyle bu araştırmalarını genel bir toplumsal eleştirinin de parçasını oluşturacak şekilde oluşturmuşlardır. Bu noktada görüneceği üzere tezimizin ana ayağı olan toplum ve zihinsel evrilim süreci de TV'nin-iletişimin toplumsal nosyonla efekte olması özelliği ile direk ilintilidir.

Sosyo-politik ve de ekonomik boyutu yadsınamayacak şekilde toplumun her hücresinde hissedilen TV'nin toplum tarafından metinsel okumalar bağlamında kullanım amacına değinmeden geçemeyiz. “Hiç kuşkusuz, politik ve idari yapılar rasyonalize olmakla birlikte bu yüzyılın neresinden bakılırsa bakılsın, Weber'in uzun uzun anlattığı püriten bir tarih değil, fakat onun tam zıddı olan, hayatı teatralleştiren görselleştiren, bir biçimler cümbüşü yaratan, kamusal alanları aşırı rafine tezyinatlarla (süsler, bezekler) donatan tüketime dayalı bir tarihtir” günümüz 21.yy tarihi de (Öğün, 2006: 9).

Kumanda, konu bütününden ayırlamayacak denli öneme sahip ve de kişisel biçimlenmede-biçimlendirmede/alılmamada kişilerin kendi özel metnini yaratma imkânı sağlanması açısından da son derece önemlidir. Eğitim ve yaşam standartları bağlamında alımlamaları da değişen okuyucunun-izleyicinin farklı okuma biçimleri geliştirdiğini bu noktada belirtmek gerekmektedir. Prof. Dr. Hülya Uğur Tanrıöver'in Tirebolu İletişim Fakültesi'nde, TV Çözümlemeleri dersi kapsamındaki yayınlanmayan ders notlarına binaen Türkiye'deki TV kullanım amaçlarını aşağıdaki gibi 4 madde ile sıralamak mümkündür:

Türkiye'de TV kullanım amacı:

1-oyalanma-kaçış

2-yalnızlıktan kurtulmak

3-kimlik oluşturma-kendini eleştirme (katarsis)

4-bilgi edinme

Bu dört madde açısından bakıldığında TV kullanım edimi dünya literatüründen farklı değildir Türkiye toplumundan da. Rousseau ve Voltaire arasındaki taşralı burjuva ve aristokrasi savunusu mücadelesinin sonucunu tarihin de yazdığı üzere, püritan yurttaşın

burjuvazi dalkavukluğu ile mücadeleyi kazandığı, aristokratların ise zihniyet düzeyinde burjuvalaştığı heterojen kültürel tablosu ile karşı karşıyayız. Türkiye toplumunda ve de TV edebiyatında-ahlakında durum bir üst bölümde de ifade ettiğimiz üzere bundan pek farksız değildir. Diğer bir ifadeyle ‘entelektüel kimlik balonu yaratan’ yani paraya ulaşan ancak kültürel birikim düzeyi zayıf kalan yurttaşların A-B grubunda sınıflandırılmalarında olduğu üzere taşra muhafazakârlığını sistem değişimi ile birlikte TV’lerde görmekteyiz artık.

Türkiye sathında 60’lı yıllarda şehirlere kitlesel göçün başlamasıyla ‘Türkiye’ye özgü modernleşme’ kargaşasıyla aynı düzlemde ilerleyen ‘Püritan yurttaş tipi’ rafine hayatların sınırında, geleneksel yaşamlarının izinde geliştirdikleri ‘şehir-köy hayatı kompozisyonu’ ile günümüz Türkiye’sinin genel çehresine hâkim olabilme statüsünü geliştirebilmiş görünmektedir. TV’yi kullanım açısından Türkiye toplumuna eğildiğimizde görülecektir ki, masrafsız ve de zahmetsiz tüketilir olması ve görece farklı seçenekler sunması nedeniyle, televizyon alternatif olmayan bir enformasyon ve eğlence kaynağı olarak ailenin baş tacıdır. Tanrıöver’in saha araştırmalarından notlar düştüğü makalesinde de saptadığı üzere, göç ederek şehir kültürüyle ortak bir payda bulmaya çalışan kişilerin evlerinde TV’nin en başat alana konulması ve de TV’ye göre evin düzenlenerek aile büyüklerinin fotoğrafları, değerli simgesel eşyalar vb.’nin TV’nin çerperini süsleyecek şekilde yerleştirilmesi bu anlayıştan ileri gelmektedir kuşkusuz (Tanrıöver (2008). “Vadide Büyüyen Çocuklar”. 51-78).

5.1.3. Muhafazakâr (Plebyen-Püriten) Yurttaş Zihniyeti’nin TV ile/de Yaşatılması

Bütünsel olarak TV’yi ve izleme biçimleri incelendiğinde görülecektir ki en üst olarak adlandırmamız gereken söylem, “geleneksel cinsiyetçi yapıları ve patriyarkal düzeni sürdürücü ve sürekli yeniden üretici nitelikte” yapılandırılmasıdır (Tanrıöver. (2008). “Vadide Büyüyen Çocuklar”. 51-78). Bunun nedeni ise Türkiye toplumunda, televizyon pratiklerinin ekonomi-politik zihniyet bağlamında hane ve aile odaklı olmasından kaynaklanmaktadır. İlk oluşum evresinde genel izleyiciye hizmet-yarar verme amacı olan TV günümüzde tematikleşmiş olsa da prime time kuşağı ‘genele hizmet etme’ anlayışından uzaklaşmamıştır. Bu açıdan, anlam üretimi ve tüketiminin toplumsal ilişkilerde nasıl ve de ne düzeyde oluşturulduğunu ortaya koymakla ilgilenen “eleştirel

ekonomi-politik”bağlamında topluma eğilmek gerekmektedir (bkz: Peter Golding ve Graham Murdak-(1997). “Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik”. 125.145)

Bu bapta aile, Türkiye'de yapısal olarak, patriyarkal işlerin ve cinsiyete dayalı geleneksel işbölümünün en yoğun biçimde yaşandığı, temsil edildiği ve yeniden üretildiği alan olarak piramidin ilk ve en önemli ayağına oluşturması bakımından başat öneme sahiptir.

Aile içinde konuşulamayanı-mit olanı görsel ve işitsel şekliyle, TV ile birlikte ailenin tam ortasına-mahrem alana taşıyabilen ve bu teknik özelliği ile televizyondaki insanlarla izleyiciler arasında daha yakın, daha içten bir ilişkinin kurulmasını sağlayabilmektedir TV. TV, yarattığı dünyayla-gerçeklikle izleyicilerle doğrudan etkileşim-katılımı içine girerek gerçekliklerini-inançlarını değiştirebilme gücüne sahip yegâne araçtır.

Geleneksel Anadolu aile tipolojisinin ‘modern hayat’la parçalandığı günümüz Türkiye’inde ‘bireysel’ yaşam ve bireycilik kavramları genç-tüketici kuşaklarda kendini göstererek yaşam alanlarının farklılaşmasına sebep açmaktadır. Bu nokta da önem atfeden durum ise yaşanan şehirlerin statüsünden çok, şehir ve şehirli yurttaş kültüründe yaşanan püriten burjuvalaşma süreçlerinin bizatihi kendisidir. Artık bireyleşen kişiler yaşamı, enformasyon araçlarının, özellikle de ulaşımı en kolay olan TV’nin sunduğu ‘tüketim olgusu’ ile püriten burjuva hayatlar içinde gerçekleştirmenin verdiği ‘uyuşukluk-yanılsama’ diğer bir ifadeyle ‘gerçeklik yanılsaması’ içinde yaşamaktadırlar.

Türkiye toplumunda hayatın her alanında ‘değersizleştirme-estetikleştirme’ olgularıyla toplumsal boyutta kendini gösteren bu ‘tüketim fetişizmi’ siyasi erk tarafından ‘eşitleme unsuru’ olarak milliyetçilik kılıfı altında Türkiye toplumuna giydirilmiştir. Milliyetçilik kavramıyla püriten burjuva ahlakını meşrulaştırmaya çabalayan bu anlayış, üst başlıklarda da değindiğimiz tarihsel akış içinde hem de günümüzde “parçalı aidiyetlere sahip pleblerin kültürel ve ideolojik olarak standartlaşması amacıyla kullanıl(an)” bir araç ola gelmiştir (Öğün, 2006: 25).

Son dönemde, her fırsatta, özelliklede OHAL’in uzatılması konusunda siyasi erk, her adımını meşru göstermek adına, ‘milliyetçilik’ nosyonunu öne sürmekte, dış mihrak kavramını elinden bırakmamakta ve iç hainlerin Türkiye Cumhuriyetinin büyüme motoru olarak görülen ‘İnşaat Fıyancı’na karşı olmalarını başka bir hainlik olarak nitelemektedir. Siyasi erkin kavramları bu haliyle politik jargonda evirerek kullanması ‘milliyetçilik

nosyonunun' hangi araçsal amaca hizmet ettiğini göstermesi açısından en açık göstergesidir.

Bu yurttaşların (pleblerin) çilede, ya da daha modern karşılığıyla sömürde eşitlenmesi, iç-dış savaş zamanlarının düzenli ordularda görev alarak öldüren ve ölen er'at yine onlardan olması, Keynezyen ekonomi politik içinde üretirken tüketmeyi de yavaş yavaş öğrenenlerin yine onlar olması elbette tesadüfi değildir. Asgari 'eşitlikte' birleştirilen gönülleri ve de zihinleri edimsel olmayan hamasi vatan-millet kavramlarının sarmaladığı 'milliyetçilik' kavramıyla bütünleşmiş olan bu yurttaş tipi siyasi erkin sistematik güç zinciri içinde en önemli halka olma özelliğini göstermektedir. Bu özellikleri nispetinde değerleri tartışılmayacak olan bu gurubu yönlendirme- buldukları konumu içsel tutarak -rıza üretimi- fazlasını istememelerini sağlama ve de evlatlarını aynı zihniyet kalıpları içinde-dindar-muhafazakar- yetiştirebilmeleri için savların verildiği yerler elbette şehir meydanlardır. Meydanları izler kitleye ulaştıracak olan en yaygın güç unsuru ise TV'lerdir.

TV'leri el altında tutacak en yasal yöntem ise reyting ölçüm sisteminden başkası değildir. İzleyicinin ne izlediği ve de ne izlemek istediğinin değerlendirildiği bu sistemde, üreticiler istemler ölçüsünde içerikleri-programları seçerek reklam vermektedirler. Bu haliyle ne izleniyor ise o ürünün muadili türetilmektedir. Kadın kuşağı evlilik programları ya da dizilerin estetik ve kültürel dünyadan uzak püriten içeriksel analizi dışında son dönemde birbiri ardına ortaya çıkan polis-asker dizileri bu hamaset anlayışının ve de ölçüm sistemindeki ince detayların TV'ye ne denli yansıdığını ifade etmesi açısından önemlidir.

Kanal D ekranında 'İsimsizler, Star'da 'Söz, Fox'da 'Savaşçı, öncesinde TRT'de 'Sakarya Fırat, Samanyolu'nda 'Sungurlar' ve kendine değinmeden geçemeyeceğimiz, yeni reyting sisteminin ilk 'çiçeklerinden' Samanyolu'nda yayımlanmış olan 'Küçük Gelin' sonrasında hali hazırda yayın kuşağında yer alan üç kumalı ağayı konu eden Show TV'nin ürünü 'Yeni Gelin' dizisi bu plebyen-püritan zihniyetin meyvelerinden başkası değildir. Tanrıöver'in de yer aldığı Filmmor'un Türk Sinemasında Kadının yerini irdelediği belgesel çalışmasında değinildiği üzere TV'de yaratılan bu ve benzeri işler 'kişilerin zorlu gündelik hayatlarından kurtulmanın bir yolu olması bakımından bu denli niteliksiz-absürd' oluşu tanımının aksine, üstte açıkladığımız üzere basit bir gündelik hayat temasından kaçma eylemi olarak tanımlanmaktan elbette fazlasıdır.

Bu bağlamda bakıldığında neden inşaat alanına ve de siyasi-toplumsal Türkiye tarihine değindiğimiz de kuşkusuz anlam kazanacaktır. Hayatı okuma-algılama-alımlama

biçimi önce kendi çevresini sonra ise yakın çevresi ile birlikte tüm etki alanını kaplama özelliğine sahip insanoğlu bu haliyle yaratım sürecini elinde bulundurduğu süre zarfı boyunca iletişim alanının da temel öznesi olmaya devam ederek bu alanı şekillendirecektir. Bu minvalde görünmektedir ki, çevresini etkileyen insan TV yaratım sürecinde de bizatihi rol almakta ve de Türkiye toplumunda geçmişten günümüze yaratılarak gelmiş olan estetiksizleştirme nosyonunu TV içerik-program türlerine de yansıtmaktan – SES Gruplarını etkisizleştirerek sistem dâhilinde- imtina edememiştir.

Türkiye’de sağ politik dimağın kabul ettiği haliyle, zihniyetin yapılaşmaya evirildiği püriten/estetiksizleşme mağduru şehirler adına, siyasal erkin itiraf niteliği taşıyan “İstanbul’a çok yanlış şeyler yaptık” tümcesi de aslında, Türkiye’de Osmanlı sonrası yeşeren ve dallandırılan taşralı püriten zihniyet kalıbının açık kabulünden başkası değildir (Cumhuriyet 1 Temmuz 2016 Cuma).

Weber’in yıllar önce püriten dünya görüşünü ifade etmek için belirttiği üzere ‘dünyanın büyülerinden arındırılması ve ruhun üşüdüğü buz gibi kutupsal bir geceye dönüştürülmesi’ olan bu zihniyet önce İstanbul’da Mimar Sinan camisi ve de Trabzon’da Saint Gregory Katedrali örneklerinde olduğu üzere tarihsel yıkımlarla ve beton şehirlerle kendini göstermiştir. Şimdi ise TV ile Türkiye toplumuna neşr olmaktadır (Öğün, 2006: 30).

Bu haliyle tarihsel estetik-sanat birikimini koruma içgüdüsünden yoksun halde dünya ekonomik sisteminde salt estetiksizleşme ve para kazanımı ile var olmaya çabalayan taşra püriten zihniyet erkini güçlendirecek olan TV’ye de el uzatmıştır bu ölçüm sistemi değişimi ile.

TV dilini kendi zihin kalıplarıyla değiştirmek adına A-B Grup işlenmesinde hayati değişimler gerçekleştiren bu akıl Weber’in tanımladığı üzere buz gibi, ruhsuz ‘toplumlar’ üretmede de elbette başarısız olmayacaklardır.

Patriçi yurttaşların yerini daha düşük statüden gelen ancak ekonomik olarak daha atak bir sınıfın zaman içinde almasıyla -üstte değindiğimiz üzere MÜSİAD- birlikte ortaya çıkan olgu, ‘değerler’ değişiminin ta kendisidir. Patriçi yurttaşın yerini Türkiye’de sağ ideoloji ile dolduran plebyen ahlâk sosyo-ekonomik ve de politik gücü kullanmak suretiyle ve de TV’ye olan hâkimiyeti ölçüsünde kendi değerlerini seçkinci nazara karşı kuvvetlendirmektedir.

İçinden geldiği sosyal çoğunlukla kültürel-ahlaksal zeminle bu sayede eşleşme sağlayarak da rıza üretimi gerçekleştirmektedir. Bu haliyle plebyen toplum katmanı da

patrici değerlerin alt kültür olarak tanımladıkları kendi yaşam biçimlerini siyasi erkle birlikte üst kültür görünümüne taşıyarak ‘entelektüel kimlik balonu’ içinde, ‘yeni-Türkiye’ yanılması içinde yaşamaktadırlar.

Diğer bir ifadeyle günümüz şehir-taşra çatışması olarak zihinsel boyuta taşımamız gereken bu çatışma taşranın ‘tüketerek’ yükselmesi yanılmasına ve de üretmeden de tüketilebileceğine, tüketimde eşitlenmenin tarihsel imkânlarına, fırsatlarına ulaşabileceği yanılmasına kapı aralamaktadır. Bu durum başta eğitim olmak üzere patriçi değerlerin toplum nezdinde izafi değere hasredilmelerine neden açmaktadır. “Vasıfsızlıkta eşitlenmek (anlamına da gelen bu durum) eşitliğin en çarpık ve kaba yorumu olarak faşizmin ayak seslerini en fazla duyurduğu” ortamları yaratması açısından da ayrı öneme sahiptir (Öğün, 2006: 57). Bu bapta politik ve idari kürede inisiyatifin pleblerde olduğu gerçeği ile “unutulmamalıdır ki, püritenlerin yücelttiği şehir hayatları, merkantalizmin beslediği kozmopolit, köksüz yurttaşların şehirleri değil ve fakat püriten taşra şehirleri”olmanın dışında başka bir bütünlük ifade etmeyecektir, TV’nin gerçeklik yanılmasına rağmen (Öğün, 2006: 15).

5.2. TOPLUMUN KENDİNE YABANCILAŞMASI NOKTASINDA TV’NİN ROLÜ

Tutunum-var olmak-nefes almak-ait olmak kavramları kişilerin bireyleşme yolunda hayatı ve kendilerini sorguladıkları safhada yanıtlamaya çalıştığı sorular olarak varlığını göstermektedir. Eğitim sisteminin tek tip birey yetiştirme gayreti içindeki çarktan bir şekilde sıyrılmış ve hayatın içine tüm çıplaklığı ile atılmış ya da atılmak üzere olan genç dimağların rol model ihtiyacı olduğu da muhakkaktır. Çevrelerine nazar ettikleri anlarda sosyo-kültürel ve de ekonomik yapı nezdinde farklılık göstermekle birlikte basit bir gözlem sonucu Türkiye toplumunda bu işlevi TV karakterlerinin yerine getirdiği açık şekilde kendini belli etmektedir. Bu olgu Türkiye’de TV’nin işlevini ve de önemini vurgulaması açısından son derece önemlidir.

Amerikan rüyasının Türkiye distribütörlüğü konumunda olan fakir mahallelerden çıkan futbolcu oğlanların ve de proporsüyonu düzgün manken kızların kolay yoldan zengin olarak Türkiye toplumu içinde hesapsızca, ‘aşk’ yaşayabilme olguları gerçeklik yanılmasının en derin noktalarından birini oluşturmaktadır. Emeksiz ve de görgüsüz şekilde okuyan insan olmadan, hayat insanı olunabileceği imajının, ‘yeni kapitalizm kapsamında’ TV’lerde kodlanması ile yeni bir kültürel estetize durum zuhur etmektedir.

Bu şekliyle “yüksek kültür kapsamında tanımlanan etkinliklere ulaşacak ekonomik ve kültürel sermayeye o alanlara yönelmelerini sağlayacak habitus'le sahip olmayan” geniş toplum kitleleri TV’ye kolay erişim nezdinde kendine yabancı-tutunumsuz kişilerin yeşermesine olanak verebilmektedir (Tanrıöver (2008). “Vadide Büyüyen Çocuklar”, 59-88). TV içerikleri-programları bu tutunumsuz, gerçek dışı yeni kodların içselleştirilmesine de zemin hazırlamaktadır.

Tüketimi arttırmaya yönelik olarak siyasi-ekonomik alt yapısal özellikler geliştirerek-pazarlama-reklam vb.- kitle politikaları üreten TV, “üretimden gelen gücün yerin(e) tüketim göstergeleriyle kamçılanan yeni statü ve egemenlik ilişkileri(ni) (program ve içeriklerle) ortaya koymuştur. Herkes kendi macerasını ya da mukadderatını yaşamak adına yalnızlaşmış hale getirilmiştir” (Öğün, 2006: 44)

Kâr haddini yükseltmek amaçlı kabuk değiştiren kapitalizm kendi içinde çeperini değiştirirken mevcut kurumsal ve sosyal ilişkileri de bu minvalde çözmekten geri durmamıştır. Ekonomi ve teknolojiyi fetiş ürün olarak kültür ve çeşitliliğin yerine koymaya çalışan bu çeperde rasyonalite odağa yerleştirilerek, “burjuva geleneklerin entelektüel boyutları tırpanlanırken, diğer yandan uzun ve yıpratıcı bir emekle elde edilen tanımlı mesleki beceriler gözden düşürülmüştür. Olumsal becerileri yücelten uçucu işler yeni kapitalizmin özelliği” (Öğün, 2006: 46) olarak kendini göstermektedir.

Diğer bir değişle eğlence-teknoloji sektörü ile kendini yeniden yeniyere üreterek türeten kapitalizm, insanları var olan konumlarında tüketim nesnesine dönüştürmek suretiyle en insani yön olan duygu bütünlüğünü damıtılmış rasyonalite nosyonu boyunduruğunda ezmektedir; sistemin devamını garantileyen ürünlere dönüştürmektedir insanları. Bu haliyle de Türkiye toplumunda, özellikle gençler üzerinde ki tutunumsuz-değersiz hissetme duygulanımının tüketimle var olma istencine dönüşerek telafi edilmek istenmesi olağan karşılanmalıdır.

TV’nin bu nokta da önemi su götürmez gerçeklikle birlikte özel hayatların ‘kamusal hayata’ evirilerek insan ilişkilerini sistem rasyonlarına göre ayarlaması şeklinde olmaktadır. Bu noktada kapitalizmin kitlesel ölçekteki renksiz-stereotip üretimi TV program ve de içerik yapımlarında da kendini göstererek, gerek kadın programlarında, gerekse dizi ya da haber sunan TV kişilerinde sistemin yürütücü olarak kendini korumaktadır. Tek tipleşme ile üretilen ürün yelpazesini ‘istenilen ürün’ olarak kodlayarak tüm kişilere satabilmek amacını güden sistem, bu istencin oluşumu için reklam-pazarlama sisteminin TV ile çeşnileyerek başarıya ulaşmış görünmektedir.

TV'nin içeriksel kurgu-duygu yapısını kullanarak duygu, düşünce ve tutum biçimi sunulan-öğretilen otomatlaşmış, yabancılaşmış kitle insanların türeten sistem, kamusal hayatlarında bu kişilerin kendisini kuşatan aidiyet bağlarını anımsatacak her türlü uyarıcıdan arındırılmış olarak yaşama ilkesini yeni gençliğe ve de toplumun her bir sathına tüketimi arttırmak amaçlı yaymaya çalışmaktadır. Eşitlik ile standartlaşma süreçlerinin el ele gittiği bu sistemde standartlaştırılarak birbirine benzetilen 'kitleler' eşitliğin tadını 'kitlesele tüketim' bağlamında 'kitle kültürü' ile diğere bir ifadeyle 'popüler kültürle' çıkarabilecek duruma getirilmektedir.

Elbette ki bu olgu standartlaşma nezdinin verdiği lezzet ölçüsünde olacaktır. "Bu manzarayı lümpenleşme kavramı çok iyi açıklamaktadır. Yeni kapitalizm-tüketim kapitalizmi ise lümpenliği kendi hayat tarzı haline getirmektedir."(Öğün, 2006: 47). "Gelenek ve devamlılığın oluşturduğu toplum ekmeğinin pişirildiği undan" kaçan Y nesli olarak da kodlayabileceğimiz bu nesil, yabancılaşma karmaşasından ego şişmeleri, meydan okumalar ve de saldırganlık artışı gibi tutunumlarla kaçmaya çabalasa da "bir disiplin ve edep projesi olarak modernitenin" sorunsalları olarak karşımızda dikilmektedirler (Robbins, 2015: 112; Öğün, 2006: 47).

Kendi toplumuna dahası kendi fitri-insani oluşumuna yabancı, metacı, emtia düşkününü kişileri sistem içinde stabil tutmak için 'kültürcülük' nosyonunu da devreye sokan sistem, sahte renkler yaratarak kültüre aç kitlelere sahilik ve farklılık hissi tattırmaktadır. Bu şekliyle, endüstriler yoluyla müşteri çeşitleme teknikleriyle sistem devamını sağlamaktadır.

Bu bağlamda Türkiye toplumu üzerinde yapılmış araştırmalara eğilmek tezimizin dayanak noktalarının sayısal sağlamasını gerçekleştirmesi adına önem arz etmektedir.

5.2.1. Türkiye Toplum Zihniyetini Haritalandıran Raporlar

Dünya işleri ve ilişkilerinde var olan zaman mefhumu kişilerin gündelik işlerini ayarlamaya yardımcı olurken, sonlu biyolojik varoluşun çizelgesini tutan sayaç işlevi de görmektedir. Bu anlayış içerisinde 'kaliteli zaman' nosyonu ile modern zamanda karşılaşılan insan için 'mutlu yaşam', amaç olma özelliği göstermiştir gelişmiş toplumlarda. Türkiye toplumunda bu bakış açısıyla harcanan zamanın kalitesi yaşam endeksine dayalı araştırmalar TV ile inorganik bağ kuran toplumun DNA'sını çözümlmek ve de anlamak adına önem arz etmektedir.

Bu bağlamda Zenna Danışmanlık Araştırma Şirketi'nin %32'si AB sosyo-ekonomik statü (SES) sahibi 1.222 kişiyle gerçekleştirdiği 'Yeni Nesil Mutluluk Araştırması' Nisan 2017 yayımlı raporuna göre %43'lük bir kısım yaşamını şu an içerisinde değil, geçmişte yaşamak istemektedir. Bu istenç kendini TV'de gerçekleşen yapımlarda da göstermektedir. Her TV yapımı-içeriği kurgusu dâhilinde yaşadığı toplumun parçalarından oluşmakta, toplum istencini yansıtmaktadır. Denilebilir ki, 'hamasi zihniyet kodlarıyla dolu dönem dizileri ki bunun en güzel örnekleri TRT yapımlarına aittir, kahraman polisiye- özel kuvvet dizileri mutsuz olan Türkiye toplumunun başarı ve de zafer, kahramanlık duygularını okşamaktadır (WEB_8).

TRT yapımları, Filinta, Diriliş, Osmanlı Tokadı, Payitaht Abdülhamid, Bir Zamanlar Osmanlı Kıyam, Çırağan Baskını, Yunus Emre Aşk Yolculuğu bu düşüncenin vuku buluşuna örnektir. Siyasi ağız ile paralel yayın akışında yer alan bu yapımlar denenmiş ve de tutmuş ürünler olarak ana akım medya tarafından da ele alınmıştır ki bu noktada Star TV'de yayımlanan Muhteşem Yüzyıl Osmanlı dönem dizileri konusunda öncül niteliği taşımaktadır.

Ardından aynı kanalda yayımlanan Muhteşem Yüzyıl Kösem ve Samanyolu TV'deki Osmanlı'da Derin Devlet adlı dizi, Kanal D'nin Fatih ve Vatanım Sensin adlı dizileri, ATV ekranlarında izleyiciyle buluşan Elveda Rumeli ve Son Yaz dizileri Türkiye toplumunun dönem dizilerine verdiği öneme ve de tezimizin savunduğu Türkiye toplumunun zihniyet yapısının işleyiş-işleniş biçimine gösterge olması bakımından son derece önemlidir.

Polisiye kahramanlık dizileri örneklerini üst başlıkta vermekle birlikte bu noktada belirtmeliyiz ki daha çok yeni bir akış sağlayan bu furyanın örneklerine çokça rastlayacağımız öngörüsü vuku buluşuna koşut gerçekliğini kanıtlayacaktır. Reyting ölçüm sisteminin yeni-çoğul muhataplarının istençleri yönünde dönem yapımları ve de polisiye dizileri varlığını çoğaltarak devam ettirmektedirler.

Aynı araştırma Türkiye toplumunun 'canı sıkıldığında-boş vaktinde' TV ile kurduğu ilişkiyi gözler önüne sermesi açısından da önemlidir. Yüzde 63'lük bir oranın evde canı sıkıldığında film veya dizi seyretmeyi tercih ettiği araştırmayla sabitlenmiştir. Habitat'ın 'Türkiye'de Gençlerin İyi Olma Hali' adlı raporu ise gençlerin aileleriyle yaptıkları faaliyetler içerisinde, aileyle sohbet etmek ve kahvaltı veya yemek yemekten sonraki 3. sırayı %85,1 oranla aileyle TV izlemek maddesinin aldığını göstermektedir. (WEB_3).

Zenna'nın bilgisayar destekli web görüşme yöntemi ile İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere, %45'i lisans, %34'ü lise ve altı, %16'sı iki yıllık ve de %5'lik kısmı, yüksek lisan ve üstü 340 kişilik bir grup üzerinden yürüttüğü 25-40 yaş arası Peter Pan kuşağı olarak adlandırılan grupta yaptığı sosyal yaşamlarını anlamaya dayalı araştırmaya göre ise 'imkânları olsa hangi teknolojik ürünleri sürekli yenilemek istedikleri' sorusuna erkekler %53'lük bir oranla, kadınlar %33'lük oranla, diğer illerde yaşayanlar ise %52'lik bir oranla 'Televizyon' yanıtını vermişlerdir. (WEB_6).

Aynı adlı şirketin %79'u 25-45 yaş aralığında olan 410 iş dünyası temsilcisiyle gerçekleştirdiği Dijital Tüketim Alışkanlıkları Araştırması sonucunda ise 'Hayattan Nasıl Zevk Alıyoruz' sorusuna binaen %60'lık bir oran TV seyretmekten ve %55'lik bir oran ise yerli-yabancı dizi izlemek sureti ile hayattan zevk aldıklarını belirtmiştir. Ki bu oran 35 yaş ve üstünde %67'lik bir orana ulaşmaktadır. Aynı araştırmada 18-34 yaş arasındaki grubun TV'den dizi ve içeriklerini takipte uzaklaşarak internet üzerinden yayın yapan kaynaklara ulaştıkları da saptanmıştır. Bu sonuçta internet üzerinden seyredilen kanal ve içeriklerin reytinginin günümüzde ölçüme tabii tutulmasını açıklayan en büyük etkenlerdendir. (WEB_5).

Aynı adlı araştırmada bir diğer dikkat çeken sonuç ise izleme alışkanlıklarına ilişkindir. Bilinçli TV izleme noktasında Türkiye toplumunun davranış biçimine yönelik bir sonuç işlevi de gören bu çalışma toplumsal sınıf ve okuma biçimine yönelik olarak da değerlendirilebilecek enformasyon sunmaktadır. Buna göre Atatürk Üniversitesi Asst. Prof. Dr. Abdulkadir Atik Hocamın "TV Ajandası" (Basılmamış Ders Notları) mefhumu ile de direk ilintili olan bu konu, önceden ne izleyeceğini bilerek TV'ye yönelen okuyucunun bilinç-ajanda yönelimini ortaya koymasından son derece önemlidir.

Bu bağlamda ne izleyeceğini bilerek TV'ye yönelenlerin oranı tüm görüşülenler nezdinde %49, A-B SES Grubunda %53, C1-C2- D SES Grubunda ise %45 olarak belirlenmiştir.

Bunun tersi durumda ise, izleyecek içerik bulana değin 'zaplamayı' tercih edenlerin tüm görüşülenler nezdinde %51, A-B SES Grubu nezdinde %47, C1-C2-D SES Grubunda ise %55'olmuştur.

Bu sonuçlar bize göstermektedir ki, Türkiye toplumu TV ile kurduğu inorganik ilişkisini yönlendirebilme konusunda ortalamanın altında kalmaktadır. Oranlar SES grupları bağlamında bilinç seviyesi şeklinde de okunabileceği gibi TV Ajandası bağlamında, önceden belirlenim ve de alımlamaya yönelik olarak belirlenmiş programa

yönelim oranlarını göstermesi bağlamında da dikkat çekicidir. Her iki sonuçta da Türkiye toplumu TV'nin karşısına 'zapping' şekliyle geçiyor demek yanlış olmayacaktır.

Intel'in yapmış olduğu bir araştırma ise Türkiye'de hayaller ile girişimcilik arasındaki bağlantıyı ortaya koyması babında önem taşımaktadır. Bu amaçla 'Hayal Haritası ve Girişimcilik DNA'sı' araştırması yapan Intel, Türkiye toplumunun hayal gücünü ve DNA'sını ortaya koymak adına önemli bir rapor sunmuştur. Hayal kurmanın salt insanın yaratıcılığını ortaya koyması bağlamında değil, esas olarak ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmesinde büyük önem taşıması gerçeğini bilerek girişimciliğin olmazsa olmazı 'hayal kurmayı' Türk toplum DNA'sı açısından haritalandırmıştır Intel. (WEB_4).

Intel'in bu çalışması sonucunda hayal dünyası çeperi üretken bir dimağa dönüşme potansiyeli olanların oranları şu şekilde olmuştur. Ülkemizde girişimcilik fikirlerine dönüşebilecek "üretken" hayal kurabilenlerin oranı yalnızca %15'tir. Intel'in danışmanlık şirketi Future Bright ile 10 şehirden 8-55 yaş arası yaklaşık 2 bin kişi ile görüşerek yaptığı araştırma, Türk insanın girişimci hayal kurma konusunda fazla iştahlı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma ile anlaşılmıştır ki, Türkiye insanının hayal kurmaktan anladığı da sınırlarla çevrelenmiştir.

Araştırmaya binaen Türkiye insanı hayal kurmak kavramından genel olarak iyi bir 'meslek sahibi olmayı' anlamıştır. Her 10 katılımcıdan beşi en büyük hayalinin 'sadece bir meslek sahibi olmak' olduğunu söylemiştir; iyi meslekler de en çok öğretmenlik (%16), doktorluk (%16) gibi iş garantisi olan alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Bunları futbolcu/antrenör (%9), sanatçı, polis, pilot (%7) olmak isteyenler izlemiştir.

Türkiye toplumu üzerinde yapılan bu araştırmadan çıkan genel sonuç ise 'hayalin bir lüks olduğuna' inanılması olmuştur. Nitekim her iki katılımcıdan biri hayal kurmak için kişinin 'geçim derdinin olmaması' gerektiğini düşünmektedir. Türkiye'de toplumun hayal dünyasının bu denli kısır olmasının kuşkusuz 'sosyolojik, kültürel, ekonomik olmak üzere geniş bir yelpazeye yayılan pek çok nedeni vardır. Sonuç itibari ile hayal kurmaktan korkan- bunu bir 'lüks' olarak tanımlayan toplumsal bir kitleyle karşı karşıya olduğumuz muhakkaktır.

Bu toplumun hayal dünyasının 'Amerikan franchising'i haline gelen topçu oğlan-manken kız, zengin oğlan- fakir kız buluşturmaları, diğer bir deyişle TV'nin sunduğu pembe dünyaları hayal ya da sunulan haliyle yeni-gerçeklikleri, toplumun bu haliyle alımlamaları şaşılacak bir şey değildir bu sonuçlar nezdinde.

Türkiye’de TV ve de sinema yapım-içeriklerine baktığımızda trajedi-dram hatta komedide yer alan seviyesiz ‘dilin’ toplum tarafından kabulü-okunması-alımlanması hatta katarsisi ve de bu oranda bu yapımların devamının her geçen gün artarak devam etmesini bu veçhi ile okumak gerekmektedir.

Aynı araştırmanın diğer sonuçları ise karşımızda oluşan-oluşturulan Türkiye toplumunun günümüz zihin haritasını ortaya koyması açısından önem ihtiva etmektedir. 8-55 yaş arasında kadın ve erkeklerle gerçekleştirilen Türkiye Hayal Araştırması’na göre, insanların %49’u çocukken hayal kurmaya başlamaktadır. Ancak hayal kurma, yaş ilerledikçe dramatik şekilde azalmaktadır. Yetişkinlerin ise sadece %14’ü hayal kurduğunu belirtmektedir. Öte yandan, araştırmanın bir diğer ilginç sonucu da, bekârların evlilere göre daha çok hayal kurması olmuştur. Bekârların %76’sı sürekli hayal kurduğunu söylerken, evlilerin sadece %20’si “hayal kurmayı çok seviyorum” demiştir.

Araştırmaya katılanların %78’i girişimciliği aklından bile geçirmediklerini belirtmiştir. Girişimciliği düşünen katılımcıların yaklaşık 3’te 1’i biri fikrini kimseyle paylaşmadığını ifade etmiştir. Fikri olanların ise %21’i arkadaşıyla, %19’u babasıyla, %14’ü eşi/sevgilisi, %7’si ise annesiyle paylaştığını söylemiştir. Bu noktada ilk yüksek oranın arkadaş çıkması da bir ironinin vuku buluşudur. Türkiye toplumu zamanını Zenna’nın araştırma sonuçlarına göre aile içinde geçirdiğini belirtirken ‘başarma, istek-arzu-gelecek’ ile ilintili bir konuyu aile dışında dile getirmesi toplumsal bağlar-zihniyet açısından dikkate değer bir notadır.

Bu noktada Türkiye toplumunda yaşanan “Eşcinsel Toplumsallaşma” mefhumu da önemlidir (Tanrıöver. (2008). “Vadide Büyüyen Çocuklar” 51-78).

Her cinsiyet erkek kadın olarak sınırlı şekliyle, hemcinsi ile sosyal ilinti içine girmektedirler. Araştırma devamında ise girişim fikri olup da hayata geçiremeyen her 4 kişiden 3’ü temel neden olarak maddi sıkıntılar/sermaye yoksunluğunu göstermektedir. Kuşkusuz, Türkiye’de girişimci fikirleri destekleyen, yeterince güçlü bir sosyo-ekonomik ve de politik bir sistemin bulunmamasını bu sonucu doğuran etkenlerin başında görmek yanlış olmayacaktır.

Aynı araştırma içerisinde üniversite öğrencilerinin durumu ise şu şekildedir; %75’i Türkiye’deki iş ortamının girişimcilerin önünü açmadığına aksine zorlaştırdığına inanmaktadırlar. Bu yüzden 10 öğrenciden 6’sı girişimlerini yurt dışında yapmayı planlamaktadır. Bu sonuçların beyin göçüne de bir cevap niteliğinde olduğunun altını çizmekte yarar vardır.

16 ilde, 1209 gencin katılımıyla yüz yüze görüşmelerle gerçekleştirilerek oluşturulan diğer bir rapor ise ‘Türkiye’de Gençlerin İyi Olma Hali’ adlı ‘Habitat Raporu’dur. Türkiye gençlerine eğilen bu raporun da sonuçları gençlerin hayatlarından memnun olma ve yaşamdan keyif alma durumlarını göstermesi bakımından üstte yer alan raporlar kadar ilginçtir. Buna göre genç erkeklerin %42,8, genç kadınların ise %42,1 oranında hayattan ‘biraz memnun oldukları’ ortaya çıkmıştır. Hayatlarından çok memnun olanların oranı ise genç kadınlarda %30,2 iken genç erkeklerde %26,5 oranında kalmıştır. Geri kalan yüzdeler ise ‘pek memnun değilim ve hiç memnun değilim’ arasında oranlanmıştır ([http://habitatdernegi.org/tr/dl/Habitat-Genclik Raporu Ozet.pdf](http://habitatdernegi.org/tr/dl/Habitat-Genclik-Raporu-Ozet.pdf)).

Aynı araştırmada gençlerin ‘gelecekte umudu ise genç erkeklerde %25,7 genç kadınlarda ise %29,5 şeklinde kendini göstermiştir. Görüşülen gençler arasında gelecekte en fazla umutlu olanlar ise %77 ile öğrencilerdir. 18-24 yaş arasındaki gençler arasında gelecekte umutlu olanların oranı %70’ken, 25-29 yaş arasında bu oran %63’e düşmektedir.

Araştırma çalışmasına katılan gençlere, ortalama bir ayda ellerine geçen gelirin yaklaşık ne kadar olduğu da sorulmuştur. Gençlerin %30’unun aylık kişisel geliri 600 TL ve altındayken, gelirleri 601-1500 TL olanların oranı %33 olduğu görülmüştür. Yüzde 22’lik bir genç kesimin 1500-2400 TL arasında gelire sahip olduğu belirlenirken; ortalama bir ayda eline geçen gelir 2400 TL ve üzerinde olanların oranıysa %11’olmuştur. Yüzde 5’lik bir kesim ise bu soruya yanıt vermemiştir.

Aynı araştırma gençlerin en sık yaptıkları faaliyetin sinemaya gitmek olduğunu göstermektedir, %11’i haftada bir ve daha sık, %46’sı da ayda birkaç kez sinemaya gittiğini belirtmektedir. İkinci sırada kitap satın almak (%12 haftada birden fazla), üçüncü sıradaysa müzik ya da film satın almak gelmektedir.

Hiç konsere ya da tiyatroya gitmeyenlerin oranı ise %81’dir. Bu noktada suya sabuna dokunmayan gençlerin kültürel faaliyet oranlarına bakmak daha doğru olacaktır. Seyrek ya da hiç sinemaya gitmeyen %42,8, seyrek ya da hiç kitap satın almayan %55,3, film ya da müzik satın almayan %65,6, konsere seyrek ya da hiç gitmeyen %81,1, tiyatroya seyrek ya da hiç gitmeyen oranı ise %81,2 olarak kendini göstermiştir Türkiye gençliğinde. Aynı araştırmaya göre her iki gençten biri sigara ve benzeri tütün ürünleri kullanmaktadır.

Alkollü içecek tüketimi ise %12 oranında kalmıştır. Bu rakamlara bakıldığında Türkiye toplumunun gelecek yeni-Türkiye’inden umudunun ne ölçüde olması gerektiği sorusu akla gelmektedir şüphesiz.

Diğer bir açıdan da üst başlıklarda değindiğimiz Cüceloğlu'nun "Yetişkin Çocuklar" nosyonu akla gelmektedir. Tekrar hatırlatmak gerekirse Cüceloğlu, sağlıklı ortamlarda yetişen kişilerin kendileri yetişkin olunca, kendi çocukları için sağlıklı bir ortam yaratmak için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını belirtmiştir. Çocuklarının da kendileri gibi sağlıklı yetişmesinin bu kişiler için önemli olduğunu belirterek, "ancak bu şekilde kendi sağlıklı durumları onlara normal gözükecektir. Bu durumu devam ettirebilmek için sağlıklı aile kendine özgü gelenekler, sağlıklı toplumda o topluma özgü kültür değerleri yaratacaktır"(Cüceloğlu, 1994: 22) vurgusunda bulunmuştur.

Sağlıklı toplum yapısının kendini türeteceğine ve bu şekliyle bu sağlıklı düzenin üst paragraflarda da vurguladığımız üzere, normal kavramı ile içselleştirilerek kendi dışındakilere yabancılaşacağını belirtmek günümüz Türkiye toplumu için hata olmayacaktır. Bu sağlıklı toplumun izdüşümü en net şekliyle TV program ve içeriklerinde görmek mümkündür. Fatma Gülün Suçu Ne? adlı tecavüzü ana tema edinen veya Bin bir Gece adlı diziyile para karşılığı ilişkiyi senaryosunda eriterek meşrulaştıran ya da Dünya Güzellerim adlı programla dünyayı gezmeye çıkan 4 kadın ünlünün kavga ve seviyesiz üslupları dışında program diline Türk TV'lerinin yabancılaşmasının ana kaynak noktasını bu sağlıklı toplum yapısı oluşturmaktadır kuşkusuz.

Yeni reyting sistemi ile de perçinlenen bu durum sosyo-ekonomik seviyeleri nispetinde önemsenen ancak hayata bakış ve yaşam tarzı, diğer bir deyişle kültürel birikimi irdelenmeyen kırsalda yaşayan (ya da kendi gönül-zihin kırsalında...) insanlara people meterların verilmesiyle de perçinlenmiş görülmektedir.

Son dönemde patlayan polisiye dizileri ya da komedi diline harmanlanarak eritilen kuma ilişkilerinin yer aldığı Yeni Gelin adlı dizinin benzerlerini görmek ihtimaldir bu sistem ve toplum yapısında.

Bu bapta da şu noktanın vurgulanması gerekmektedir; kırsal alanda yaşayanlar da bu ülkenin insanlarıdır ve de izlenince biçimlerine saygı duyulmalıdır. Ancak ölçüm sisteminin temel mantığı olan SES kavramının 'yeni-tüketici' kavramıyla temelden yeniden şekillendirildiğini hatırlatmak gerekmektedir.

Bu mantık içinde 'yaşam tarzı-hayatı algılayışı-alımlaması-okuması' alt kültür düzeyinde kişilerin ekonomileri ve de çoğunlukları nispetinde dikkate alınarak Türkiye'yi temsil edecek olan genel denek-ölçüm gurubu içinde 2016 ölçeği %15.29 olan A-B SES Grubu içinde yer alması tüm yapıyı değiştirmiştir. Yüzde 5'lik A ve %10'luk B SES

Grubunu temsil eden bireyler üzerinde sosyo-kültürel nitelikleri göstergesinde kayma olduğu açık olarak kendini göstermektedir.

Diğer bir deyişle ailesi kırsalda yaşayan ve kendi de bu şekilde yetişmiş bir kişinin ekonomisi ve de eğitimi nispetinde A-B SES Grubuna eklenmesi önceki ölçüm sistemine göre olanaksız olurken yeni sistemle birlikte olağan olmuştur.

Ekonomik olarak kazanılmaya çalışılan 2.000 nüfusun altındaki yerleşim yerlerinde yaşayan bireylerse bu sistem içinde SES Gruplarına dâhil edilerek A-B yüzde oranı - içeriksel gerçeklik, temsil boyutunda özellikle- düşük olan toplumumuzun 'total' reyting değerlendirme sonucunu temsilde olumsuz yönde etkilemektedir.

TV'lerde izlediğimiz niteliksiz-seviesiz ve de kaba cinsel fantezi ürünlerinden - evlendirme programları, patrici cinsel temalı diziler vb.- öteye gidemeyen program-içerik ve de formatları bu sayede çeşitlenerek Türkiye gençlik ve de toplumunun en önemli eğlence ve de enformasyon aracı olan TV'lerin ekranlarından mahrem alanlarımıza bu şekilde girmektedir. Bu noktada tehlikeli olan asıl nokta mahrem alana giren bu enformasyonların belleklerimiz ve de oradan bilinçaltımıza doğru yolculuğa çıkma gerçeğidir. Öyle ki, "halk TV'de bu yapımları görmek istemektedir" (Derya NURHAT, 2017).

Kanal ve izleyici arasında üreticiye satılan izleyici bilgisi ki bu reytingin ta kendisidir, izleyici istencini gözler önüne sermektedir. İzleyicinin vals sahneleri ve yemek adabı gibi elitist, üst kültürel nosyonların yer aldığı Kurt Seyit ve Şura'yı değil, Küçük Gelin dizisini severek izlemesi Türkiye toplumunun zihin haritasının ve de reyting ölçüm sistemindeki değişimin etkilerinin izlencelerini Türkiye TV'lerine taşımaktadır.

Reyting Ölçüm Sistem cihazlarının 2.000'den az nüfuslu bölgelere yerleştirilmesinin bir sonucu olarak, talep edilen program- içerik türleri de ulaşamayan 'pembe' hayatların TV sayesinde alımlanmasına yönelik olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

TV'de yayımlanan program- içerik türlerine bakıldığında daha net anlaşılacağı üzere kaba bir cinsellikle yoğrulmuş kadın-erkek ilişkileri içinde patriçi düzeni destekleyen hayat kurguları ve diyalogları kendini göstermektedir. Bu durum gelenek ve adetlerle yoğrulmuş toplumun bilinç haritasını yansıtması açısından son derece önemli bulgular taşımaktadır.

Türkiye'de Gençlerin İyi Olma Hali' adlı 'Habitat Raporu'ndan devam edecek olursak görülecektir ki, 'arkadaşlarıyla yapabilecekleri sıralandığında alınan yanıt

%73,5'lik bir oranla 'dolaşmak' olan, siyasal/sivil katılım etkinliklerini %78,2 oranında seçimlerde oy kullanmaktan ibaret tutan bir gençliğin ülkesi ile karşı karşıyayız. Bu ülkede en etkili iletişim ve de etkileşim-etkilenim aracı olan TV'nin tüm hatlarıyla 'genel izleyici' adına değil 'genel tüketici' istenci doğrultusunda işlendiği kendini göstermektedir.

Bu nokta da özellikle gelecek nesiller adına Türkiye toplumunun sağlığı açısından Cüceloğlu'na yeniden kulak vermek gerekmektedir;”yaşamını kendi özgür isteğiyle istediği gibi yaşayamayan kişi, bir esir gibi, ömür boyu diğerlerinin dileklerini yerine getirmek için çabalar. Bu durumu açık seçik görebilen kişiler ise, eksikliklerinden dayanılmaz bir acı duyarlar” (Cüceloğlu, 1994: 75).

Bu haliyle eksikliklerini, 'sahte gerçeği' TV'nin meşrulaştırma nosyonu ile normalleştiren toplumun TV ekranlarında da kendilerinden parçalar bulmak istemeleri - katarsis- normal karşılanmalıdır. Türkiye TV ekranlarında ortaya çıkan ironik hatta parodik içerik ve de programların en büyük bir diğer açıklayıcısı da budur.

Cüceloğlu'nun, “Bir tür hayal dünyası içinde kendi benliğini tanımlamış olduğu, bu nedenle ancak kendisi gibi eksik bir kimseyle karşılaştığı zaman kendini anlamlı bir ilişki içinde bulduğunu belirtirler” tümcesindeki anlamda bu mantığın dile getirilişinden başka bir şey değildir (Cüceloğlu, 1994: 76).

Sosyo-ekonomik durumun, insan onuruna yaraşır şekilde yaşama biçimi ile ilintisi kuşku kabul etmemektedir. Bu bağlamda Türkiye toplumunu bu kısır evirilişin çeperinde tutan en büyük nedenin de büyük ölçüde ekonomik olduğu muhakkaktır.

Üst paragraflarda yer verdiğimiz üzere cebine giren para oranı ortada olan gençlerin ki üstteki oran ailelerin yapısal özelliğinden kaynaklanmaktadır şüphesiz, yaşadıkları ülkenin sosyo-ekonomik boyutunu ortaya koyduğu da kabul edilmesi gereken bir gerçekliktir.

TÜRK-İŞ Nisan 2017 Açlık ve Yoksulluk Sınırı raporu da toplumun ruhsal halini yansıtmaları bakımından son derece önemlidir. Bu rapora göre bir kişinin aylık geçim maliyeti 1.927 TL dir. Dört kişilik ailenin açlık sınırı ise 1.544 TL, yoksulluk sınırı ise 5.030TL olarak belirlenmiştir. Türkiye'de net asgari ücret ise 1.404.06 TL'dir (WEB_2).

Aralık 2017'de %12,7 olarak açıklanan Türkiye'deki işsizlik rakamları bu yılın ilk ayında %13'e çıkmıştır. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı 5,3 puanlık artış ile %24,5 olurken, 15-64 yaş grubunda bu oran 2 puanlık artış ile %13,3 olarak belirlenmiştir (WEB_1).

Türkiye'de geçen yıl itibariyle 12 milyon 989 bin 42 genç bulunmaktadır. 15-24 yaş arasındaki bu genç nüfus, toplam nüfusun %16,3'üne karşılık gelmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda son olarak 20 Mart 2017 yayım tarihli, 155 ülkeyi kapsayan Birleşmiş Milletlerin (BM) yürüttüğü 'Dünya Mutluluk Raporu'na bakmak ülke içindeki mutluluk oranının TV dâhil toplumun her çatlağına yansımalarının ne oranda doğru olduğunu bizlere bir kez daha gösterecektir (WEB_7).

Öncelikle altını çizmek gerekmektedir ki, rapora göre Türkiye geçen yıla göre "daha mutlu" görünmektedir. Buna göre, BM tarafından 2012 yılında başlatılan bir girişim olan 'Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı'nın' (SDSN) ürettiği rapora göre en mutlular yine Kuzey Avrupa ülkeleri olmuştur.

Geçen sene 78'inci sırada yer alan Türkiye bu yıl dokuz sıra yükselerek 69'uncu sırada yer almıştır. 2015 yılındaki raporda ise Türkiye'nin, 76'ncı sırada yer aldığını belirtelim. SDSN direktörü ve BM Genel Sekreteri özel danışmanı Jeffrey Sachs'ın mutlu ülkeleri anlatabilmek adına kurduğu cümle Türkiye toplumunu anlamak adına önemlidir; "Mutlu ülkeler sağlıklı refah dengesine ve sosyal sermayeye, yani toplum içerisinde yüksek derecede güven, düşük eşitsizlik ve hükümete güvene sahipler."

Türkiye toplumu gündelik hayatlarında, gönüllerinde yaşadığı, kimisinin ise şehirlere taşıyarak içinde soluk aldığı taşra hayatı-bakışı içinde 'geç modernleşme' mefhumunu sindirmeye çalışırken kitleler halinde 'yabancılaşma' kavramıyla yoğrulmuştur asırlık sürecinde.

Yeni-Türkiye nidalarının 'kendini-özünü' bulma, Batı'nın taşrası olma hissiyatından kurtulma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı açık olan bu resimde geleceğin Türkiye kimliği adına muhtemel gelişmeleri bir vechiyle de geçmişten bizlere seslenenlere kulak vermemiz nezdinde görmek, geleceği şekillendirmek adına Türkiye toplumuna yardımcı olabilir.

Bu minvalde Muhyiddin Abdal'ın 'İnsan İnsan Derler idi' adlı şiirinin ikinci dörtlüğü toplumsal dimağa şu şekilde seslenmektedir;

Kendisinde buldu bulan

Bulmadı taşrada kalan

Canların kalbinde olan

İnanç nedir şimdi bildim

Bize söz bırakmadan öz haliyle bu drtlg en gzel analiz edecek olan diğer bir Őiir ise İsmet zel'e aittir;

- uzak nedir?
- kendinin bile crasında yaşayan benim için
- gidecek yer ne kadar uzak olabilir ki? (zel, 1999: 24).

ALTINCI BÖLÜM

ACUN'UN TV PROGRAMCILIĞINA BAKIŞI

6.1. AMAÇ-YÖNTEM VE SINIRLILIK

Türkiye’de son dönem değişen reyting ölçüm sisteminin TV’de medya içerik yapısına etkilerini irdelemek üzere yola çıkılan bu çalışmada, tezin sınırlılıkları bağlamında izleyici ölçümleri ve de Türkiye’de medya ile ilgili kaynakların sınırlılığı, karşılaşılan en önemli güçlüklerden olmuştur. Özellikle literatürde bu konuda yeterli düzeyde ve sayıda bilimsel çalışmanın yer almaması araştırma sürecini etkileyerek çalışmanın çerçevesi çizilirken özgün bir yöntem belirlenmesini gerekli kılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda bir yöntem izlenerek, elde edilen veriler ışığında, değişen ölçüm sisteminin medya üzerinde ve de özelde Acun-TV8 üzerindeki etkileri çalışmanın kapsam ve de sınırlılıkları içerisinde belirlenerek çeşitli tespit-saptamalara yer verilmiştir.

Bu bağlamda tez çalışması, 2011 sonrası değişen reyting ölçüm sisteminin, toplumsal iz düşümlerde soyo-kültürel-politik izlencede göz önüne alınarak, günümüze değin medyayı etkileme biçim ve sonuçları üzerinden, Acun örneği bağlamında betimlemeler-saptamalarla sınırlandırılmıştır.

Tezin önemi bağlamında ise siyasal aklın toplumsal usa medya aracılığı ile hâkim oluşunu son dönem değişen reyting ölçüm sistemi üzerinden ortaya koyan bu çalışma, Türkiye’de izleyici ölçümlerini anlama-anlamlandırma adına yapılan sınırlı kaynaklar arasında olması sebebi ile önem ihtiva etmektedir.

Sektör temsilcileri izlencesinde gerçekleştirilen bu çalışma ile günümüz medya-siyaset olgusunun işleyiş biçimi ve toplum-medya-siyaset 3'lüsünün denge biçiminin reyting ölçüm sistemi üzerinden Acun-TV8 örneği bağlamında ele alınışı ise öncesinde çalışılmamış bir konu olmasından dolayı ayrı bir değer taşımaktadır.

Tezin amaç ve yöntemi bağlamında ise yöntem olarak nitel bir araştırma olan çalışmamız, tarihsel olgular üzerinden toplumsal analiz doğrultusunda gerçekleştirilerek literatür taraması, eleştirel çözümleme, yönlemsel çözümleme, sosyo-politik olaylar ve olgular, TV içerik analizi yöntem bilgisi, mülakat yöntemi ve de Türkiye toplumu üzerinde zihin haritası çıkarmaya yönelik yayımlanmış raporlar kullanılarak hazırlanmıştır. ‘Yönlemsel çözüm’ bağlamında kavramsal çözümleme üzerinden ‘oyun’ nosyonu ile irdelediğimiz Acun’un toplum okumasında kullandığı kadim dil, ‘oyun’u ne denli işlediğini ‘içeriksel TV-program-içerik’ analizleri çerçevesinde ortaya koyduk. Reyting

ölçüm sistemi değişimi öncesi ve sonrası toplum okuması bağlamında başarısıyla ve başarısızlığıyla devam ederek yeni sisteme adapte olmayı başaran Acun'un bu nokta da şifresini içeriksel yöntem analizi çerçevesinde çözümlenerek, 'oyun' kavramı sonucunu ortaya koyduğumuz şifreyi toplum nezdinde ne yönde, nasıl kodladığını açıkladık.

Bu şekliyle tezimizin sorusu olan değişen reyting ölçüm sisteminin program-içerik etkilerini Acun'un yapımları nezdinde irdeleyerek hem sisteme hem sistemin ölçüm sisteminin yükselttiği CD ve diğer SES Gruplarının beğenilerini hangi ölçülerde değerlendirerek, hangi programlarla cevap verdiğini -ana akım medyadan da örneklerle ortaya koyduk. Bu haliyle reyting ölçüm sisteminin kökeni, nedenlerini ve ortaya çıkardığı program ve de içeriklerini anlamlandırabilmek için ilk toplumsal sosyo-politik nüverelere giderek toplumun zihin haritasındaki kırılma noktalarını saptayarak reyting ölçüm sisteminin değişim etkilerini sosyo-politik açıdan ortaya koyarak sonucumuza ulaştık.

Bu bağlamda Acun'un isim yapmadan önceki hayatı ve gelişim aşamasına inerek fenomen olan bu TV Kişisi'nin sektöre ve de yeni sisteme entegrasyonunu irdeleyelim.

1995 senesinde bir kot dükkânı açarak iflas etmesi sonucu TV sektörüne Beşiktaş muhabiri olarak giriş yapan Acun Ilıcalı daha sonra Show TV'ye, Şansal Büyüka'nın ekibine transfer olmuştur. 2002 yılında Acun Firarda adlı programla başarı yakalayan Acun, 2005 yılında halen bünyesinde bulundurduğu Acun Medya adlı yapım şirketini kurarak 'oyun' nosyonu ile Türkiye TV tarihinde görülmemiş bir başarıya imza atmıştır. Fear Factor, Survivor Kızlar - Erkekler, Survivor Türkiye - Yunanistan, Survivor Aslanlar - Kanaryalar, Var mısın Yok musun? Devler Ligi, Yetenek Sizsiniz ve Yok Böyle Dans programlarının Show TV'de iken yapımcılığını ve sunuculuğunu üstlenen Acun 13 Kasım 2013 tarihinde Twitter'dan duyurusunu yaptığı satın alma ile de TV8'in sahibi olarak TV yayın hayatına devam etmektedir.

Klasik yayın akışı mantığını TV8 ile kabul etmediğini ortaya koyan Acun, yarattığı 'süresiz oyun' anlayışı ile Türkiye'de TV anlayışını topyekûn değiştirerek toplumun kanallardan istencini de etkileyen bir konuma yükselmiştir.

'Oyun kavramı' ile kurduğu her program dili tutan Acun'un bu dil dışında kurduğu yapımların, örneğin Maral ve Aşk-ı Roman dizileri gibi, tutmayarak işin matematiğinin 'oyun mefhumuna' ne denli ilintili olduğunu ifade etmesi önem arz etmektedir. Bu izimden hareketle 'oyun kavramını' irdeleyerek Acun'un bu kavramı program ve içeriklerine işleyişini irdeleyelim.

6.2. YANSIMA İLİŞKİSİ

Dünya’da her şey yansıma ilişkisidir. İnsanoğlu doğduğu dünyada kültürel birikimin içinde açar gözlerini hayata. Yansıma ilişkisi içinde birbirine değen değerler ve de birikimler-öğreniler sonucu bire-bir olmayan ancak aynı kaynaktan, toplumdaki beslenen görüntüler eşlik eder hayatlarımıza. “Ayna galerileri” misalinde olduğu gibi bu aktarım anında hiçbir suret, tutum, davranış ‘kendisini’ yansıtmaz (Öğün, 2006: 3). Artık görünen kişi görüntüler içinde çeşnilenen bir halden başkası değildir. Yansıdığı araç o kişiyi kırar ve de bambaşka bir hale getirir-dönüştürür. Buna, sahte gerçeklik de denebilir. Modern dünyadaki araçsal tanımıyla ‘vizör-ekran’ ilişkisi bu bağlamda tanımlanabilir.

Sheakespeare’in dünyanın bir sahne -Theatrum Mundi- olduğunu iddia etmesi de ‘aynalar’ nosyonuna biyadın göstergesidir. “ Sırasıyla her şair dünyayı, herkesin kendi rolünü oynadığı bir sahneye benzetmişti(r)” (Huizinga, 2015: 21-22). Dünya sahnesinde seyirci de oyuncu da tek kişidir. Seyretmekte bu bapta oyuna daırdır, seyirci kendi yansımasının iz düşümlerinden parçalar izlemektedir hayatın sahnesinde- ekranında. Bunu da oynayarak, hayata yansıyarak yapmaktadır.

“Huizinga’nın değişiyse (kültür oyunla başlar) insani varoluşun en ayırt edici özelliğine işaret eden ‘oyunlaştırma’ kültürel dolayımın karşılığıdır ve dünya hiçbir şeyi sahih bırakmaz” (vurgular bana ait) (Öğün, 2006: 1).

Bu bağlamda, ayna nosyonundan devam edecek olursak, aynaların neyi-nasıl yansıtacağı enformasyonu tesadüfe ya da özgür deneyime yer bırakmayacak derecede önem arz etmesinden ötürü özenle kodlanmaktadır. Toplumun değer yargıları –din-gelenek vb.- nezdinde dilsel olarak kodlanan bu yansıma, veri iktidar ilişkilerinden temellenmektedir. Diğer bir değişle vizörün topluma gerçeklik olarak, neyi-nasıl göstereceği ekonomi-politik kavramı içinde verilerin işlenmesiyle sonuç bulmaktadır.

Bu bağlamda Acun Ilıcalı’nın öncesi ve sonrasıyla ‘Reyting Ölçüm Sistemi’ içerisindeki salt başarısını-başarısızlığını programlarının-içeriklerinin analizi çizgisinde ele alarak toplumsal okuma hususunda son derece başarılı olduğunu reytingler nispetinde kanıtlayan bu ‘medya kişisinin’ edimlerini irdeleyeceğiz.

6.3. ACUN’UN YENİDEN KEŞFİ KADİM TOPLUM DİLİ ‘OYUN’UN PROGRAM DİLİNDE İŞLENMESİ

Yabancı olmanın deneyiminin her lahzada en yoğun olarak hissedildiği tüketim kapitalizmi döneminin yaşandığı günümüzde, kolektif fantezilere hitap edebilme becerisini

gösterebilen Acun, bu şekliyle önce Show TV ardından sahip olduğu TV8 adlı kanaldan toplumun karakter kodlarına seslenebilmeyi başarabilmiştir.

Geç modernliğin izlerinin toplumun her alanında görülebildiği günümüz Türkiye’inde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın değimiyle “İnsanoğlu, insanoğlunun cehennemidir” lafzının yaşandığı metacı, tecimsel olgunun boyunduruğu altındaki hayatlarda toplumu okuyabilmiştir Acun.

“Modernite(nin) bellek kaybını, insanın bütünlüklü macerasını parçalayarak ve nesneleştirerek sağladı(ğı) günümüz yapısı” içerisinde Acun, topluma ‘oyun’ dilini yeniden sunarak insanların ‘kültürel ilk öğreniş biçimi’ olan olguya dönüş yapmıştır (Öğün, 2006: 85).

Diğer bir ifadeyle ‘Çarkı Felek’ programının yerinin hiçbir devirde sarsılmadığı Türkiye toplumunda vizöre-aynaya aynı program türleri, formatları getirmek suretiyle toplumu gün boyu ‘oyun’ kavramıyla TV8’e bağlamayı başarabilmiştir. Oyunun bütünlüklü yapısının bozularak izleyicisinin salt hayata geçiş yapmasının önüne geçmek için de ‘haber bültenlerini’ kaldırarak ‘süresiz oyun mantığını’ program diline dökmüştür.

Bilincimizde ciddiyet fikrinin karşıtı olan ‘oyun’ içinde gülme, şaka, matraklık, komiklik ve aptallığın karakter bazlı ilişkileri sonuncu birbirleri ile akraba olduklarını kabul etmek gerekmektedir; dinsel ve de mitsel tarihsel olgu perspektifinde. “Bizatihi oyun bir zihin faaliyeti meydana getirirse de, ahlaki işlev taşımamaktadır; yani ne erdem ne de günah içermektedir” (Huizinga, 2015: 23).

Bu nedenledir ki mahrem alan olan eve giren 5. Duvar 4.boyut TV ile Türkiye toplumu inorganik bir ilişki geliştirebilmektedir. Toplumda konuşulamayanı TV dili aracılığıyla beyinciklerinde yaşama şansına erişebilmiştir toplum bu şekliyle. Bu noktada söylenebilir ki, Acun’un başarısının en temel dayanağı yarattığı işler içerisinde dinsel ve de mitsel öğeler barındırarak tarihsel süreçle birlikte oyuna evrilen insanın gerçek halini yeniden keşfederek toplumu, kurgusal gerçeklikle yine topluma vizör gözünden yansıtmasında saklıdır. Diğer bir değişle başarısı ‘oyun’ kavramını Türkiye toplumunun zihinsel-karakteristik kodlarıyla kodlayabilme başarısında yatmaktadır.

Bu bağlamda, “Oyun ile güzellik arasında çok sayıda ve sağlam bağlar vardır” diyen Huizinga’nın bu ilkesini Acun, program yapısı ile bir ölçüde evirmiştir. Toplumsal ‘gerçeği’ göz önünde bulundurarak farklı bir güzellik anlayışı ortaya koymuştur (Huizinga, 2015: 26).

Bu anlayış içerisinde sıradan halkı oyuna dâhil ederek, ‘herkesin pembe hayatlara geçiş yapabileceği inancını da TV program-içerik alt metinleri ile iletmiştir Acun. TV’de görüldüğü Acun Firarda programı dâhil tüm programlarda Türkiye kimliğini işleyen Acun program dillerini kurarken Türkiye’nin toplumsal-sınıfsal yapısını kurgusal metinlerde temsil edecek ‘TV karakterleri yaratma’ konusunda bir diğer dayanak noktasını yaratmıştır.

Bu bağlamda Acun’un başarı şifresini ‘gönüllü eylem-toplumsal oyun’ olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Keyif kavramıyla direk bağlantılı olan oyun, zevk alma aracı olarak TV ile kurulan inorganik bağı da açıklayabilmektedir. Gündelik hayatın sıkıntı ve kıskacının birer ‘yansıması’ olarak TV’de her gün görülen gündelik hayatların kurgulanmış tekrarları yerine Acun, kurgu dilini ‘gerçeklikten kaçışa’ uyarlayarak, hem ulaşılması zor hem de kişinin istenci ölçeğinde mümkün bir oyun dünyası yaratmıştır.

Bu bilinçle Huizinga’nın da dediği gibi, “Küçük çocuk bile 'sadece ...mış gibi yaptığı’, yalnızca gülmek için davrandığı konusunda tam bir bilince sahip” olduğu oyun-TV karşısında gündelik hayatın sıkıntılarından soyutlanmaktadır (Huizinga, 2015: 25). Bu haliyle oyun kişileri, kültürel bir işlev, yaşamı değiştiren bir nosyon olarak oyunu görebilme eğilimi ile oyun-ciddiyet zıtlığının her an değişimine olanak verebilecek bir yapı da olduğunu göstermesi bağlamında bir diğer dayanak noktasını oluşturmaktadır.

‘Survivor Türkiye-Yunanistan’ karşılaşmalarındaki hamasi misyon, ‘Var mısın Yok musun?’ adlı programdaki kutu içine saklı ‘kaderlerin’ Türkiye toplumunu yansıtacak baskın karakterlerin ellerinin içinde olması ve ‘büyük-küçük hissediyorum’ lafzasının bir zamanlar TV’lerde yaşanan hayatlar üzerindeki yansıması oyun-ciddiyet ilişkisine örnektir. Keza, ‘Bugün Ne Giysem’ adlı giyim-moda programı da dâhil, iyi giyinmeyen-hazırlanmayan yarışmacıların jürinin sert çıkışlarına maruz kalarak, TV dışındaki hayatın kendilerine hatırlatılması da oyunu hem yarışmacılar hem de izleyiciler için ‘gerçek-ciddi’ kılan unsurlar olarak kendini göstermektedir. “Oyunun değerinin azalması ciddiyetin değerinin artmasına denk düşer. Oyun ciddiyete döner, ciddiyet oyuna” (Huizinga, 2015: 26).

Acun’un tüm program dillerinde gözlemlenebilen bu olgu ‘O Ses Türkiye adlı yarışma ya da ‘Yetenek Sizsiniz Türkiye’ adlı yarışmada da kendini açığa vurur. Oyunlaştırılan hayatların vizöre yansımaları evlerimizdeki ekranlara taşıyan bu program-

içerikleri ciddileşen, bir o kadar da hayatı hafifleten formatlarıyla neden Acun'un TV8 kanalıyla sadece 'oyun formatına' yöneldiğini de açıklar niteliktedir.

Acı hayattan çizgisini tümünden kopararak, 'kurgusal gerçekliği' oyun hamuruyla yoğurduğu ve TV kişisi konumu ile tanrısal temsiliyet-işlev üstlenen Acun'un TV8'den haber bültenlerini kaldırmasının ana sebebi de elbette oyun-ciddiyet ilişkisinin kusursuz düzenine zarar vermek istememesinden kaynaklanmaktadır.

"Oyunun ifadesi bütün toplum ideallerini tatmin etmektedir. Tamamen biyolojik olan beslenme, cinsellik ve türün korunması mekanizmasından daha yüksek bir alanda yer almaktadır (oyun)" (Huizinga, 2015: 26). Modern hayatın bezekleri arasında bakıldığında teknoloji ile iç içe geçen ve yaşamlara format çeşitliliği-biçimi ölçüsünde renk katan oyun, sanayi devrimiyle başlayan ve de teknolojik devrimle devan eden süreçte gelişen 'kendine yabancılaşan insan' mefhumunu 'görünme-bilinme istenci' ile kırmaya çabalamaktadır.

Tüketim kapitalizmi içerisinde kendi fitri varoluşunu anlamlandırmaya çalışan insanlığı, 'görünme-bilinme-like oranlarında sevilme' bilinciyle varoluş ve de amaç paradoksunu öteleyebilmektedir.

Bir çeşit oyun olan bu 'görünür-bilinir olma istenci' ise modern oynayan insan için beslenme ve cinsellik kadar vazgeçilmez olmuştur. Bu da göstermektedir ki, artık oyun, birey açısından biyolojik-psikolojik, topluluk açısından da içerdiği anlam ifade değeri, yarattığı manevi ve toplumsal bağlar, kısacası kültür işlevi olarak vazgeçilmez niteliktedir.

Acun'un bu bağlamda programların içeriğini ulusala formatlama nedeni de bu noktada anlaşılır olmaktadır. Türkiye toplumunun oluşturulan 'milliyetçi-muhafazakâr' kimlik yapısıyla zıt düşmeyen program-içerik dilleri geliştirerek toplum huzuruna sunması izleyicide sadakati sağlayarak kazancı da beraberinde getirmektedir.

Değinilmesi gerekli bir diğer konu da TV'nin meşrulaştırma nosyonudur. Kültürel bir dizaynla-dil ile içeriksel boyutta değiştirilerek okunması için seyirciye ulaştırılan program ve içeriklerinde yer alan TV kişilerinin ekran içinde, korunaklı mesafede cisimsel değil tecimsel olarak var olmaları toplum tarafından garipsenmemekte hatta Acun'un başarısına bakıldığında sevilerek izlenildiği anlaşılmaktadır.

Toplumun zihin haritasını-kodlarını anlamak adına önem arz eden bu hususta TV kişilerinin gerçeklikle kurulan ilişkide aldıkları yeri anlamak adına giyimleri örneğinden devam edelim. Survivor'da mini şort-atlet giyen kadın yarışmacıların Türkiye'nin toplum haritasına bakıldığında ya da sosyo-ekonomik SES Gruplarının yüzdesi bağlamına bakıldığında muhafazakâr toplum içinde izlendikleri kuşku götürmez bir gerçekliktir.

Muhafazakâr topluluğun, TV’de spor müsabakasına çevrilen sunum-içerik biçimi ile -ki Survivor Panorama maç sonrası yorum programlarından farksızdır- bu yarışmacıları izleyerek yüksek reytingler vermesi, diğer taraftan toplu taşımalarda genç kadınlara şort giydikleri için saldıran kişilerin var olabilmesi paradoksu karşımızda durmaktadır.

Öyle görünmektedir ki, bu durumu toplum içinde hizipleşmiş grupların varlığıyla açıklamak son derece hatalı bir yaklaşım olacaktır. Millet oluşturan, çağdaş bir toplumun kendi içinde bu hizipleşmeleri soğurtamaması ayrı bir paradoks olarak karşımızda durmaktadır kuşkusuz.

Bu gerçeklik bize açık olarak göstermektedir ki, geç modernliğin nüvelerini içselleştiremeyen- sindiremeyen toplum içinde TV alışkanlıkları geliştiren Türk toplumu, ekran ile arasında olan güvenli mesafenin ortadan kalktığını düşündüğü durumlarda reaksiyon göstermektedir. Kültür-politik, diğer bir ifadeyle ‘kültüralizm’ içinde okunması gereken bir mesele olan bu olgu Türkiye toplumunun TV’yi sağılmacı kullanım biçimini gözler önüne sermesi açısından da son derece önemlidir.

İnsan, kutsal bir yere sahip olan oyunu, TV aracılığı ve yeni medya ile geleneksel sanatlar dışında 'görsel dille-kültürle' yeniden kodlanmış ve tüketime yönlendiren, tüketilen bir meta olarak toplumsal usla yeniden biçimlendirmiştir. “Oyun kutsal eylem olarak grubun refahına katkıda bulunabilir, ama bunu doğrudan geçim malzemesi edinmekten başka bir biçimde ve başka araçlarla yapar (Huizinga, 2015: 27). Örneğin, ‘zevk verme’ amacıyla toplumun refahına katkıda bulunur oyun.

Oyun kavramı, Huizinga’nın tanımlaması dışında modern dünyada, TV ile ekonomik boyut kazanmıştır. Bunda kutsal kavramının toplum içinde evirilerek mitsel ayin boyutundaki oyun figürasyonları kullanılarak TV ile okuyucuya sunulması önemli rol oynamıştır.

“Yalıtılmış ve sınırlı olma niteliği oyunun üçüncü özelliğidir”(Huizinga, 2015: 27). Zaman ve mekân olarak arena, oyun masası, sihirli çember, tapınak, sahne, perde, mahkeme vb. alanlar içinde sonuna kadar oynanan oyun modern çağda TV ve iletişimsel araçlarla sergilenir olmuştur. Oyun, yeni-medya ile hayatın her alanına her an nüksetmiştir. Bu haliyle gündelik hayattan sıyrılmamakta, aksine hayatı anlamlandıran ve de boyutlandıran yapısıyla günümüzün gerçeğini oluşturmaktadır.

“Bildik dünyanın ortasında, belirli bir eylemin gerçekleştirilmesi amacıyla tasarlanmış geçici dünyalardır oyun alanları. Bunlar tahsis edilmiş, ayrılmış, çevresine parmaklık çekilmiş, kutsallaştırılmış ve kendi sınırları içinde özel kurallara tabi kılınmış

yerlerdir” (Huizinga, 2015: 28). Survivor’daki adaların dünyanın bir ucunda tecrit halinde olması ve de takımların mücadele sahalarında ilkel toplulukları andıran bayraklar ve de dekor ile resmedilmeleri hem kutsi-mitsel bilince bir vurgu hem de oyun alanının hem özgül olarak dünyadan soyut olması hem de gerçek dünyanın bir parçasında yer alması açısından Huizinga’nın tanımını karşılamaktadır.

Acun’un her programının oyun alanını özenle tasarlanmış olduğu da bu minvalde görülmektedir. O Ses Türkiye yarışmasında ‘Düello’ adı altında seyircilerin karartılarak ve de kameralarca gösterilmeyerek, yarışmacıların spot ışıklarla boks müsabakasını andıran dekorlar içinde karşılıklı yarışması da yine bu özel oyun alanını Acun’un ne denli iyi okuduğunun göstergesidir.

Oyun alanının sınırları içinde kendine özgü mutlak bir düzen kuran oyun kurucu Acun, düzenin ta kendisidir. Ritim ve armoni kavramları üzerine kurulu olan oyunda, ”uyum düzen yaratır, oyun (ise) düzenin ta kendisidir” (Huizinga, 2015: 28). Dünyanın kusurluluğu ve hayatın karışıklığı içinde ‘geçici ve sınırlı bir mükemmellik’ yaratır Acun oyun mefhumuyla.

Gerilimin yarattığı belirsizliğe ki bu şansa işaret eder sıkı sıkıya tutunan oyun nosyonu, mükemmel olmadıkları halde, insanlara mükemmel olma ihtimali-umudunu vermektedir her programda.

Mutlak bir düzen gerektirmektedir oyun. Bu düzenin en küçük ihlali oyunu bozmaktadır, oyun niteliğini ve değerini yok etmektedir. En küçük bir başkaldırıda, yarışmacıları program dışı bırakma-kovma gerçeği de bu noktada kendini göstermektedir. İşte Benim Stilim yarışmasında ‘fenomen’ haline gelen TV kişisi Bahar Candan’ın program dışında- gerçek dünya da karıştığı bir aşk olayı nedeniyle aniden yarışma dışı kalması da tanımlanan ‘oyun bozan ‘ kavramıyla eş değerdir. Sözde oyuncu oyuna tutunabilir, oyunu bir şekilde devam ettirir, ancak oyunbozanın bu nokta da evreni çökertmesine izin verilmez; af yoktur.

“Kurallar ihlal edilir edilmez, oyun evreni çöker, oyun diye bir şey ortada kalmaz. Hakemin düdüğü büyüü bozar ve bildik dünyanın mekanizmasını bir an için geri getirir” (Huizinga, 2015: 29). Üst paragraftaki Bahar Candan örneğinde de olduğu üzere Acun’un bu noktadaki başarısı, zor dünya koşullarını toplumsal figürlerle bezeyerek oyun içinde vizörden evlere George Orwell’in ‘Big Brother’ metaforunda olduğu üzere yansıtmasında yatmaktadır. Bu durum, gerçek dünyayı oyun dünyası ile sınırdaş, hatta iç içe geçen bir hatta oturtmaktadır.

Bu denli ince-kırılğan hatlara sahip kurgusal bir dünyada elbette hataya yer yoktur. İlkeleri belirleyen tartışılmaz nitelik Acun'un kendisidir. Acun bu noktada varlığı ile hükmeden-Tanrısal rolüyle toplumsal alt bilinci de uyarmaktadır. Oyunbozanı, acı gerçeği, diğer bir deyişle muhafazakâr us'a uymayan keskin gerçeği vizörde yaşayan TV kişisini, kurulu evreni sarsmadan dolayı saf dışı bırakır bu güç. Tıpkı Orwell'in 1984 adlı kitabında olduğu üzere; kitapta gerçeği arayan başkahraman oyun dışı bırakılmaya çalışılmaktadır Big Brother tarafından.

“Oyunu biçim açısından, kısaca tanımlamak mümkündür; olağan hayatın dışında yer aldığı hissedilen, özgür ve kurmaca ama yinede oyuncuyu tamamen içine çekme yeteneğine sahip bir eylem” (Huizinga, 2015: 31). Oyun kuramı içerisinde gündelik hayatın kural ve örflerinin oyun alanı içinde bir değeri yoktur. Bizler başkayızdır ve de başka bir şekilde hareket etmekteyizdir. Bu bakış, bildik dünyanın geçici iptalinden başka bir şey değildir. Üst paragraftaki şort giyen kadın örnekleme de bu mantıkla ilintilidir. Acun'un program dili içerisinde bu ilkeyi 'sınır nosyonuyla' tanımlamaktayız. Gerçeklik ile oyun arasındaki sınır, jürinin karşısına çıkma anıdır.

Burada dekor, köprü aracı olarak kullanılır. Köprüden öncesi ve sonrası gerçeklik ile oyunun sınırını belirler. 'İşte Benim Stilim' adlı yarışmada Nur Yerlitaş, yeni-yaratılan gerçekliğin ta kendisidir. Yarışmacıların giyimleri dışında, özel hayatlarını irdelemesi de bu duruma kanıttır. Dramayı yeni-gerçeklik sahnesine koyarak TV dilinden izleyicilere seslenir Nur Yerlitaş. Tek amaç daha fazla izletmektir elbette.

Bu noktada devreye tecimsel amaç girerek anlam dünyasında asıl değişimin etkeni olduğunu bizlere bir kez daha anımsatır. Bu amaçla, TV ile gerçeklik algısı da kurgusal sahilik ile yer değiştirmiştir. Bu durumun oluşmasına ana sebep elbette tüketim- reklam veren faktördür. Satış amaçlı yapım-oluşum aşamasında geçici dünyalar, gerçek dünyaya geçiş kapısı olarak ileri sürülerek, gizil ya da çizgisel yerleştirilen reklamlarla bu üst dünyanın tüketim kalıpları topluma öğretilmekte-dayatılmaktadır.

Dayatılan bu ürünlerle topluma verilen mesaj, özdeşlik kurdukları kişi ya da hayatlara tüketim sayesinde ulaşabilecekleri yanılsamasıdır. Üst dünyaya geçişi kolaylaştıran metalar ulaşılabilir tüketim ürünleri olarak toplumun sosyo-kültürel bazda alt tabanlarını beklemektedir. Bu minvalde reklâm verenlerin neden 2 bin altı yerleşim yerlerinin de panele alınarak panel kodlamalarında değişim istendiği kendini göstermektedir.

Oyun kurucu Acun'un, vizörden diğerk oyunculara yansıyacak olan oyuncularını seçimi ile diğerk bir ana başarı noktasını yakaladığını söyleyebiliriz. Var mısın Yok musun? adlı yarışma ile bu konuda başarısını tescilleyen Acun, kişi seçimlerini gerçekleştirirken etkin olarak seçimlere dahil olmasıyla hem düzeni sağlayabilmek adına hem de grup ilişkisi kurulan oyunlardan her bir kişinin TV kişisi olarak ekrana yansıyacağı bilincinin nedeni önemli olduğunu göstermektedir.

Acun'un programları için özellikle, TV kişilerinin vizörde görünür olmalarını önemli kılan sebep bu kişilerin toplumun her bir çeperini temsil eden kişilerden oluşmasıdır. 2017 ana yayın döneminde TV8'in ana programlarını oluşturan Var mısın Yok musun?, Survivor, O Ses Türkiye, Yetenek Sizsiniz Türkiye, İşte Benim Stilim adlı programlarda da net görülen bu yansıma-oyun kuramı ile tüm topluma 'hayallerini' gerçekleştirebilecekleri savı sunulurken oyuna hem ekran karşısında hem de vizör önünde katılımları sağlamaktadır.

Ekran başındakiler yeteneği ile sınıf atlama şansı olan birini heyecanla seyrederken "telafi edici özdeşleşme'ye veya 'amaçlı, gerçek bir eylemin gerçekleştirilmesinin olanaksızlığı nedeniyle temsile yönelik eylem'e yönelten ihtiyacın niteliği (psikolojik rahatlama-katarsis ile kendini) ortaya koy(maktadır)"(Huizinga, 2015: 33).

Bir şey için mücadele veya bir şeyin temsili olan oyunu, survivor adına tanımlamak için Huizinga'dan şu uzun alıntıya başvuracağız: "Oyun her tür maddi çıkar ve yarardan arınmış bir eylemdir. Bu eylem bilhassa sınırlandırılmış bir zaman ve mekânda gerçekleşmekte, belirli kurallara uygun olarak, düzen içinde cereyan etmekte ve kendilerini gönüllü olarak bir esrar havasıyla çevreleyen veya alışılmış dünyaya yabancı olduklarını kılık değiştirerek vurgulayan grup ilişkileri doğurmaktadır." (Huizinga, 2015: 31).

Grup ilişkisini 'ünlüler' ve 'gönüllüler' adı altında Survivor'da toplayan Acun her iki grubu da imgesel olarak yaratarak çevresine ve de birbirine yabancı olan insanları yarıştırmaktadır. Bu yarışmanın bizim açıımızdan asıl önemi 'gerçek bir eylemin gerçekleştirilmesinin olanaksızlığını' bu yarışmanın kırması ve de 'toplumsal katmanlar arasındaki geçişliliği temsil etmesinde' yatmaktadır.

Gönüllüler, gerçek toplumsal hayatta karşılaşarak 'mücadele' edemeyecekleri 'ünlüler' ile Survivor platformunda yarışabilmektedirler. Bu kıyaslama aslen toplum içinde görünür olanlar ile olmayanlar arasındaki mücadelenin ekrana yansımasıdır ki bu da toplumsal diğerk bir psikolojik sağaltımı sağlayarak reytinglere yaslanmaktadır.

“Dinsel oyunun biçimleri bizatihi cemaatin düzenine, onun ilkel siyasal kurumlarına da hayat vermektedir” (Huizinga, 2015: 34). Bu bağlamda, kaderin elinde tutsak olunduğu kanısını içselleştiren insan yığınlarına kadim umudu ‘Var Mısın Yok Musun?’ ve diğer oyun formatlarıyla yeniden sunan Acun, yalnızca oyunun kuralını değil toplumsal yapının zihinsel örneklerini de ekrana yansıtarak, ekonomi-politik içinde sistemin ve de erkin devamını sağlama konusunda irade göstermektedir.

Çılgınlık ve huşu oyunun iki ana ucunu oluşturmaktadırlar. Bu kavramlar sonlu olan TV gerçekliğini ifade etmeleri bakımından önemlidirler. Doğası gereği istikrarsız olan oyun ortamı yanılısma ile kurulan yeni-gerçekliğin kırılğan yapısı nedeniyle bant yayınlarıyla stabil tutulmaktadır. Oyun duygusunu zedeleyecek canlı yayın kazalarından da bu şekilde kaçınılmış olunur.

Bant yayınlarıyla dönüşümü sağlanan TV, hayatın bitmeyen ritmi içinde gönüllü ‘büyülenen’ insanlar tarafından gündelik ritüel halinde eğlence ve yaşama eşlik eden yapısıyla modern dünyanın yeni öğretilerini sunan araç-aracı olarak ‘modern din-peygamber’ tabirine yaklaşan bir anlam da yüklenmektedir. Bu haliyle TV oyun kurucuları toplumu çözümleyebildikleri ve de hissi duygulara hitap yetenekleri doğrultusunda yoğun sadakati sağlayarak güç elde etmektedirler.

Elde edilen bu güç elbette toplumsal hayatları ne ölçüde temsil edebildiğine bağlı olarak değişir. Toplum, oyunlarda hayatı ve dünyayı yorumlama biçimini alımlama yoluyla ifade ederek başarıyı reyting oranlarına sistem ölçüsünde yansıtmaktadır.

Bu noktada önemli olan, “oyunun kültüre dönüştüğünü değil de, tamamen tersine, kültürün ilk aşamalarından itibaren bir oyunun çizgilerini taşıdığını ve oyun biçimleri altında ve oyun ortamında geliştiğini anlamak gerekliliğidir” (Huizinga, 2015: 70). Diğer bir ifadeyle oyunu günümüz TV’inde kültürel nüvelerle perçinlese de, asıl olan ilk ve önemli biçimin oyun olduğudur. Oyun kültürü, alışkanlıkları, yaşamı etkileyebilme, değiştirebilme yeteneğine sahiptir. Diğer bir deyişle, ‘kültürün oyun ortamında geliştiğini anlamak’ gerekmektedir. TV karşısında yanılısamalar yaşayan insanların bir özeti niteliğinde olan üst başlıktaki araştırma oranları bu savı kanıtlar niteliktedir.

Oyuna katılımı özdeşlik dışında, ekran başından ve de vizörden sahne karşısındaki seyircilere de aksettiren Acun, ‘Rising Star Türkiye’ adlı program formatıyla katılımın verdiği tatmini, varlıkları zorunlu olmasa bile, seyircilerin varlığıyla artırarak diğer bir sadakati sağlama yolunu uygulamıştır. Bu programda seyirciler hazırda bulunan jüri karşısında söz sahibi olarak kendi starlarını seçmektedirler.

6.3.1. Etimolojik Kökeni Bağlamında Oyunun TV'ye İşlenmesi

Grup oyunlarının etimolojik kökenine baktığımızda ise Huizinga'nın, 'Fratri' kavramıyla karşılaşmaktayız. Birleşerek grup oluşturan iki kılanı ifade etmek için kullanılan Fratri kabile sistemi içindeki mücadeleyi, rekabeti ve de yardımlaşma ile dostça alışverişi karşılama açısından ilk oyun örneklerinden görülmektedir. Survivor'daki kabile sisteminin temelini oluşturan oyunsal kavram da budur.

“Fıratlılara göre bölünmenin yanında, kendini gene tamamen genel bir kozmik ikilik içinde ifade edebilen, cinsiyete göre gruplaşma ortaya çıkmaktadır”(Huizinga, 2015: 79). Çinlilerin, birbirlerinin yerine geçerek ve işbirlikleri sayesinde hayatın ritmini koruyan erkek ilke ve dişi ilke olan Ying ve Yang zıtlığı bu yaklaşıma benzerdir. Ying-Yang cinsiyet zıtlığı ki birbirini takip eden ve birbirine ulaşamayan iki kavram olarak bakıldığında rekabeti, dahası doğal uyumu da imgeleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Survivor Kızlar- Erkekler ve Kanal D'de yayımlanmış olan 'Ben Bilmem Eşim Bilir ile aynı kanalda yayımlanan İrem Derici ile Eğlen Benimle programları bu cinsiyet zıtlığının oyun formatına evrildiği örnekler olarak yeri gelmişken verebileceğimiz örnekler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Platon'un oyun kavramı üzerindeki düşüncesi bağlamında ciddi olanı ciddiyet içinde ele almak gerektiği ve kutsal olan ciddiyete yalnızca tanrının layık olduğu fikri izlencesinde, Tanrı'nın oyuncuğu olmak üzere yaratılmış olan insana düşen en iyi pay, bu minvalde o anki eğilimlerine cevap veren en güzel oyunları oynamaktır. Taklitle öğrenebilen insanoğlunun hayatını oyunlaştırarak var etmesi bu açıdan bakıldığında doğal seyir olarak görülecektir.

Acun'un programlarındaki kurgu ve dekorda bu açıdan bakıldığında mitsel ritüel ve uygulamaların taklidinden başkası değildir. “Fratrilere bölünmüş bir topluluğun ikili yapısı ile oyun masasının veya taşların renk farkı arasında olan bağlantıyı” Survivordaki mavi-kırmızı grup renklerinde, “Gelmen mitolojisinde de, aynı şekilde, bir masada oynanan tanrısal bir oyunu” Var Mısın Yok Musun? ile eşleştirmek yanlış olmayacaktır (Huizinga, 2015: 83).

“Bu basit bir çemberden ibaret olsa bile, böyle bir anlama sahiptir. Bu çember özenle çizilmiştir” (Huizinga, 2015: 83). Var mısın Yok musun? adlı yarışmada çemberin diğer tarafına köprü ile geçilen ana merkez- Acun, telefon (kaderin pazarlık sesi) ve de ana yarışmacının bulunduğu 'kader merkezi' yer almaktadır. “Tapınmanın bir parçası olarak

ele alınan talih oyunlarında”(Huizinga, 2015: 84) oyuna katılan kişiler kaderlerini, talihlerini bu masa etrafında sınamaktadırlar ki ‘köprü’ kavramını ‘İşte Benim Stilim’ adlı programda da görülmektedir. Yarışma içinde köprü öncesi arkadaşları tarafından eleştirilebilen kişiler köprüyü geçtikten sonra sadece jüri üyelerince başka bir gerçeklik ile ele alınarak kaderleri eleştiri yoluyla tayin edilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında basit bir oyun olmaktan çıkan zar oyunları (talih oyunları) tanrıya karşı denenen ve istencinde bulunulan talihin dinsel bir ritüele bürünmüş haliyle sınanmasından başka bir şey değildir. Yuvarlak masa, diğer bir bakışla eşitlik sembolüdür de. Herkesin kaderi diğerinin elinde ya da dilinde şekillenmektedir.

Din-ritüel-oyun ilişkisine baktığımızda görülmektedir ki, arkaik toplulukların toplumsal nüvelerini oluşturan dinsel ayin-oyunlar, modern toplumsal heyecanın ana damarı ile iletişimcilerin kodlamaları sayesinde buluşmuşlardır.

TV, geleneksel inanca bağlı olarak yaşama biçimini, modernize ederek şekillendiren ‘yeni-din’ olmuştur. Toplum dinsel, kültürel ve ahlaki boyutlarını TV karşısında, sayısal görüntüler ile değerlendirerek şekillendirmektedir. Bu süreçte de toplumun gerçekliği-gerçeği- hatta değerleri yayın akışı ile belirlenmekte ve de değişmektedir. Toplum olması gerekeni ve de olanı bu süreçte TV'den öğrenmektedir.

Arkaik dönemlerde ‘Potlatch’ kavramsallaştırmasıyla ortaya çıkan diğer bir oyun örneği ise her şeylerini ortaya koyma durumunun yarattığı olgudur. Tüm maddi ve toplumsal varlıkları ile karşılıklı çekişme halinde gerçekleşen bu oyun-eylem kutsal bir ayin ve de tören şeklinde devam etmektedir.

Edimin yaşanacağı alan dört köşe mekândan oluşmuş, bir ip tarafından sınırlandırılmıştır. Bu tören içinde, karşılıklı söylenen şarkılar ve de maskeli danslar birbirini izlemektedir. Ayin kuralları katıdır: en küçük hatalar, eylemin etkinliğini yok etmekte, yaratılan evrenin sahilliğini bozmaktadır. O Ses Türkiye'deki boks ringi temalı ‘kişilerin kendi kaderini belirleyeceği’ ‘Düello’ sahnesi bu kavramsal tanıma uymaktadır. Üst paragraflarda da ifade ettiğimiz tanrısal görev, oyunu taklitle öğrenerek yeniden keşfetmek işini Acun başarıyla gerçekleştirmiş görünmektedir.

Sistem yeniden gerçeklikleri üretirken kullandığı oyun kavramını kurgularken akışın devamına önem göstermektedir. “Törenin içinde yer aldığı manevi alan, şeref, gösteriş, övünme ve meydan okuma alanıdır: Adlarının ve armaların önem taşıdığı ve atalar silsilesinin sayıldığı, şövalyece iftihar ve 'uydurma kahramanlıklar dünyası” (Huizinga, 2015: 86).

Reklamlar ile bu gerçekliğin dışına bir an için çıkılır. Ayrıca program içine yerleştirilen Survivor'daki giysiler ve benzeri ürünlerle de sistem var olan gerçeğin kendi elinden çıktığını işaret ederken, bu ürünler mecburi ürün bazında gösterilmek suretiyle asıl edimin üstü örtülmektedir.

Hamasi ve de agonistik yapı içinde kendini belli formlarda ortaya koyabilen oyun, kültür ile ilişkisinde üst paragraflarda değindiğimiz üzere ilksel öneme sahiptir. “Kültür ne oyun olarak, ne de oyundan doğmaktadır. O, oyunun içindedir. Kültürün zıtlaşmalı ve agonistik temeli, bu kültürden önce var olan oyunun içinde yer almaktadır” (Huizinga, 2015: 104).

Türkiye toplumunun kültürel nüvelerinde yer alan oyunun bu iki temel vasfı, hamaset ve agonistik yapı kendini elbette program ve içeriklerde de göstermektedir. Acun'un başarısı Agonal dönemdeki oyun-müsabaka kavramını kısmi kültürel stereotiplerle harmanlayarak yeniden canlandırması olmuştur.

Şort giyen kızın sıklıkla dayak yemesi ancak Ramazan'da TV'de Survivor programında şort giyen kadınların izlenerek desteklenmesi, hamasi yapıyla bütünleşen kadının, agonistik toplum nezdinde ‘dişiliğinden’ nasıl arındırıldığının da göstergesini sunmaktadır. Acun'a başarıyı getiren en büyük etken oyun kültürünü canlandırmasında yatmaktadır. Acun'un en önemli başarısı budur.

Diğer bir etimolojik oyun biçimi ise Acun'un son dönem programlarında uyguladığı ana düşünce biçimi olan Agondur. “Sabit kurallara tabi olan, belirgin biçimler altında cereyan eden ve iki rakibin bir hâkimin kararına uydukları bir mücadele biçimidir” (Huizinga, 2015: 107). Adalet dağıtan alan ile Survivor alanı arasındaki benzerlik gözden kaçmamaktadır bu mefhumda da. Ünlüler-gönüllüler mücadele biçimi bu açıklamaya örnektir. Her iki safta adada eşitlenmekte ve de yaşam standartlarından vazgeçmektedirler. Özellikle ünlüler açısından bu durum izlemeye değerdir. Bu izleneye kuşkusuz seyirci üzerinde katarsis etkisi yaratmaktadır.

Ünlüler servetlerinden ve ünlerinden ada içerisinde kaldıkları süre boyunca gönüllü olarak sıyrılmaktadır. Bunun yanında gönüllüler ise sistem içerisine dâhil olmanın verdiği edimsel durum sonucu ünlenmektedirler. Diğer bir deyişle, bu eşitlik ortamı, varlarını-yoklarını ortaya koyarak derece (potlach) -ünvan-başarı elde etme isteğinde(fratri) olan tarafları halkın gözünde-hukukunda eşitleyen bir veçheye bürünmektedir. Ünlüler-halk ile mücadele vermektedir.

Diğer taraftan ise ‘O Ses Türkiye, Yetenek Sizsiniz Türkiye, Bugün Ne Giysem’ programları da dâhil ‘Agon oyun biçiminin’ modern dille yorumlanarak vizörden topluma aks ettirildiğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

Acun’un, TV8 kanalının logosunu ‘platin’ renginde seçmesi de elbette şans ürünü değildir. En dayanıklı madenlerden olan bu ürün hem rengi hem de doğal ya da yapay etkileşimlere karşı dayanıklılığı bağlamında gücün simgelerindedir.

Aynı simgesel etkiyi Acun’un giyiminde de görmekteyiz. Kanal sahipliği sürecinden sonra sürekli siyah giysiler içerisinde gördüğümüz Acun’un bu seçimini ‘oyun kurucu olarak’ görev yaptığı programlarda ve de halkın zihninde yarattığı etki bağlamında değerlendirmek doğru olacaktır.

Huizinga’nın ‘peruka’ konusunda ki görüşleri ile eş olarak, “adalet dağıtım işlemleri sırasında hayatın dışına çıkan yargıçlar, cüppe ve peruka takmalarında” olduğu gibi Acun da oyunun içindeyken ‘kendi TV kişi gerçekliğini’ her açıdan sabitleyecek olan basit ancak etkili simgesel bir dil kullanmaktadır (Huizinga, 2015: 108).

Oyun, kendi gerçekliğini ‘geç modernlik deneyimini yaşayan Türkiye’ içinde agonistik yanının modern yorumu ile Acun tarafından yeniden yaratılmaktadır. Futbol ya da şarkı turnuvaları -yerel ya da evrensel- bu dil ile okunmalıdır. Toplumsal hıncı ve benzerini stabil tutabilmek için, FairPlay ruhuyla müsabakalar yapılmaktadır. Sahada ya da sahnede gençler savaştırılmaktadır. Futbol ya da basketbolda fiziği çok iyi olanlar, sahnede ise mutlaka aynı şekilde fiziği ve görseli iyi olanlar yarışdırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle Armağan Çağlayanın da dediği üzere ‘porno seyretmeyle eş değer olan’ bu tutum, erkin gözetimi ve de isteği dâhilinde oynaştırılmaktadırlar. Böylelikle hem hamasi hem de cinsi istemleri TV aracılığıyla doyurulan kitleler, toplumlar duygusal boşaltımlarını yaşamış olarak stabil şekilde iş gücü olarak elde tutulabilmektedirler.

6.3.2. Oyun’un Edebi Denge Gözetilerek Programlara İşlenmesi

Üst paragraflarda da oyun ile edebiyat arasındaki ilişkiye değindiğimiz üzere, “şiirin unsurlarının ve usullerinin, özellikle oyunsal işlevler olarak anlaşılması gerekir” (Huizinga, 2015: 183). İnsan sözü ölçüye, uyağa ve ritme uydurmak isteği, olguyu bir güzellik veya hareket arzusu ile açıklamak asıl cevabımız olacaktır. Topluluk içindeki oyunsal bir talebin, yaşamak, deneyim isteğinin şiirde insani boyutta gerçekleştiğini görmek, esas noktaya temas etmek olacaktır.

Bu bağlamda oyun kendi içinde müzikal bir ritme de sahiptir. Tıpkı şiirde olduğu gibi; oyunun notalarını, başta izleyiciler olmak üzere oyuncular ve kurdukları kurmacalar ile oyun kurucular belirlemektedir.

Aristoteles'in müzik kuramında belirttiği üzere ki bunu içerik-program oyununa evirirsek, iki teoriye dikkat etmemiz gerekmektedir. İnsanlar oyunu uyku, içki gibi hoş ve kaygı giderici, zevk verici olarak bir gevşeme ihtiyacından ötürü ya da diğer bir varsayımına göre zihinsel gevşeme ve bilgiye katkıda bulunması amacıyla mı tüketirler?

Günümüz sosyal-ekonomik ve politik kodlarla inceden inceye işlenen toplumun mutluluk kavramı burada elbette Aristo dönemi insanından farklılıklar göstermektedir. Burada önemli nokta şudur; arzulamaktan vazgeçerek mutlu olan dönem insanı ile kültürel ad altında yontulan Türkiye toplumunun medya ile ilişki düzeyi göz önüne alınarak, mutluluktan anladığını ortaya koymak mümkündür. Salt gözlemde de görülecektir ki aslen dönem insanı ile içinde bulunduğumuz toplumun oyundan sağladığı fayda aynıdır.

“Taklidi dinlemek, kendileri taklit olan duyguları harekete geçirir” tümcesinde olduğu üzere, Acun'un yaptığı işler de bu minvalde açıklanmalıdır (Huizinga, 2015: 206). İdeolojik formülasyonlarla işlenen içerikler- programlar yeni-gerçeklik ile oyunlaştırılarak yurttaşlara işlenmiş enformasyon şeklinde sunulmaktadır. Bu yeni-gerçeklik duygu ve de tutumlarda taklit geliştirilmesi yönünde eğilime sebep açmaktadır. Programların insanlara sunduğu taklitler içinden yeni-gerçeklikler yaratabilecek güce-donanıma sahip olan kişiler, tamamlanmamış toplum içinde sınırlı-verili özgürlüğü tadabileceklerdir. Huizinga'nın toplumsal hayattaki kaygı verici olguları yeni yetmelik döneminin zihinsel ölçülerine uygun olarak Cüceloğlu'ndaki 'çocuk beyinler' kavramlaştırmasına eş değer 'çocukluk' sıfatı ile adlandırması tesadüfi değildir.

Taklit ederek öğrenen, korkarak yaşayan ve de tüketerek mutlu olacağı inancı aşılana dimağların sistemin ileri sürdüğü 'gerçekliği' tüketmesi ile sistem içinde mutsuz ve de hayalsiz topluluk yığınları görüyor olmamız şaşılabilir olmamalıdır. Tüketerek var olduğunu düşünen dimağların muhafazakârlıklarını onlara sunulan 'bağnaz' kalıplar içinde yaşamalarına el veren günümüz TV'lerinden örnek olarak ele aldığımız Acun ve Kanalı TV8'de bu düzenin ana besleyicisi olarak sistem içinde yerini almıştır. O halde yeni-Türkiye'nin yeni TV-reyting sisteminin ve de toplumsal yeni-oluşumunun sonuçlarını gelecek günlerde daha çok toplayacağımız muhakkaktır.

Tablo 4. -Acun'un Kurduğu Oyun Dilinin -Kullanım ve Doym Alanları Özellikleri

Yansıma ilişkisi kurma	Toplumsal gerçekliği yeniden kurgulayarak topluma yeni gerçeklik sunma
Farklı bir güzellik anlayışı yaratma	Türkiye halkından her kesimi TV karakteri olarak yaratabilmektedir.
Gönüllü eylem-toplumsal oyun	Oyunda sınırları kaldırarak toplumsal her katmana inebilmektedir.
Formatları Ulusallaştırma	Muhafazakâr değerlere zıt düşmeyen program dilleri ile izleyici sadakati sağlamaktadır.
Oyun-ciddiyet zıtlığı	Gerçek hayatı oyunlaştırarak, oyunu ciddileştirmektedir.
Zevk verme (TV8)	TV'yi gün boyu zevk veren bir sağaltım aracı olarak kodlamaktadır.
Acun Abi = Tanrısal Temsiliyet	Mutlak bir düzen gerektirmektedir oyun. Kurallı, geçici ve sınırlı bir mükemmellik yaratmaktadır.
Umut yaratımı	Mükemmel olmadıkları halde, insanlara her insanın mükemmel olma ihtimali-umudunu vermektedir.
Sınır Nosyonu	Olağan hayatın dışında yer aldığı hissedilen, özgür ve kurmaca ancak yinede oyuncuyu tamamen içine çekme yeteneğine sahip bir eylem yaratmaktadır.
Sınıf atlama şansı- Telafi edici özdeşleşme- Temsile yönelik eylem	Kitlelere hayatları konusunda eşit 'şans' verdiği izlenimi yaratmaktadır.
Çılgınlık ve Huşu (Oyunun Temel İki Unsuru)	Program dillerini işlediği bu kavramlarla dengede durma zorunluluğu hisseden kitlelere 'çıkış yolu' sunmaktadır.
TV= Modern din-peygamber	Gün boyu büyüleyen, tutum ve davranışları öğreten araç...
Kader =Tapınmanın bir parçası olarak talih oyunları	Yarattığı talih oyunları ile 'Var mısın Yok musun' gibi, kişilerine oyun kavramı içinde güç-değiştirebilme inancı vermektedir.
Din-Ritüel-Oyun ilişkisi (Yuvarlak Masa)	Kader önünde eşitliğin sembolü =TV'yi geleneksel inanca bağlı olarak yaşama biçimini, modernize ederek şekillendiren 'yeni-din-araç' olarak kurgulamıştır.
Fratri- Potlach- Agon (İlkel Oyun Türleri)	Kültürün agonistik değerini modernizasyon ile oyunlarına yansıtmayı başararak toplumda stabilizasyonu sağlamaktadır.

6.4. REYTING SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE ACUN'UN 'YENİ' SİSTEME ADAPTASYONU

1950'lerle birlikte artmaya devam eden ve günümüze değin varlığını sürdüren 'kırsaldan şehre' göç kavramını üst başlıklarda önemli noktalarda taşra muhafazakârlığı nosyonu ile irdelemeye çalıştık. Bu başlık altında ise son aşamada göç ile şehirlere taşınarak burjuvulaşan bu oranda da sosyo-kültürel ve siyasal alanda söz sahibi olmayı başaran bu kesimin TV sistemini dönüştürümü hususuna Acun özelinde TV8 ile eğileceğiz.

Şehir kültürünün hâkim olduğu bir yapı içinde kendi alt kültürlerini üst kültür ile savaşım haline sokarak değişim sağlamayı başarmış görünmektedir muhafazakâr kesim. Dönüştürme gayretinde olduğu yeni toplumsal yapı içinde kendileri tarafından kullanılan toplum mühendisliği kavramı da göz önünde bulundurulduğunda en önemli kalem olan TV'yi pas geçmediklerini de yeni reyting ölçüm sisteminde gerçekleştirdikleri değişimlerle birlikte görmek mümkündür.

Dünyanın taşrası olma mefhumunu Türkiye adıyla sorgulayan düşünürlerden alıntılar yaptığımız üst başlıklarda da görüldüğü üzere çoklu modernlikler kavramı içinde Türkiye modernliğinin sağladığı 'özgürlük' ortamını hukuksal meşruiyet bağlamında 'tek tip' egemen düşüncenin toplumun geneline 'doğru-hak olan' anlayışı ile yerleştirilmeye çalışıldığına değinmiştik.

Bu durumun en bariz göstergelerinden ve de uygulamalarından biri de kuşkusuz çalışmamızın temel noktasını oluşturan 'TV'de reyting ölçüm sistemi ve değişimi' konusudur.

Bu bağlamda Acun Ilıcalının program-kanal dil ve içeriklerindeki değişimi bir üst başlıkta 'yaratılan yeni-gerçeklik/oyun' kavramlarına izim bir diğer kavram olan Baudrillard'ın 'Hiper Gerçeklik' kavramına da değinerek devam edeceğiz.

Gerçeğin yeniden üretiminin yaşandığı bir diğer değişle "gerçeğin ortadan kalktığı ve onun yerini simülarkların aldığı bir süreçte" değişen toplum dilini geldiği sosyal taban boyutuyla iyi okuyarak yeni bir TV dili geliştirmiştir Acun (Baudrillard, 2005: 211). Gerçeği üstte belirttiğimiz tablo eşliğinde yeniden kurgulayarak 'oyun-ciddiyet zıtlığında' eğlence formatını tüm gün etkin kılmaya çabalayan Acun Show TV'deki eğlence programları sonrası kendi kanalında da bu süreci devam ettirmeye çabalamış görünmektedir.

Tablo 5. 27.11. 2017 TV8 Programları

Arda ile Omuz Omuza (Yemek Programı)
Gerçeğin Peşinde(Realite)
Gel Konuşalım(Magazin-Reel)
Emre Dorman ile Aklımdaki Sorular(Dinsel)
Günaydın Doktor(Sağlık)
Magazin8
Arda'nın Mutfağı(Yemek)

Kaynak: WEB_25. <https://www.tv8.com.tr/> (Erişim Tarihi: 27.11.2017)

Tablo 6. 27.11. 2017 TV8 Yarışmaları

O Ses Türkiye
Survivor
Yemekteyiz
Yetenek Sizsiniz

Kaynak: WEB_25. <https://www.tv8.com.tr/> (Erişim Tarihi: 27.11.2017)

Bu noktada bakıldığında TV8’in program adı altındaki içeriklerinde ’yemek-tarif, magazin, sağlık, dinsel ve realite’ içerikleri ile ana akım medya ile özdeşlik içerisinde farklılaşmadan ilerlediği iddia edilebilir. Ana akım medyadan temel farkının ise yarışma programları bazında ayrıştığı da kendini göstermektedir. Bu noktada tezimiz için önem ihtiva eden konu ise üst paragrafta belirttiğimiz ‘aynılaşma’ nosyonu içine TV8’in de girmiş olmasıdır!

Baudrillard’ın simülasyonu tanımlarken kullandığı kavramlarda olduğu üzere “gerçekle sahte’ ve ‘gerçekle-düşsel” arasındaki farkı “sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak”tan öte sahip olunabileceği fikri ile kıran Acun, gerçeği gizlemeden yeni umut-gerçeklik alanı(oyun) yaratarak bilinenin aksine tüm kanal bazında değil program bazında başarı sağlamıştır (Baudrillard, 2005: 212).

Bu noktada yeni ölçüm sisteminin işlevselleştiği 2012’den Acun’un TV8’i sahiplenerek Acun Medya ile içeriğine müdahale ettiği 2014 yılı ve günümüze değin yıllık reyting ortalamalarına bakmamız yeterli olacaktır.

Ölçüm sisteminin değişerek ölçümlerin yinelenildiği 2012 yılından günümüze İndividual 5+, AB ve 20+ABC1 S.E.S Grupları içerisinde TV8’in ölçüme katılan yeni kanallar içerisinde konumu son 6 yıl içinde keskin bir değişim göstermemiş görünmemektedir.

Bu bağlamda TV8’in yıllara göre kanallar içerisindeki sıralaması şu şekilde görünmektedir:

Tablo 7. TV8’in Yıllara Göre Kanallar İçerisindeki Sıralaması

Dönem	Sıralama
2012	22
2013	30
2014	43
2015	41
2016	33

Kaynak: WEB_24. <http://www.tiak.com.tr/raporlar2016.htm> (Erişim Tarihi: 16.09.2017)

Üstteki tablo ve de mülakatlarımızdan aldığımız görüşler üzerinden TV8'in kazancını ve de başarısının genel bir başarı değil 'yarışma programlarında geliştirdiği dil' üzerinden sağlanan özelde bir başarı olduğunu savunmak yanlış olmayacaktır.

Üst başlıkta oyun kavramı üzerinden değerlendirdiğimiz Acun'un, Baudrillard'ın simülasyonu kavramlaştırmasında olduğu üzere "hastaymış gibi yapan kişinin bu hastalığa ait semptomlar göstermesi" şeklinde olduğu üzere gerçek-ciddiyet/ oyun-simulasyon zıtlığını TV diline yansıtarak toplumda beğeni göstermesi Acun'un 'program bazlı' başarısını açıklayan temel faktör olarak kendisini göstermektedir (Baudrillard, 2005: 212).

Acun TV8 ile "Çağdaş simülatör" kimliği ile sonsuz sayıda, işlevsel modellere ait olan hipergerçek (yeni-gerçeklik) bir model-performans dili üreterek Türkiye TV tarihinde 'Çarkı Felek, Kim 500 Milyar İster' vb. programları dışında süresiz yayın akışı gösterebilme cesareti ölçüsünde izleyici ile buluşmuştur.

Bu bağlamda 'Türkiye'nin Eğlence Kanalı' mottosuyla 2018'de yoluna devam eden TV8'in ilk günlerinde 'oyun temalı' hipergerçeklik üzerine kurulu bir kanal olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır (Baudrillard, 2005: 213).

Bu bağlamda üst tabloda yer alan göstergeler ışığında izleyicinin TV ile olan ilişkisini sınıflandırma bağlamında, "-Hayranlık -Kanıksama -Dengeleme ve Geri Çevirme" dönemleri içinde 3. aşama olan 'dengeleme-geri çevirme aşamasına' Acun ile geçildiğini vurgulamak yanlış olmayacaktır (Tanrıöver, Basılmamış Ders Notları).

Program bazında birincilikler göstererek genel anlamda ortalama çizgide ilerleyen bir kanal görüntüsü çizen TV8, yarışma programları bazında 'sadık-özel-seçici' bir kitle kazanmış görünmektedir. Bu izleyici kitlesini ise gün içinde kanala bağlı tutamadığı ve 'geri çevirme' eyleminin gerçekleştiği reyting sıralamalarından anlaşılmaktadır.

Gerçeğin tepkisizliğinin simülasyonun yalıtılmasını güçleştirerek gerçek ve simülasyonun birbiri içinde karışarak yeni-gerçekliği-hipergerçekliği yarattığı yeni-TV sisteminde TV8'in yeni sistemde yarış içinde kalma çabaları kendini 'aynılaşma' kavramı ile göstermiştir.

Bu bağlamda Acun Medya yapımları olan 'ana yarışma programları dışında' TV8'in 'farklı kanal' iddiasının zamanla program içerik düzeyinde tersine bir vechede ilerleyerek aynılaştığı görülmektedir.

Ana temasını 'oyun' kavramı dışında tutmadığı görülen TV8'in ana akım medyada 'tutan oyun temalı' program ve içerikleri yelpazeyi genişletmek adına kanal bünyesine katmaktan imtina etmediği görülmektedir.

Bu noktada tezimizde savunduğumuz reyting sisteminin değişimi ile kendini tüm gerçekliği ile ortaya koyan TV’de taşra muhafazakârlığı nosyonunu TV8’de program bazında ne denli vuku bulduğuna değinelim.

Hepirgerçeklik nosyonuyla farklı bir gerçekten söz edilmekte olduğunu vurgulayan Baudrillard’ın tanımında olduğu üzere, “bu gerçek (...) sonsuz sayıda yeniden üretilebilmesi mümkün” haliyle Acun’un program dili formatlarında da gözlenmektedir (Baudrillard, 2005: 213).

Altta yer alan tabloda Acun’un 2014 sonrası TV8’de yaratmaya çalıştığı ‘farklı kanal’ mottosunun yeni reyting sistemi ile sarsılması sonrası ortaya çıkan tablo görünmektedir.

Tablo 8. Acun’un Kanalına Orijinal Olandan Devşirdiği

-Devşirme	-Ana Akım Medyadan-Orijinal
Fenomen	BBG
İşte Benim Stilim	Bugün Ne Giysem
Buyur Bi’ de Buradan Yak	Çok Güzel Hareketler Bunlar
Yılmaz Morgül’le Mutlu Günler Türkiye	Esra Ceyhan ile A’dan Z’ye
Yaşamdan Hikâyeler, Gerçeğin Peşinde	Müge Anlı ile Tatlı Sert
Güle Güle Oturun	Evim Şahane
Yemekteyiz	=

Show TV’de yapımcı ve sunucu olarak ‘yarışma programlarını’ işleyen Acun, kendi kanalı olan TV8’i kurduğunda süresiz eğlence temasıyla “oyun” kanalını kurmuştur. Ancak buradaki önemli nokta Show TV’deyken prime time’ları dolduran Acun, kendi kanalını gün boyu yapımlarla doldurmak durumunu yaşamıştır.

Bu nokta da TV8’in %30’unu Doğuş Yayın Grubu Ferit Şahenk’e çok geçmeden satan Acun, yarışma programlarını da prime time’a çekerek gün içine Survivor Panaroma programını yerleştirmiştir. Dört ay süren bu yarışma ve diğer yarışmalarının 12 aylık dilimi dolduramaması sonucunda denenmiş yapımları oyun dili ile çevreleyerek kanalında sunmak durumunda kalmış görünmektedir.

Med Yapım Genel Kordinatörü Derya Nurhat’ın da TV hayatına dair genel belirtmelerinde değindiği üzere “reyting sistemiyle mücadele adına denenmiş yapımları” tercih etmiştir Acun’da (Derya NURHAT, 2017).

Bu bağlamda üst tabloda yer alan programları alarak-devşirerek kanalında yer vermiştir.

Yeni ölçüm sisteminde 2012 ve sonrası genel sıralamaya bakıldığında A Haber, A Spor, ATV, Bugün TV, Beyaz TV, Cem TV, Mehtap TV, Samanyolu TV, CNN Türk, Haber Türk, Halk TV, Kanal 7, Kanal A, Kanal D, Show TV, STAR ve TRT kanallarının birbirlerini takip ederek listede ilerlediğini görmekteyiz.

Bu sıralama içerisinde farklılaşan isim ise FOX TV ve kullanım amacı göz önünde bulundurulduğunda anlaşılacağı üzere Disney Channel olmaktadır.

Yeni ölçüm sistemi sonrası yaşanan ve süreklilik arz eden bu sıralama sonrasında 'havuz medyası' olarak adlandırılan kanalların hatta dönemin de buna Samanyolu TV'de dâhildir, yeni S.E.S Grupları nezdinde kendilerini ön plana çıkartarak ilk sıraları almakta olduklarını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Tezimizde savunduğumuz üzere gelenekselleşen besleme basın ya da günümüz tabiri ile havuz medyasının yeni ölçüm sistemi ile desteklendiği kendini yıllık reyting ortalamaları ile ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda reyting sisteminde oransal olarak az görülse de üst başlıklarda da açıkladığımız üzere kültürel boyutun maddi boyuttan izole edilerek oluşturulan yeni AB S.E.S Grubunun dönemsel oranları aşağıdaki şekliyle görülmektedir.

6.4.1. Televizyon Ölçüm Evren Değerleri – Yıllara Göre

Tablo 9. 2014 –S.E.S (Sosyo-Ekonomik Statü) Evren:55.753

SES AB	5.974	% 10,72
SES C1	11. 491	% 20,62
SES C2	17. 973	% 32,25
SES D2	20. 285	% 36, 40

Kaynak: WEB_24. <http://www.tiak.com.tr/yenienvredegelerleri2014.html> (Erişim Tarihi: 17.09.2017)

2015- S.E.S Evren: 56. 933

SES AB	7. 363	% 12, 93
SES C1	13. 372	% 23, 49
SES C2	19. 840	% 34, 85
SES D2	16. 359	% 28, 73

Kaynak: WEB_24. <http://www.tiak.com.tr/yenienvredegelerleri2015.html> (Erişim Tarihi: 17.09.2017)

2016- S.E.S Evren: 57. 229

SES AB	8. 760	% 15. 29
SES C1	13. 378	% 23. 36
SES C2	18. 615	% 32. 50
SES D2	16. 526	% 28. 85

Kaynak: WEB_24. <http://www.tiak.com.tr/yeniievrendegerleri2016.html> (Erişim Tarihi: 17.09.2017)

Grubu temsil eden kişilerin oranlarının arttığını gördüğümüz bu tabloda TİAK Başkan Yardımcısı Ogün Doğan Akyol'un ifadesiyle "temsilde adalet sağlanırken", Yapımcı-yönetici Armağan Çağlayan'ın ifadesiyle bu oranlar, "AB S.E.S Grubuna dâhil edilme kıstaslarının da değişmesi ile niteliksel çözümlenmeden başka bir anlam ifade etmektedir" (Ogün Doğan AKYOL, 2017, Armağan ÇAĞLAYAN, 2017).

S.E.S. Grubundaki bu değişimlerin sonucunu değerlendiren Çağlayan devamında şunları ifade etmektedir;

"TV'de bir 'taşralaşma' yaşanmaktadır. Bu S.E.S Grupları ve sistem gerçeği yansıtmamaktadır. Öyle görülmektedir ki, sosyal medyadan AB Grubunun serzenişlerini daha çok duyacağız. Bizden istenilen yapımları yakında yapamaz hale gelebiliriz. Ben 'Küçük Gelin' gibi bir yapımda bulunmam. Diğer bir değişle sistem zamanı gelince bizi de dışına itecektir"(Armağan ÇAĞLAYAN, 2017).

2010-11'de gerçekleşmiş olan reyting ölçüm sistemi öncesinde reyting tablosunun izimi havuz medyasının yeni sistemle desteklenerek Acun'u dâhi sisteme nasıl entegre ettiğini gözler önüne serer niteliktedir.

Bu bağlamda 01 Ocak - 31 Aralık 2009 gününe ait örneğe göz atarak hangi kanalların ön planda olduğuna irdeleyelim. Bu şekilde yıl içinde keskin bir değişim göstermeyen sıralamada ölçüm sistemi öncesi ve sonrasını daha net şekliyle görelim.

Tablo 10. Tüm Gün Tüm Kişiler Gün Birincilikleri

Kanal D	274
Show TV	55
ATV	28
Star	7
Fox	6
TRT1	1

Kaynak: WEB_23.<http://www.medyafaresi.com/haber/yilin-son-gecesinde-kim-birinci-oldu-iste-reytingler/35485> (Erişim Tarihi: 18.09.2017)

Tablo 11. Prime Time Tüm Kişiler Gün Birincilikleri

Kanal D	214
Show TV	63
ATV	56
Fox	19
Star	11
STV	2
TRT1	1

Kaynak:WEB_22.<http://www.medyaradar.com/2009-yilinda-reytinglerde-hangi-kanal-gun-birinciliklerinde-lider-oldu-haberi-41841> (Erişim Tarihi: 18.09.2017)

Tablo 12. Tüm Gün AB S.E.S Gün Birincilikleri

Kanal D	254
Show TV	89
ATV	15
Star	11
Fox	1
TRT1	1

Kaynak:WEB_22..<http://www.medyaradar.com/2009-yilinda-reytinglerde-hangi-kanal-gun-birinciliklerinde-lider-oldu-haberi-41841>. (Erişim Tarihi: 18.09.2017)

Tablo 13. Prime Time AB Ses Gün Birincilikleri

Kanal D	212
Show TV	76
ATV	54
Star	18
Fox	4
TRT1	2

Kaynak:WEB_22.<http://www.medyaradar.com/2009-yilinda-reytinglerde-hangi-kanal-gun-birinciliklerinde-lider-oldu-haberi-41841>

Çağdaş yaşamda hiçbir şeyin aslının olmadığını belirten Jean Baudrillard her şeyin bir simülasyondan ibaret olduğunu belirterek, “yaşanan evren bir ‘gibi’ler evrenidir” demektedir (vurgu bana ait) (Baudrillard, 2005: 211).

Bu bağlamda bakıldığında yeni sisteminde ‘gibiler’ evreninden ibaret olduğunu ileri sürerek Acun’u peşine mutlak sürüklediği söylenmelidir.

‘Entelektüel kimlik balonlarıyla, -miş gibilerle’ doldurulan TV’ler Baudrillard’ın da kavramsallaştırmasında olduğu üzere simülelerle doludur. Simüle, “sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak(tan)” başka bir şey değildir (Baudrillard, 2005: 212).

Acun’un son dönem TV8’de yer verdiği dilde bundan başkası değildir. Ana yarışma programları dışında ana akım medya ile özdeş yol-dil izleyen Acun, popüler olanı reytinge-paraya çevirme gayesiyle dilini taşralaştırarak ‘Aşk-ı Roman’ dizi örneğinde olduğu üzere çokça eleştiri alan yapımlara imza atmıştır.

Yıllık ortalamalarda çizgi film kanalının gerisinde seyir alan TV8’i üst basamaklara taşımak adına dilde taşralaşmaya giden Acun bu noktada en başarısız olduğu alan olan dizi örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada yarışma-oyun programlarıyla zirveden inmeyen Acun’un dizi alanında ürettiği;

- Aşkların En Güzeli (günlük dizi),
- İntikam Vakti (günlük ithal pembe dizi),
- Kaçak Gelinler,
- Hom Ofis,
- Bana Baba Dedi (sit-com),
- Ayrılacak da Berâberiz
- MARAL: En Güzel Hikâyem (en güvenilen dizisi) adlı dizilerinin tutmayışı ‘ulaşabildiği SES Grubunu’ ve de yeniden keşfettiği ‘oyun dilini dramaya yansıtamamasının açık göstergeleridir. Reyting ölçüm sisteminin ‘temsilde adalet-doğruluk’ kıstasında ne ölçüde gerçekçi olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir. AB ve Totalde yarışma-oyun programlarıyla zirveden inmeyen Acun’un işi hayat, hayatı güzelleştiren olguyu aşk ve tüketim üzerinden hayatların kurulduğu-harcandığı kodlaması ile ekranlara gelen draması Maral’ın, Hazal Kaya ve Aras Bulut’un oyunculuklarına eş popüleritelerine ve de melodramın temel kabul gören niteliklerinin–merdivenin ast üst ilişkisindeki yerinin sürekli vurgulanması gibi- işlenmesine rağmen tutmayışı da SES Grubunun temsilde doğruluğunun değişen reytingle birlikte ne denli doğru sonuçlar doğurduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Üstte adlarını sıraladığımız yapımlarda başarı sağlayamayan Acun, Aşk-ı Roman adlı dizi ile bu alanda istediği başarıya son dönemde yine ulaşamamıştır. Acun’un bu durumu tezimizi destekleyen temel bir durumdur. Gündüz kuşağı evlilik programında yer

alan bu kişilerin seviyesiz-kaba cinsellik ve agonistik tutum-tavırlarını her gün sergilemelerinin sonucu izlenme oranlarını arttırdığı programdan TV8 ile dizi sektörüne transferleri Acun'un taşralaşan sisteme entegre olma çabasının enaçık göstergelerindendir.

Diğer bağlamdan dizinin önemi ise niteliksel açıdan içeriksel analizinde mevcuttur. Üst paragrafta değindiğimiz SES Gruplarının temsilde hakkaniyet-gerçekçilik olgusundan, dili işleme olgusuna değin bizi tasdik eden bu yapım Türkiye toplumunun üst başlıklarda da ileri sürdüğümüz üzere 'okumadan da adam olunabileceğine' dair inancını- kabulünü ortaya koyması açısından ayrıca önemlidir. Bu durum, Acun'un yeni reyting sistemine uyumunun sancılarını gözler önüne sermektedir. Sistemin bu durumu bu yapımlarla beslediğinin de kanıtı niteliğindedir bu ve benzeri programlar-içeriklerle. Maral dizisinin giriş cümlesinde sarf edilen 'İstanbul, Rüyalarla yaşayan şehir' cümlesinin alt metninde de seslendirildiği üzere topluma rüyalar bu programlarla, 'toplumdan-bizden' kişilerle sunulmaktadır. Acun, oyun kavramını yerleştiremediği dramaya, halk nosyonunu yerleştirerek bu şekliyle 'şifreyi' yeniden elde etmeye çalışmış görünmektedir.

Sistem değişimi ile kendini gösteren program içerik ve dilindeki bu değişimlerle birlikte Acun, yurt dışı bağlantılı direk program alımından ziyade iç yapımlarda denenerek şekil alan yapımlara kayacağını belli etmektedir. Asıl başarısını yarışma-oyun program ve de içerikleri ile sağlayan Acun'un son dönemde kanalının gündüz kuşağına kattığı 'Müge Anlıyla Tatlı Sert' formatına yakın 'Gerçeğin Peşinde' ve de 'Yaşamdan Hikâyeler' adlı programları, sonrasında ise 'Yemekteyiz' ve de 'Güle Güle Oturun' adlı programlar ile bu olgunun gerçekliğini bize göstermektedir.

'Evleneceksen Gel' evlilik programından devşirme isimlerle 24 bölüm devam edebilen Aşk-ı Roman ve 'Kismetse Olur' genç kuşak BBG harmanı evlilik programından devşirme isimlerle çekilen ve de 17 bölüm sürebilen Gençlik Başında Duman dizileri sistemin taşralaştırdığı TV8'in program ve içerik diline örnek olmaları bakımından son derece önemlidir.

Keza yemekteyiz programı da bünyesine alan Acun, özellikle kadın kuşağında 2017 yaz ayında kanalı doldurmak adına 'Müge Anlı ile Tatlı Sert' formatını TV8'e 'Yaşamdan Hikâyeler' ve de 'Gerçeğin Peşinde' ile taşıyarak 'farklı kanal' mefhumundan topyekun uzaklaşarak ana akım medyaya eklemlenmeye çabalayan görüntüsü ile sistem kanalı görüntüsü çizmiştir.

TV8'in dilde taşralaştığına bir diğler gösterge ise 'Emre Dorman ile Aklımdaki Sorular' adlı yapımıdır. 'Genç Bakış' programı formatına benzeyen bu program gece yayınlanmakta ve alanı din olan akademisyenlerle gençleri buluşturmaktadır.

TV'de din nosyonunu ekranlara bu programla taşıyan Acun'un 'yeni sistemin taşıdığı yeni-istekler' sonrası ekranında yüklendiğı bu program ve içerikleri ile TV8'i sistemsel yarış içerisinde tutmaya çalıştığı su götürmez bir gerçektir.

Bir diğler dikkat çeken nokta ise spekülâtif başlıklarla 'her attığı gol oluyor' algısı yaratılan Acun'un kendi kanalına geçtikten sonra seyir aldığı düşüşü noktalamaya dönük hamlelerinin boşa çıkışıdır.

Yurt dışında rüşünü ispat etmiş formatları satın alma yoluyla yarışma konusundaki başarısına yenisini eklemek isteyen Acun, 15 bölüm yayın hayatına devam edebilen 'Emlâk Avcıları' adlı yarışma programı ile bu alanda da reyting kurbanı olmuş görünmektedir.

Toplum okumasındaki başarısını TV8 öncesi kanıtlayan Acun'un kendi kanalındaki bu sarsılışı şüphe yok ki kodları ile oynanan TV'nin reyting sistemi ile direk alakalı bir durumdur.

Son olarak Acun'un program dilinde asıl dayanak olarak kullandığını öne sürdüğümüz 'oyun' kavramı ile ilgili Hürriyet Gazetesi'nden Hakan Genc'e verdiği röportajda sarf ettiği şu sözlere eğilelim; "Survivor benim favori programım ve onun içinde olmayı istiyorum. Çünkü küçüklüğümden beri oyun oynayarak sonra da oyun oynatarak bu noktalara geldim."(<http://www.medyafaresi.com/haber/acun-ilicali-ben-olsam-survivora-katilmam/716240>)

SONUÇ

Tarihsel gelişim olgusunun toplumun zihin-tutum-davranış kalıpları üzerinde etkilerinin gelecek nesiller bazında tüm toplumu etkilediğini ve bunun sonucunda da yurttaş nosyonunun evrilen haliyle TV'ye yansıdığını iddia ederek irdelediğimiz tezimizde, günümüzde reyting ölçüm sistemi ile şekillendirilen yeni-Türkiye'nin yeni- TV formunu sosyolojik taban üzerinden incelemeye çalıştık. Bu bağlamda son dönem yenilen Osmanlıdan, kuruluş aşamasındaki Türkiye sosyo-ekonomik ve de politik olgularından günümüze değin siyasal-sosyal tabanı irdeleyerek oluşturulan Türk Milleti'nin kodlarını kültüralizm üzerinden çözmeye çalıştık.

Türkiye'nin sosyo-politik oluşumunu irdeleyerek günümüz medyasını anlamak-anlamlandırmak adına modernleşme sürecinde medya tercihlerini etkileyen siyasi-toplumsal tarihin önemini ortaya koyduk. Türkiye toplumsal kültürünü etkileyen yaklaşımları, Türk medya tarihinde kırılma noktalarını irdeleyerek medyanın günümüze evriliş haritasını ortaya koyduk.

Bu bağlamda çoklu modernlikler kavramını irdeleyerek Türk toplumunun Batı-Doğu arasındaki kültürel ve ahlaki sıkışmışlığı siyasi kavramlar üzerinden saptadık. Bu kendi zihninde sıkışmış- kısıtlanmış olma durumunu Modernleşme ve Batılılaşma kavramlarını öncül alarak Ziya Gökalp'in oluşturduğu 'yeni Türk' kimliğinin plastik etkisi ile derinleştirdik.

Çocuksu Akıllar kavramlaştırması ile kendi zihninde sıkışmış olduğunu ortaya koyduğumuz Türkiye toplumunun 'millet-milletleşme ve Türkleşme' kavramlarıyla milli oluşu ne denli evirdiğini ve bunun Türkiye toplumunun tutum-davranışlarına militan milliyetçi sıfatıyla ne denli yansıdığını saptadık.

Kurucu ideolojinin genç Türkiye'ye din lafzında biçtiği seküler inanç sistemi milliyetçiliğin, ilerleyen zamanlarda toplumu ne denli ayrıştırarak darbelere giden yolu ne denli açtığını deneyimledik.

Kemalizmin halkçılık nosyonu ile toplumu baskılayışını ve de Osmanlı'dan aldığı zihinsel miras sonucu devleti aşkınlıştırarak bireyi baskılayan korporatist anlayışı kullanım şekli ve amacı itibari ile irdeleyerek toplum hamurunun yoğruluşunu keşfettik. Korporatist anlayışın, özellikle sosyal adaleti hayırseverlik ekonomisine dönüştürerek topluma okutan günümüz iktidarı tarafından işlenişini izledik. Gün iktidarının bireyi hiçleştirerek devleti aşkınlıştırmanın doğal oluşunu topluma kabulünde korporatizmi, İslami temel öğretilerle ne denli eşleştirerek toplumda kabul gördüğünü ortaya koyduk.

Bu bağlamda halkçılık söylemi ile uygulamaları arasındaki farkı ve vazifelerle yüklü yurttaş tanımını yaparak çocuksu akıllara giden yolu belirlemiş olduk.

Toplumu etkileyen yaklaşımlar veçhesinde parti kapatma geleneğinden okuyan toplum-kamu kavramının siyasi akıl tarafından ne denli işlendiğini, her iktidarın yeni-nesil kavramlaştırmasına koşut saptamalarla ortaya koyduk.

16 Nisan referandumuna (Başkanlık Sistemi) giden yolda CHP, DP ve Özal kombinasyonunun AK Parti’de ne ölçüde vücut bularak günümüz başarısını ve toplumsal şekillendirişi kabul ettirilişine tezimizde tanıklık ettik.

Türkiye toplumunun düşünüş-tutum ve davranışını etkileyen bu sistemsel kodlamalara eş olarak dönemsel siyasi aklın demokrasiye yansıması konusunda saptamalarda bulunduk.

45’teki Tan Olaylarından günümüz Hürriyet Gazetesi baskını ve Cumhuriyet Gazetesine gerçekleştirilen silahlı saldırı ile 73 yıllık zihniyet eşleşmelerini saptadık. 47’de solu baskılamaya yönelik devletin milliyetçi gençleri desteklemesini, Menderes ve Vatan Cephesinden 60 darbesi ile ikili siyasetin Türkiye siyasi tarihinden siliniş yolunu izledik. 80’lerde ise militanlaşan milliyetçi gençlerin sola karşı tekrar desteklenişine siyasi erkin dönemsel demokrasi ile savaşmalarını vurgulayarak günümüz taşradan doğan muhafazakâr zihin yapısına ulaştık.

Taşralaşan/tırılan TV’nin bu izimde ilerlemesine sebep açan dönem iktidarlarının zihniyetlerini medyaya yaklaşımları üzerinden irdeleyerek dönem medyasının, iktidarın elinde erk aracı olarak kullanım şekil ve yöntemlerini, özel TV’nin Özallı yıllarla birlikte doğuşunun kimliksel izlerini ortaya koyduk. AK Parti’nin bu minvaldeki TV kullanım yaklaşımını da halefleriyle karşılaştırmalı olarak saptadık.

Literatür taramalarımız ve okumalarımız sonucunda bağlamsal olarak ortaya çıkarttığımız kavram ‘taşralaşan medya’ olmuştur. Taşra kültüründen türeyen muhafazakâr ahlakın TV-medya dünyasını evirmesini- şekillendirmesini siyasi ahlâkın topluma yayılma istenci oranında başardığını çalışmamızda vurguladık. ‘Besleme Basın, Yandaş Medya, Candaş Medya, Havuz Medya ve Yönleşen Medya’ kavramları ile dünden bugüne siyasi ahlak ve aklın medyada tezahür edişini ortaya koyduk. Bu bağlamda ortaya çıkardığımız sonuçlar temel 2 kısım halinde taşra muhafazakârlığına veçhe eden yeni-medya ve Acun olarak şu şekilde tezahür etmiştir.

Taşra muhafazakârlığına veçhe eden yeni-medya;

-Taşralaşan medya kavramı ile birlikte siyasi aklın medya üzerindeki sayısal çoğunluğu kendi zihin kalıpları ile değiştirilerek TV'nin kodları-program ve içerikleri ile kendi istenci ölçüsünde oynayabilme olanağı bulmuştur.

-Reyting ölçüm sisteminin sadece seyirci izleme satış bilgisi olmadığı ortaya çıkmıştır.

-Ölçüm sisteminin ideolojik yaratım aracı olarak kullanıldığı ve bunu günümüz siyasal iktidarının 'Reytingde Şike Operasyonu' adı altında hukuksal formlarda sistematik şekilde yürüttüğü kesinlik kazanmıştır.

-Taşra muhafazakârlığının TV'ye yansıtılması noktasında sistemik değişim kapsamında SES gruplarının kullanıldığı belirlenmiştir.

-SES Grupları ile birlikte hem siyaset hem de kapital düzenin birbirini koruma şekli kültürlü vatandaş nosyonunun paralı yurttaş nosyonuna evrilişi ile saptanmıştır.

-Dört bin iki yüz evde aile geneli hesaba katılarak 81 ilde gerçekleştirilen ölçümlerle yüzde 15'lik AB SES Grubu değişiminin, Türkiye'nin izleme alışkanlıklarında sistem yürüteçlerinin söylemlerinin aksine tüm TV kurgusunu değiştirdiği ortaya çıkartılmıştır.

-TİAK Başkan Yardımcısı Ogün Doğan AKYOL, MED Yapım Genel Kordinatörü Derya Nurhat ve Prodüktör Armağan ÇAĞLAYAN ile gerçekleştirdiğimiz mülakatlar nezdinde bir gecede tüm kodları ile oynanabilen bir toplum üzerindeki değişim-dönüşümleri literatür dâhil hem ulusal hem de uluslararası araştırma şirketlerinin- kurum-kuruluşlarının raporları ve de sektör temsilcileri ile yapılan mülâkatlar ile desteklenerek, toplumsal çekirdek olan ailede iddia ettiğimiz değişim fraksiyonlarını TV'nin-iletişimin etkileri bağlamında saptanmıştır.

-Yeni Reyting Ölçüm Sistemi'ne bizi götüren bu olgular neticesinde asıl iddiamız olan TV içerik ve de programlarının, değişen yeni ölçüm sistemi ile birlikte toplumun dünden bugüne dönüşümüne paralel olduğu belirlenmiştir.

-DP'nin radyo üzerindeki otoriter tavrı sonrası, darbe yönetimleri ve de nihayetinde Özal ile birlikte değişmeyen hatta katılaşan yayıncılık-TV sisteminden günümüze gelindiğinde 'hukuka' uygunluk çerçevesinde otoriter-oportunist tavrından vazgeçilmediği belirlenmiş ve de sistemin ana damarları irdelenmiştir.

-AKP yönetiminin medyayı kullanım biçimi sonucu, kurdukları siyasal sistem ile TV sistemini eşitleyebilme başarıları diğer bir masif saptamamızdır.

-Türk hükümetinin medyayı araçsalci yaklaşımla ele alması sonucunun reyting sisteminde değişimi getirdiği ve hükümetin seslenebildiği kimselerin görüşünü daha

yüksek oranda ekrana yansıtma istencini doğurduğu görülmüştür, bunun sonucunda erkin yeni-Reyting Sistemi'ni etkilediği-dönüştürdüğü ve de TV'nin kaba bir taşra dili ile kurgulandığı görülmüştür.

-Bu değişimle birlikte medya-siyaset dengesinin kendisini DP dönemi 'Besleme Basın' kavramını da aşan formuyla Havuz Medya-Yandaş Medya kabullenışıyle gösterdiği tespit edilmiştir.

-AKP'nin oto sansür noktasında haleflerini geri de bırakarak 'Siyasal medya karteli nasıl kurulur?' sorusunun cevabı, basınla kurdukları birbirlerini kollama-dengeleme ölçüsündeki ilişkileri izlencesinde saptamalarla ortaya konmuştur. CHP'nin 'Man Adası' belgelerini sunması esnasında Haber Tük, NTV ve CNN'nin yayınlarını kesmeleri durumunda görüldüğü gibi. Öyle ki aynı kanallar Gezi Parkı Olayları'nda da penguen belgeseli yayınlamalarıyla gündemi meşgul etmişlerdi.

Bu durumu yaratan hükümetin hukuksal düzenlemeler yoluyla kendi ağzını-bakışını ekrana yansıtması değil, belirttiğimiz üzere 'ölçüm sisteminin' doğal bir sonucu olarak TV'nin düzenlendiğini ileri sürdüğünü, ölçüm sisteminde yer alan SES Gruplarındaki niteliksel, özelde ise niceliksel değişimlerle ortaya koyduk.

Uzak gibi görünse de, belediye seçimlerinde yapılan hukuksal değişim ile yeni-reyting ölçüm sistemi arasındaki değişimin amaçsal veçhesi de bu noktada dikkate değerdir. Ücra köşelerdeki köylerin, büyükşehir belediyelerine katılması ile oy oranını şehirlerde sabitleyen hatta arttıran hükümet, aynı yöntemi aslında medyada da kullanmıştır. 2000 nüfusun altına ölçüm cihazı yerleştirerek yaşamsal form farkına rağmen, kente, tüketime uzak sayılabilecek kişilere medya içinde söz hakkı tanımak ile şehirlerin geleceğini, şehir hayatına uzak kimselerin tayin etmesi fikrinin yeni- ölçüm sistemiyle amacı oluşturduğunu ortaya koyduk. Bilinen gerçek şudur ki, tüketici kesim şehirli ve genç nüfustur. Bu da yapılan sistem değişikliklerinin niyetinin ve de içeriksel boyutlarının gözler önüne serilmesi açısından son derece önemlidir.

Reyting sistemindeki değişimin sonucu olarak TV'nin şekillendirilişini irdelediğimiz tezimizde bu minvalde dünyada yer alan 3 temel ölçme sistemini de belirttik;

-Araştırma Şirketine Ait (Own Service-OS)

-Medya Sahipleri Komitesi (Media Owner Contract- MOC)

-Müşterek Endüstri Komitesi (Joint Industri Committe- JIC).

-Bu nokta da tezimiz adına saptanan önemli bir husus 3 ölçüm yapısı dâhil, üstteki yapılar nezdinde ölçüm gerçekleştiren ülkelerdeki bağımsız kuruluş yapılarının Türkiye için geçerli olmadığına anlaşılması olmuştur.

Türkiye'deki ölçüm sisteminin panel kompozisyonlarında kullanılacak temel değişkenleri belirleyen organizasyonel yapısı olan TİAK'ın 'Reyting'de Şike Operasyonu kapsamı altında TRT'nin şikâyeti üzerine 2009 yılında başlamak kaydıyla kurumsal yapısının nasıl değiştirildiğini, bu minvalde Endüstri Komitesi'nden A.Ş.'ye nasıl getirildiğini de vurgulayarak reyting değişiminin basit bir ölçüm sistemi revizyonu olmadığı, alt metnin ideolojik- yapısal formda olduğunu saptamalarımızda açıkça ortaya koyduk.

Yönleşen Medya kavramı bu noktada saptamalarımız arasında haklı yerini alarak ölçüm panelini kontrol eden kurum ve kuruluşun ne denli önemli bir nokta olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. AGB Nielsen tarafından 2009'a değin ölçümü gerçekleştirilen reytinglerin-izleyici bilgisi- bu tarihten sonra hükümet kanalı TRT ile yakın ilişkiler içinde olan SBT şirketine devredilmesi, ölçüm panel kontrolünün medyayı ve izleyicileri kontrol etmenin bir aracı olduğunun dönem erki tarafından ne denli fark edildiğinin ve önemsendiğinin çıkarımına bizi ulaştırmıştır.

2009 öncesi TİAK'ın denetiminden geçen ölçümlerin devlet kanalı TRT tarafından şikâyeti sonucu kurumsal değişiklik ile beraber tekrar kabulü hükümetin değişimi isteme istencini anlamamız adına önem ihtiva etmiştir.

17 Eylül 2012 revize sonrası yönetsel ve de SES Grupları dâhilinde yapısı tamamen değişen TİAK ve ölçüm panelinin yeni-Türkiye'nin yeni-medyasını oluşturma noktasındaki başarısı saptanmıştır. Taşra muhafazakârlığı ile kaba cinsel yaklaşımların kapladığı TV içerik-program yapıları hem dizi(prime time) kuşağında, hem de kadın kuşağında kendini göstermiştir.

Peoplemeterlar 2.000 nüfusun altındaki yerleşim bölgelerine de konularak eğitim zorunluluğunun yüksek gelir kıstasıyla değiştirildiği yeni sistemde, yeni-Türkiye'nin dünyanın taşrası(Batının) olma durumu da ortaya çıkan saptamalarımızdandır.

Acun örneği üzerinden ilerlediğimiz konumuzda sistem okuması ve başarısı sağlayan bu TV Kişisi'nin reyting ölçüm sistemindeki değişim bağlamında öncesi ve sonrasındaki başarısının-başarısızlığının nedenleri sorgulanmıştır. Bu minvalde Acun'un sistemle savaşımı adına kullandığı argümanlar ve program-içerik yapısına yeni-sistemin etkileri şu şekilde sıralanmıştır;

-Acun'un sistem okumasında ve de yeni sistemde tutunumunu sağlamak adına kullandığı argümanlar ve program içerikleri iki türde saptanmıştır. Bunlardan ilki, temel yayıncılık kazanımını sağlayan 'yarışma formatlarıdır'. Acun'un yeni sistemde tutunumunu sağlamak adına ikinci türü ise gündüz kuşağını doldurduğu 'devşirme' programlarıdır.

Yarışma programlarında kullandığı dili çözümlmek bağlamında saptanan temel kavramlar;

- 'Yeni-gerçek/Hiper gerçeklik' (Baudrillard) kavramı üzerinden,

- 'Yansım ilişkisi' (Sheakespeare ve Huizinga)

- 'Oyun' mefhumu; yaratılan hiper dünyanın cazibesi bağlamında saptanmıştır. Kadim-ilkel oyun nosyonunun Acun tarafından işlendiği-millileştirildiği ortaya konmuştur.

-Acun'un, yarışma formatlarının Fratri, Potlatch ve Agon ilkel oyunlar temelinde şekillendirildiği saptanmıştır.

-Acun'un kurduğu oyun dili bağlamında ve kullanımlar doyumlara noktası altında sonuçlar ortaya konarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma Acun'un toplum okumasında başarı sağladığı noktaları göstermesi açısından son derece önem ihtiva etmektedir.

-Acun'un başarısını toplum okuması-reyting okuması ile başat ilerlettiği görülmüştür. TV8'i satın aldığı 2014 öncesi ve sonrası Türkiye genelindeki 40'lı sıralarda seyreden yıllık genel başarısının 'Başarı nerede?' sorusunu doğurduğu aşikârdır.

-Bu TV Kişisi'nin mülakatlarımız ve de yönetsel çözümlerimiz nezdinde yarışma programları ile yıl içinde 4-5 aylık dönemlerde üstün başarı gösterdiği ve sonrasında ise TV'de tutunabilmek için çabaladığı görülmüştür.

-SHOW TV'de yalnızca primetime'ı dolduran Acun'un TV8'i alımı sonrası 7/24 TV kanalı doldurabilme durumu ve de sektörde ayakta kalabilme başarısını öncelikle TV8'in yüzde 30'luk kısmının Ferit Şahenk'e satması ile sağladığı saptanmıştır.

-Acun, ana akım medya tarafından sınanarak yeni SES Grubu üzerinde başarı göstermiş olan, bizim ise 'devşirme' olarak kavramsallaştırdığımız program ve içerikleri kendi kanalına taşıması ile sistemsel savaşımını vermiş olduğu belirlenmiştir.

-Farklı kanal TV8 mottosuyla yola çıkan, haber programlarını süresiz eğlenceyi-hiper gerçeklik- sağlamak adına kaldıran Acun'un sistem değişimine 7/24 adapte olabilme durumunu 'aynılaşma' nosyonu ile karşılması asıl sonuç noktamızı oluşturmaktadır.

- 'O Ses Türkiye, Survivor ve Yetenek Sizsiniz Türkiye' temel yarışma programlarını oluşturmaktadır.

-‘Yemekteyiz’ yarışma programı dâhil kadın kuşağı programları ana akım medya ile aynılaşarak devşirilmiştir.

-Acun’un program diline eşit formatlarda da muhafazakâr bir veçhe aldığı ‘Aklımdaki Sorular Emre Dormen ile’ adlı dini formatlı programı izlencesinde ortaya konmuştur.

-‘Müge Anlı ile Tatlı Sert’ formatında-içeriğinde ‘Yaşamdan Hikâyeler ve Gerçeğin Peşinde’ ve ‘BBG Taksi’den devşirme Survivor Taksi’ örnekleri Acun’un devşirme programlarla yoluna devam ettiğini- sisteme tutunduğunu göstermiştir.

Tüketim kapitalizmi içinde oyun-ciddiyet çatışmasından ortaya çıkardığı TV8’i ve içeriklerini dilsel bağlamda inceleyerek başarısının formülasyonunu ortaya koyduğumuz Acun’un kanalına kattığı son programlar ve de dizi ile bizlere göstermektedir ki toplum şifrelerini çözerek yeni sisteme dâhil olma çabalarını yeniden kodlama işiyle gerçekleştirmiştir.

Sistem içinde kalabilmek adına dilde taşralaşmaya- aynılaşmaya giden Acun’un bu yönelimini kanalında program ve içerikler bağlamında ne yönde işlediği reyting tabloları ve program içerik analizleriyle ortaya konarak TV8’in yeni sistem içerisindeki başarısı sorgulanmıştır.

Yunanistan’da açacağı kanalın başarı çizgisi ise Acun’u tekrar irdelenmesi gerekli bir noktaya taşıyarak Türkiye’nin Murdoch’ı olacağı söylenen bu TV Kişisi’nin başarısını ne denli devam ettireceğinin, başarısı halinde hangi argümanlar ile bunu sağlayacağını incelemesi adına Türk ve dünya TV tarihi açısından önem ihtiva edecektir.

Manipüle cenneti olan Türkiye’de TV yayın ve de yapımcılığının geleceği yarının sosyo-politik konusu içerisinde yeniden ele alınmak adına bugünden birikimlerini sağlamaktadır.

Bu bağlamda yayıncılık ve toplumun kodlarının eş güdümsel işlendiğini hatırlayarak sürekli taranması ve biriktirilmesi gereken enformasyon yığını oluştuğunu unutmamak gerekmektedir.

Yeni reyting sistemi ile birlikte değişen gusto dilinin tüm TV içerik sistemine etkileri internetin ölçümü ile birlikte de devam ederek internet ve de TV yapımlarında içeriksel farklılıklara elbette yol açacaktır. İnternet yayıncılığı ve kablolu dizi kanallarının kendilerini Türkiye’de de hissettirmesi ile Acun’un bu noktada alacağı yön-duruş da irdelenmesi gereken diğer hususlardan olacaktır.

Bu çalışmanın devamı niteliğinde olacak bu alan/lar zamanla gerçekleşecek program ve de içerik bazında tekrar ele alınması gerekli masif konular olması nedeniyle Türkiye TV tarihi açısından önem arz edeceklerdir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

- Ahmad, F. (2014). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, M. (1960). *Partizan Radyo ve DP Forum*, Yayınları, Ankara.
- Aziz, A. (1981). *Radyo ve Televizyona Giriş*, 2. Basım, AU SBF Yayınları, Ankara.
- Bali, R. N. (2015). *Tarz_ı Hayat'tan Life Style'a*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Baudrillard, J. (2005). *Kadife Karanlık*, Su Yayınevi, İstanbul.
- Başgil, A. F. (1960). *İlmin Işığında Günün Meseleleri* Yağmur Yayınevi, İstanbul.
- Bora, T. (2015). *Türk Sağının Üç Hali*, Birikim Kitapları, İstanbul.
- Bora, T. (2016). *İnşaat Ya Resulullah*, Birikim Kitapları, İstanbul.
- Bora, T. (2013). *Taşraya Bakmak*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cankaya, Ö. (1990). *Türk Televizyonunun Program Yapısı (1968-1985)*, Mozaik Basım Yayıncılık, İstanbul.
- Cemal, H. (1989). *Özal Hikayesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İçimizdeki Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Dedeoğlu, T. (1991). *Anılarla Televizyon*, Milliyet Yayınevi, İstanbul.
- Freud, S. (1984). *Psikanalize Giriş*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Geray, H. (1994). *Yeni İletişim Teknolojileri: Toplumsal Bir Yaklaşım*, Sanat Kitabevi, Ankara,
- Gülizar, J. (1994). *Haberler Bitti Şimdi Oyun Havaları*, Ümit Yayınları, Ankara.
- Gülizar, J. (1995). *TRT Meydan Savaşı*, Ümit Yayınları, Ankara.
- Huizinga, J. (2015). *Homo Ludens*, Ayrıntı, İstanbul.
- İnsel, A. (1995). *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, Birikim, İstanbul.
- Kahraman, H. B. (2012). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-II*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Kaplan, M. (1992). *Atatürk Devri Fikir Hayatı* 1.cilt, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Kaya, İ. (2006). *Sosyal Teori ve Geç Modernlikler Türk Deneyimi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kejanlıoğlu, D. B. (2004). *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*, İmge Kitabevi, Ankara.

- Kocabaşoğlu, U. (1980). *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri)*, AÜ SBF Yay. no. 442, Ankara.
- Koçak, O. (1997). *Türkiye'de Eleştiri* Defter 31, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş. (1991). *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İletişim, İstanbul.
- Moran, B. (2014). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim, İstanbul.
- Mutlu, E. (2008). *Televizyonu Anlamak*, Ayraç Yayınları, İstanbul.
- Öğün, S. S. (2006). *Gündelik Hayatın Kültürel Yansımaları*, Alfa Aktüel, İstanbul.
- Özal T. (1993). *Değişim Belgeleri 1979- 1992*, Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı, Ankara.
- Özel, İ. (1999). *Erbain: Kırk Yılın Şiirleri*, Şule Yayınevi, İstanbul.
- Pamuk, O. (2016). *Kırmızı Saçlı Kadın*, YKY, İstanbul.
- Parla, T. (1989). *Türkiye'nin Siyasal Rejimi: 1980-1989*, İletişim, İstanbul.
- Robbins, T. (2015). *Parfümün Dansı*, Ayrıntı, İstanbul.
- Saybaşılı, K. (1992). *İktisat, Siyaseti Devlet ve Türkiye*, Bağlam, İstanbul.
- Tanrıöver, H. S. (1929). *Dağyolu*, Yeni Matbaa, İstanbul.
- Tanrıöver, H. U. (2003) *Türkiye'de Televizyon Kültürü ve Kadın: Kadın Yaşantıları* Ayşegül Yaraman. Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- Hülya U. T. (2008). *Vadide Büyüyen Çocuklar*, Medya ve Çocuk Rehberi, Eğitim Kitabevi, Konya.
- Tuğrul, S. (1975). *Televizyon Olayları*, Koza, İstanbul.
- Topuz, H. (2015). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yaylagül, L. (2014) *Kitle İletişim Kuramları*, dipnot, İstanbul.
- Yengin, H. (1994). *Ekranın Büyüsü: Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar*, İstanbul Der Yay., İstanbul.

TERCÜME ESERLER:

- Anderson, B. (1993). *Hayali Cemaatler (çev. İskender Savaşır)*, Metis Yayınları, İstanbul.

- Arnold E. (1992). *Posstmodernizm ve Televizyon- John Fiske-* (çev.: Nilgün Gürkan)-, Londra. Ark Yayınevi Ankara 55-67.
- Gökalp, İ. ve Georgeon, F. (19909 '*Kemalizm ve İslam Dünyası* (çev. Cüneyt Akalın)', Arba, İstanbul.
- Hayes, Carlton J.H. *Milliyetçilik: Bir Din* (çev. Murat Çiftkaya), İz, İstanbul.
- Golding P. ve Murdock G. (1997). *Kültür İletişim ve Ekonomi Politik Medya-Kültür-Siyaset* (çev.: D. Beybin Kejanlıoğlu) *Londra: Edward Arnold, 1991, Ankara 15-32.*

MAKALE:

- Çaylı Rahte E. "Kamusallık, Toplumsal Katılım ve Medya: Kadın Programları Etnografisi" - *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* Cilt-Sayı: 13- 13, 55-84
- Aytemur Nüfusçu G. - Yılmaz A. (2014). "Evlilik Pratiklerinin Dönüşüm /Yeniden Üretim Sürecinde Evlendirme Programları", *Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü-Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* Cilt-Sayı: 16-16, 23-48.
- Erzurum F. (2013). "Televizyon Ana Haberlerinde Kadınların Temsil Biçimleri/Kadınların Temsilleri", *Online Journal of Communication and Media Technologies Dergisi*, Volume:3 ,Issue:2, April-2013
- Feridunoğlu İ.C. (2016). "Çok Partili Siyasi Hayatımızda Medya Siyaset İlişkileri Bağlamında İktidar Olgusu", *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, Cilt:9, Sayı:44.

BİLDİRİ:

- Kahveci, A. (1988) '*Türkiye 'de Radyo TV'deki Devlet Tekelinin Kaldırılmasındaki Eğilimler, Çağdaş Gelişmelerin Işığında Devlet Medya İlişkileri*', 9-11 Nisan Seminer Tutanakları, (s. 130- 132). Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları no. 10, İstanbul.

YILLIK:

- Mutlu, E. AÜ BYYO (1991-92) '*Kitle İletişim Kuramları ve Türkiye 'de Basın- Yayın Eğitimi*', Yıllık, (s. 119- 142), Ankara.

GAZETELER:

Ezgi Başaran, '5 Yıl Sonra Hepimiz Bu Sektörden Çekilmek Zorunda Kalabiliriz'
(25. 12. 2014)

Hadi Uluengin, 'Altınboynuz Moda.' (14 Mart 1998). *Hürriyet*

Üstel, Füsün. (24-25 Nisan 1996) "Cumhuriyet'ten Bu Yana Yurttaş Profili" Yeni Yüzyıl Gazetesi

ANSİKLOPEDİ:

Helvacı, N. 1996 '12 Eylül Dönemi ve Sonrası İnsan Hakları Sorunları', Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c. 13 (s. 720-731), İletişim Yay. İstanbul.

Köker, L. (1996) 'Anavatan Partisi, Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi', c. 15 (s. 1253- 1257), İletişim Yay. İstanbul.

Kocabaşoğlu, U. (1985) 'Radyo, Türkiye Cumhuriyeti Ansiklopedisi', İletişim Yayınları. (s.2732-2737), İstanbul.

Öngören, M. T. (1985) 'Televizyon, Türkiye Cumhuriyeti Ansiklopedisi', c. 10 (s.2748-2756), İletişim, İstanbul.

Yüzbaşıoğlu, N. (1995). "1989 Anayasası, Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi", c. 11 (s. 28-44), İletişim, İstanbul.

İNTERNET:

WEB_1. (2017). NTV Haber. <http://www.ntv.com.tr/ekonomi/issizlik-orani-yuzde-13e-yukseldi, B9ptKPjzv06 ha9iewrFRsw> (17. 04. 2017).

WEB_2. (2017). Türkiye İş Sendikaları Konfederasyonu. <http://www.turkis.org.tr/NISAN-2017-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d3462> (25. 04. 2017).

WEB_3. (2017). Habitat. <http://habitatdernegi.org/tr/dl/Habitat-GenclikRaporuOzet.pdf> (25.01 2017).

WEB_4. (2017). Kargem. <http://www.kargem.com.tr/future-bright-arastirma-raporu-hayal-haritasi- girisimcilik -dnasi.html> (10. 01. 2017).

- WEB_5.(2017).ZennaDanışmanlık.<http://www.zennadanismanlik.com/images/pdf/digital-tuketim-arastirmasi-sonuclari.PDF> (05. 01. 2017).
- WEB_6.(2017).ZennaDanışmanlık. <http://www.zennadanismanlik.com/images/pdf/Digital-Age-Peter-Pan-Generation.pdf> (07. 07. 2017).
- WEB_7. (2017) Sözcü. <http://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/son-dakika-dunya-mutluluk-raporu-aciklandi-turkiyenin-sirasi-degisti-1744737/> (20 03. 2017).
- WEB_8.(2017). Zenna Danışhttp://www.zennadanismanlik.com/images/pdf/Digital-Age-Yeni- Nesil- Mutluluk-Aratrmas_ZENNA.pdf (04. 05. 2017).
- WEB_9. (2015). Sivridilli. <http://sivridilli.com/haber/irandan-turk-dizilerine-veto/34610/> (16. 05. 2015).
- WEB_10. (2011). Medya Radar. <http://www.medyaradar.com/azerbaycanda-yasak-soku-hangi-turk-kanallari- yasaklandi-haberi-68361> (18. 07. 2011).
- WEB_11. (2014). Radikal, Ezgi Başaran. <http://www.radikal.com.tr/hayat/bogaza-nazir-viski-yudumlayarak-dizi-izleyenlerin-egemenligine-son-1258395/> (25. 12. 2014).
- WEB_12.(2017). NIELSEN <http://www.agbnielsen.com/whereweare/whereweare.asp> (06. 07. 2017).
- WEB_13. (2015). YeniAkit. <http://www.yeniakit.com.tr/haber/okuma-yazma-bilmeyen-sayisi-kac-78689.html> (02. 07. 2015).
- WEB_14. (2016). Onedio. <https://onedio.com/haber/bugun-8-eylul-dunya-okuma-yazma-gunu-turkiye-de-7- milyon-askin-kisi-okuyamiyor-729946> (08. 09. 2016).
- WEB_15. (2017). Bianet. <https://bianet.org/konu/rsf-basin-ozgurlugu-siralamasi> (26. 04. 2017).
- WEB_16. (2017). Hürriyet TV. <http://www.hurriyet.com.tr/video/cumhuriyet-gazetesine-silahli-saldiri- kamerada-40383305> (03. 03. 2017).
- WEB_17. (2015). Sözcü. <http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/hurriyet-binasini-basan-akpli-baskandan-sok-ifadeler-929836/> (07. 09. 2015).

- WEB_18.(2015). Hürriyet. Hürriyet Gazetesi'ne İkinci Saldırı. <http://www.hurriyet.com.tr/hurriyet-gazetesine-ikinci-saldiri-30021193> (09.09. 2015).
- WEB_19. Sözcü. (2017). <http://www.sozcu.com.tr/2017/yazarlar/can-atakli/yargi-bagimsizdir-tarafsiz-degil-1617412/> (12. 01. 2017).
- WEB_20. NTV. (2017). <http://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-ntvde,7CLkerRrwUaVYf9PG3OTgg> (04. 04. 2017).
- WEB_21. Hürriyet. (2017). <http://www.hurriyet.com.tr/evlilik-programlari-icin-rtuk-baskanindan-son-dakika-aciklamasi-40443572> (01. 05. 2017).
- WEB_22. (2009). Medya Radar. Com. [http://www.medyaradar.com/2009-yilinda-reytinglerde-hangi-kanal-gun-birinciliklerinde-lider-oldu-haberi-41841\(01.01.2010\)](http://www.medyaradar.com/2009-yilinda-reytinglerde-hangi-kanal-gun-birinciliklerinde-lider-oldu-haberi-41841(01.01.2010))
- WEB_23. (2015). Medya Faresi. com. <http://www.medyafaresi.com/haber/acun-ilicali-ben-olsam-survivora-katilman/716240> (05. 08. 2015).
- WEB_24 (2017). TIAK. com. <http://www.tiak.com.tr/raporlar2016.htm> (16.09.2017).
- WEB_25. (2017). TV8. com. <https://www.tv8.com.tr/> (27.11.2017)

ELEKTRONİK DERGİDEN ALINTI:

- Aydın, S. (1996) "*Türk Tarih Tezi ve Halkevleri*". Kebikeç Sayı 3, (https://kebikedergi.files.wordpress.com/2012/07/14_aydin.pdf) (19.05.2017)

ÖZGEÇMİŞ

Gökhan AYDIN, 1989 yılında Trabzon'da doğdu. 2007 yılında Affan Kitapçioğlu Lisesi'nden mezun oldu. 2010-2014 yılları arasında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi 'Radyo, TV ve Sinema' bölümünde 'Toplumsal Cinsiyet ve Bir Ötekileştirme Olarak Eşcinsellik' konulu belgesel-proje tezi ile lisans eğitimini tamamladı. 2013 yılında Ankara Gazi Üniversitesi'nde 2 dönem Farabi Öğrenci Değişim Programı ile eğitim gördü. Öğrencisi olduğu Trabzon Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Halkla İlişkiler Bölümü'nde eğitim hayatına devam etmektedir.

